

วารสารศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ปีที่ 11 เล่มที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2558)

ISSN 1686-5596

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
Journal of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University
ปีที่ 11 เล่มที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2558)
ISSN 1686-5596

บรรณาธิการผู้ทรงคุณวุฒิ

รองศาสตราจารย์ ดร. ไชยันต์ รัชชกุล
รองศาสตราจารย์ ดร. ชื่น ศรีสวัสดิ์
รองศาสตราจารย์จักษุ พันธุ์ชูเพชร
ดร. กรวิภา พูลผล
ดร. สุรางค์รัตน์ จำเนียรพล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เยาวลักษณ์ อภิชาติวัลลภ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกศกานดา จตุรงค์โชค
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วุฒิ ลีนาม
ดร.ชาญชัย ชัยสุขโกศล
ดร. นิธิตา ศิริพงษ์ทักษิณ

บรรณาธิการ

สุรสม กฤษณะจุฑา

กองบรรณาธิการ

ดร. ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อนันท์ธนา เมธานนท์
ธีระพล อันมัย

ดร. ชิตหทัย ปุยะติ
ดร. ยุวดี จิตต์โกศล
นงลักษณ์ สูงสุมาลัย

กองเลขานุการ

ลักษณา ทองทศ

ฤทธิเดช วงษ์ปัญญา

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นวารสารวิชาการราย 6 เดือน มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เป็นเวทีสำหรับนำเสนอผลงานแลกเปลี่ยนความรู้ โดยเครือข่ายวิชาการทั้งภายในและภายนอก กองบรรณาธิการยินดีรับพิจารณาบทความจากนักวิชาการทุกท่าน บทความทุกเรื่องจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารนี้เป็นความเห็นของผู้เขียนมิใช่ทัศนะของบรรณาธิการและคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

จัดพิมพ์โดย

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ตำบล เมืองศรีโค อำเภอวารินชำราบ จังหวัด อุบลราชธานี 34190
โทรศัพท์ 045-353700 โทรสาร 045-288870 www.la.ubu.ac.th

สารบัญ

หน้า

1. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในวัด
ภัสร์ชล ฤทธิ์เต็ม 1
2. การพัฒนาบุคลากร กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
นวลละออง อุทามนตรี และรัชยา อินทนนท์ 25
3. พระโพธิสัตว์ในฐานะผู้เปี่ยมด้วยเมตตา และเป็นแสงแห่งปัญญาแก่
ครอบครัว
สารภี ขาวดี 69
4. ความเครียดในการปฏิบัติหน้าที่และแนวทางการแก้ไขปัญหาของกำลัง
พลหน่วยเฉพาะกิจที่ 1 กองกำลังสุรนารี
เอื้อพร ดิศักดิ์สัน และกนกวรรณ มะโนรัมย์ 117
5. Is Left or Right Better? A Branching Direction and the
Processing of English Relative Clauses of Thai University
Students
Lugsamee Nuamthanom Kimura 141
6. การศึกษาการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบท
ประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5
สมหญิง แยมยิ้ม และสมาน อัครวุฒิ 187
7. ความเป็นไปได้ในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ใน
เกาะตรงและเกาะพะเตาในจังหวัดเกาะและ กัมพูชา
Ros Channara, Suwaphat Sregongsang and Pariwat Somnuek 249

บทบรรณาธิการ

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ฉบับนี้มีบทความที่เสนอเนื้อหาที่น่าสนใจด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ในมิติต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นเรื่องการส่งเสริมการท่องเที่ยวในไทยและประเทศเพื่อนบ้าน การศึกษาภาษาและวัฒนธรรม การพัฒนาบุคคล งานเหล่านี้ได้เปิดโลกทัศน์ใหม่ๆ ที่จะทำให้อ่านได้ครุ่นคิดและตั้งคำถามทบทวนว่า “เราจะไปทางไหนดี” แม้เรื่องราวเหล่านี้จะพูดถึงประเด็นเฉพาะเจาะจงลงไป แต่งานเหล่านี้ได้ชี้ชวนให้เห็นปัญหาและทางออกอยู่พอสมควร

วารสารศิลปศาสตร์มีความยินดีเป็นอย่างยิ่งหากท่านผู้อ่านสนใจที่จะส่งบทความวิชาการตลอดจนงานเขียนในลักษณะต่างๆ หากมีคำแนะนำอื่นใดวารสารศิลปศาสตร์น้อมรับข้อคิดเห็นจากทุกท่านเพื่อนำมาพัฒนาและปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นไป

บรรณาธิการ

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในวัด Religious and Cultural Tourism Management Model in Buddhist Temple¹

ภัชรบถ ฤทธิเต็ม²

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในวัด” มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์การจัดการท่องเที่ยวในวัดภาคเหนือ และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในวัดภาคเหนือ ผลการวิจัยพบว่า

อัตลักษณ์การจัดการท่องเที่ยวในวัดภาคเหนือ มีพัฒนาการมาตั้งแต่การเดินทางจาริกแสวงบุญเพื่อกราบนมัสการพระบาทพระธาตุตามตำนานพระเจ้าเลียบโลกและศติความเชื่อเรื่องชูธาตุ ในยุคปัจจุบัน การท่องเที่ยวเป็นไปเพื่อตอบสนองรูปแบบการใช้ชีวิตของคนมากขึ้น รวมไปถึงการตีความหมายใหม่ของรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม

ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของวัดในภาคเหนือ พบว่า 1) ปัญหาความเสื่อมโทรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวภาคเหนือ บางแห่ง 2) ปัญหาด้านสาธารณสุขโรคและสวัสดิภาพของนักท่องเที่ยว 3) ปัญหา

¹สนับสนุนทุนวิจัยโดย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

²ระดับการศึกษา พธ.บ. (สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา) เกียรตินิยมอันดับ 1, ร.บ. รัฐศาสตร์บัณฑิต (ทฤษฎีและเทคนิคทางรัฐศาสตร์), พธ.ม. พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) ปัจจุบัน เจ้าหน้าที่วิจัย ฝ่ายวิจัย สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

การรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม 4) ปัญหาด้านการจัดการท่องเที่ยว และ 5) ปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโดยท้องถิ่น

แนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมของวัดในภาคเหนือ มีประเด็นสำคัญ 4 ประเด็น คือ 1) การจัดการด้านพื้นที่ มีการจัดทำผังการใช้สอยพื้นที่ของวัดตามบทบาทหน้าที่ 2) การจัดการด้านแผนพัฒนา มีการจัดทำแผนพัฒนาวัดทั้งในระยะสั้นและระยะยาว 3) การจัดการด้านบุคลากร มีกระบวนการจัดการบุคลากร และ 4) การจัดการด้านระบบการสื่อความหมายเนื้อหา

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม, วัดในพระพุทธศาสนา

Abstract

The research entitled “Religious and Cultural Tourism Management Model in Buddhist Temple” consists of 2 objectives as 1) to study the identity of Buddhist tourism in northern Thailand and 2) to study the guideline of religious and cultural tourism in northern Thailand. The result revealed as follows.

The identity of tourism management in northern Thailand, it had been developed from the pilgrimage according to the legend of *Phra Chao Liap Lok* or the Buddha’s Journeys in order to respect the Buddha’s footprint. In addition, it was also developed from the belief of the *Chuthat* – the stupa associated with the twelve year cycle. At present, the tourism was designed to meet the lifestyle of people with the new interpretation of tourism based the social diversities.

The impact of tourism to the lifestyle of northern people, it can be found as follows: 1) there were found the degenerative of some temples, 2) Infrastructure problems and welfare of tourists, 3) the problem of cultural identity, 4) the problem of tourism management and 5) the problem of local administration.

The guideline of religious and cultural tourism management in northern Thailand, it can be summarized into 4 aspects as: 1) the area management, 2) the management of temples in long and short term, 3) the personnel management and 4) the management of communication system.

Keywords: Religious and Cultural Tourism, Buddhist Temple

1. บทนำ

การสร้างวัดในพระพุทธศาสนาปรากฏตั้งแต่สมัยพุทธกาล ในระยะเริ่มแรกพระสงฆ์ยังไม่มีที่อยู่อาศัยประจำ ได้เที่ยวจาริกไปเพื่อเผยแผ่ศาสนา ต่อเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปสู่กรุงราชคฤห์ พระเจ้าพิมพิสารได้เสด็จมาเข้าเฝ้าพร้อมทั้งข้าราชการบริพาร พระพุทธเจ้าแสดงธรรมโปรดจนพระเจ้าพิมพิสารและข้าราชการบริพารบรรลุนิพพาน พระเจ้าพิมพิสารจึงได้ถวายสวนไผ่ ซึ่งเป็นพระราชอุทยานแห่งหนึ่งให้เป็นวัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้าพร้อมทั้งพระสงฆ์สาวก ด้วยพระดำรัสว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ขอถวายสวนเวฬุวันนั้นแด่พระสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข พระเจ้าข้า” พระพุทธองค์ทรงรับอารามนั้นแล้วทรงแสดงธรรมีกถาให้พระเจ้าพิมพิสารแล้วทรงรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตอาราม” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2539), พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4: 55) จึงถือได้ว่าสวนเวฬุวันเป็นวัดแห่งแรกในทางพุทธศาสนาและเป็นต้นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตการมีวัดเป็นที่อยู่อาศัยแก่พระสงฆ์ ต่อมาได้มีการสร้างวัดอีกหลายวัด เช่น นางวิสาขา มหาอุบลิกา สร้างวัดบุพพารามที่เมืองสาวัตถี วัดชีวกัมพวัน เมืองราชคฤห์ สร้างถวายโดยหมอชีวกโกมารภัจจ์ วัดโฆสิตาราม เมืองโกสัมพี ถวายโดยโฆสกเศรษฐี วัดนิโครธาราม เมืองกบิลพัสดุ์ ถวายโดยพวกเจ้าศากยวงศ์ วัดอัมพปาลีวัน เมืองเวสาลี ถวายโดยหญิงโสเภณีชื่ออัมพปาลี เป็นต้น ซึ่งลักษณะดั้งเดิมของวัดนั้น ปรากฏอยู่ในพระดำริของพระเจ้าพิมพิสารก่อนที่จะถวายพระราชอุทยานเวฬุวันแก่พระพุทธเจ้าว่า

“พระผู้มีพระภาคพึงประทับที่ไหนหนอแล จึงจะเป็นสถานที่ไม่ไกลจากหมู่บ้านมีการคมนาคมสะดวก แก่ประชาชนผู้มีความประสงค์จะไปเฝ้าได้ กลางวันไม่พลุกพล่าน กลางคืนเงียบสงบ เสียงไม่กึกก้อง ปราศจากลมจากคนผู้เดินเข้าออก ควรเป็นที่ประกอบกิจของผู้ต้องการที่สงบ และควรเป็นที่ลึกเร้นอยู่ตามสมณวิสัย” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2539), พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4: 55)

จะเห็นได้ว่า วัดเป็นสถานที่สำหรับพำนักอาศัยของพระภิกษุสงฆ์เพื่อการประกอบกิจสงฆ์เท่านั้น ไม่ได้มีบทบาทในฐานะเป็นสถานที่ท่องเที่ยว มีเพียงเหตุการณ์เดียวที่แสดงให้เห็นถึงการท่องเที่ยวชมศาสนสถานในวัด คือมีปรากฏในพระวินัยปิฎก เล่มที่ 1 มหาวิภังค์ เตรศกัณฑ์ ว่าด้วยอาบัติสังฆาติเสส

สิกขาบทที่ 2 เรื่องเล่าว่า พระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ที่พระเชตวันมหาวิหาร กล่าวถึงวิหารของพระอุทายีว่ามีความงดงาม และสะอาดเรียบร้อย มักมีผู้คนเดินทางมาชมวิหารเป็นอันมาก พราหมณ์ผู้หนึ่งก็พาภริยามาเที่ยวชม พระอุทายีเป็นมัคคุเทศก์พาเที่ยวชม ให้พราหมณ์เดินนำหน้า ภริยาเดินตามหลัง พระอุทายีเลยถือโอกาสจับต้องกายของภริยาพราหมณ์ นางจึงบอกแก่พราหมณ์ พราหมณ์โกรธไปกราบทูลพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุจับต้องกายหญิง ปรับอาบัติสังฆาทิเสสแก่ผู้ล่วงละเมิด นับเป็นหลักฐานชิ้นหนึ่งที่แสดงร่องรอยว่าวัดเริ่มมีบทบาทในฐานะสถานที่ท่องเที่ยวของประชาชน

อย่างไรก็ตาม หลักฐานที่ชี้ถึงความเกี่ยวข้องกันของการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเชิงศาสนาในความหมายเดิมคือการจาริกแสวงบุญ ในภาษาอังกฤษเรียกว่า Pilgrimage มาจากภาษาละตินว่า “Peregrinus” แปลว่า ผู้แสวงบุญ หมายถึง ผู้ที่อยู่ระหว่างการเดินทางไปยังสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ โดยทั่วไปหมายถึง การเดินทางด้วยเท้าไปยังสถานที่ที่มีความสำคัญเป็นพิเศษต่อความเชื่อศรัทธาทางศาสนา หรือหมายถึงประสบการณ์การเดินทางแสวงหาความสุขหรือความจริงทางจิตวิญญาณ โดยมีเป้าหมายเพื่อไปเคารพสักการะสถานที่ที่ทำให้เกิดความระลึกถึงสิ่งสูงสุดทางศาสนา ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “สังเวชนียสถานทั้ง 4 ตำบล” (The Four holy places) ประกอบด้วย สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และปรินิพพาน (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2546: 144) ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย สถานที่ควรเห็น ควรให้เกิดความสังเวทแห่งกุลบุตรมีศรัทธา 4 แห่งนี้ 4 แห่งเป็นไฉน คือ สถานที่ควรเห็นควรให้เกิดความสังเวทแห่งกุลบุตรมีศรัทธาว่า พระตถาคตประสูติ ณ ที่นี้ พระตถาคตตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ณ ที่นี้ พระตถาคตทรงประกาศธรรมจักรอันยอดเยี่ยม ณ ที่นี้ พระตถาคตปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ ณ ที่นี้ ภิกษุทั้งหลาย สถานที่ควรเห็น ควรให้เกิดความสังเวทแห่งกุลบุตรมีศรัทธา 4 แห่งนี้แล” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2539), พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 21: 180)

พร้อมทั้งได้กล่าวอานิสงส์หรือผลของการไปสักการะสังเวชนียสถานเหล่านี้ว่า

“อานนท์ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา จักมาด้วยความเชื่อว่า พระตถาคตประสูติในที่นี้ พระตถาคตตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณในที่นี้

พระตถาคตทรงธรรมจักรให้เป็นไปในที่นี้ พระตถาคตเสด็จปรินิพพานแล้วด้วยอนุภาติเสสนิพพานธาตุในที่นี้ ก็ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งเที่ยวจาริกไปยังเจดีย์มีจิตเลื่อมใสแล้วจักทำกาลลง ชนเหล่านั้นทั้งหมดเบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตกจักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 10: 151)

แท้ที่จริง วัฒนธรรมความเชื่อเรื่องการเดินทางจาริกแสวงบุญมีปรากฏในหลายศาสนา ดังเช่นการได้ไปประกอบพิธีฮัจญ์ คือ การไปเดินรอบกะอ์บะฮ์ (Black Stone) เจ็ดรอบ และเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมทางศาสนา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2552: 101 – 102) ที่นครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ซึ่งถือเป็นศาสนกิจครั้งหนึ่งในชีวิตตามหลักปฏิบัติของศาสนาอิสลาม นอกจากนั้น ยังมีปรากฏอยู่ทั่วไปในศาสนาอื่นๆ เช่น ศาสนายูดาห์ ศาสนาบาไฮ ศาสนาคริสต์ ที่ถือว่าอิสราเอลเป็นดินแดนศักดิ์สิทธิ์ที่ควรเดินทางไปแสวงบุญ ความเชื่อนี้มีการถือปฏิบัติในหลายเชื้อชาติและหลายศาสนา ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยโบราณในดินแดนของชาวอียิปต์ เปอร์เซีย กรีก โรมัน อินเดีย จีน อิเบต ญี่ปุ่น หรือแม้แต่ชาวคริสต์ในยุโรปก็มีความเชื่อในการเดินทางไปศาสนสถานบางแห่งเพื่อเคารพสักการะเหล่านักบุญตามความเชื่อของตน หรือชาวอินเดียในอินเดียที่ยังเชื่อถือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ควรเดินทางไปแสวงบุญ เช่น เมืองพาราณสี แม่น้ำคงคา ภูเขาหิมาลัย แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องการจาริกแสวงบุญ เป็นความเชื่อสากลที่มีอยู่ในหลายวัฒนธรรม

ส่วนในดินแดนประเทศไทย นอกจากวัดจะเป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุสงฆ์แล้ว ก็ยังเป็นທີ່ประดิษฐานศาสนสถานและศาสนวัตถุที่สำคัญ ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้น ชนชั้นกษัตริย์ จึงนิยมเดินทางไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ยังศาสนสถานต่าง ๆ ด้วยถือว่าเป็นบุญกุศล เป็นสิริมงคลในชีวิต ถือเป็นพระราชประเพณีที่กษัตริย์ผู้ขึ้นครองราชย์ในสมัยอยุธยา จะต้องเสด็จไปนมัสการศาสนสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาในฐานะพุทธมามกะ เช่น สมเด็จพระเอกาทศรถ เสด็จไปนมัสการพระพุทธชินราช ใน พ.ศ. 2138 (พันจันทนумаต (เจิม) และ พระจักรพรรดิพงศ์ (จาด), 2507: 301) และการเสด็จไปนมัสการพระพุทธบาทที่สระบุรีของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ในปี พ.ศ. 2175 (พระมหาประยูรย์ ปยุตโต, 2513: 413) เป็นต้น

นอกจากนี้แล้ว วัดในปัจจุบันยังเป็นศูนย์รวมของมรดกวัฒนธรรมและสรรพวิชาอันหลากหลายนับตั้งแต่โบราณ มีพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการ

เป็นผู้อนุรักษ์สืบสาน และใช้ประโยชน์ในการประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา และกิจกรรมอื่น ๆ ของชุมชน ปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป บทบาทของวัด และพระสงฆ์ลดลงไปจากเดิม แต่กระนั้น วัดและพระสงฆ์ก็ยังคงปรับเปลี่ยนบทบาท ให้สอดคล้องกับสภาพสังคม โดยบทบาทหลักของวัดก็ยังคงเป็นสถานที่พำนักของ พระสงฆ์สามเณร เป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียน ประพฤติปฏิบัติธรรม สืบทอดและ เผยแผ่หลักธรรมคำสั่งสอน และยังมีฐานะเป็นแหล่งประดิษฐานและรวบรวม มรดกทางศิลปวัฒนธรรมทั้งที่เป็นโบราณสถานโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ตลอด ถึงการเป็นศูนย์กลางในการประกอบประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน ดังนั้น วัดจึงมี บทบาทอีกอย่างหนึ่งคือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นอีก บทบาทหนึ่งของวัดที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

2. อัตลักษณ์การท่องเที่ยววัดในภาคเหนือ

อัตลักษณ์การท่องเที่ยววัดในภาคเหนือ สะท้อนให้เห็นได้จากความเชื่อ ศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความศรัทธาในพระบรม สารีริกธาตุที่บรรจุในพระเจดีย์ และความเชื่อศรัทธาในรอยพระพุทธรูป ทำให้มี การเดินทางจาริกไปนมัสการพระบาทพระธาตุที่สำคัญๆ อยู่เสมอ อันเป็นผล เนื่องมาจากตำนานความเชื่อ 2 แห่งคือ

1. ความเชื่อในตำนานตามรอยพระธาตุที่ปรากฏในตำนานพระเจ้า เลียบโลก (ชาวล้านนาเรียก “พระพุทธเจ้า” ว่า “พระเจ้า”) เป็นตำนานที่กล่าวถึง การเสด็จมาของพระพุทธเจ้าครั้งที่ยังมีพระชนมายุอยู่ โดยได้เสด็จมาในสถานที่ ต่างๆ เพื่อโปรดเวไนยสัตว์ตามบ้านเมืองต่างๆ โดยส่วนใหญ่เป็นเขตแดนใน ล้านนา ซึ่งเมื่อดำเนินไปถึง ณ ที่ควรจะเป็นที่บรรจุพระธาตุ พระพุทธเจ้าก็จะอุบ เอาพระเกศาธาตุให้พระอานนท์ส่งต่อกับคนในท้องถิ่นเพื่อนำไปบรรจุไว้ นอกจากนี้ ก็ยังทรงเหยียบรอยพระบาทไว้บนหินเพื่อให้เป็นที่สักการบูชา เมื่อ พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว พระสาวกก็จะนำพระบรมสารีริกธาตุมาแบ่งบรรจุไว้ ตามพุทธทำนาย และได้มีการก่อพระเจดีย์ครอบไว้เรียกว่า “พระธาตุ” ตามที่ ปรากฏในตำนานระบุว่ายังมีพระบรมสารีริกธาตุในล้านนา 23 แห่ง รอย พระพุทธรูป 36 แห่ง ซึ่งตำนานพระเจ้าเลียบโลกนี้ถือเป็นคัมภีร์ที่ใช้ ประกอบการเทศนาสั่งสอนบอกเล่าความเป็นมาและความสำคัญของ

ศาสนสถานที่สร้างขึ้นในดินแดนที่พระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปถึง และกล่าวถึงความรุ่งเรืองและความเสื่อมของพระพุทธศาสนาในดินแดนที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะในอาณาจักรล้านนา (กตัญญู ชูชื่น, 2525: ง-จ)

ดังนั้น วัดใดที่มีพระธาตุเจดีย์ที่บรรจุพระธาตุ พระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้าตามที่มีปรากฏในตำนาน จะมีการเชื่อมโยงประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านกับสถานที่ตั้งพระธาตุหรือพระบาทว่า เป็นสถานที่ประดิษฐานพระธาตุและพระบาทอันควรเคารพนับถือ อีกทั้งตำนานได้ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงกันระหว่างต้นกำเนิดของหมู่บ้านเชื่อมโยงกับการเกิดขึ้นมีอยู่ของพระบาทพระธาตุ ซึ่งเป็นตัวแทนการเข้ามาของพระพุทธศาสนา โดยมีพระภิกษุผู้เทศน์เป็นเสมือนมัคคุเทศก์ผู้นำเที่ยวและอธิบายประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนต่างๆ มีการเชื่อมโยงกับชมพูทวีปหรือประเทศอินเดีย พร้อมกับผนวกดินแดนใกล้เคียงอื่นๆ ได้แก่ รัฐฉาน พม่า และสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประเทศจีน ให้เข้าเป็นเครือข่ายชุมชนเดียวกัน เพื่อให้ประชาชนเดินทางไปกราบไหว้สักการะ รวมถึงการเดินทางไปแสวงบุญและท่องเที่ยว ตัวอย่างเช่น วัดพระบรมธาตุหริภุญไชย อ.เมือง จ.ลำพูน พระบาทห้วยต้ม อ.ลี้ จ.ลำพูน พระบรมธาตุดอยสุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ พระธาตุดอยคำ ต.แม่เหียะ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ พระพุทธบาทสี่รอย (วังรุ่ง) อ.แมริม จ.เชียงใหม่ วัดพระธาตุดอยจอมทอง อ.เมือง จ.เชียงใหม่ พระธาตุจอมกิตติ อ.เชียงแสน จ.เชียงราย พระธาตุลำปางหลวง อ.เกาะคา จ.ลำปาง พระธาตุแช่แห้ง อ.เมือง จ.น่าน พระธาตุช่อแฮ อ.เมือง จ.แพร่ เป็นต้น ซึ่งตำนานเหล่านี้คัดลอกสืบเนื่องกันมา โดยมีได้ระบุว่าผู้ใดเป็นผู้แต่งและแต่งขึ้นเมื่อใด ข้อมูลที่ให้ไว้้นั้นโดยมากมักบอกเพียงปีที่จารึกคัดลอก มีจุดมุ่งหมายในการบันทึกเพื่อการสืบทอดพระพุทธศาสนาในล้านนาและอาณาจักรใกล้เคียง แล้วเผยแผ่ให้แก่ชาวบ้านได้รับฟัง จึงมักจะมีความสับสนในเรื่องกาลเวลาและเทศะ รวมถึงการถือปฏิบัติตามแนวการบันทึกตำนานของพระภิกษุชาวลังกา (ธวัช ปุณโณทก, 2547: 2)

โดยสรุปแล้ว ตำนานพระเจ้าเลียบโลกมีความเกี่ยวเนื่องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนา มีเรื่องราวการผสมผสานทางวัฒนธรรมร่วมกับความเชื่อดั้งเดิมของกลุ่มชนในพื้นที่ จุดมุ่งหมายของการเขียนตำนานมีนัยสำคัญเกี่ยวข้องกับการบริหารปกครองบ้านเมืองและการบริหารคณะสงฆ์ และจากการวิเคราะห์สรุปได้ว่า ตำนานพระเจ้าเลียบโลกนี้มิได้มีการแต่งเสร็จในคราวเดียวหรือในยุคเดียวกันทั้งหมด มีการเสริมแต่งขึ้นหลายครั้ง แพร่ขยายไปสู่วัดหรือ

ดินแดนต่างๆ ในอาณาจักรล้านนาและอาณาจักรใกล้เคียง และได้เกิดการคัดลอกกันต่อ ๆ มา กระจัดกระจายอยู่ในหลายวัดทั้งในล้านนา ล้านช้าง และดินแดนสิบสองปันนา และในแต่ละแห่ง เช่น พระธาตุและพระบาทต่างๆ ก็จะมีตำนานเฉพาะของตนเอง อาจมีบางเนื้อหาไม่ตรงกับที่ตำนานพระเจ้าเลียบโลกแต่งไว้ทั้งหมด ทำให้ตำนานพระเจ้าเลียบโลกมีลักษณะเฉพาะที่บ่งชี้ว่าเป็นตำนานที่แต่งขึ้นอย่างมีเป้าหมาย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องของอำนาจทั้งในด้านการเมืองหรือการศาสนาในยุคสมัยนั้น ดังเช่นกรณี คุรุบาศรีวิชัย (พ.ศ.2421 – 2481) เดินทางไปบูรณปฏิสังขรณ์พระบาทพระธาตุในล้านนาจำนวนหลายแห่ง นับเป็นตัวแทนของความเชื่อศรัทธาในล้านนาที่ยังเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตำนานและพระธาตุในตำนานให้เกี่ยวเนื่องกัน ก่อให้เกิดคลื่นมหาชนจำนวนมาก มารวมตัวกันบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุและสร้างสาธารณูปโภค เช่น การสร้างถนน ขึ้นดอยสุเทพ การสร้างสะพานข้ามแม่น้ำปิง นอกจากนี้ ชาวล้านนายังมีความเชื่อว่าพระธาตุเป็นสิ่งมีชีวิตจิตใจ องค์พระบรมสารีริกธาตุสามารถไปไหนมาไหนได้ และยังแสดงปาฏิหาริย์ด้วยการเปล่งแสงสว่างออกเป็นสีเขียวปนขาวออกจากองค์พระเจดีย์ลอยขึ้นบนอากาศสูงพอพ้นจากปลายไม้แล้วจึงลอยไปไกลจากองค์เจดีย์ โดยผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่า พระธาตุจะออกไปเยี่ยมเยียนกัน โดยพระธาตุจะออกไปจากองค์พระเจดีย์เที่ยวหากันในคืนวันเดือนดับเดือนเต็มดวง เรื่องเล่าเช่นนี้เป็นที่ทราบกันดีในหมู่ชาวล้านนา และมีผู้ยืนยันการประสบเห็นปรากฏการณ์เช่นนี้ก็มีจำนวนมากในอดีต ซึ่งเป็นการตอกย้ำความเชื่อศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ และเป็นเหตุให้เกิดกระแสการท่องเที่ยวไปกราบไหว้นมัสการ

ตำนานพระบาทพระธาตุในล้านนาปัจจุบัน จึงได้ถูกผลิตซ้ำแล้วซ้ำเล่าในประเพณีพิธีกรรมต่างๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์พระธาตุ ประเพณีขึ้นธาตุ รวมไปถึงการพิมพ์เอกสารหนังสือ ซึ่งอาจจะแตกต่างจากตำนานพระเจ้าเลียบโลกในอดีตที่ถูกจารในใบลาน และมีพิธีกรรมเทศนาสั่งสอน แต่ตำนานพระบาทพระธาตุของชุมชนหมู่บ้านหลายแห่งก็ยังคงเป็นที่จดจำจากคำบอกเล่าและการบอกถึงความเป็นมาของวัด โดยมีการระบุประวัติโดยย่อของวัด เรียงลำดับรายชื่อเจ้าอาวาส การบูรณปฏิสังขรณ์หรือการสร้างวัด สร้างศาสนสถาน ศาสนวัตถุที่สำคัญๆ เรื่องเหล่านี้ถือเป็นประวัติศาสตร์ชุมชน เป็นการสั่งสอนทบทวนประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านไปพร้อมกัน ชาวบ้านจะจดจำเรื่องราวในตำนานในรูปแบบขุขปาฐะและเล่าสืบต่อกัน มีการเพิ่มเติมและตีความใหม่ๆ บ้าง เพื่อให้เกิด

ความสอดคล้องเหมาะสมกับกาลสมัย แต่มักจะคงแก่นเรื่องหลักไว้ คือ ยืนยันถึงการเสด็จมาโปรดของพระพุทธเจ้า และได้พระราชทานพระเกศาธาตุและพระพุทธรูปไว้ และในท้ายที่สุดก็จะตรัสพยากรณ์ชื่อหมู่บ้านตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น รวมไปถึงอนาคตของหมู่บ้านแห่งนั้น และถ้าหากเป็นบ้านใหญ่เมืองใหญ่ก็จะตรัสพยากรณ์ให้นำพระบรมสารีริกธาตุมาบรรจุไว้ เพราะเหตุนี้ พระสงฆ์และชาวบ้านจึงมีการรวมตัวกันบูรณปฏิสังขรณ์พระบาทพระธาตุตามตำนาน และเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างวัดบูรณะพระธาตุหลายแห่งในล้านนา เช่นกรณี การบูรณะพระบาทพระธาตุของครูบาศรีวิชัย ด้วยการเป็นประธานสงฆ์ในการบูรณะพระบาทพระธาตุ เรียกว่า “นั่งหนัก” ครูบาศรีวิชัยได้ใช้ความศรัทธาในการสร้างความร่วมมือของพลังชุมชน และเป็นพลังต่อต้านอำนาจคณะสงฆ์ส่วนกลางที่นำอำนาจรัฐเข้ามาควบคุมคณะสงฆ์เมืองเหนือในขณะนั้น ปรากฏการณ์การรวมกันของชุมชนหลายชุมชนเข้าด้วยกัน ยังปรากฏให้มีประเพณีไหว้พระธาตุหรือสร่งน้ำพระธาตุ เรียกว่า “ขึ้นธาตุ” หรือ “สร่งน้ำพระธาตุ” เนื่องจากพระธาตุส่วนใหญ่จะตั้งอยู่บนยอดเขา และการไหว้พระธาตุประจำปีเกิด เป็นต้น โดยปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยจะนิยมทำกันในเดือนแปดเหนือ ประมาณเดือนหกภาคกลาง ในช่วงวันวิสาขบูชา ในกลุ่มหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียงกันก็จะจัดกระทำร่วมกัน เฉพาะวัดที่มีตำนานพระบาทพระธาตุ โดยถือเอาพระบาทพระธาตุที่มีความเก่าแก่และสำคัญที่สุดเริ่มต้นก่อน เรียกว่า “วัดหน้าหมู” เป็นประเพณีร่วมที่ชาวบ้านในชุมชนถือปฏิบัติร่วมกัน ดังเช่น กรณีชาวบ้านในเขตจังหวัดลำพูนและเชียงใหม่ เช่น อำเภอสารภี อำเภอสันป่าตอง เป็นต้น จะถือว่าพระธาตุหริภุญชัยจังหวัดลำพูน เป็นประธานของพระบาทพระธาตุของเขตนี้ ในขณะที่ประเพณีขึ้นพระธาตุดอยสุเทพ ก็เป็นสัญลักษณ์หนึ่งของพระธาตุหน้าหมูที่จัดสร้างขึ้นตามความสำคัญทางการปกครอง มีการระดมคนจากทุกอำเภอจัดขบวนแห่ขึ้นพระธาตุดอยสุเทพเป็นประจำทุกปี ในช่วงก่อนวันวิสาขบูชา โดยได้เชื่อมประสานให้คณะศรัทธาประชาชนจากอำเภอต่างๆ เข้าร่วมเป็นขบวนในการแห่เครื่องสักการะพระธาตุ และถือเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีเพื่อการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ ดังนั้น การเชื่อมโยงของพระบาทพระธาตุนั้นนอกจากจะความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ของชุมชนหมู่บ้าน ในปัจจุบันยังแสดงให้เห็นถึงพลวัตและการตีความหมายทางวัฒนธรรมเพื่อกิจการอื่นๆ ของสังคมด้วย (ไฉไลฤดี ยูวะศิริ และภัสรภม ฤทธิ์เต็ม, 2548: 157 – 158) เช่นเดียวกับปรากฏการณ์การเดินทางท่องเที่ยวไปสักการะพระบาทพระธาตุ

2. ความเชื่อในคติเรื่องชุธาตุ อັตลักษณ์ความเชื่อท้องถิ่นอีกประการหนึ่ง คือ พระธาตุเจดีย์ในวัดที่มีอยู่ในตำนานชุธาตุ (ชุธาตุ มีความหมายว่า การกราบไหว้พระธาตุ คือ องค์เจดีย์ ประจำปีเกิด ตามตำรากล่าวไว้เมื่อวิญญาณลงมาจากแดนแล้วจะมาพักชั่วคราวอยู่ที่เจดีย์ประจำปีเกิดก่อนที่จะมาปฏิสนธิที่ครรภ์มารดา) ความเชื่อเรื่องชุธาตุเป็นการอธิบายถึงความเกี่ยวโยงระหว่างแนวความคิดเรื่องการบูชาพระธาตุกับปีนักษัตรของแต่ละรอบปีในวัฒนธรรมล้านนา แสดงถึงการกระจายแรงศรัทธาของผู้ที่เกิดในแต่ละปีได้มีการปฏิบัติบูชาต่อองค์พระธาตุประจำปีเกิด เช่นเดียวกับการจาริกแสวงบุญของอิสลามิกชน ที่เชื่อว่า จะต้องได้เดินทางไปสักการะสักครั้งหนึ่งในชีวิต คติความเชื่อชุธาตุ เรียงตามลำดับปีนักษัตร มีรายชื่อดังต่อไปนี้

- 1) ปีจ้ (ปีชวด) นักษัตรหนู บูชาพระธาตุจอมทอง อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่
- 2) ปีเป่า (ปีฉลู) นักษัตรวัว บูชาพระธาตุลำปางหลวง อ.เกาะคา จ.ลำปาง
- 3) ปียี่ (ปีชกาล) นักษัตรเสือ บูชาพระธาตุช่อแฮ อ.เมือง จ.แพร่
- 4) ปีเม้า (ปีเถาะ) นักษัตรกระต่าย บูชาพระธาตุแช่แห้ง อ.เมือง จ.น่าน
- 5) ปีสี่ (ปีมะโรง) นักษัตรนาค บูชาพระธาตุวัดพระสิงห์หรือบูชาพระพุทธรูทสิงห์ อ.เมือง จ.เชียงใหม่
- 6) ปีสี่ (ปีมะเส็ง) นักษัตรงูเล็ก บูชาพระธาตุเจดีย์พุทธคยา อินเดีย หรือบูชาต้นศรีมหาโพธิ์ วัดเจ็ดยอด (มหาโพธาราม) เชียงใหม่
- 7) ปีส่ง้า (ปีมะเมีย) นักษัตรม้า บูชาพระธาตุตะไก่ (ชเวดากอง) ย่างกุ้ง ประเทศเมียร์มาหรือการบูชาพระบรมธาตุ จังหวัดตาก
- 8) ปีเม็ด (ปีมะแม) นักษัตรแพะ บูชาพระธาตุดอยสุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่
- 9) ปีสัน (ปีวอก) นักษัตรลิง บูชาพระธาตุพนม อ.เมือง จ.นครพนม
- 10) ปีเล้า (ปีระกา) นักษัตรไก่ บูชาพระธาตุทริภุญไชย อ.เมือง จ.ลำพูน

11) ปีเสียด (ปีจ่อ) นักชัตรหมา บูชาพระธาตุเกศแก้วจุฬามณี สวรรค์
ชั้นดาวดึงส์หรือบูชาพระธาตุวัดเกตการาม อ.เมือง จ.เชียงใหม่

12) ปีไก่ (ปีกุน) นักชัตรช้าง บูชาพระธาตุตอดตุง อ.แม่สาย
จ.เชียงราย

จะเห็นได้ว่า วิถีชาวพุทธในล้านนามีความผูกพันกับพระธาตุ ในอดีต
พระธาตุองค์ใดที่มีชื่อเสียงและมีตำนานกล่าวถึง เมื่อถึงประเพณีการขึ้นธาตุ คือ
ประเพณีไหว้พระธาตุมาถึง ศรัทธาประชาชนจากต่างบ้านต่างเมืองก็จะพากัน
เดินทางไปสักการบูชา ไปค้างคืนนอนอุปัฏฐากเก็บกวาดบริเวณพระธาตุให้สะอาด
ทำบุญตักบาตร จึงเกิดมีตำนานเรื่องการไหว้พระธาตุตามปีเกิด เพื่อแยกคนที่
หลังไหลไปในที่แห่งเดียวกัน เป็นการรวมตัวกันของเครือข่ายคนตามปีเกิด อาจ
กล่าวได้ว่าพระธาตุเป็นเสมือนสัญลักษณ์ที่สะท้อนถึงสิทธิและอำนาจของผู้นำ
โดยปรากฏเป็นพื้นที่ทางกายภาพและในเชิงสังคมพร้อมๆ กับเป็นพื้นที่พิเศษหรือ
พื้นที่ทางอุดมคติ (เถียรชวย อักษรดิษฐ์, 2545: ฉ-ช) การเคารพบูชาพระบาท
พระธาตุที่ปรากฏในตำนาน จึงมีทั้งการสถาปนาพระธาตุในแหล่งที่ตั้งเดิม และ
การเชื่อมโยงเครือข่ายพระบาทพระธาตุที่มีอยู่ในแหล่งอื่นๆ ให้อยู่ในโครงเรื่อง
เดียวกัน ด้วยการเชื่อมโยงจากแหล่งหนึ่งไปสู่อีกแหล่งหนึ่ง กำหนดเป็นพื้นที่
ภูมิศาสตร์ทางสังคมของคนล้านนา

ส่วนการท่องเที่ยววัดในยุคปัจจุบัน ได้มีการให้ความหมายใหม่ที่
ตอบสนองต่อรูปแบบการใช้ชีวิต (Life Style) ของคนในยุคปัจจุบันมากขึ้น เช่น
การท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับเส้นทางการท่องเที่ยววัดที่มีความสำคัญทาง
ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และมีการจัดการท่องเที่ยวเพื่อรองรับการเดินทาง
มาเที่ยวชมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะวัดที่มี
การก่อสร้างใหม่จะมุ่งเน้นในการแสดงศิลปกรรมที่โดดเด่นและมีเอกลักษณ์ของ
ภูมิภาค รวมทั้งมีการผสมผสานกับศิลปกรรมในภูมิภาคอื่นๆ และศิลปกรรมใน
ต่างประเทศ แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติจากการก่อสร้างศาสนสถาน
ที่มีความเชื่อทางศาสนาเป็นหลักไปสู่การประยุกต์แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
มาใช้ประโยชน์ให้มากขึ้น (พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอุ้น) และคณะ, 2555:
124 – 195) ดังการจัดแผนการท่องเที่ยวดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กลุ่มวัดที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นความเป็นพุทธศิลป์ คือ มีการก่อสร้างและจัดแสดงศาสนสถานและศาสนวัตถุด้านพุทธศิลป์กรรมร่วมสมัย

ภาพที่ 2 กลุ่มวัดที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงคติธรรมที่เน้นกิจกรรมเกี่ยวกับความศรัทธา ความเชื่อ และประเพณีวัฒนธรรม คือ เป็นวัดที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของท้องถิ่นนั้นๆ รวมไปถึงเป็นวัดที่มีชื่อเสียงในระดับประเทศ เนื่องจากเป็นวัดที่มีความเป็นมาด้านประวัติศาสตร์ และเป็นທີ່ประดิษฐานศาสนสถานศาสนวัตถุที่ได้รับความเคารพนับถือในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคูเมือง

ภาพที่ 3 กลุ่มวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์และพระพุทธศาสนา คือ วัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน รวมไปถึงการเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในท้องถิ่นในด้านต่างๆ ทั้งในด้านศิลปกรรม จิตรกรรม และสถาปัตยกรรมที่สำคัญ

ภาพที่ 4 กลุ่มวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้การปฏิบัติธรรมตามหลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน คือ วัดที่มีชื่อเสียงในด้านการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ซึ่งเป็นที่รู้จักในระดับท้องถิ่นและประเทศ รวมไปถึงเป็นที่รู้จักในระดับนานาชาติ

นอกจากนั้นแล้ว ภาครัฐโดยเฉพาะการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ประจำจังหวัด และราชการส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น รวมไปถึงองค์กรเอกชนในพื้นที่ที่มีส่วนในการส่งเสริมและตีความหมายการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ๆ โดยคำนึงระยะเวลาการท่องเที่ยวภายใน 1 วันตามรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนในช่วงวันหยุดระยะสั้น ซึ่งสามารถสรุปเป็นรายจังหวัดดังนี้

1. จังหวัดเชียงใหม่ จัดกิจกรรมไหว้พระ 9 วัดนามมงคล ในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่
2. จังหวัดแม่ฮ่องสอน เปิดเส้นทางท่องเที่ยว 365 วันอัครจรยแห่งขุนเขาไหว้พระ 9 วัด ในเขตตัวเมืองแม่ฮ่องสอน
3. จังหวัดลำพูน จัดโครงการจาริกบุญ ไหว้พระ 9 วัดลำพูน เมืองบุญหลวงแห่งล้านนา ในเขตตัวเมืองลำพูน
4. จังหวัดเชียงราย จัดโครงการธรรมทัศนาจรไหว้พระวัดมงคลนาม 9 วัด ในเขตตัวเมืองจังหวัดเชียงราย
5. จังหวัดน่าน จัดกิจกรรมไหว้พระ 9 วัด ขอพรเสริมสิริมงคล ในเขตตัวเมืองน่าน
6. จังหวัดพะเยา จัดกิจกรรมไหว้พระ 9 วัด ในเขตตัวเมืองพะเยาและอำเภอเชียงคำ
7. จังหวัดแพร่ จัดโครงการ สิบนิ้ววันทา ไหว้สา 9 พระธาตุ ในเขตตัวเมืองและอำเภอต่างๆ
8. จังหวัดลำปาง จัดโครงการหมู่บ้านวัฒนธรรมนำเที่ยวไหว้พระ 9 วัด มีศรี นามเป็นมงคล ในเขตอำเภอเมืองลำปาง
9. จังหวัดตาก จัดโครงการไหว้พระ 9 วัด สร้างบุญเสริมบารมี เชื่อมไมตรี 2 แผ่นดินไทย – เมียนมาร์ ในเขตอำเภอแม่สอดและเมืองเมียวดี
10. จังหวัดพิษณุโลก จัดกิจกรรมไหว้พระ 9 วัดตั้งในเมืองพิษณุโลก
11. จังหวัดสุโขทัย เปิดเส้นทางสักการะ 9 มงคล เมืองมรดกโลกสุโขทัย
12. จังหวัดอุดรธานี จัดกิจกรรมไหว้พระ 9 วัด เพื่อเสริมสิริมงคล ภายใน 1 วัน ในเขตอำเภอเมืองและอำเภอลับแล (พระใบฎีกาเสน่ห์ ญาณเมธี และคณะ, 2555: 195 – 319)

แสดงให้เห็นถึงพลวัตของการเปลี่ยนแปลงมิติการท่องเที่ยววัดที่มีความหลากหลายมากขึ้น เพื่อตอบสนองรูปแบบการใช้ชีวิต (Life Style) ของคนในยุคปัจจุบัน โดยมีการจัดตารางให้บริการเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชมและนมัสการวัดวา

อารามที่สวยงามและมีความศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่เคารพสักการะของชาวพุทธภายในจังหวัดนั้นๆ

3. ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของวัดในภาคเหนือ

ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของวัดในภาคเหนือ สามารถสรุปจำแนกได้ดังนี้

1) ปัญหาความเสื่อมโทรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวภาคเหนือบางแห่ง มีปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางด้านกายภาพ และสภาพแวดล้อม อันเนื่องมาจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยือนมีจำนวนมากเกินไป ทำให้วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวไม่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลสำคัญ เช่น เทศกาลสงกรานต์ และเทศกาลปีใหม่เมือง (ยี่เป็ง) สำหรับประเด็นปัญหาทางด้านกายภาพที่สำคัญของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ปัญหาทัศนอัปักษ์อันเกิดจากสถาปัตยกรรมแปลกปลอม หรือมีสิ่งปลูกสร้างบดบังทัศนียภาพของศาสนสถาน ซึ่งเป็นแหล่งโบราณสถานทางประวัติศาสตร์ แต่มีอาคารสมัยใหม่ตั้งอยู่ปะปนกัน ซึ่งมีสาเหตุสำคัญมาจากการขาดการวางแผนผังวัดอย่างเคร่งครัด และถูกต้อง ทำให้พื้นที่ในวัดมีสภาพไร้ระเบียบ และเกิดความแออัด จนเป็นผลเสียต่อทัศนียภาพของความเป็นโบราณสถานสำคัญ นอกจากนี้ ความเสื่อมโทรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวบางแห่ง ยังเกิดขึ้นจากการดัดแปลงสภาพดั้งเดิมของศาสนสถานด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และการขาดระบบการจัดการทัศนศิลป์ที่ถูกต้อง

2) ปัญหาด้านสาธารณูปโภคและสวัสดิภาพของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการเดินทางและจราจรที่คับคั่ง ซึ่งมีสาเหตุใหญ่มาจากการขาดระบบขนส่งมวลชนภายในเขตเมือง นอกจากนี้ ยังมีขยะซึ่งเป็นปัญหาที่เรื้อรังมายาวนาน ทำให้ในวัดบางแห่งมีขยะมูลฝอยตกค้างอยู่จำนวนมาก รวมทั้งปัญหาพื้นที่ฝังกลบและเครื่องมือกำจัดขยะที่มีจำกัด นอกจากนี้ ความปลอดภัยของสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น พาหนะเดินทางก็มีความสำคัญต่อสวัสดิภาพของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการเดินทางในเขตเมือง เช่น เมืองเชียงใหม่ ซึ่งขาดระบบขนส่งมวลชนที่ดี รวมทั้งทางเดินเท้าและทางรถจักรยานที่

ยังขาดความปลอดภัย รวมไปถึงปัญหาด้านสุขอนามัย เช่น จำนวนห้องน้ำไม่เพียงพอ และความสะดวกของห้องน้ำของวัดที่บางแห่งยังขาดการบริหารจัดการที่เป็นระบบ ทำให้เสียภาพลักษณ์ของการเป็นศาสนสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ได้

3) ปัญหาการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์นับว่าเป็นจุดขายที่สำคัญของการท่องเที่ยวภาคเหนือ แต่ปัจจุบันวัดในเขตภาคเหนืออยู่ในสภาวะล่อแหลมต่อการสูญเสียเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น เพราะได้มีการทำลายศาสนสถานและสถาปัตยกรรมแบบล้านนาดั้งเดิม ทำให้ขาดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และสูญเสียเสน่ห์ในแบบฉบับของตนเอง เพราะวัดบางแห่งได้สร้างวัฒนธรรมใหม่ที่ไม่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิม และบิดเบือนความหมายอันดีงามที่มีมาแต่เก่าก่อน เช่น การก่อสร้างพระอุโบสถด้วยสถาปัตยกรรมต่างถิ่น การจัดสร้างอาคารด้วยสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ รวมไปถึงการจัดสร้างบริเวณวัดให้มีลักษณะเช่นเดียวกับสถานที่พักตากอากาศ (Resort) มากจนเกินไป ทำให้ขาดเอกลักษณ์ความงามทางศิลปกรรมแบบดั้งเดิม ซึ่งในขณะที่โรงแรมและสถานที่พักตากอากาศบางแห่งก็ได้ลอกเลียนศิลปกรรมของวัดไปใช้ในการตกแต่งสถานที่ สิ่งเหล่านี้อาจทำให้เกิดความสับสนกับนักท่องเที่ยวต่างถิ่นในเรื่องรูปแบบศิลปกรรมชั้นสูงทางศาสนาที่ควรให้ความเคารพ ดังนั้นการอนุรักษ์เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมจึงเป็นได้ยาก หากพระสงฆ์และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องยังขาดความเข้าใจและความภูมิใจ หรือไม่มีจิตสำนึกที่จะรักษามรดกทางวัฒนธรรมของตนไว้ให้อยู่ในที่ที่เหมาะสม

4) ปัญหาด้านการจัดการท่องเที่ยว การจัดการการท่องเที่ยววัดในภาคเหนือ ยังขาดความเข้าใจเรื่องความสามารถในการรองรับของพื้นที่ โดยเฉพาะในบางฤดูกาลหรือบางเทศกาลจะมีนักท่องเที่ยวไปเที่ยวชมจำนวนมาก จนก่อให้เกิดความแออัดทั้งจำนวนนักท่องเที่ยว ยานพาหนะ และมีผู้ประกอบการค้าขายจำนวนมาก ตั้งอยู่ไม่เป็นสัดส่วน ขาดการบริหารจัดการทั้งในด้านความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความมีสุขอนามัย รวมไปถึงการบำบัดน้ำเสีย ทำให้วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวมีสภาพเป็นแหล่งเสื่อมโทรมได้

5) ปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโดยท้องถิ่น ความพยายามที่จะกระจายการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวไปให้แก่ท้องถิ่น ในขณะที่ศักยภาพและความพร้อมของท้องถิ่นยังไม่เป็นที่ประจักษ์ชัด ส่งผลให้การจัดการของหน่วยงานท้องถิ่นขาดประสิทธิภาพ ไม่สามารถยับยั้งความเสื่อมโทรมของวัด

ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว และมีปัญหาการสื่อความหมายทำให้นักท่องเที่ยวไม่ได้รับความรู้ หรือได้รับความรู้ที่บิดเบือนจากความเป็นจริง ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ความพอใจของนักท่องเที่ยวลดต่ำลง อีกทั้งการจัดการท่องเที่ยวในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งอยู่ในพื้นที่ความรับผิดชอบที่คาบเกี่ยวของหลายหน่วยงาน การขาดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานจึงเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้การจัดการและบำรุงรักษาไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

4. แนวทางการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยววัดในภาคเหนือ

รูปแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยววัดในภาคเหนือ มีประเด็นสำคัญที่ควรนำเสนอ 4 ประเด็น ดังนี้

1) การจัดการด้านพื้นที่ มีการจัดทำผังการใช้สอยพื้นที่ของวัดตามบทบาทหน้าที่ เป็น 3 เขต คือ

1.1) เขตพุทธาวาส เป็นพื้นที่ตั้งของศาสนสถานสำคัญ ซึ่งเป็นที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของพระสงฆ์และฆราวาส ได้แก่ พระวิหาร พระอุโบสถ พระเจดีย์ หอไตร เป็นต้น ซึ่งสามารถจัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวได้ตามช่วงเวลาและบริเวณพื้นที่ที่เหมาะสม

1.2) เขตสังฆาวาส เป็นพื้นที่พักอาศัยของพระภิกษุสามเณร ควรเป็นพื้นที่ส่วนบุคคล สงบร่มรื่น อาคารสถานที่ส่วนนี้ ได้แก่ กุฏิ หอฉัน อาคารที่ประชุมสงฆ์ และอาคารสถานที่ก่อสร้างอื่นๆ ที่เป็นสถานที่ทำกิจกรรมเพื่อกิจของสงฆ์โดยเฉพาะ ไม่ดึงดูดให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวเข้าชม

1.3) เขตธรณีสงฆ์เพื่อให้การบริการชุมชนหรือเขตสาธารณณะ เป็นพื้นที่ที่ใช้เป็นสถานที่ตั้งของอาคารสิ่งก่อสร้างและกิจกรรมที่ให้บริการแก่ประชาชนทั่วไปและนักท่องเที่ยว เช่น เป็นที่ตั้งของศาสนสถานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ให้ประชาชนเข้ากราบไหว้หรือปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา เป็นพื้นที่จัดงานประเพณี พิธีกรรมต่างๆ เช่น บริเวณลานวัด ศาลาศพ และเป็นพื้นที่ร้านค้า พื้นที่จัดตลาดนัดขายของ พื้นที่เล่นกีฬาหรือออกกำลังกาย พื้นที่ให้บริการอื่นๆ เช่น บริการนวด บริการยาสมุนไพร บริการขายดอกไม้ธูปเทียน บริการอาหารเครื่องดื่ม เป็นต้น

โดยทั่วไป เขตธรณีสงฆ์หรือเขตบริการชุมชน ตั้งอยู่บริเวณทางเข้าด้านหน้าของวัด เพราะเป็นเขตที่คับคั่งมีเสียงรบกวน และมีเขตพุทธาวาสตั้งอยู่

ตรงกลาง เป็นพื้นที่คั่นระหว่างเขตธรณีสงฆ์และเขตสังฆาวาส ซึ่งเป็นพื้นที่รโหฐาน แต่จากการสำรวจ พบว่า วัดจำนวนมากไม่มีการจัดแบ่งพื้นที่ใช้สอยตามที่กล่าวมาอย่างชัดเจน ทำให้การก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างปะปนกัน ก่อให้เกิดความสับสนแก่นักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไป และเป็นเหตุให้ทำลายทัศนียภาพของวัดที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยว ดังนั้น การใช้ที่ดินและอาคารสิ่งก่อสร้างที่ตั้งผิดเขต ควรมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ให้สอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของแต่ละเขต เช่น การปรับเปลี่ยนให้กฎที่พิทักษ์ของพระสงฆ์ที่อยู่ในเขตบริการชุมชน ให้เป็นพิพิธภัณฑ์หรืออาคารห้องสมุดของวัด อาคารประชาสัมพันธ์ ร้านค้า เป็นต้น สำหรับการจัดแบ่งเขตพื้นที่ระหว่างเขตต่างๆ ควรมีการก่อสร้างถนน ทางเท้า แนวไม้พุ่มหรือไม้ยืนต้น แปลงดอกไม้ คุน้ำ รั้วโปร่ง ทรงเตี้ย หรือมีการใช้ป้ายแบ่งเขตให้ชัดเจน เป็นต้น

2) การจัดการด้านแผนพัฒนา มีการจัดทำแผนพัฒนาวัดทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

2.1) การจัดทำแผนพัฒนาสิ่งก่อสร้างและการใช้ที่ดินในอนาคต โดยเฉพาะการจัดสร้างอาคารสถานที่ใหม่ มีแผนการพัฒนารองรับการก่อสร้างให้สอดคล้องกับพื้นที่ใช้สอยตามเขตต่างๆ หรือการปรับขยายเขตพื้นที่ให้เหมาะสมและเป็นสัดส่วนไว้ล่วงหน้า

2.2) การวางแผนการก่อสร้างสถาปัตยกรรมใหม่ มีการวางแผนการก่อสร้างในตำแหน่งหรือขนาดความสูงที่ไม่บดบังทัศนียภาพหรือลดทอนคุณค่าของศาสนสถานในเขตพุทธาวาส ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญของวัด และต้องมีรูปร่างทางสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกลมกลืนกับสถาปัตยกรรมของสิ่งปลูกสร้างเดิม โดยเฉพาะศาสนสถานในเขตพุทธาวาส

2.3) การวางแผนพัฒนาสิ่งบริการที่จัดสร้างใหม่ มีการวางแผนพัฒนาที่เหมาะสม เช่น วัดที่มีนักท่องเที่ยวเข้าชมเป็นจำนวนมาก ก็ควรมีสถานที่บริการให้เหมาะสมทั้งในด้านขนาด ปริมาณ หรือการจำกัดจำนวนผู้เข้าชม เช่น จำนวนห้องน้ำ พื้นที่ทางเดิน ลานจอดรถ เป็นต้น

2.4) การวางแผนจัดสภาพแวดล้อมของวัดใหม่ เช่น การเขียนป้ายชื่อวัดและป้ายบอกเส้นทางภายในวัด รวมไปถึงการจัดทำป้ายแสดงประวัติความเป็นมาและความสำคัญของอาคารสถานที่สำคัญของวัด ซึ่งควรมีการเขียนด้วยภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาสากล โดยจัดทำให้มีลักษณะและขนาดที่เหมาะสม การจัดสร้างสภาพแวดล้อมที่ร่มรื่น เช่น การปลูกไม้ยืนต้น ไม้ประดับ

ลานหญ้า การจัดทำที่นั่งพัก การจัดระบบความเรียบร้อยของร้านค้า ถึงขยะ รวมไปถึงการบริหารจัดการเรื่องการกำจัดขยะที่เป็นระเบียบและถูกต้อง เป็นต้น

2.5) การจัดระเบียบของที่ตั้งให้บริการและกิจการอื่นๆ เช่น การวางผังพื้นที่ร้านค้า ร้านอาหาร แผงขายบุชชาดอกไม้รูปเทียน แผงขายสลากกินแบ่งรัฐบาล แผงเช่าบูชาพระเครื่อง พระพุทธรูป และวัตถุมงคลต่างๆ แผงขายหนังสือธรรมะ จัดให้อยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม ไม่เกะกะตามทางเท้าหรือลานจอดรถ หรือรถล้ำเข้าไปในเขตพุทธาวาสอย่างไม่เหมาะสม รวมไปถึงการจัดตั้งตู้บริจาคให้อยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม มีการบอกวัตถุประสงค์และที่อยู่เบอร์โทรที่ชัดเจน นอกจากนี้ มีการจัดทำเอกสารเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาให้ชัดเจน โดยวางอยู่ใกล้กับตู้บริจาค

3) การจัดการด้านบุคลากร มีกระบวนการจัดการบุคลากรดังต่อไปนี้

3.1) การพัฒนาบุคลากรของวัดในด้านการท่องเที่ยว เช่น การจัดฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับมัคคุเทศก์แก่พระสงฆ์หรือบุคลากรภายในวัด เนื่องจากนักท่องเที่ยวจะเป็นผู้สะท้อนให้วัดดำเนินไปในทิศทางบวก นั่นก็คือ นักท่องเที่ยวบางคนอาจเป็นนักเขียน นักข่าว เมื่อได้ไปเที่ยววัดได้พบเห็นสิ่งดีเกิดความประทับใจ หรือสิ่งบกพร่องเกิดความคับข้องใจ ก็จะกลับไปเขียนข่าว บทความ หรือสารคดีเผยแพร่ให้ประชาชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบก็จะเป็นหนทางให้มีการแก้ไขปัญหาได้ทันทั่วถึง โดยเฉพาะการเรียกร้องให้หน่วยราชการเข้าไปดูแลปฏิสังขรณ์ให้อยู่ในสถานที่ที่เหมาะสม และในบางกรณี การถ่ายภาพศิลปวัตถุสถาน อาจกลายเป็นหลักฐานสำคัญทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ แม้นักท่องเที่ยวธรรมดา เมื่อเห็นข้อดีและข้อด้อยของการไปเที่ยวชมวัดแล้ว ก็อดไม่ได้ที่จะชื่นชมหรือวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งเป็นข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องได้เช่นกัน ดังนั้น การที่นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสพบเห็นศิลปกรรมของวัดต่างๆ จะเป็นเครื่องยืนยันว่าคนไทยนั้นมีความเจริญรุ่งเรืองมาแต่อดีต โดยมีศิลปกรรมตามวัดเป็นหลักฐานทางวัตถุที่สำคัญและเป็นสิ่งกระตุ้นให้มีการตื่นตัวที่จะอนุรักษ์พัฒนาให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม หากมีการกระทำใดๆ ที่ไม่ถูกไม่ควร ก็จะมีคนคอยเป็นผู้ดูแล รวมทั้งต่อผู้ขัดขวางการทำลายศิลปวัตถุอันเป็นสมบัติส่วนรวมของคนทั้งชาติ และการที่นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสพบเห็นความวิจิตรตระการตาโอ้อ่าสง่างามของศาสนสถาน ได้พบเห็น จริยวัตรอันงดงามของพระสงฆ์ ก็อาจ

เกิดความเลื่อมใส สนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา หรือมีความตั้งใจจะทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาต่อไป

3.2) การพัฒนาจริยธรรมการท่องเที่ยวในวัด ยึดหลักกัลยาณมิตร 7 เพื่อการปรับประยุกต์ใช้ในการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว คือ

3.2.1) ปิโย ทำตนให้เป็นที่รัก คือ การเป็นบุคลากรการท่องเที่ยวที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นที่รักของนักท่องเที่ยว

3.2.2) ครุ ทำตนให้เป็นที่น่าเคารพ คือ การปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเคารพนับถือ วางตนเหมาะสมกับความเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และสร้างความปลอดภัยทั้งด้านศาสนสถานและนักท่องเที่ยวผู้มาเที่ยวชม

3.2.3) ภาวนีโย นำเจริญใจชวนให้ระลึกถึง คือ เป็นบุคคลที่นำประทับใจ และทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกต้องการกลับมาเยือนอีก

3.2.4) วัตตา จ รู้จักพูดและให้คำแนะนำที่ดี คือ บุคลากรทางศาสนาหรือมัคคุเทศก์มีความสามารถในการสื่อสารคำพูดและคำแนะนำที่ถูกต้องเกี่ยวกับศาสนสถานและข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง

3.2.5) วจนักขมโน อดทนต่อถ้อยคำตำหนิพร้อมที่จะรับฟังและนำไปปฏิบัติ คือ บุคลากรทางศาสนาหรือมัคคุเทศก์ที่จะรับฟังคำแนะนำและข้อเสนอแนะ พร้อมกับการนำมาปรับปรุงแก้ไข

3.2.6) คัมภีร์ธัญจ กถิง กัตตา สามารถอธิบายเรื่องราวที่ยูงยาก ลุ่มลึกให้เข้าใจอย่างง่ายตาย คือ บุคลากรทางศาสนาหรือมัคคุเทศก์สามารถอธิบายความเชื่อเกี่ยวกับศาสนสถานและประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องได้อย่างถูกต้อง ตลอดถึงหลักธรรมทางศาสนาได้อย่างลุ่มลึก

3.2.7) โน จัญฐาเน นियोชเย ไม่ชักนำหรือชักจูงในทางเสื่อมเสีย คือ บุคลากรทางศาสนาหรือมัคคุเทศก์สามารถให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศีลธรรมจริยธรรมที่ดั่งงามของประเทศไทย ไม่ชักนำไปสู่การท่องเที่ยวในแหล่งอบายมุขอย่างเดียว

4) การจัดการด้านระบบการสื่อความหมาย การส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และเพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม มีการพัฒนาทางด้านระบบสื่อความหมายของวัด ดังนี้

4.1) การจัดทำข้อมูลและฐานข้อมูลของวัดที่ถูกต้องในการเผยแพร่ให้แก่นักท่องเที่ยว บริษัทท่องเที่ยว และการเผยแพร่ในฐานข้อมูลสารสนเทศ

เนื่องจากนักท่องเที่ยวมีความหลากหลายทั้งในด้านวัฒนธรรม ศาสนาและความเชื่อ รวมไปถึงทัศนคติส่วนตัว ทำให้ยังไม่มี ความเข้าใจในวัฒนธรรมประเพณีที่ถูกต้องและลึกซึ้ง ปัญหาเหล่านี้ผู้บริหารจัดการวัดจะต้องแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาไปพร้อมกับการพัฒนาวัดด้วยในอนาคต ซึ่งถ้าหากวัดต่างๆ ได้ดำเนินการพัฒนาวัดอย่างถูกต้องและมีทิศทางแล้ว นอกจากจะเป็นการสร้าง ความยั่งยืนให้กับพระพุทธศาสนา การสร้างโอกาสในการเผยแพร่ศาสนาเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่ประชาชนแล้ว การท่องเที่ยวก็ยังคงเป็นผลพลอยได้จากการพัฒนาวัดอีกด้วย และการท่องเที่ยวเองก็จะเอื้อประโยชน์แก่วัดมากมาย

4.2) การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวัดในวันสำคัญหรือเทศกาลสำคัญต่างๆ เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นที่มาของรายได้ เงินรายได้นี้เมื่อไหลเข้าสู่กระแสเศรษฐกิจ ก็เกิดการกระจาย เมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทางไปที่วัด วัดก็จะได้รับประโยชน์ในรูปแบบของรายได้จากการประกอบธุรกิจต่างๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น รายได้จากการให้เช่าบูชาพระเครื่อง การขายดอกไม้ธูปเทียนเครื่องสักการบูชา การเก็บค่าที่จอดรถ เงินรายได้จากการบริจาคทรัพย์สินสิ่งของ และการทำบุญในโอกาสพิเศษต่างๆ เงินและสิ่งของเหล่านี้มีส่วนสำคัญในการเสริมงบประมาณแผ่นดินให้มีพอที่จะปฏิสังขรณ์ศาสนสถานให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์ควรแก่การเป็นที่สักการะสถานต่อไป อีกประการหนึ่งวัดที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามา มาก ย่อมกระตุ้นให้เกิดธุรกิจต่างๆ เป็นทางให้คนในท้องถิ่นมีรายได้เพื่อการยังชีพ เมื่อคนเหล่านี้มีเศรษฐกิจดีขึ้นย่อมจะเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาเมื่อถึงเวลาและโอกาส สิ่งเหล่านี้ถือเป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรมและยังช่วยทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้ดำรงคงอยู่สืบทอดได้อีกทางหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตาม การคำนึงถึงกิจการท่องเที่ยวเป็นหลักอย่างเดียว ไม่สามารถที่จะดำรงคงรักษาแก่นแกนของหลักการทางศาสนาไว้ได้ เพราะฉะนั้นคณะสงฆ์ควรคำนึงถึงการใช้การท่องเที่ยวให้เป็นประโยชน์ในการน้อมนำศรัทธาทางศาสนาไปสู่การพัฒนาปัญญาความเข้าใจในศาสนาด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กตัญญู ชูชื่น. (2525). **พระเจ้าเลียบโลกฉบับล้านนา: บทวิเคราะห์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย ภาควิชาภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ไฉไลฤดี ยวนะศิริ และภัชชรด ฤทธิ์เต็ม. (2548). **ศึกษาสารัตถะตำนานพื้นบ้านล้านนาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาจากเอกสารโบราณ**. ทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พระ. (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ธวัช ปุณโณทก. (2547). “ปัญหาและวิธีใช้เอกสารโบราณในการวิจัยประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น”. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการเรื่อง “การพัฒนาการวิจัยท้องถิ่นด้านมนุษยศาสตร์”. ณ โรงแรมอิมเจ็ส โอโมร่า ท่าแพ จังหวัดเชียงใหม่ 17-19 ธันวาคม 2547, หน้า 10-16. (เอกสารอัดสำเนา).
- เถียรชราย อักษรดิษฐ์. (2545). **ชุดาตุ: บทบาทและความหมายของพระธาตุในอนุภูมิภาคอุษาคเนย์ กรณีศึกษาความเชื่อเรื่องพระธาตุที่เกิดในล้านนา**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิภาคศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประยูทธ์ ปยุตโต, พระมหา. (2513). **พระพุทธศาสนากับสังคมไทยในปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ: สยามสมาคม.
- พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) กับพระจักรพรรดิพงศ์ (จาด)**. (2507). พระนคร: คลังวิทยา.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2539). มหาวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2552). **พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก ฉบับราชบัณฑิตยสถาน** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี. (2531). “วัด: จำเป็นอย่างไรรจะต้องมีคู่มือพัฒนา”, *จุลสารการท่องเที่ยว*, (7 (1) 73-77): หน้า 74-75.
- ศรีเลา เกษพรหม. (2544). **ประเพณีชีวิต คนเมือง**. เชียงใหม่: ร.พ.นพบุรี.

- สุทิตย์ อากาศโร (อบอุ่น), พระมหา และคณะ. (2555). **การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. ชุดโครงการวาระแห่งชาติเพื่อการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืนปี 2556 สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).**
- เสนห์ ญาณเมธี, พระใบฎีกา และคณะ. (2555). **รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ : กระบวนการเรียนรู้สู่การสร้างสรรค์เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม. สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).**

การพัฒนาบุคลากร กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี Personnel Development: A Case Study of Ubon Ratchathani University

นวลละออง อุทามนตรี¹/ รชยา อินทนนท์²

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการพัฒนาบุคลากร ความต้องการของการพัฒนาบุคลากร และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพปัจจุบันของการพัฒนาบุคลากรกับแนวทางการพัฒนาบุคลากร ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการพัฒนาบุคลากร กับแนวทางการพัฒนาบุคลากร ในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม จากบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จำนวน 418 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่า T-test F-test การทดสอบแบบ Least Significant Different (LSD) และค่าสหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Correlations)

ผลการวิจัยพบว่า สภาพการพัฒนาบุคลากรภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ความต้องการการพัฒนาบุคลากรภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยต้องการให้มหาวิทยาลัยพัฒนาด้านทัศนคติมากที่สุด บุคลากรที่มีเพศ และอายุต่างกัน มีความต้องการพัฒนาบุคลากรไม่แตกต่างกัน ส่วนบุคลากรที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน จะมีความต้องการพัฒนาบุคลากรแตกต่างกัน

¹ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี van_tree@hotmail.com

² อาจารย์ที่ปรึกษา คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี rindaono@gmail.com

ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการพัฒนาศูนย์กลางในปัจจุบันกับแนวทางการพัฒนาศูนย์กลาง มีความสัมพันธ์กัน ในระดับต่ำและในทิศทางเดียวกัน ($r = 0.098$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการพัฒนาศูนย์กลาง กับแนวทางการพัฒนาศูนย์กลาง มีความสัมพันธ์กัน ในระดับปานกลางและในทิศทางเดียวกัน ($r = 0.548$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ : การพัฒนาศูนย์กลาง, ศูนย์กลาง, มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

Abstract

The purpose of this research is to study the current condition of Ubon Ratchathani University (UBU) personnel development and its personnel development needs analysis. This research also studies the relationship between current personnel development and personnel development approach, and the relationship between personnel development needs analysis and personnel development approach. Using quantitative methods, questionnaires were used to collect data from 418 UBU staff. The data was then analyzed by using frequency count, percentage, mean, standard deviation, T-Test, F-Test, Least Significant Difference (LSD) and Pearson's Correlation.

The results of the research reveal that the overall current condition of personnel development is at an average level and the overall personnel development needs are at a high level, particularly in attitude development. Gender and age do not affect personnel development needs. However, different educational backgrounds result in different personnel development needs.

A Pearson product-moment correlation coefficient was computed to assess the relationship between current personnel development and personnel development approach. There was a weak correlation between the two variables ($r = 0.098$), with statistical significance level of .05. There was a moderate correlation between personnel development needs and personnel development approach ($r = 0.548$) with statistical significance level of .05.

Keywords: Personnel Development, Personnel, Ubon Ratchathani University

1. บทนำ

ทรัพยากรมนุษย์ ถือว่าเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปฏิบัติงานทุกประเภท ดังนั้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงถูกกำหนดให้เป็นนโยบายที่มีความสำคัญและจัดเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศ ดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ที่กำหนดให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นการลงทุนอย่างหนึ่งของรัฐบาล และจะมีผลต่อการลงทุนด้านอื่นๆ และรัฐบาลสนับสนุนงบประมาณตลอดจนทรัพยากรอื่นๆ ในด้านการพัฒนาบุคลากรอย่างจริงจัง (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8, 2539) อีกทั้ง แผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ยุทธศาสตร์ที่ 1 ที่มุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพของคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ โดยพัฒนาศักยภาพของคนไทยให้มีความรอบรู้ คู่คุณธรรม มีสุขภาวะที่ดี พร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงเป็นกำลังปัญญาในการพัฒนาประเทศให้สามารถก้าวทันโลกได้อย่างรู้เท่าทันและอย่างมั่นคง สังคมไทยมีความสงบสุข รักษาไว้ซึ่งความเป็นไทย (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10, 2549)

มหาวิทยาลัยเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากมหาวิทยาลัยเป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ต้องมีการสร้างคนที่มีประสิทธิภาพเข้าสู่ตลาดแรงงานและพัฒนาสังคมโลก ทรัพยากรมนุษย์หรือบุคลากรของมหาวิทยาลัยจึงต้องเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพสูงเพื่อทำหน้าที่อันสำคัญยิ่งนี้ มหาวิทยาลัยจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการบริหารทรัพยากรบุคคลที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับองค์กร และจะต้องมีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงในการพัฒนาบุคลากรอย่างครบวงจร เริ่มตั้งแต่การวางแผน การดำเนินการ การติดตาม และการประเมินผล การดำเนินงานต้องมีเป้าหมายชัดเจน และพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสมกับสภาวะการเปลี่ยนแปลง มีการวิเคราะห์ผลที่ได้จากการติดตามและการประเมิน และนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อหน่วยงาน (จรัส สุวรรณเวลา และคณะ, 2540)

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ได้แบ่งบุคลากรเป็นสองสายงานตามหน้าที่ความรับผิดชอบ คือ 1) สายวิชาการ จะทำหน้าที่สอน วิจัยและให้บริการทางวิชาการ และ 2) สายสนับสนุนวิชาการ จะรับผิดชอบงานด้านการสนับสนุน

การเรียนการสอน การบริหาร ในการที่จะให้ทุกสายงานสามารถปฏิบัติงานตามภารกิจต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นต้องดำเนินการบริหารงานบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งภาระงานในการบริหารงานบุคคลส่วนหนึ่งคือการพัฒนาคุณภาพบุคลากรผู้ปฏิบัติงานโดยมุ่งพัฒนาความรู้ ทักษะคิด และทักษะใหม่ๆ รวมทั้งพฤติกรรมที่ได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น เพื่อที่จะทำให้ผลการปฏิบัติงานในปัจจุบันเพิ่มขึ้น

ในการพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยควรมีการจัดระบบงาน การนำเอาเทคโนโลยีมาเพิ่มประสิทธิภาพการจัดระบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาสมรรถภาพของบุคลากรในหน่วยงานหรือในองค์กรให้มีความรู้ความชำนาญ มีความวิริยะอุตสาหะและอุทิศตน ทุ่มหาความรู้ความสามารถเพื่อองค์กรหรือหน่วยงานและมีทัศนคติที่ดีต่อองค์กร ทั้งนี้เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ขององค์กร ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินการเพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีสมรรถภาพและประสิทธิภาพในการทำงานนั้น มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มีปัญหาและอุปสรรคได้แก่ ปัญหาที่เกิดจากการขาดการสนับสนุนจากผู้บริหารหรือหัวหน้าหน่วยงาน ขาดการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและสภาพความต้องการที่แท้จริง ขาดการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรการฝึกอบรมให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา สภาพแวดล้อมและความต้องการของหน่วยงานในปัจจุบัน ขาดเทคนิคและวิธีการในการดำเนินการ และขาดการติดตามประเมินผลที่จะเป็นตัวชี้วัด ดังนั้น กิจกรรมในการพัฒนาบุคลากรจึงไม่อาจพัฒนาบุคลากรได้ตามวัตถุประสงค์และปัญหาของหน่วยงานได้ (โครงการจัดตั้งกองการเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2555)

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพปัจจุบันของการพัฒนาบุคลากร ปัญหาการพัฒนาบุคลากร ความต้องการพัฒนาบุคลากร และแนวทางในการพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ทั้งสายสนับสนุนวิชาการและสายวิชาการในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีและสถาบันอุดมศึกษาอื่นของรัฐที่เกี่ยวข้องต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการพัฒนาบุคลากร ในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาความต้องการของการพัฒนาบุคลากร ในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพปัจจุบันของการพัฒนาบุคลากร ความต้องการพัฒนาบุคลากร กับแนวทางการพัฒนาบุคลากร ในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

สมมุติฐานการวิจัย

1. ปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน มีผลต่อความต้องการพัฒนาบุคลากรที่แตกต่างกัน
2. สภาพการพัฒนาศักยภาพในปัจจุบัน มีความสัมพันธ์กับแนวทางการพัฒนาบุคลากร
3. ความต้องการพัฒนาศักยภาพมีความสัมพันธ์กับแนวทางการพัฒนาบุคลากร

2. แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

2.1 ความหมายของการพัฒนาบุคลากร หมายถึง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือโครงการที่จัดทำขึ้น โดยองค์กรในการพัฒนาทักษะและความรู้ที่จำเป็นให้แก่พนักงาน เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดความก้าวหน้าในอาชีพการงาน (เกรียงศักดิ์ เขียวยิ่ง, 2543) ส่วนพะยอม วงศ์สารศรี (2544) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรหมายถึง การดำเนินการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถและทัศนคติที่มีต่อการปฏิบัติงานที่ตนรับผิดชอบให้มีคุณภาพ และเป็นที่น่าพอใจแก่องค์กร

Schuler and Stuart (1986) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรหมายถึง ความพยายามที่จะปรับปรุงผลการปฏิบัติทั้งในปัจจุบันและอนาคตของพนักงาน โดยการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ทักษะ และการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในการปฏิบัติงานของบุคลากร

Wexley and Latham (1991) กล่าวว่าการพัฒนาบุคลากร คือการเพิ่มพูนทักษะความรู้และความสามารถ และการปรับเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลเพื่อการทำงานในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาบุคลากร หมายถึง วิธีการหรือกระบวนการ หรือกิจกรรมต่างๆ ที่จะส่งเสริมหรือเพิ่มพูนให้บุคลากรในองค์กรเกิดความรู้ความสามารถ และเกิดทักษะในการทำงานให้งานมีประสิทธิภาพทั้งในปัจจุบันและอนาคต มีทัศนคติที่ดีในการปฏิบัติงาน เพื่อให้งานที่ปฏิบัติอยู่บรรลุเป้าหมาย

2.2 ความสำคัญและจำเป็นในการพัฒนาบุคลากร

วิจิตร อาวะกุล (2540) กล่าวว่า ความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากร เพื่อลดความเฉื่อยชาในการทำงาน การไม่ยอมพัฒนาตนเอง การไม่อุทิศตนในการทำงาน ดังนั้น ความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากรจึงไม่เพียงแต่จะทำให้คนมีความรู้ความสามารถและทักษะในการทำงานดีขึ้นเท่านั้น แต่ยังส่งผลให้ได้ผลงานที่สูงขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่ผลสำเร็จของหน่วยงานเป็นส่วนรวม

สมาน รังสิโยภุชฎ์ (2541) การพัฒนาบุคลากร เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดขั้นตอนหนึ่งในการบริหารงาน กล่าวคือ เมื่อบุคลากรได้ผ่านการคัดเลือกแล้ว ไม่จำเป็นเสมอไปว่าบุคลากรนั้นจะเหมาะสมและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาบุคลากรเพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถและทักษะในการทำงานตลอดจนให้บุคลากรได้ปรับตัวให้เข้าสภาพแวดล้อมการทำงาน เพื่อให้ผลการปฏิบัติงานเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

จากความสำคัญของการพัฒนาบุคลากรดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ภายใต้อิทธิพลที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และวิทยาการต่างๆ ล้วนส่งผลให้การจัดการศึกษา การเรียนรู้เกิดการเปลี่ยนแปลง มีการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ๆ ให้มีความเจริญมากยิ่งขึ้น ดังนั้น บุคลากรจึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม และทัศนคติต่างๆ ที่ดีต่องาน เพื่อการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพและทรงคุณค่ามากยิ่งขึ้น

2.3 วัตถุประสงค์ของการพัฒนาบุคลากร เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการพัฒนาบุคลากร และให้การพัฒนาบุคลากรเป็นไปอย่างมีทิศทางอันจะส่งผลให้การพัฒนาบุคลากรบรรลุตามแผนที่ได้วางไว้ ดังสมใจ ลักษณะ (2552)

กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากร มีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับความสามารถในปฏิบัติงานให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงและเป็นการเปิดโอกาสให้บุคลากรทุกระดับมีส่วนร่วมศึกษาสถานภาพความสำเร็จขององค์กร วิเคราะห์ปัญหา และมีส่วนร่วมในการหาแนวทางพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานเพื่อเพิ่มความสำเร็จขององค์กร

ยงยุทธ เกษสาคร (2551) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรมีวัตถุประสงค์หลักๆ 2 ประการคือ

1) วัตถุประสงค์ขององค์กร (Institutional Objectives) หมายถึง ความมุ่งหมายของส่วนรวมในการบริหารจัดการองค์กรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2) วัตถุประสงค์ส่วนบุคคล (Employee Objective) หมายถึง ความมุ่งหมาย ส่วนบุคคลในการพัฒนาฝีมือ บุคลิกภาพ ฝึกฝนการตัดสินใจ เรียนรู้งาน เพื่อลดความเสี่ยงในการทำงาน ปรับปรุงสภาพการทำงานให้ดีขึ้นและเพื่อความก้าวหน้าในการเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่ง

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าองค์กร จะต้องมีการกำหนดจุดมุ่งหมายในการพัฒนาบุคลากรภายในองค์กรของตนเองให้ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นจุดมุ่งหมายในส่วนขององค์กร หรือส่วนบุคคล เพราะการกำหนดจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของการพัฒนาบุคลากรไว้ชัดเจนจะทำให้เกิดการดำเนินการพัฒนาบุคลากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้

2.4 แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาบุคลากร

2.4.1 ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของ Maslow

Abraham Maslow (1943) นักจิตวิทยาที่มีชื่อเสียงชาวอเมริกัน เป็นบุคคลที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาของการจัดการตามแนวพฤติกรรมศาสตร์ ได้กล่าวถึง ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของบุคคล (Hierarchy of Needs Theory) โดยมีสมมติฐานว่า บุคคลมีความต้องการไม่มีที่สิ้นสุด และความต้องการของบุคคลจะก่อให้เกิดพฤติกรรมเพื่อตอบสนอง เมื่อความต้องการหนึ่งได้รับการตอบสนองแล้ว ก็จะลดความสำคัญลง โดยบุคคลจะเกิดความต้องการใหม่ขึ้นแทน Maslow ได้เรียงลำดับความต้องการของบุคคล โดยเรียงลำดับจากต่ำไปหาสูง ตามลำดับดังนี้

(1) ความต้องการทางกายภาพ (Physiological Needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงอยู่ของบุคคล เช่น อาหาร น้ำ อากาศ ที่อยู่ อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค เป็นต้น ซึ่งจะเป็นความต้องการขั้นแรกของการมี

ชีวิตและดำรงความเป็นมนุษย์ ซึ่งจะได้รับการตอบสนองจากปัจจัยพื้นฐานทางกายภาพ เช่น เงินเดือน สภาพแวดล้อมในการทำงาน

(2) ความต้องการด้านความปลอดภัยและมั่นคง (Safety and Security Needs) เป็นความต้องการด้านความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิต และครอบครัว โดยบุคคลจะต้องการสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ทั้งกายภาพและจิตใจ และมีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ ซึ่งได้รับการตอบสนองจากการขึ้นเงินเดือน ผลประโยชน์และสวัสดิการ ประกันสุขภาพ และประกันสังคม

(3) ความต้องการการมีส่วนร่วมในสังคม (Social Belonging Needs) บุคคลต้องการยอมรับจากสังคม โดยต้องการมีส่วนร่วม มิตรภาพ และความรักจากบุคคลอื่น ซึ่งบุคคลจะได้รับจากกลุ่มทำงาน เพื่อนร่วมวิชาชีพ หรือกลุ่มสังคมต่าง ๆ

(4) ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง (Esteem Needs) บุคคลต้องการการยอมรับนับถือจากบุคคลอื่นว่าเป็นคนที่มีความรู้ ความสามารถและเป็นที่ชื่นชมจากบุคคลอื่น ซึ่งจะสร้างความภาคภูมิใจให้กับตนเอง โดยจะได้รับการตอบสนองจากตำแหน่งงาน สำนักงานและเครื่องใช้ประจำตำแหน่ง คำชมเชย และรางวัลพิเศษ

(5) ความต้องการความสำเร็จสูงสุด (Self-actualization Needs) เป็นความต้องการที่จะบรรลุความสำเร็จขั้นสูงของบุคคล โดยใช้ความรู้ ทักษะและความสามารถของตนอย่างเต็มที่ ซึ่งจะได้รับการตอบสนองจากความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน การได้รับมอบหมายงานที่ท้าทายและโอกาสในการพัฒนาตนเอง

จากทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของ Maslow แสดงให้เห็นว่า บุคคลจะแสดงพฤติกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของตน แล้วค่อยๆ พัฒนาขึ้นเป็นลำดับขั้น โดยที่ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้วจะลดแรงผลักดันลง ขณะที่ความต้องการที่ไม่ได้รับการตอบสนองอาจจะก่อให้เกิดความไม่พอใจ ความคับข้องใจ ความเครียด หรือความขัดแย้งขึ้น ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติงาน ดังนั้น ผู้บริหารสมควรต้องพิจารณาและวิเคราะห์ความต้องการของผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อที่จะใช้เครื่องมือและวิธีการที่เหมาะสมในการตอบสนองความต้องการของเขา

2.4.2 ทฤษฎี ERG ของ Alderfer

Alderfer (1969) นักวิชาการชาวอเมริกัน มีความเห็นเช่นเดียวกับ Maslow ที่จัดความต้องการเป็นลำดับขั้น แต่ Alderfer ได้เสนอว่าความต้องการของบุคคลมี 3 ลำดับได้แก่

(1) การดำรงอยู่ (Existence) หรือ E เป็นความต้องการในการมีชีวิตอยู่ ซึ่งจะได้รับการตอบสนองจากปัจจัยพื้นฐาน เช่น อาหาร น้ำ อากาศ โดยบุคคลจะได้รับการตอบสนองในการดำรงอยู่จากเงินเดือนและสภาพแวดล้อมในการทำงาน

(2) ความสัมพันธ์ (Relatedness) หรือ R เป็นความต้องการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับบุคคลอื่น ซึ่งบุคคลจะได้รับการตอบสนองจากการยอมรับทางสังคม ความสัมพันธ์ทางสังคมและกลุ่มเพื่อน

(3) ความเจริญก้าวหน้า (Growth) หรือ G เป็นความต้องการที่จะก้าวไปข้างหน้า เพื่อที่จะสร้างสรรค์ผลงานที่เป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น โดยการเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่ง ได้รับการกล่าวถึงและการให้รางวัลจากสังคม หรือการเข้าใจกับชีวิตมากขึ้น

2.5 การวิเคราะห์ความต้องการพัฒนาบุคลากร

การวิเคราะห์ความต้องการพัฒนาบุคลากร จะเริ่มด้วยการศึกษาและรวบรวมข้อมูลโดยอาศัยเทคนิควิธีศึกษาจากแหล่งข้อมูลทั้งด้านเอกสารและบุคคลในองค์กร ข้อมูลในลักษณะต่างๆ จะได้จากวิธีการศึกษาด้วยเครื่องมือที่แตกต่างกัน เมื่อได้ข้อมูลความต้องการที่จำเป็นเป็นแล้ว ก็จะทำการวิเคราะห์ตามลักษณะของข้อมูล เพื่อกำหนดความต้องการจำเป็นของการพัฒนาบุคลากร ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดว่า ความรู้ ทักษะและเจตคติด้านใดที่ต้องจัดเพิ่มพูนให้กับบุคลากร ซึ่งประกอบด้วยการวิเคราะห์ 3 ประการ คือ (ชูชัย สมิทธิไกร, 2540)

2.5.1 การวิเคราะห์องค์กร เป็นการวิเคราะห์ด้วยการตรวจสอบเป้าหมายทั้งในระยะสั้นและระยะยาวขององค์กร การตรวจสอบบรรยากาศการทำงาน การวิเคราะห์ทรัพยากรที่มีอยู่ การวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับองค์กร (เศรษฐกิจ สังคม การเมืองและกฎหมาย)

2.5.2 การวิเคราะห์ภารกิจและคุณสมบัติ คือการวิเคราะห์ภารกิจ จะบ่งบอกว่าผู้ปฏิบัติจะต้องทำอะไร อย่างไร เพราะเหตุใด และการวิเคราะห์คุณสมบัติจะบ่งชี้ความรู้ ทักษะ ความสามารถอะไรบ้างสำหรับการปฏิบัติงาน

นั้นๆ ซึ่งจะทำให้ทราบว่าหลักสูตรและเนื้อหาในการพัฒนาบุคลากรจะประกอบด้วยสิ่งใดบ้าง

2.5.3 การวิเคราะห์บุคคล จะช่วยให้ทราบว่า ผู้ปฏิบัติแต่ละคนมีความรู้ ทักษะและความสามารถที่จำเป็นสำหรับการทำงานอยู่ในระดับใด เพื่อนำมาพิจารณาหาความจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมต่อไป

ในการหาความต้องการ จำเป็นเป็นต้องวิเคราะห์เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์กร วิเคราะห์ความเกี่ยวข้องกับงานที่ทำเพียงใด และวิเคราะห์กำลังคนว่า คนที่มีอยู่เป็นอย่างไร มีการโยกย้าย สับเปลี่ยนหมุนเวียนงานกันอย่างไรบ้าง นอกจากนี้ การวิเคราะห์งานซึ่งเป็นเครื่องมือในการบริหารทรัพยากรบุคคลในองค์กร เป็นอีกแนวทางหนึ่งในการศึกษาวิเคราะห์หาความต้องการในการพัฒนา อย่างไรก็ตาม การพิจารณาถึงความต้องการและความจำเป็นของการพัฒนาบุคลากรยังเกี่ยวข้องกับความต้องการในด้านต่อไปนี้ด้วย (ฐีระ ประवालพุกษ์, 2538)

(1) ความต้องการและจำเป็นขององค์กรหรือหน่วยงาน เพื่อเพิ่มผลผลิต และในขณะเดียวกันก็ต้องการลดความเสี่ยง ลดการกู้หนี้ยืมสิน การใช้วัสดุทดแทน ตลอดจนการปรับปรุงคุณภาพผลผลิต และการจำหน่ายให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น

(2) ความต้องการจำเป็นในด้านอาชีพ ซึ่งพิจารณาได้จากรายละเอียดของงานหรือคำบรรยายลักษณะของงาน ว่าบุคลากรที่รับผิดชอบหน้าที่หรือปฏิบัติงานนั้นๆ มีส่วนใดที่ต้องการความช่วยเหลือด้านการพัฒนา เพื่อให้ปฏิบัติงานได้ดีขึ้น การหาความต้องการในด้านอาชีพจะใช้วิธีประเมินค่าผลงานของแต่ละคน

(3) ความต้องการและจำเป็นของบุคคล เป็นความต้องการที่มีตัวแปรสูง ในการวิเคราะห์จะต้องพิจารณาความต้องการจำเป็นที่เป็นตัวร่วม เช่น ความต้องการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ทักษะและการปรับปรุงบุคลิกภาพ ความต้องการของบุคคลถ้าสอดคล้องกับงานอาชีพที่ว่าจะมีผลต่อความสำเร็จของการพัฒนาเป็นอย่างดี

การนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อกำหนดทางเลือกในการแก้ไขด้วยวิธีการพัฒนาบุคลากรทั้งที่เป็นความต้องการจำเป็นขององค์กร ของงานและของบุคคลมาสังเคราะห์ คือความต้องการด้านความรู้ ทักษะและทัศนคติในเรื่องใด

ความต้องการจำเป็นของผู้ปฏิบัติงานกลุ่มใด ฝ่ายใด และระดับไหน ความต้องการจำเป็นที่ได้จากการสังเคราะห์นำมากำหนดความจำเป็นเร่งด่วนตามลำดับความสำคัญของปัญหาองค์กร ด้วยการจัดลำดับความเห็นของผู้ปฏิบัติงาน ความต้องการจำเป็นที่ได้จะใช้วิธีการหรือกระบวนการพัฒนาบุคลากรอย่างไร

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ในการศึกษาความต้องการการพัฒนาบุคลากรจะเกี่ยวข้องกับความต้องการในการพัฒนา 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติ และจากการศึกษาของอัญชลี จันระสา (2543) กล่าวว่า ความต้องการพัฒนาบุคลากรแบ่งเป็นความต้องการพัฒนาด้านทัศนคติ ด้านทักษะ และด้านความรู้ตามลำดับ และจากผลการศึกษาของกรรณิการ์ วิชมภประหาร (2539) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติในด้านความรู้ที่จำเป็นและมีผลกระทบต่อประสิทธิภาพของงานไว้ 3 ระดับคือ

ระดับที่ 1 ความรู้ บุคลากรที่ปฏิบัติงานองค์กร ควรมีความรู้ในเรื่องดังต่อไปนี้

- (1) ความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงในองค์กร
- (2) ความรู้เกี่ยวกับวิชาชีพ

ระดับที่ 2 ทักษะ คือความสามารถในสิ่งที่รู้ได้ด้วยทักษะในการที่จะเพิ่มพูนสมรรถภาพในการทำงานนั้นๆ ได้แก่

- (1) ทักษะเกี่ยวกับคน เช่น ทักษะในการเป็นผู้นำ
- (2) ทักษะที่เกี่ยวกับวัตถุสิ่งของ เช่น ทักษะমনการใช้วัสดุอุปกรณ์

ในสำนักงาน

(3) ทักษะในการทำตนให้ทันต่อเหตุการณ์ เช่น การนำความรู้และวิธีการใหม่ๆ มาปรับปรุงในการพัฒนางาน

ระดับที่ 3 คุณลักษณะส่วนตัว ทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อ

(1) คุณลักษณะส่วนตัว เช่น มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการควบคุมอารมณ์

(2) ทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อ ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต การมองโลกในแง่ดี เป็นต้น

ดังนั้น จากการศึกษาหาความต้องการพัฒนาบุคลากร สามารถสรุปความต้องการในการพัฒนาของบุคลากรได้ 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านทัศนคติ

ด้านความรู้ มีนักวิชาการได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับด้านความรู้ไว้ดังนี้ ความรู้ หมายถึง พฤติกรรมเบื้องต้น ซึ่งผู้เรียนเพียงแต่จำได้ อาจโดยการนึกได้หรือเห็น ได้ยินก็จำได้ เป็นความรู้เกี่ยวกับคำจำกัดความ ความหมาย ข้อเท็จจริง และ โครงสร้างมาตรฐาน เป็นต้น (ประภาเพ็ญ สุวรรณ, 2520 : 16) ความรู้ ได้แก่ บรรดาหลักการ ทฤษฎี ระเบียบปฏิบัติที่ผู้ปฏิบัติงานจะต้องทราบเพื่อให้การ ปฏิบัติงานในหน้าที่เป็นไปได้ด้วยดี องค์การบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ครบถ้วน (อรุณ รักธรรม, 2537 : 69) ส่วน ชูธีระ ประवालพฤกษ์ (2538 : 3) ได้ให้ความหมายของความรู้ คือ ความรู้เกี่ยวกับงานและรู้วิธีการการทำงาน จาก การศึกษาของรวงทิพย์ สุวิชัย (2538) ได้ศึกษาการพัฒนาบุคลากรใน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบว่า กิจกรรมการพัฒนาบุคลากรมี 3 ด้านหลักๆ คือ การเพิ่มพูนความรู้และทักษะสำหรับการพัฒนาการเรียนการสอนทั่วไป การเพิ่มพูนศักยภาพทางวิชาการ และการเพิ่มพูนความรู้ทักษะเฉพาะสาขาวิชา

ดังนั้น จึงสรุปความหมายของความรู้ หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับงานและรู้วิธีการทำงานที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้งานในหน้าที่สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายของ องค์การ

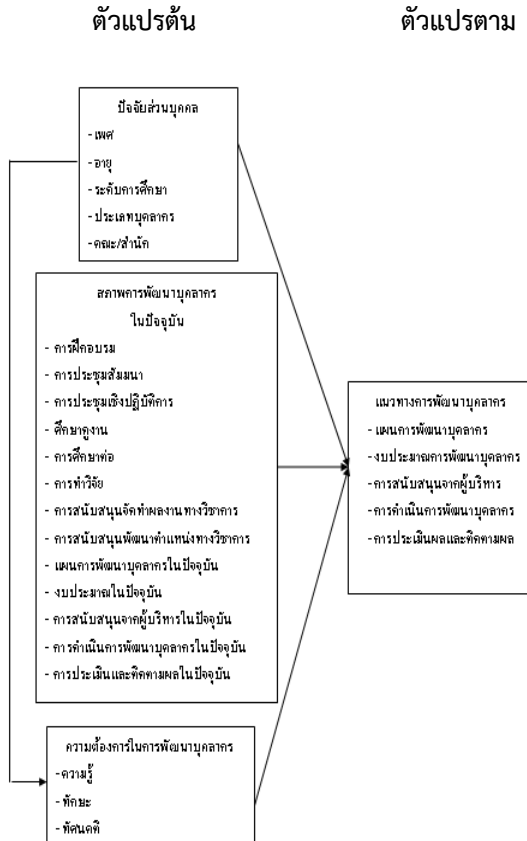
ด้านทักษะ มีนักวิชาการได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับด้านทักษะไว้ดังนี้ ทักษะ หมายถึง ความคล่องแคล่ว ความชำนาญในการปฏิบัติงาน โดยใช้เวลาน้อยแต่ได้ ผลงานที่ดี (ชูธีระ ประवालพฤกษ์, 2538 : 3) ทักษะ คือการฝึกฝนเพื่อเพิ่มความชำนาญ ฝีมือในงานที่ทำเพื่อเพิ่มพูนทักษะของบุคลากรในองค์กร (อรุณ รักธรรม, 2537 : 70)

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ทักษะ หมายถึง ความคล่องแคล่ว ความชำนาญในการปฏิบัติงาน และได้ผลงานเป็นอย่างดี

ด้านทัศนคติ มีนักวิชาการได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับด้านทัศนคติไว้ดังนี้ ทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึกหรือความคิดเห็นที่มีต่องานที่รับผิดชอบ ซึ่งทัศนคติ หรือความรู้สึกต้องการให้เป็นไปในทางบวกหรือดี เพราะจะเป็นแรงเสริมให้ บุคลากรในองค์กรใช้ความรู้ความสามารถที่ได้รับการสร้างเสริมไปปฏิบัติงานอย่าง มีประสิทธิภาพ และอาจจะรวมไปถึงคุณธรรม จริยธรรม ความมีน้ำใจและความ เสียสละในการปฏิบัติงาน (ชูธีระ ประवालพฤกษ์, 2538 : 3) ทัศนคติ หมายถึง ความสำนึกและตั้งใจรับผิดชอบต่ออาชีพ (อรุณ รักธรรม, 2537 : 70)

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ทศนคติ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของบุคลากรที่มีต่องานและองค์กร โดยใช้ความรู้ความสามารถที่ได้รับการสร้างเสริมไปปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ

จากแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวข้างต้น สามารถกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

3.1 ข้อมูลการวิจัย

3.1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมหรือบันทึกจากแหล่งข้อมูลโดยตรง ในการวิจัยนี้เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เบื้องต้นผู้บริหารและบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากกลุ่มตัวอย่างในแต่ละคณะ/สำนัก

3.1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คือข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้า แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากร และรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งบทความจากวารสารวิชาการ หรือ เอกสารทางอิเล็กทรอนิกส์

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา เป็นบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จำนวนรวมทั้งสิ้น 1,415 คน จาก 11 คณะ 3 สำนัก โดยแบ่งเป็นกลุ่มสายวิชาการจำนวน 602 คน และกลุ่มสายสนับสนุนวิชาการ จำนวน 813 คน (มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี : โครงการจัดตั้งกองการเจ้าหน้าที่, 2554)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวนรวมทั้งสิ้น 508 คน โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร Taro Yamane (1973) และกำหนดวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบ Quota Sampling

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากการศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากร เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการสัมภาษณ์เบื้องต้นผู้บริหารและบุคลากรของหน่วยงานในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เพื่อสร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมประเด็นคำถามงานวิจัยและวัตถุประสงค์ แบบสอบถามนี้ได้ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจากบุคลากรสายวิชาการ และบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการที่เป็นบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล เมื่อเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive) และสถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) โดยใช้

ค่าสหสัมพันธ์ของเพียร์สันในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการพัฒนาบุคลากรในปัจจุบัน และความต้องการพัฒนาบุคลากร กับแนวทางการพัฒนาบุคลากร ทั้งประเด็นรายด้าน และภาพรวม นำเสนอข้อมูลในรูปแบบของตารางพร้อมการอภิปรายผล

4. สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

4.1 สรุปผลการวิจัย

1) ข้อมูลทั่วไปของบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จำนวน 418 คน แยกเป็นสายวิชาการ จำนวน 185 คน คิดเป็นร้อยละ 44.30 และสายสนับสนุนวิชาการ จำนวน 233 คน คิดเป็นร้อยละ 55.70 เพศชาย จำนวน 166 คน คิดเป็นร้อยละ 39.70 เพศหญิง จำนวน 252 คน คิดเป็นร้อยละ 60.30 อายุของบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 35-44 ปี จำนวน 177 คน คิดเป็นร้อยละ 42.30 รองลงมา คือ อายุระหว่าง 25-34 ปี จำนวน 149 คน คิดเป็นร้อยละ 35.60 ระดับการศึกษาของบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ส่วนใหญ่คือระดับปริญญาตรี จำนวน 178 คน คิดเป็นร้อยละ 42.60 รองลงมา คือ ระดับปริญญาโท จำนวน 131 คน คิดเป็นร้อยละ 31.30 บุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ส่วนใหญ่เป็นบุคลากรสังกัดสำนักงานอธิการบดี จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 17.90 และน้อยที่สุดคือสำนักคอมพิวเตอร์และเครือข่าย จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1 ทั้งนี้ เนื่องจากผู้วิจัยได้แบ่งสัดส่วนของบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ตามจำนวนบุคลากรของแต่ละคณะ/ต้นสังกัด

2) สภาพปัจจุบันของการพัฒนาบุคลากร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

สภาพปัจจุบัน	\bar{X}	SD	ระดับ
1. การฝึกอบรม	3.50	0.71	ปานกลาง
2. การประชุมสัมมนา	3.29	0.75	ปานกลาง
3. การประชุมเชิงปฏิบัติการ	3.42	0.78	ปานกลาง
4. การศึกษาดูงาน	3.31	0.85	ปานกลาง
5. การศึกษาต่อ	3.45	0.71	ปานกลาง
6. การทำวิจัย	3.17	0.81	ปานกลาง

7. การสนับสนุนการจัดทำผลงานทางวิชาการ	3.19	0.82	ปานกลาง
8. การสนับสนุนการพัฒนาตำแหน่งทางวิชาการ	3.29	0.88	ปานกลาง
9. แผนการพัฒนาบุคลากร	2.99	0.89	ปานกลาง
10. งบประมาณการพัฒนาบุคลากร	2.69	0.93	ปานกลาง
11. การสนับสนุนจากผู้บริหาร	2.92	0.91	ปานกลาง
12. การดำเนินการพัฒนาบุคลากร	2.90	0.85	ปานกลาง
13. การประเมินผลและติดตามผล	3.00	0.88	ปานกลาง
รวม	3.16	0.83	ปานกลาง

จากตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาบุคลากร ทุกประเด็นในระดับปานกลาง ซึ่งสามารถเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปน้อยดังนี้ การฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ย 3.50 รองลงมาคือ การศึกษาต่อ มีค่าเฉลี่ย 3.45 การประชุมเชิงปฏิบัติการ มีค่าเฉลี่ย 3.42 การศึกษาดูงาน มีค่าเฉลี่ย 3.31 การประชุมสัมมนา และการสนับสนุนการพัฒนาตำแหน่งทางวิชาการ มีค่าเฉลี่ย 3.29 การสนับสนุนการจัดทำผลงานทางวิชาการ มีค่าเฉลี่ย 3.19 การทำวิจัย ค่าเฉลี่ย 3.17 การประเมินผลและติดตามผล มีค่าเฉลี่ย 3.00 แผนการพัฒนาบุคลากร มีค่าเฉลี่ย 2.99 การสนับสนุนจากผู้บริหาร มีค่าเฉลี่ย 2.92 การดำเนินการพัฒนาบุคลากร มีค่าเฉลี่ย 2.90 และงบประมาณการพัฒนาบุคลากร มีค่าเฉลี่ย 2.69 ตามลำดับ

3) ความต้องการพัฒนาบุคลากร

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาบุคลากรของบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จำแนกตามเพศ

ความต้องการพัฒนาบุคลากร	ชาย		หญิง		T	Sig.
	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD		
ด้านความรู้	3.95	0.65	3.90	0.65	.789	.431
ด้านทักษะ	3.91	0.67	3.98	0.70	-.936	.350
ด้านทัศนคติ	4.18	0.68	4.13	0.75	.787	.432
รวม	4.02	0.58	4.00	0.61	.242	.809

จากตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาบุคลากรของบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จำแนกตามเพศ

โดยใช้สถิติทดสอบ Independent t-test พบว่า บุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีที่มีเพศต่างกัน มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาบุคลากร ทั้ง 3 ประเด็น ได้แก่ ต้องการความรู้ ต้องการทักษะ และต้องการด้านทัศนคติ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาบุคลากรของบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จำแนกตามช่วงอายุ

ความต้องการพัฒนาบุคลากร	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ความรู้	ระหว่างกลุ่ม	1.954	5	.391	.935	.458
	ภายในกลุ่ม	172.177	412	.418		
	รวม	174.131	417			
ทักษะ	ระหว่างกลุ่ม	4.386	5	.877	1.862	.100
	ภายในกลุ่ม	194.127	412	.471		
	รวม	198.513	417			
ทัศนคติ	ระหว่างกลุ่ม	4.955	5	.991	1.924	.089
	ภายในกลุ่ม	212.168	412	.515		
	รวม	217.123	417			

จากตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาบุคลากรของบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จำแนกตามช่วงอายุ โดยใช้สถิติทดสอบ F- test หรือการทดสอบค่าความแปรปรวนทางเดียว (One Way Analysis of Variance: One Way ANOVA) พบว่า บุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีที่มีช่วงอายุแตกต่างกัน มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาบุคลากร ทั้ง 3 ประเด็น ได้แก่ ต้องการความรู้ ต้องการทักษะ และต้องการด้านทัศนคติ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาบุคลากรของบุคลากร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จำแนกตามระดับการศึกษา

ความต้องการพัฒนาบุคลากร	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ความรู้	ระหว่างกลุ่ม	3.725	3	1.242	3.017	.030*
	ภายในกลุ่ม	170.406	414	.412		
	รวม	174.131	417			
ทักษะ	ระหว่างกลุ่ม	5.261	3	1.754	3.757	.011*
	ภายในกลุ่ม	193.252	414	.467		
	รวม	198.513	417			
ทัศนคติ	ระหว่างกลุ่ม	13.507	3	4.502	9.154	.000*
	ภายในกลุ่ม	203.617	414	.492		
	รวม	217.123	417			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาบุคลากรของบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จำแนกมีระดับการศึกษา โดยใช้สถิติทดสอบ F- test หรือการทดสอบค่าความแปรปรวนทางเดียว (One Way Analysis of Variance: One Way ANOVA) พบว่าบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาบุคลากร ทั้ง 3 ประเด็น ได้แก่ ต้องการความรู้ ต้องการทักษะ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และต้องการให้มหาวิทยาลัยพัฒนาด้านทัศนคติ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอย่างน้อย 1 คู่ ที่แตกต่างกัน ซึ่งจะนำไปเปรียบเทียบเชิงซ้อน (Multiple Comparison) โดยวิธีทดสอบแบบ Least Significant Different (LSD) เพื่อหาค่าเฉลี่ยคู่ใดบ้างแตกต่างกัน แสดงดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ผลการเปรียบเทียบรายคู่ระหว่างระดับการศึกษา แตกต่างกันกับ
ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาบุคลากรของ
บุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ด้านความรู้ โดยวิธี LSD

ด้านความรู้		ต่ำกว่า ปริญญาตรี	ปริญญาตรี	ปริญญาโท	ปริญญาเอก
ระดับการศึกษา	\bar{X}	3.69	3.87	4.05	3.85
ต่ำกว่าปริญญาตรี	3.69	-	-	-	-
ปริญญาตรี	3.87	.380	-	-	-
ปริญญาโท	4.05	.084	.015*	-	-
ปริญญาเอก	3.85	.446	.794	.019*	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 5 ผลการเปรียบเทียบรายคู่ระหว่างระดับการศึกษา
แตกต่างกัน กับค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาบุคลากรของ
บุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ด้านความรู้ โดยวิธี LSD พบว่า บุคลากร
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่มีระดับการศึกษาปริญญาโท มีความคิดเห็นเกี่ยวกับ
ความต้องการพัฒนาบุคลากรของบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ด้านความรู้
แตกต่างกับ บุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี
และปริญญาเอก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยที่บุคลากร
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่มีระดับการศึกษาปริญญาโท มีความต้องการพัฒนา
บุคลากรด้านความรู้สูงกว่า บุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่มีระดับ
การศึกษาปริญญาตรี และปริญญาเอก โดยมีผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.18 และ
0.20 ตามลำดับ

ตารางที่ 6 ผลการเปรียบเทียบรายคู่ระหว่างระดับการศึกษา แตกต่างกัน กับค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาบุคลากรของบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ด้านทักษะ โดยวิธี LSD

ด้านทักษะ		ต่ำกว่าปริญญาตรี	ปริญญาตรี	ปริญญาโท	ปริญญาเอก
ระดับการศึกษา	\bar{x}	3.74	3.99	4.05	3.77
ต่ำกว่าปริญญาตรี	3.74	-	-	-	-
ปริญญาตรี	3.99	.254	-	-	-
ปริญญาโท	4.05	.160	.429	-	-
ปริญญาเอก	3.77	.877	.011*	.002*	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 6 ผลการเปรียบเทียบรายคู่ระหว่างระดับการศึกษา แตกต่างกัน กับค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาบุคลากรของบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ด้านทักษะ โดยวิธี LSD พบว่า บุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่มีระดับการศึกษาปริญญาเอก มีความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาบุคลากรของบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ด้านทักษะ แตกต่างกับ บุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี และปริญญาโท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยที่บุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่มีระดับการศึกษาปริญญาเอก มีความต้องการพัฒนาบุคลากรด้านทักษะนี้ต่ำกว่าบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี และปริญญาโท โดยมีผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.22 และ 0.28 ตามลำดับ

ตารางที่ 7 ผลการเปรียบเทียบรายคู่ระหว่างระดับการศึกษา แตกต่างกัน กับค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาบุคลากรของบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ด้านทัศนคติ โดยวิธี LSD

ด้านทัศนคติ		ต่ำกว่าปริญญาตรี	ปริญญาตรี	ปริญญาโท	ปริญญาเอก
ระดับการศึกษา	\bar{X}	4.11	4.08	4.40	3.94
ต่ำกว่าปริญญาตรี	4.11	-	-	-	-
ปริญญาตรี	4.08	.895	-	-	-
ปริญญาโท	4.40	.213	.000*	-	-
ปริญญาเอก	3.94	.449	.097	.000*	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 7 ผลการเปรียบเทียบรายคู่ระหว่างระดับการศึกษา แตกต่างกัน กับค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาบุคลากรของบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ด้านทัศนคติ โดยวิธี LSD พบว่า บุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่มีการศึกษาระดับปริญญาโท มีความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการพัฒนาบุคลากรของบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ด้านทัศนคติ แตกต่างกับ บุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี และระดับปริญญาเอกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยที่บุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่มีระดับการศึกษาปริญญาโท มีความต้องการพัฒนาบุคลากรด้านทัศนคติสูงกว่า บุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี และปริญญาเอก โดยมีผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.32 และ 0.36 ตามลำดับ

4) แนวทางการพัฒนาบุคลากร

ตารางที่ 8 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการพัฒนาบุคลากรในปัจจุบันกับแนวทางการพัฒนาบุคลากร

สภาพการพัฒนาบุคลากรในปัจจุบัน		แนวทางการพัฒนาบุคลากร				
		แผนการพัฒนาบุคลากร	งบประมาณการพัฒนาบุคลากร	การสนับสนุนจากผู้บริหาร	การดำเนินการพัฒนาบุคลากร	การประเมินผลและติดตามผล
1. การฝึกอบรม	Pearson Correlation	.172 [*]	.188 [*]	.195 [*]	.137 [*]	.154 [*]
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.000	.005	.002
	N	418	418	418	418	418
2. การประชุมสัมมนา	Pearson Correlation	.133 [*]	.137 [*]	.119 [*]	.079	.118 [*]
	Sig. (2-tailed)	.006	.005	.015	.105	.016
	N	418	418	418	418	418
3. การประชุมเชิงปฏิบัติการ	Pearson Correlation	.236 [*]	.232 [*]	.231 [*]	.146 [*]	.189 [*]
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.000	.003	.000
	N	418	418	418	418	418
4. การศึกษาดูงาน	Pearson Correlation	.140 [*]	.137 [*]	.142 [*]	.092	.129 [*]
	Sig. (2-tailed)	.004	.005	.004	.061	.008
	N	418	418	418	418	418
5. การศึกษาต่อ	Pearson Correlation	.217 [*]	.208 [*]	.205 [*]	.152 [*]	.154 [*]
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.000	.002	.002
	N	418	418	418	418	418

สภาพการพัฒน บุคลากร ในปัจจุบัน		แนวทางการพัฒนาบุคลากร				
		แผนการพัฒนา บุคลากร	งบประมาณการ พัฒนาบุคลากร	การสนับสนุน จากผู้บริหาร	การดำเนินการ พัฒนาบุคลากร	การประเมินผล และติดตามผล
6. การทำ วิจัย	Pearson Correlation	.100	.082	.086	.058	.067
	Sig. (2-tailed)	.040	.094	.078	.240	.175
	N	418	418	418	418	418
7. การ สนับสนุน การจัดทำ ผลงาน ทาง วิชาการ	Pearson Correlation	.105*	.090	.079	.019	.039
	Sig. (2-tailed)	.031	.065	.108	.706	.429
	N	418	418	418	418	418
8. การ สนับสนุน การ พัฒนา ตำแหน่ง ทาง วิชาการ	Pearson Correlation	.204*	.180*	.151*	.115*	.141*
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.002	.019	.004
	N	418	418	418	418	418
9.แผนการ พัฒนา บุคลากร	Pearson Correlation	.037	.064	.026	.009	.018
	Sig. (2-tailed)	.445	.191	.592	.859	.716
	N	418	418	418	418	418
10. งบ ประมาณ ในปัจจุบัน	Pearson Correlation	-.070	-.105*	-.106*	-.122*	-.096*
	Sig. (2-tailed)	.154	.033	.030	.013	.050
	N	418	418	418	418	418
11.การ สนับสนุน จาก ผู้บริหาร	Pearson Correlation	.006	-.028	-.015	-.044	-.021
	Sig. (2-tailed)	.909	.569	.753	.365	.671
	N	418	418	418	418	418

สภาพการพัฒนา บุคลากร ในปัจจุบัน		แนวทางการพัฒนาบุคลากร				
		แผนการพัฒนา บุคลากร	งบประมาณการ พัฒนาบุคลากร	การสนับสนุน จากผู้บริหาร	การดำเนินการ พัฒนาบุคลากร	การประเมินผล และติดตามผล
12. การ ดำเนินการ พัฒนา บุคลากร	Pearson Correlation	-0.08	-0.23	-0.33	-0.31	-0.36
	Sig. (2-tailed)	.876	.642	.496	.532	.469
	N	418	418	418	418	418
13. การ ประเมินผล และ ติดตาม ผล	Pearson Correlation	-0.39	-0.17	-0.36	-0.17	-0.22
	Sig. (2-tailed)	428	733	462	732	649
	N	18	18	18	18	18

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 8 เมื่อหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation coefficient) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการพัฒนากุศลกรในปัจจุบันกับแนวทางการพัฒนากุศลกร มีผลการทดสอบจำแนกตามประเด็นดังนี้

1) การฝึกอบรม มีความสัมพันธ์กับแผนการพัฒนากุศลกร งบประมาณการพัฒนากุศลกร การสนับสนุนจากผู้บริหาร การดำเนินการพัฒนากุศลกร และการประเมินผลและติดตามผล ในระดับต่ำและในทิศทางเดียวกัน ($r = 0.172, 0.188, 0.195, 0.137, 0.154$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2) การประชุมสัมมนา มีความสัมพันธ์กับแผนการพัฒนากุศลกร งบประมาณการพัฒนากุศลกร และการประเมินผลและติดตามผล ในระดับต่ำและในทิศทางเดียวกัน และมีความสัมพันธ์กับ การสนับสนุนจากผู้บริหาร ในระดับต่ำและในทิศทางเดียวกัน ($r = 0.133, 0.137, 0.118, 0.119$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วน การดำเนินการพัฒนากุศลกรไม่มีความสัมพันธ์กับการประชุมสัมมนา

3) การประชุมเชิงปฏิบัติการ มีความสัมพันธ์กับแผนการพัฒนากุศลกร งบประมาณการพัฒนากุศลกร การสนับสนุนจากผู้บริหาร การ

ดำเนินการพัฒนาบุคลากร และการประเมินผลและติดตามผล ในระดับต่ำและในทิศทางเดียวกัน ($r = 0.236, 0.232, 0.231, 0.146, 0.189$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4) การศึกษาครูงาน มีความสัมพันธ์กับแผนการพัฒนาบุคลากร งบประมาณการพัฒนาบุคลากร การสนับสนุนจากผู้บริหาร และการประเมินผลและติดตามผล ในระดับต่ำและในทิศทางเดียวกัน ($r = 0.140, 0.137, 0.142, 0.129$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วน การดำเนินการพัฒนาบุคลากร ไม่มีความสัมพันธ์กับการประชุมสัมมนา

5) การศึกษาต่อ มีความสัมพันธ์กับแผนการพัฒนาบุคลากร งบประมาณการพัฒนาบุคลากร การสนับสนุนจากผู้บริหาร การดำเนินการพัฒนาบุคลากร และการประเมินผลและติดตามผล ในระดับต่ำและในทิศทางเดียวกัน ($r = 0.217, 0.208, 0.205, 0.152, 0.154$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

6) การทำวิจัย มีความสัมพันธ์กับแผนการพัฒนาบุคลากร ในระดับต่ำและในทิศทางเดียวกัน ($r = 0.100$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วน งบประมาณการพัฒนาบุคลากร การสนับสนุนจากผู้บริหาร การดำเนินการพัฒนาบุคลากร และการประเมินผลและติดตามผล ไม่มีความสัมพันธ์กับ การทำวิจัย

7) การสนับสนุนการจัดทำผลงานทางวิชาการ มีความสัมพันธ์กับแผนการพัฒนาบุคลากรในระดับต่ำและในทิศทางเดียวกัน ($r = 0.105$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วน งบประมาณการพัฒนาบุคลากร การสนับสนุนจากผู้บริหาร การดำเนินการพัฒนาบุคลากร และการประเมินผลและติดตามผล ไม่มีความสัมพันธ์กับ การสนับสนุนการจัดทำผลงานทางวิชาการ

8) การสนับสนุนการพัฒนาตำแหน่งทางวิชาการ มีความสัมพันธ์กับแผนการพัฒนาบุคลากร งบประมาณการพัฒนาบุคลากร การสนับสนุนจากผู้บริหาร การดำเนินการพัฒนาบุคลากร และการประเมินผลและติดตามผล ในระดับต่ำและในทิศทางเดียวกัน ($r = 0.204, 0.180, 0.151, 0.115, 0.141$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

9) แผนการพัฒนาบุคลากรในปัจจุบัน ไม่มีความสัมพันธ์กับแผนการพัฒนาบุคลากร งบประมาณการพัฒนาบุคลากร การสนับสนุนจากผู้บริหาร การดำเนินการพัฒนาบุคลากร และการประเมินผลและติดตามผล

10) งบประมาณในปัจจุบัน มีความสัมพันธ์กับงบประมาณการพัฒนาคูคลากร การสนับสนุนจากผู้บริหาร การดำเนินการพัฒนาคูคลากร และการประเมินผลและติดตามผล ในระดับต่ำและในทิศทางตรงกันข้าม ($r = -0.105, -0.106, -0.122, -0.96$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนแผนการพัฒนาคูคลากร ไม่มีความสัมพันธ์กับงบประมาณในปัจจุบัน

11) การสนับสนุนจากผู้บริหารในปัจจุบัน ไม่มีความสัมพันธ์กับแผนการพัฒนาคูคลากร งบประมาณการพัฒนาคูคลากร การสนับสนุนจากผู้บริหาร การดำเนินการพัฒนาคูคลากร และการประเมินผลและติดตามผล

12) การดำเนินการพัฒนาคูคลากรในปัจจุบันไม่มีความสัมพันธ์กับแผนการพัฒนาคูคลากร งบประมาณการพัฒนาคูคลากร การสนับสนุนจากผู้บริหาร การดำเนินการพัฒนาคูคลากร และการประเมินผลและติดตามผล การประเมินผลและติดตามผลในปัจจุบัน ไม่มีความสัมพันธ์กับ แผนการพัฒนาคูคลากร งบประมาณการพัฒนาคูคลากร การสนับสนุนจากผู้บริหาร การดำเนินการพัฒนาคูคลากร และการประเมินผลและติดตามผล

13) การประเมินผลและติดตามผลในปัจจุบัน ไม่มีความสัมพันธ์กับแผนการพัฒนาคูคลากร งบประมาณการพัฒนาคูคลากร การสนับสนุนจากผู้บริหาร การดำเนินการพัฒนาคูคลากร และการประเมินผลและติดตามผล

ตารางที่ 9 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการพัฒนาบุคลากร
กับแนวทางการพัฒนาบุคลากร

ความต้องการการพัฒนาบุคลากร		แนวทางการพัฒนาบุคลากร				
		แผนการพัฒนาบุคลากร	งบประมาณการพัฒนาบุคลากร	การสนับสนุนจากผู้บริหาร	การดำเนินการพัฒนาบุคลากร	การประเมินผลและติดตามผล
ด้านความรู้	Pearson Correlation	.323*	.319*	.320*	.399*	.440*
	Sig. (2-tailed)	0	0	0	0	0
	N	418	418	418	418	418
ด้านทักษะ	Pearson Correlation	.289*	.301*	.318*	.431*	.495*
	Sig. (2-tailed)	0	0	0	0	0
	N	418	418	418	418	418
ด้านทัศนคติ	Pearson Correlation	.524*	.486*	.521*	.586*	.585*
	Sig. (2-tailed)	0	0	0	0	0
	N	418	418	418	418	418

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 9 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการพัฒนาบุคลากร กับแนวทางการพัฒนาบุคลากร พบว่า

1) ด้านความรู้ มีความสัมพันธ์กับแผนการพัฒนาบุคลากร งบประมาณการพัฒนาบุคลากร การสนับสนุนจากผู้บริหาร การดำเนินการพัฒนาบุคลากร และการประเมินผลและติดตามผล ในระดับปานกลางและในทิศทางเดียวกัน ($r = 0.323, 0.319, 0.320, 0.399, 0.440$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2) ด้านทักษะ มีความสัมพันธ์กับแผนการพัฒนาบุคลากร งบประมาณการพัฒนาบุคลากร การสนับสนุนจากผู้บริหาร การดำเนินการพัฒนา

บุคลากร และการประเมินผลและติดตามผล ในระดับปานกลางและในทิศทางเดียวกัน ($r = 0.289, 0.301, 0.318, 0.431, 0.495$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3) ด้านทัศนคติ มีความสัมพันธ์กับ แผนการพัฒนาบุคลากร งบประมาณการพัฒนาบุคลากร และการสนับสนุนจากผู้บริหาร ในระดับปานกลางและในทิศทางเดียวกัน ($r = 0.524, 0.486, 0.521$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีความสัมพันธ์กับการดำเนินการพัฒนาบุคลากร และการประเมินผลและติดตามผล ในระดับสูงและในทิศทางเดียวกัน ($r = 0.586, 0.585$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 10 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง สภาพการพัฒนาบุคลากรในปัจจุบันและความต้องการพัฒนาบุคลากร กับแนวทางการพัฒนาบุคลากร

ปัจจัยการพัฒนาบุคลากร		แนวทางการพัฒนาบุคลากร
สภาพการพัฒนาบุคลากร ในปัจจุบัน	Pearson Correlation	.098 [*]
	Sig. (2-tailed)	.046
	N	418
ความต้องการการพัฒนา บุคลากร	Pearson Correlation	.548 [*]
	Sig. (2-tailed)	.000
	N	418

จากตารางที่ 10 พบว่า สภาพการพัฒนาบุคลากรในปัจจุบัน กับแนวทางการพัฒนาบุคลากร มีความสัมพันธ์กัน ในระดับต่ำและในทิศทางเดียวกัน ($r = 0.098$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความต้องการพัฒนาบุคลากร กับแนวทางการพัฒนาบุคลากร มีความสัมพันธ์กัน ในระดับปานกลางและในทิศทางเดียวกัน ($r = 0.548$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากสรุปผลการศึกษานวทางการพัฒนาบุคลากร กรณีศึกษามหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยโดยแยกเป็นประเด็น ดังต่อไปนี้

4.2.1 การเปรียบเทียบผลการวิจัยกับทฤษฎี

4.2.1.1 ผลวิจัยความต้องการพัฒนาของบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของ Maslow และ ทฤษฎี ERG ของ Alderfer เป็นทฤษฎีหลักในการศึกษาวิจัย ซึ่งตามทฤษฎีความต้องการของ Maslow ที่ได้กล่าวถึง ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของบุคคล (Hierarchy of Needs Theory) ว่า “บุคคลมีความต้องการไม่มีที่สิ้นสุด และความต้องการของบุคคล จะก่อให้เกิดพฤติกรรมเพื่อตอบสนอง” โดยผลการศึกษาได้สอดคล้องกับทฤษฎีความต้องการของ Maslow เนื่องจากบุคลากรต้องการการพัฒนาตนเองเพื่อสนองความต้องการตั้งแต่ระดับสองขึ้นไปของทฤษฎี Maslow กล่าวคือ ต้องการความมั่นคงปลอดภัย เช่น การพัฒนาทักษะ หรือการศึกษาต่อ ทำให้มีการปรับตำแหน่งหน้าที่การงาน ทำให้มีเงินเดือนสูงขึ้น การสนองความต้องการระดับสาม คือ ต้องการการมีส่วนร่วมในสังคม กล่าวคือ การมีความรู้ความสามารถมากขึ้นจากการพัฒนา ทำให้มีเกียรติ มีตำแหน่ง ที่ทำให้บุคลากรมีส่วนร่วมในสังคมมากขึ้นตามวุฒิและความรู้ที่เพิ่มขึ้น การสนองความต้องการระดับสี่ คือ ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง ในทำนองเดียวกันเมื่อมีความรู้ มีตำแหน่งเพิ่มสูงขึ้น ย่อมนำมาซึ่งเกียรติยศชื่อเสียง การสนองความต้องการระดับห้าคือความต้องการประสบความสำเร็จสูงสุด กล่าวคือ เมื่อบุคลากรได้มีการพัฒนาความรู้ความสามารถเพิ่มพูนขึ้นตามลำดับ บุคลากรย่อมปรารถนาที่จะพัฒนาตนเองไปสู่จุดสูงสุดในชีวิตของแต่ละคน โดยใช้ความรู้ ทักษะและความสามารถของตนอย่างเต็มที่ ซึ่งจะได้รับการตอบสนองจากความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน การได้รับมอบหมายงานที่ท้าทายและโอกาสในการพัฒนาตนเอง นอกจากนี้ ผลวิจัยยังสอดคล้องกับทฤษฎี ERG ของ Alderfer ในความต้องการของบุคคลลำดับที่สองคือ ความสัมพันธ์ (Relatedness) เป็นความต้องการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับบุคคลอื่น ซึ่งบุคคลจะได้รับการตอบสนองจากการยอมรับทางสังคม ความสัมพันธ์ทางสังคมและกลุ่มเพื่อน และความต้องการของบุคคลลำดับที่สามคือ ความเจริญก้าวหน้า (Growth) เป็นความต้องการที่จะ

ก้าวไปข้างหน้า เพื่อที่จะสร้างสรรค์ผลงานให้เป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น โดยการเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่ง และการให้รางวัลจากสังคม

4.2.1.2 ผลวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการพัฒนาของบุคลากรกับแนวทางการพัฒนาบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการพัฒนาบุคลากรกับแนวทางการพัฒนาบุคลากร พบว่าในภาพรวม ความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง และในทิศทางเดียวกัน และเมื่อพิจารณารายด้านจะพบว่าแนวทางการพัฒนาบุคลากรที่บุคลากรต้องการมากที่สุดคือ การสนับสนุนจากผู้บริหาร ซึ่งผู้บริหารควรให้ความสำคัญต่อการจัดหางบประมาณในการพัฒนาบุคลากร มีการสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรอย่างจริงจัง ให้ความสำคัญต่อความต้องการของบุคลากรในการพัฒนาตนเอง และสนับสนุนให้บุคลากรนำความรู้ทักษะที่ได้รับจากการพัฒนาไปใช้ในการปฏิบัติงานนั้น การสนับสนุนจากผู้บริหารในสิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดแรงจูงใจเป็นกระบวนการของการกระตุ้น (Arousal) ให้บุคลากรทำงานให้ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการจูงใจของ Greenberg และ Baron ที่กล่าวว่า พฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกต่อสิ่งเร้า หรือสิ่งจูงใจในการทำงาน เพื่อกระตุ้นให้เกิดความต้องการในการพัฒนาต่อไปไม่หยุดยั้ง มีความทุ่มเทความพยายามมากขึ้นโดยทำงานอย่างมีทิศทางไม่ย่อท้อ เพื่อบรรลุเป้าหมายบางสิ่งบางอย่างที่ต้องการ

4.2.2 การวิเคราะห์เปรียบเทียบผลการวิจัยกับการดำเนินงานพัฒนาบุคลากรในปัจจุบันของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ความต้องการพัฒนาของบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีมีมากกว่าการดำเนินงานพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีในปัจจุบัน จากผลการวิจัยพบว่า บุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มีความต้องการพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติ โดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.01) ซึ่งได้แก่ การศึกษาต่อเพื่อพัฒนาตนเองและหน่วยงาน พัฒนาด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อการปรับปรุงพัฒนาระบบงาน ให้สามารถปฏิบัติงานได้ตรงตามเป้าหมายทั้งตนเองและองค์กร พร้อมทั้งส่งผลให้เกิดความก้าวหน้าในสายงานที่ปฏิบัติด้วย นอกจากนี้ บุคลากรยังมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่บุคลากรอยากให้เป็นที่ยอมรับและความก้าวหน้าและความสำเร็จสูงสุดของการพัฒนาตนเองและองค์กร อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย

4.22) นั้น แต่ตามสภาพปัจจุบันของการพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.16) และ แสดงให้เห็นว่าบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ทั้งสายวิชาการและสายสนับสนุนยังมีความต้องการพัฒนาตนเอง เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ของตนเอง เพื่อความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานตามลำดับ ซึ่งในภาพรวม มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ยังดำเนินงานพัฒนาบุคลากรได้ไม่เพียงพอตามความต้องการของบุคลากร เนื่องจากบุคลากรมีความเห็นว่า ผลงานมหาวิทยาลัยในการพัฒนาบุคลากรอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่บุคลากรยังมีความต้องการพัฒนาเรื่องต่างๆ อยู่ในระดับมาก

4.2.3 การวิเคราะห์เปรียบเทียบแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีกับมหาวิทยาลัยอื่น

เมื่อพิจารณาข้อมูลการเปรียบเทียบแผนการพัฒนาบุคลากรระหว่างมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีกับมหาวิทยาลัยอื่น พบว่า แผนการพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี นั้นในรายละเอียดต่างๆ ยังคงขาดความชัดเจนและขาดรายละเอียดที่แสดงถึงการตั้งใจให้มีการปฏิบัติงานหรือพัฒนาศักยภาพในด้านต่างๆ โดยมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ระบุกว้างๆ เพียงว่า “พัฒนาอาจารย์ให้สามารถจัดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและพัฒนาตนเองให้พร้อมทันต่อพลวัตของสังคม โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้ทำวิจัยและพัฒนานวัตกรรม การจัดการเรียนรู้ และพัฒนาสมรรถนะด้านวิชาการในระดับสากล” หรือ “ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาขีดความสามารถของนักวิจัย และสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่” ขณะที่มหาวิทยาลัยอื่นมีแผนงานที่ชัดเจนกว่า เช่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น ระบุว่า “ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรได้รับทุนการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นทั้งในและต่างประเทศ โดยให้สอดคล้องกับภาระงานเพื่อเตรียมความพร้อมในการก้าวเข้าสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้น” มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ระบุว่า “ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรทุกระดับให้มีขีดความสามารถและเป็นที่ยอมรับทั้งระดับชาติ และนานาชาติ ทั้งสนับสนุนและให้รางวัลแก่บุคลากรที่มีผลงานและสร้างชื่อเสียงให้แก่มหาวิทยาลัย” มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ระบุว่า “ส่งเสริมให้อาจารย์ประจำและบุคลากรสายสนับสนุนวิชาการได้รับทุนเพื่อศึกษาต่อทั้งภายในและต่างประเทศ จัดสรรทุนระยะสั้นในการไปฝึกอบรมด้านการใช้ภาษาอังกฤษให้แก่บุคลากรสนับสนุนอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างโอกาสให้บุคลากรได้ฝึกฝนและพัฒนาทักษะการใช้ภาษาอังกฤษในการติดต่อสื่อสาร” เป็นต้น ซึ่ง

ประเด็นต่างๆ เหล่านี้ ถือเป็นสิ่งที่มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีจะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นและชัดเจนมากขึ้นในทางปฏิบัติ

4.2.4 การเปรียบเทียบผลการวิจัยกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.2.4.1 สภาพการพัฒนามุคลากรในปัจจุบัน

มุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการพัฒนามุคลากรในปัจจุบันของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ช่วงวิทย์ สิมห์มอ (2548) ที่พบว่าสภาพการพัฒนามุคลากรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยรวมมีการพัฒนามุคลากรอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

ผลการศึกษายังปรากฏว่า มุคลากรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการพัฒนามุคลากรในปัจจุบัน 3 ประเด็นที่มีระดับคะแนนน้อยที่สุดคือ 1) งบประมาณในปัจจุบัน 2) การดำเนินการพัฒนามุคลากร และ 3) การสนับสนุนจากผู้บริหาร ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นว่าประเด็นดังกล่าวเป็นปัญหาการพัฒนามุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีในปัจจุบัน ซึ่งผลวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลแผนยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัย ที่ระบุว่า การทำงานพัฒนามุคลากรในปัจจุบันนั้นมีปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ ปัญหาที่เกิดจากแผนการพัฒนามุคลากรในระดับมหาวิทยาลัยและคณะไม่เชื่อมโยงกัน และขาดการกำหนดทิศทางในการพัฒนามุคลากรอย่างชัดเจน ขาดการมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนการพัฒนามุคลากร ขาดการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและสภาพความต้องการที่แท้จริง ขาดการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรการฝึกอบรมให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา สภาพแวดล้อมและความต้องการของหน่วยงานในปัจจุบัน ขาดเทคนิคและวิธีการในการดำเนินการ ขาดการติดตามประเมินผล และมหาวิทยาลัยมีงบประมาณไม่เพียงพอต่อความต้องการพัฒนาของมุคลากร ดังนั้นกิจกรรมในการพัฒนามุคลากรจึงไม่อาจพัฒนามุคลากรได้ตามวัตถุประสงค์และปัญหาของหน่วยงานได้ (มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2555)

นอกจากนี้ ผลวิจัยยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Scholastica C. Ukwoma & Pearl C. Akanwa (2008) ที่ศึกษาโปรแกรมพัฒนาทรัพยากรบุคคลในห้องสมุดของสถานศึกษาในไนจีเรีย กรณีศึกษาเปรียบเทียบมหาวิทยาลัยในรัฐ Imo พบว่า มหาวิทยาลัยมีงบประมาณไม่เพียงพอ

ข้อจำกัดทางการเงินส่วนบุคคล และขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวกในการฝึกอบรม ซึ่งเป็นปัญหาหลักที่มีผลกระทบต่อการฝึกอบรมและพัฒนาบรรณารักษ์บุคลากรกึ่งวิชาชีพ

4.2.4.2 ความต้องการพัฒนาบุคลากร

ผลวิจัยความต้องการพัฒนาบุคลากรของบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี พบว่า บุคลากรมีความต้องการพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติ โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยที่มีความพยายามในการศึกษาต่อเพื่อพัฒนาตนเองและการพัฒนาหน่วยงานในด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อการปรับปรุงพัฒนาระบบงานให้สามารถปฏิบัติงานได้ตรงตามเป้าหมาย พร้อมทั้งยังส่งผลให้เกิดความก้าวหน้าในสายงานที่ปฏิบัติ ซึ่งผลวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ อัญชิสา ไกรสรณภานทร (2545) ที่ศึกษาเรื่องการพัฒนาบุคลากรตามความต้องการของข้าราชการ มหาวิทยาลัยศิลปากร พบว่า บุคลากรทั้งสาย ข และสาย ค มีความต้องการที่ไปฝึกอบรม การสอนงาน การส่งไปดูงาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยมีการจัดกิจกรรมดังกล่าวด้วย นอกจากนี้ ผลวิจัยด้านประเด็นที่ต้องการพัฒนายังสอดคล้องกับ Muhammad Hameed Ullah and et al. (2011) ที่ศึกษาความต้องการในการพัฒนาของพนักงานระดับอุดมศึกษาในปากีสถานพบว่า อาจารย์ในมหาวิทยาลัยต้องการการฝึกอบรมด้านการทำวิจัย แนวโน้มวิชาชีพ ความสามารถทางวิชาชีพ ทักษะทางวิชาชีพ ให้มีความสามารถมากยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ นทีทิพย์ ประพันธ์วิทย์ (2552) ที่ศึกษารูปแบบการพัฒนาบุคลากรสายสนับสนุนของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ภูมิศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตต์ พบว่าความต้องการพัฒนาบุคลากรของสายสนับสนุน โดยรวมมีความต้องการพัฒนาตนเองอยู่ในระดับมาก ทั้งด้านการศึกษา การศึกษาดูงาน ด้านการฝึกอบรม และด้านการพัฒนาตนเองนั้น ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยด้านความต้องการพัฒนาของบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ด้านการฝึกอบรม ประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน การศึกษาต่อและการสัมมนา ซึ่งเป็นรูปแบบการพัฒนาบุคลากรที่มีความสำคัญมาก เนื่องจากเป็นการพัฒนาด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อันจะนำไปสู่ปรับปรุงพัฒนาระบบงาน ทำให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิภาพสูงสุด

4.2.4.3 แนวทางการพัฒนาบุคลากร

ผลวิจัยความคิดเห็นบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาบุคลากร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน หัวข้อการสนับสนุนจากผู้บริหารมหาวิทยาลัย อยู่ในระดับมากเช่นกัน แสดงว่าบุคลากรเห็นว่า การได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารเป็นสิ่งสำคัญมาก ซึ่งผลวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชูธีระ ประवालพฤกษ์ (2538 : 173-179) ที่ศึกษาการจำแนกปัญหาในการพัฒนาบุคลากรพบว่า ปัญหาส่วนหนึ่งเป็นปัญหาจากผู้บริหารองค์การ คือความไม่เข้าใจของผู้บริหารด้านการฝึกอบรม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรุณ รัชธรรม (2539 : 253-259) สุจิตร์ ธนานันท์ (2550 : 185-191) ยงยุทธ เกษศาสตร์ (2551 : 218-224) ที่ได้ระบุปัญหาในการพัฒนาบุคลากรเหมือนกันคือ ปัญหาเกี่ยวกับผู้บริหารองค์การ กรณีที่ผู้บริหารองค์การไม่เห็นความสำคัญของการพัฒนาบุคลากร และคิดว่าเป็นการสิ้นเปลือง

4.2.4.4 ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการพัฒนาบุคลากรในปัจจุบัน และความต้องการพัฒนาบุคลากร กับแนวทางการพัฒนาบุคลากร

ผลการวิจัยพบว่า สภาพการพัฒนาบุคลากรในปัจจุบัน และความต้องการการพัฒนาบุคลากร มีความสัมพันธ์กับแนวทางการพัฒนาบุคลากร ในทิศทางเดียวกัน ซึ่งหมายความว่า บุคลากรมีความพยายามที่จะพัฒนาตนเองในปัจจุบันมากเท่าไร ความต้องการที่จะพัฒนาตนเองต่อไป และมีวิธีการและแนวทางในการพัฒนาตนเองมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อัญชลี จันระสา (2543) ที่ได้ศึกษาสภาพปัจจุบันการพัฒนาบุคลากรและความต้องการการพัฒนาบุคลากรที่สัมพันธ์กับวิธีการพัฒนาบุคลากร สาย ข และสาย ค ในมหาวิทยาลัยขอนแก่น

4.2.4.5 ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพการพัฒนาบุคลากรในปัจจุบันกับแนวทางการพัฒนาบุคลากร

สภาพการพัฒนาบุคลากรในปัจจุบัน มีความสัมพันธ์กับแนวทางการพัฒนาบุคลากร โดยภาพรวมในระดับปานกลาง และในทิศทางเดียวกัน เมื่อพิจารณาในรายหัวข้อ การฝึกอบรม การประชุมสัมมนา การประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน การศึกษาต่อ การทำวิจัย การจัดทำผลงานวิชาการ ตลอดจนการส่งเสริมพัฒนาตำแหน่งทางวิชาการ มีความสัมพันธ์กันกับ

แผนการพัฒนาบุคลากร งบประมาณการพัฒนาบุคลากร การสนับสนุนจากผู้บริหาร ในระดับต่ำและในทิศทางเดียวกัน แสดงว่า หากผู้บริหารเห็นความสำคัญ และมีการสนับสนุนส่งเสริมทั้งด้านงบประมาณ และการวางแผนส่งเสริมพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่องมากเพียงไร ก็จะก่อให้เกิดกระบวนการฝึกอบรม การประชุมสัมมนา การประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน และการศึกษาต่อ มากยิ่งขึ้นเท่านั้น

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาบุคลากร กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ซึ่งได้ศึกษาสภาพปัจจุบันของการพัฒนาบุคลากร ปัญหาการพัฒนาบุคลากร ความต้องการพัฒนาบุคลากร และแนวทางในการพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ทั้งสายสนับสนุนวิชาการและสายวิชาการในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีนั้น ผู้วิจัยขอเสนอแนะ ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

5.3.1.1 มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ควรมีการปรับปรุงแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาบุคลากร เนื่องจากผลวิจัยชี้ให้เห็นว่า สภาพการพัฒนาบุคลากรในปัจจุบันอยู่ในระดับปานกลาง และบุคลากรแสดงความต้องการว่า ควรมีการพัฒนาให้มากขึ้นโดยมีการพัฒนาในเรื่องต่างๆ ให้ครอบคลุม และมีการพัฒนาอย่างทั่วถึงด้วยงบประมาณที่เพียงพอ

ในทำนองเดียวกัน สภาพการพัฒนาบุคลากรปัจจุบันหลายๆ ด้านมีความสัมพันธ์กับแนวทางการพัฒนาบุคลากร ในระดับต่ำและในทิศทางเดียวกัน เช่น การศึกษาต่อ งบประมาณในปัจจุบัน การประเมินผล การวิจัย เป็นต้น แสดงว่า การพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีในปัจจุบัน มีแนวทางเดียวกันกับแนวทางที่บุคลากรเสนอแนะในงานวิจัย เพียงแต่มหาวิทยาลัยยังมีการพัฒนาที่ยังไม่เพียงพอ

5.3.1.2 การดำเนินงานตามแผนพัฒนาบุคลากร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี 5 ปี (พ.ศ. 2554 -2559) มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีควรมีการดำเนินงานของแผนให้ได้ผลเป็นรูปธรรมให้มากที่สุด เนื่องจากผลวิจัยปรากฏว่า ในมุมมองของบุคลากร ผลงานมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีในการดำเนินงานพัฒนาบุคลากรทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ชี้ให้เห็นว่าบุคลากรประสงค์จะให้มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีมีการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพกว่านี้ เช่น

งบประมาณการพัฒนาบุคลากร การสนับสนุนจากผู้บริหารอย่างจริงจัง เป็นต้น นอกจากนี้ เมื่อเปรียบเทียบความชัดเจนและความเป็นรูปธรรมของแผนพัฒนาบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีกับแผนของมหาวิทยาลัยอื่นๆ พบว่า แผนมาตรการของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีไม่ระบุชัดเจนเหมือนแผนพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยอื่นๆ ดังนั้นในแผนของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ควรกำหนดให้ชัดเจนว่าจะพัฒนาบุคลากรด้วยวิธีใด อย่างไร รวมทั้งระบุเรื่องจำนวนและแหล่งงบประมาณให้ชัดเจน

5.3.1.3 ผลวิจัยนี้ เป็นข้อมูลความต้องการของบุคลากรในเชิงตัวแทนประชากร มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ซึ่งสามารถนำข้อมูลวิจัยไปใช้งานได้ ในภาพกว้าง ผู้วิจัยขอเสนอว่า ในการจัดทำแผนพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัย ควรมีการสำรวจความต้องการของบุคลากรเป็นรายบุคคลก่อนการจัดทำแผน ทั้งนี้ เพื่อให้แผนพัฒนาบุคลากรสอดคล้องกับความต้องการของบุคลากรอย่างแท้จริง

5.3.1.4 แนวทางพัฒนาบุคลากรมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

จากผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาบุคลากร กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ซึ่งได้ศึกษาสภาพปัจจุบันของการพัฒนาบุคลากร ปัญหาการพัฒนาบุคลากร ความต้องการพัฒนาบุคลากร และแนวทางในการพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ทั้งสายสนับสนุนวิชาการและสายวิชาการในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีนั้น ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางการบริหารงานคุณภาพ (PDCA) เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ดังนี้

ตารางที่ 5.1 ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาบุคลากร

กระบวนการ	วิธีการดำเนินงาน	ผู้รับผิดชอบ
วางแผน (Plan)	<ol style="list-style-type: none"> 1. การวางแผน โดยกำหนดหัวข้องานพัฒนาบุคลากรที่ต้องปรับปรุงแก้ไขและหัวข้องานพัฒนาสิ่งใหม่ๆ ซึ่งการที่ได้มาซึ่งหัวข้อแผนและประเด็นปัญหาต่างๆ นั้น จะกระทำผ่านกระบวนการวิเคราะห์ SWOT ตามสภาวการณ์ปัจจุบัน ข้อมูลจากงานวิจัย และระดมความคิดเห็นจากบุคลากรทุกคน ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับปัจจุบัน และรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน (AEC) มาพิจารณาประกอบแผนฉบับปัจจุบัน และควรปรับปรุงให้ทันสมัยเป็นระยะๆ เช่น ประเด็นปัญหาเรื่องการศึกษาต่อ สายงาน ความก้าวหน้าของบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงาน การสร้างขวัญกำลังใจบุคลากร เป็นต้น 2. ควรมีแผนพัฒนาบุคลากรตามกลุ่มงาน โดยรวมกันทุกคณะ/สำนัก เช่น กลุ่มการเงิน พัสดุ แผน เป็นต้น /ควรพัฒนาบุคลากรทุกสายงาน ทั้งสายวิชาการและสายสนับสนุนวิชาการ 3. จัดทำแผนระยะสั้น/แผนระยะยาวในการสร้างบุคลากรรุ่นใหม่ขึ้นมาทดแทนรุ่นเก่าที่จะเกษียณอายุราชการในช่วง 5-10 ปี ข้างหน้า 4. กำหนดแหล่งงบประมาณและปริมาณงบประมาณ ที่เพียงพอต่อการพัฒนาบุคลากรเป็นรายบุคคล 	โครงการจัดตั้งกองการเจ้าหน้าที่สำนักงานอธิการมหาวิทยาลัย
การดำเนินงานตามแผน (Do)	<ol style="list-style-type: none"> 1. กำหนดคณะกรรมการ กลุ่มงาน หรือ ผู้รับผิดชอบการดำเนินงานตามแผนบุคลากรของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี โดยเฉพาะ เช่น คณะทำงานจัดตั้งกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี 2. กำหนดการประชุมของคณะกรรมการแต่ละคณะหรือของกลุ่มงาน ให้เป็นระบบสอดคล้องกันเพื่อความมีประสิทธิภาพของกลไกการทำงาน 	โครงการจัดตั้งกองการเจ้าหน้าที่สำนักงานอธิการมหาวิทยาลัย

	<ol style="list-style-type: none"> 3. กำหนดขั้นตอนการดำเนินงานให้ชัดเจน 4. มีการประชาสัมพันธ์แผนการพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี 5. ผู้บริหารของหน่วยงานให้การสนับสนุนส่งบุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมตามแผนแผนการพัฒนาบุคลากร 6. การกำหนดหัวข้อการฝึกอบรมควรมีความดึงดูดความสนใจของบุคลากร รวมทั้งมีรูปแบบใหม่ๆ ที่มากกว่าการสัมมนาหรือฝึกอบรม และควรมีรูปแบบที่เอื้อต่อการสร้างความเข้าใจในการนำไปใช้ได้จริง 7. การฝึกอบรม สัมมนา ควรมีขึ้นอย่างสม่ำเสมอ และเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคลากรตามคณะต่างๆ 	
ตรวจสอบการปฏิบัติตามแผน (Check)	<ol style="list-style-type: none"> 1. สร้างฐานข้อมูลในการตรวจสอบการผลดำเนินงานตามแผนการพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี 2. สร้างระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์จากการพัฒนาตนเองของบุคลากร 3. ประเมินผลการทำงานของกรรมการ กลุ่มงาน 4. ประเมินผลขั้นตอนการทำงาน 5. ประเมินผลการทำงานของแผนที่ย่างไว้ 6. มีระบบการประเมินผลการพัฒนาบุคลากรที่ชัดเจน 7. ประเมินผลใช้งบประมาณอย่างคุ้มค่าต่อการพัฒนาบุคลากรตามแผนพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี 8. รายงานผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง 	โครงการจัดตั้งกองการเจ้าหน้าที่สำนักงานอธิการมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปรับปรุงแก้ไข (Act)	<ol style="list-style-type: none"> 1. นำผลการประเมินการพัฒนาบุคลากรไปปรับปรุงอย่างเป็นรูปธรรม 2. จัดทำแผนการปรับปรุงแผนพัฒนาบุคลากร ตามผลการประเมิน 3. กำหนดผู้รับผิดชอบในการปรับปรุงแผนพัฒนาบุคลากร 4. ระบุตัวชี้วัด เป้าหมาย และค่าเป้าหมายในการปรับปรุงแผนพัฒนาบุคลากร 5. รายงานผลการดำเนินงานการปรับปรุงแผนพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง 	โครงการจัดตั้งกองการเจ้าหน้าที่สำนักงานอธิการมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยในอนาคต

5.3.2.1 มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ควรมีการศึกษาวิจัยในเชิงลึกเกี่ยวกับความต้องการของบุคลากรในการศึกษาต่อ เนื่องจากผลวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าบุคลากรมีความต้องการให้พัฒนาในด้านนี้ในระดับมากที่สุด

5.3.2.2 มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ควรมีการศึกษาวิจัยในเชิงลึกเกี่ยวกับความต้องการของบุคลากรในเรื่องบรรยากาศการทำงานร่วมกันที่ดีขององค์กร เนื่องจากผลวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าบุคลากรมีความต้องการให้พัฒนาในด้านนี้ในระดับมากที่สุด

5.3.2.3 มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ควรมีการศึกษาวิจัยในเชิงลึกเกี่ยวกับความต้องการของบุคลากรในเรื่องความก้าวหน้าในสายงานที่ปฏิบัติ เนื่องจากผลวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าบุคลากรมีความต้องการให้พัฒนาในด้านนี้ในระดับมากที่สุด

5.3.2.4 มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ควรมีการศึกษาวิจัยในเชิงลึกเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของปัญหาการพัฒนาบุคลากร เนื่องจากผลวิจัยชี้ให้เห็นว่าปัจจุบันมหาวิทยาลัยยังมีปัญหาการพัฒนาบุคลากรในเรื่องนโยบายไม่ชัดเจนงบประมาณจำกัด การสนับสนุนจากผู้บริหาร การดำเนินการพัฒนาบุคลากร และการติดตามประเมินผล ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งของปัญหาเกิดจากความไม่ต่อเนื่องของนโยบายการบริหารระหว่างผู้บริหารมหาวิทยาลัยคนเก่าและคนใหม่

5.3.2.5 มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ควรมีการศึกษาวิจัยในเชิงลึกเกี่ยวกับวงจรการบริหารงานคุณภาพ (PDCA) อย่างละเอียด ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาบุคลากรในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

5.3.2.6 ควรมีการศึกษาวิจัยความต้องการพัฒนาบุคลากรในมหาวิทยาลัยอื่นๆ ปัจจุบันยังมีงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากรในระดับมหาวิทยาลัยจำนวนน้อย ซึ่งนับเป็นข้อจำกัดด้านข้อมูลวิจัยอย่างหนึ่งของผู้วิจัยในงานวิจัยนี้ นอกจากนี้ การที่มีมหาวิทยาลัยต่างๆ ให้ความสำคัญกับการทำงานวิจัยเพื่อพัฒนาบุคลากร จะอำนวยความสะดวกอย่างยิ่งต่องานพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยอื่นๆ

5.3.2.7 มหาวิทยาลัยต่างๆ ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากรที่มีผลต่อขวัญกำลังใจของบุคลากร

เอกสารอ้างอิง

- กรรมกร วิวัฒน์ประหาร. (2539). การศึกษาความต้องการในการพัฒนาตนเองของ
ข้าราชการในมหาวิทยาลัยขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตร
มหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เกรียงศักดิ์ เขียววัยง. (2542). การบริหารทรัพยากรมนุษย์. ขอนแก่น : คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ช่วงวิทย์ สิงห์มอ. (2548). สภาพการพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยราชภัฏ
มหาสารคาม.
- ชูชัย สมितिไกร. (2540). การฝึกอบรมบุคลากรในองค์กร. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- ฐิระ ประवालพฤกษ์. (2538). การพัฒนาบุคลากรและการฝึกอบรม.
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ,
- นทีทิพย์ ประพันธ์วิทย์. (2552). “รูปแบบการพัฒนาบุคลากรสายสนับสนุนของ
มหาวิทยาลัยราชภัฏ : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์”,
วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์. 4(10), 136-148.
- ประภาเพ็ญ สุวรรณ. (2520). ทักษะ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและ
พฤติกรรมอนามัย. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- พะยอม วงศ์สารสี. (2544). การบริหารทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ : สถาบัน
ราชภัฏสวนดุสิต.
- มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. (2555). แผนกลยุทธ์เพื่อพัฒนามหาวิทยาลัย
อุบลราชธานีระยะ 5 ปี (2555 – 2559). โครงการจัดตั้งกองการ
เจ้าหน้าที่ : มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- ยงยุทธ เกษสาคร. (2551). การพัฒนาบุคลากรและการฝึกอบรม.
กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วน จำกัด วี. เจ. พรินติ้ง.
- วิจิตร อวาทกุล. (2540). การฝึกอบรม (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมใจ ลักษณะ. (2552). การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน. กรุงเทพฯ :
ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

สมาน รังสิโยกฤษฏ์. (2541). ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล
(พิมพ์ครั้งที่ 19). กรุงเทพฯ: สวัสดิการสำนักงานข้าราชการพลเรือน.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2539).

แผนพัฒนาคนและสังคมในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุม
สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

(2549). แผนพัฒนาคนและสังคมในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ

สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สุจิตรา ธนानันท์. (2550). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ : สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

อรุณ รักธรรม. (2537). การพัฒนาและการฝึกอบรมบุคคล : ศึกษาเชิง
พฤติกรรม. กรุงเทพฯ : สุนทรออฟเซ็ท.

อัญชลี จันระสา. (2543). การศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการที่
สัมพันธ์กับวิธีการพัฒนาบุคลากร สาย ข และสาย ค ใน
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต :
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อัญชิสรา ไกรสรณภานเตร. (2545). การพัฒนาบุคลากรตามความต้องการของ
ข้าราชการมหาวิทยาลัยศิลปากร. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตร
มหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Abraham Maslow. (1943). A Theory of Human Motivation.

Psychological Review, 50(4), 370-96.

Alderfer, C. P. (1969). An empirical test of a new theory of human
needs. Organizational Behavior and Human Performance,
4, 142-175.

Muhammad Hameed Ullah et al. (2011). Staff Development Needs
In Pakistan Higher Education. Journal of College Teaching
& Learning, 8(1): 19-24.

- Scholastica C. Ukwoma and Pearl C Akanwa. (2008). Human Resources Development Programmes in Nigerian Academic Libraries: A Comparative Study of Universities in Imo State. **Samaru Journal of Information Studies**, 8(2), 38-47.
- Schulet, S. and Stuart, Y. (1986). **Effective Personnel Management**. Singapore: Harper & Row.
- Wexley, Kenneth N. and Latham, Gary P. (1991). **Developing and Training Human Resources in Organizations** (4th ed). New York: McGraw-Hill.

“พระโพธิสัตว์ในฐานะผู้เปี่ยมด้วยเมตตา และเป็นแสงแห่งปัญญาแก่ครอบครัว”

สารณี ขาวดี¹

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งวิเคราะห์คุณธรรม(การบำเพ็ญบารมี)ของพระโพธิสัตว์ในฐานะสมาชิกหนึ่งของครอบครัวในอรรถกถาชาดก มีคำถามวิจัยว่าคุณธรรมสำคัญข้อใดที่พระโพธิสัตว์เมื่อดำรงตนในฐานะบิดา สามี บุตร พี่ น้อง หรือในฐานะญาติ ใช้นำพาสมาชิกครอบครัวล่วงพ้นจากอุปสรรคและความทุกข์ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าความเมตตาและปัญญา เป็นคุณธรรมสำคัญที่พระองค์นำมาใช้เพื่อนำพาสมาชิกครอบครัวก้าวพ้นจากอุปสรรคและความทุกข์ในชีวิต

คำสำคัญ: พระโพธิสัตว์, อรรถกถาชาดก, ความเมตตา, ปัญญา

¹ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Abstract

This research paper aimed at studying the Bodhisattva' morals as a family member in Jātaka. It was questioned that what morals the Bodhisattva practiced as a father, a husband, a son, a brother, or a cousin in order to lead the family members to overcome obstacles and sufferings. The results of the study revealed that the major moral principles were the compassion and the perfection of wisdom.

Keywords: Bodhisattva, Jātaka, compassion, perfection of wisdom

1. ความนำ

อรรถกถาชาดก เป็นชาดกที่เล่าเรื่องของพระโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญบารมีในอดีตก่อนที่จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในชาติปัจจุบัน ในแต่ละชาดกที่ผ่าน มา ชาดกหนึ่งๆ ก็เรียกว่าชาดกหนึ่งๆ อรรถกถาชาดกมีทั้งหมด 547 เรื่อง คักคิครี ยัมมัตตา (2543: 40) กล่าวถึงรูปร่างหรือขั้นตอนในการแต่งอรรถกถาไว้ 5 ชั้น โดยเริ่มต้นจาก *ปัจจุบันวัตถุ* คือ กล่าวถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในปัจจุบันอันเป็น สาเหตุที่ทำให้พระพุทเจ้าทรงเล่าเรื่องย้อนอดีตให้ฟังว่า เหตุการณ์เช่นนั้นเคยมี มาแล้วในอดีตอย่างไร เมื่อจบปัจจุบันวัตถุแล้วก็ถึงตอนที่สอง เรียกว่า *อดีตวัตถุ* หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีต จัดว่าเป็นตัวนิทานหรือตัวชาดกแท้ๆ ก็ได้ จากนั้นก็ มาถึง *ตัวคาถา* ซึ่งเป็นถ้อยคำหรือวาจาประกอบอดีตวัตถุอีกทีหนึ่ง จากคาถาก็ถึง *ไวยากรณ์* คือตอนอธิบายคำศัพท์หรือข้อความที่มีปัญหา ขั้นตอนสุดท้ายเรียกว่า *สโมธาน* หรือ *ประชุมชาดก* คือ แจงตัวบุคคลในเรื่องหรืออดีตวัตถุว่า ใครกลับ ชาติมาเกิดเป็นใครในชาติปัจจุบัน

จากองค์ประกอบทั้ง 5 ส่วนในอรรถกถา ส่วนสำคัญที่สุด คือ ตัวนิทาน หรือตัวชาดกแท้ๆ ในอดีตวัตถุ เพราะเป็นส่วนที่แสดงให้เห็นเรื่องราวของพระ โพธิสัตว์ในแต่ละชาติที่ผ่านมา “หัวใจ” สำคัญอยู่ที่การแสดงคุณธรรมหรือบารมี ของพระโพธิสัตว์ที่ได้ปฏิบัติในชาตินั้นๆ ว่าได้สั่งสมหรือเติมเต็ม “บารมี” แห่งตน ให้สมบูรณ์อย่างไรบ้าง ก่อนจะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในชาติปัจจุบัน ซึ่ง แต่ละชาติอาจถือกำเนิดเป็นมนุษย์เทพเทวา รุกขเทวดา ครุฑ นาค เนื้อ ปลา ปักษา วานร ภูษณทัณฑ์ ฯลฯ แต่ไม่ว่าจะกำเนิดเป็นสิ่งใด สิ่งที่มีมาควบคู่กับ บทบาทนั้นๆ คือ “คุณธรรมความดี” ทั้งนี้แม้ในบางชาติพระโพธิสัตว์จะไม่ได้อยู่ในฐานะตัวละครเอกของเรื่อง เป็นเพียงแค่ผู้สังเกตการณ์ แต่เมื่อพิจารณาอย่าง ลึกซึ่งเห็นได้ว่า “*บทบาทของพระโพธิสัตว์ในฐานะผู้สังเกตการณ์เป็นหนทางหนึ่ง ของการบำเพ็ญปัญญาบารมี โดยการเรียนรู้เพื่อเข้าใจโลกและชีวิตของสรรพ สัตว์ทั้งมวล เกิดความรู้ทั่วทั้งสมุรรมพร้อมแห่งวิถีโพธิสัตว์*” (พิสิทธิ กอบบุญ, 2552: 185) ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า บทบาทของตัวละครพระโพธิสัตว์ในเรื่อง น่าจะเป็นส่วนกำหนด “การแสดงคุณธรรมหรือบารมีแห่งพระโพธิสัตว์” โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อกำเนิดเป็นมนุษย์ และเป็นส่วนประกอบ หรือ “องค์ประกอบ” ของครอบครัว ในฐานะบิดา สามี บุตร พี่ หรือ น้อง น่าจะมีความ

เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ไม่มากนักน้อยกับคุณธรรมที่แสดงในพระชาตินั้นๆ อาทิ เป็นผู้ใช้ปัญญาสอนบุตรในฐานะพ่อ เป็นผู้แก้กฏภรรยาในฐานะสามี หรือเป็นผู้ทำทเวทีกฎบุพการีในฐานะบุตร เป็นต้น

2. แนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์กับการบำเพ็ญบารมี

“พระโพธิสัตว์” หมายถึง ผู้ที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าต่อไปในอนาคต แต่ยังคงเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ ในระหว่างที่ยังไม่ตรัสรู้ก็ต้อง**บำเพ็ญบารมี** หรือ**คุณงามความดี** เมื่อบารมีเต็มเปี่ยมจึงจะตรัสรู้ (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2524: 35)

ความคิดเรื่อง “การบำเพ็ญบารมี” ของพระโพธิสัตว์ ปรากฏให้เห็นทั้งในชาดก อปทาน พุทธวงศ์ แต่ในจริยาปิฎกชัดเจนที่สุดในการกำหนดหัวข้อธรรมะกับพระชาติให้ลงรอยกัน” (ประพจน์ อัครวิรุฬหการ, 2523: 288) โดยในคัมภีร์จริยาปิฎก ได้มีการแบ่งการบำเพ็ญบารมีออกเป็น 3 หมวด หรือ 3 วรรคอย่างชัดเจน เริ่มต้นที่ “อถลิวรรค” (ชาดกเรื่องที่ 1-10) เน้นการบำเพ็ญทานบารมี และมีการไล่ระดับการบำเพ็ญทานตั้งแต่การบริจาควัตถุทาน (ทรัพย์) ไปจนถึงการสละเลือดเนื้อและชีวิต หมวดต่อมาชื่อว่า “หัตถินาควรรค” (ชาดกเรื่องที่ 11-20) เน้นการบำเพ็ญศีลบารมี และส่วนสุดท้ายซึ่งมีจำนวนเรื่องมากที่สุด คือ 35 เรื่อง เรียกว่า “ยุธัญชยวรรค” เน้นการบำเพ็ญเนกขัมมบารมี และอื่นๆ ซึ่งทั้ง 35 เรื่องในจริยาปิฎก เน้นให้เห็นการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์เมื่อครั้งถือกำเนิดเป็นมนุษย์ นาค ช้าง กระบือ มฤค กระทบยา ฯลฯ อย่างชัดเจนมาก

คำว่า “บารมี” นักวิชาการได้นิยามความหมายไว้หลากหลาย อาทิ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี(2524: 14) ทรงแปลว่า “ความเป็นเลิศ, ความเต็ม (completeness) หรือความสมบูรณ์แบบ(perfection) ประกอบด้วย คุณธรรม 10 ประการที่นำไปสู่ความเป็นพระพุทธเจ้า ได้แก่ ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี และอุเบกขาบารมี” ส่วนประพจน์ อัครวิรุฬหการ (2546: 163) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “โพธิสัตว์จรรรยา: มรรคาเพื่อมหาชน” ว่า “บารมี” หรือ “ปารมีตา” ถือเป็น โภธิสมภาร คือ เครื่องมือนำไปสู่ “โพธิ” เป็นพุทธการกธรรม หรือพุทธจรธรรม คือ ธรรมะที่ทำให้บุคคล ผู้บำเพ็ญเป็นพระพุทธเจ้า เป็นโพธิปาจนธรรม คือ ธรรมะที่ทำให้โพธิเจริญเต็มที่ คำเทียบเหล่านี้

แสดงว่า หมวดธรรมที่เรียกว่า บารมีเป็นไปเพื่อโพธิหรือเป็นของที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญโดยเฉพาะ หรือหากแปลตามไปในคัมภีร์อปทาน พุททวงศ์ และจரியปิฎก “บารมี” หมายถึง คุณธรรมหลายอย่างที่พระโพธิสัตว์พึงบำเพ็ญเพื่อนำไปสู่การบรรลุโพธิญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือ อาจกล่าวได้ว่า เป็น “หนทาง” ไปสู่ “ผลสุดท้าย” คือ “โพธิญาณ” และหนทางนี้ไม่ใช่หนทางที่ใครจะปฏิบัติก็ได้ แต่เป็นหนทางเฉพาะ พระโพธิสัตว์ (สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2524: 35) กล่าวโดยสรุป “บารมี” หรือ “ปารมิตา” จึงน่าจะหมายถึง หนทางนำไปสู่ “โพธิ” ซึ่งหมายถึงความเป็นเลิศ, ความเต็ม หรือความสมบูรณ์แบบประกอบด้วยกำบำเพ็ญทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี และอุเบกขาบารมีเป็นสำคัญ และไม่ใช่สิ่งใครจะปฏิบัติก็ได้ แต่เป็นหนทางเฉพาะพระโพธิสัตว์เท่านั้น

จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่า คำว่า “บารมี” และคำว่า “คุณธรรม” ที่พระโพธิสัตว์ปฏิบัติเมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นสรรพสัตว์ทั้งหลายนั้น มีความหมายสัมพันธ์กันอยู่ กล่าวคือ “คุณธรรม” มีความหมายกว้าง และครอบคลุมคำว่า “บารมี” ด้วย อีกทั้ง คำว่า “คุณธรรม” กับ “บารมี” ตามที่นักวิชาการได้กล่าวไว้ ก็แสดงนัยยะของการสอนคุณธรรมที่ต่างระดับ และมีจุดมุ่งเน้นที่ต่างกันอย่างชัดเจน ดังที่ อาทิตย ธีรวัฒน์กุล, 2552: 8) ได้อธิบายความต่างของ “ทาน” ที่เป็นคุณธรรมทั่วไปกับ “ทานบารมี” ไว้ว่า

“ทาน” มีความหมายโดยรวม หมายถึง การให้ ซึ่งเป็นธรรมะที่ขัดเกลาความตระหนี่ การให้ทานที่บริสุทธิ์ถูกต้องย่อมก่อให้เกิดอานิสงส์อันเลิศ เป็นธรรมะสำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไป ส่วน “ทานบารมี”⁴ ซึ่งเริ่มปรากฏในอปทาน พุททวงศ์ จரியปิฎก และชาดกในขุททกนิกาย หมายถึงทานที่เป็นธรรมะข้อหนึ่งใน ธรรมะ 10 ประการที่บุคคลปฏิบัติแล้วจะบรรลุพระโพธิญาณ”

ดังนั้น ระดับหรือความเข้มข้นของการปฏิบัติ จึงสามารถช่วยแยกแยะระหว่างคุณธรรมทั่วไป ที่เป็นหลักธรรมะสำหรับพุทธศาสนิกชน และ “บารมี” ที่พระโพธิสัตว์ปฏิบัติในพระชาติหนึ่งๆ เพื่อการบรรลุพระโพธิญาณ ได้เป็นอย่างดี เช่น การบำเพ็ญ “เนกขัมมบารมี” ปรากฏชัดใน “อรรถกถาเตมียชาดก”, “ศีลบารมี” ปรากฏชัดใน “อรรถกถาฎริทัตตชาดก”, และ “ทานบารมี” ปรากฏชัดใน “อรรถ

กถาเวสสันดรชาดก” เป็นต้น เพื่อความเข้าใจตรงกัน ในบทความนี้ ผู้วิจัยจึงขอใช้คำว่า “คุณธรรม” ที่มีความหมายกลางๆ หมายถึง “การบำเพ็ญความดีต่างๆของพระโพธิสัตว์” ที่ปฏิบัติในฐานะเป็นสมาชิกหนึ่งในครอบครัว และหมายรวมถึง “บารมี” 10 ประการ ที่ทรงกระทำเพื่อการบรรลุพระโพธิญาณด้วย

3. การวิเคราะห์แนวคิดของชาดกที่พระโพธิสัตว์ดำรงตนในฐานะผู้เปี่ยมด้วยเมตตาและเป็นผู้ให้ปัญญาแก่ครอบครัว

3.1 ตารางแสดงชาดกที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญคุณธรรมในฐานะผู้เปี่ยมด้วยเมตตา และเป็นผู้ให้ปัญญาแก่สมาชิกครอบครัว

การหาแนวคิดสำคัญ ผู้วิจัยวิเคราะห์จากลักษณะเรื่องและพฤติกรรมตัวละคร โดยใช้หนังสือ “พระสูตร และอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย ชาดก” ที่จัดพิมพ์โดยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช 2525 จำนวน 10 เล่ม คือ เล่มที่ 3 ภาคที่ 1 - ภาคที่ 7 และ เล่มที่ 4 ภาคที่ 1 - ภาคที่ 3 ทั้ง 10 เล่ม บรรจุจำนวนอรรถกถาชาดกไว้ทั้งสิ้น 547 เรื่อง โดยเลือกนำมาวิเคราะห์เฉพาะส่วนที่เป็น “อดีตชาติ” เท่านั้น ทั้งนี้จากข้อมูลทั้งหมด พบที่มีเนื้อหาเน้นการแสดงคุณธรรมด้านความเมตตาและการให้ปัญญาแก่คนในครอบครัว (ที่สะสมไว้ในแต่ละอดีตชาติ) ทั้งสิ้น 71 เรื่อง ตามตารางดังนี้

ลำดับ	ลำดับอรรถกถาชาดก(อ)/เล่ม, ภาค/ เลขหน้า	ฐานะพระโพธิสัตว์ในครอบครัว	คุณธรรมหลัก/บารมีที่แสดง
1	6.อ.เทวธรรมชาดก (ล.3 ภ.1/201-212)	พระเชษฐา ของจันทกุมาร และสุริยกุมาร	ปัญญา (ตอบปัญหาเรื่อง “เทวธรรม” ในโลกแกมผีเสือน้ำ เพื่อรักษาชีวิตน้องชายทั้งสอง)
2	7.อ.กัญฐหริชาดก (ล.3 ภ.1/213-219)	พระราชโอรส ของท้าวพรหมทัต และหญิงตัดฟัน	ปัญญา (สอนพระราชบิดาให้เห็นโทษแห่งการแบ่งชนชั้น)
3	15.อ.ขราทियชาดก (ล.3 ภ.1/256-257)	พี่ชายของนางเนื้อ และเป็นลุง ผู้มีหลานเป็นผู้ว่ายก	ปัญญา (สอนหลานเรื่องมารยาเนื้อ)

4	16.อ.ติปลัดถ มิกชาตค (ล.3 ภ.1/258- 267)	<u>พี่ชาย</u> ของนาง <u>เนื้อ</u> และ <u>ลุง</u> <u>ผู้มี</u> หลานเป็น <u>ผู้</u> ว่าง่าย	ปัญญา (สอนหลานเรื่องมารยา <u>เนื้อ</u>)
5	58.อ.ตโยธรรม ชาตค (ล.3 ภ.2/100- 104)	<u>บุตร</u> <u>ผู้</u> ถูกบิดา <u>ปอง</u> ร้าย	ปัญญา (ตอบปัญหาธรรม 3 ประการแก้ รักษส จนสามารถเอาตัวรอดได้)
6	63.อ.ตักกชาตค (ล.3 ภ.2/130- 136)	<u>สามี</u> <u>ผู้มี</u> ภรรยา (นาง ทุษฐกุมารี) เป็นหญิง มีธรรมอันลามก	ปัญญา (สอน “ธรรมอันลามกแห่งหญิง” แก้หัวหน้าโจร), เนกขัมมะ (ออกบวชเมื่อ พร้อม)
7	84.อ.อตัลสสท วารชาตค (ล.3 ภ.2/288- 292)	<u>บิดา</u> ของ <u>บุตร</u> เศรษฐี <u>ผู้มี</u> ปัญญา <u>มาก</u>	ปัญญา (สอนธรรม เรื่อง “ประตูด่านแรก แห่งประโยชน์” แก่บุตร)
8	96.อ.เตลปัตต ชาตค (ล.3 ภ.2/353- 369)	<u>ราช</u> <u>บุตร</u> <u>ผู้</u> ออก เดินทางแสวงหาโชค (ราชบัลลังค์)	การรักษาจิต (ไม่หลงในรูป)
9	106.อ.อุทัญจนี ชาตค (ล.3 ภ.2/405- 408)	<u>บิดา</u> ของ <u>บุตร</u> ผู้หลง ในการเล้าโลมของ หญิง	เมตตา และ ปัญญา (เพราะความรักลูก จึงสอนให้เห็นภัยแห่งหญิง แต่ทั้งนี้ก็ให้ลูก ได้เรียนรู้ด้วยตนเองก่อน)
10	136.อ.สุวรรณ ทังสชาตค (ล.3 ภ.2/536-540)	<u>สามี</u> <u>ที่</u> มีภรรยา <u>ผู้มี</u> ความปรารถนาใหญ่ (โลกมาก)	เมตตา (ความรักความสงสารลูกเมีย จึง ยอมสละตนให้ครั้งละชน)
11	136.อ.โคธ ชาตค (ล.3 ภ.2/561- 564)	<u>บิดา</u> <u>ผู้</u> มีลูก <u>ไม่</u> เชื่อฟัง	ปัญญา (สอนลูกเรื่องการคบเพื่อนชั่ว แต่ลูก <u>ไม่</u> เชื่อฟัง จึงคิดเตรียมทางหนีด้วย การทำปล่องลมไว้ข้างหนึ่ง)
12	171.อ.กัลยาณ ธรรมชาตค (ล.3 ภ.3/124- 129)	<u>ลูก</u> <u>ชาย</u> <u>ที่</u> มี <u>แม่</u> ยาย หู <u>ตึง</u>	เนกขัมมะ (มีดำริว่า “ธรรมดาเสียดี เกิดขึ้นแล้ว <u>ไม่</u> ควรให้หายไปเสีย” เมื่อ เห็นว่า <u>มี</u> คน <u>เข้าใจ</u> ผิดว่าตนเองบวช พระโพธิสัตว์จึงออกบวชจริงๆ)

13	181.อ.อสทิสชาตกร (ล.3 ภ.3/171-179)	พระเชษฐา ที่มีอนุชาหุบเขาเชื่อฟังค้ายยงแต่ความเป็นผู้มีเมตตาเมื่อเห็นอนุชาเดือดร้อนที่มีศึก 7 เมืองมาประชิด ก็ออกมาช่วยแก้ไขจนทุกอย่างผ่านไปด้วยดี	เนกขัมมะ (ออกบวช) และ เมตตา (ไม่ทำร้ายกษัตริย์ทั้ง 7 เมืองที่ยกทัพมาประชิดเมือง)
14	188.อ.สีทโกฏฐกชาตกร (ล.3 ภ.3/213-215)	บิดา ผู้มีลูกที่ทำอะไรโดยไม่ยั้งคิด	เมตตา (ตักเตือน เพราะเกรงว่าลูกจะได้รับอันตราย)
15	193.อ.จุลลปทุมชาตกร (ล.3 ภ.3/229-238)	สวามี ที่มีเมตตาต่อพระชายา แต่พระชายาก็ไม่ซื่อสัตย์ต่อตน	เมตตา (เพราะความรักที่มีต่อพระชายา จึงยอมอดเพื่อจะใช้เนื้อส่วนแบ่งจากพระอนุชาในวันก่อนๆ มามอบให้อนุชาในวันที่ต้องสละชีวิตพระชายาของตน, ปัญญา (ใช้อุบายเก็บเนื้อส่วนแบ่งจากวันก่อนเพื่อใช้คราวจำเป็น), ทมะ (ขมจิตไม่ฆ่าพระชายา กับชายชู้)
16	198.อ.ราชาดก (ล.3 ภ.3/261-265)	พี่ชาย ที่มีน้องไม่เชื่อฟังคำสอน ในที่สุดก็ต้องตายเพราะคำพูดของตนเอง/ บุตร (นก) ผู้เตือนสติบิดา (พราหมณ์) เกี่ยวกับพฤติกรรมของฆาตกรรม	เมตตา (เพราะรักจึงสอน และเตือนน้องให้ระวังเรื่องการพูด), ปัญญา (เตือนสติพ่อเรื่องผู้หญิง)
17	199.อ.คหปติชาตกร (ล.3 ภ.3/266-270)	สามี ผู้มีภรรยาไม่ซื่อสัตย์	ปัญญา (รู้ทันอุบายของภรรยาและชายชู้ อย่างทะลุปรุโปร่ง และสอนให้คนทั้งสองรู้ว่ากำลังประพดในสิ่งที่ไม่ถูกต้องและเลิกทำเสีย)
18	201.อ.พันธนาการชาตกร (ล.3 ภ.3/275-280)	บุตร ผู้เลี้ยงดูมารดาด้วยความกตัญญู และ สามี ผู้สละแล้วซึ่งเครื่องจองจำอันปลดได้ยาก	กตัญญู (ต่อมารดา), เนกขัมมะ (โดยยอมตัดกิเลสที่ตัดเครื่องจองจำอันปลดได้ยาก อันได้แก่บุตรและภรรยา เพื่อการออกบวช)

19	211.อ.โสมทัตต ชาตก (ล.3 ภ.3/321- 325)	บุตร ผู้พากเพียรเรียน วิชาเพื่อกู่ตระกูลที่ ตกต่ำ และบุตรที่มี ปัญญา คิดหาทาง ช่วยให้บิดากล้าขอรับ พระราชทานโคจาก พระราชชา ด้วยตัวเอง	วิริยะ (ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน จนได้รับ ราชการในวัง), ปัญญา (คิดวิธีลดความ ประมาทให้แก่บิดาเมื่อต้องอยู่ต่อหน้า พระราชชา)
20	222.อ.จูล นันทียชาตก (ล.3 ภ.3/389- 394)	บุตร ผู้มีเมตตาต่อ มารดาตาดอด และ ยอมสละชีวิตตนเพื่อ ปกป้องมารดา/ พี่ชาย ที่ยอมตาย แทนน้องและมารดา	เมตตา (เลี้ยงดู และสละชีวิตเพื่อปกป้อง มารดาจากพราหมณ์มาณพ ผู้มีจิตใจ โหดเหี้ยม)
21	238.อ.เอกปท ชาตก (ล.3 ภ.3/460- 463)	บิดา ผู้ขอสงสยแก่ บุตร	ปัญญา (แก้ข้อสงสยแก่บุตรผู้ปรารถนาจะ รู้ว่า เหตุอย่างเดียวกันแต่ทำให้ได้ประโยชน์ หลายอย่าง มีหรือไม่มี และ เป็นเช่นไร)
22	240.อ.มหา ปิงคลชาตก (ล.3 ภ.3/469- 473)	ราชบุตร ผู้มีราชบิดา เป็นคนที่กักขะ หยาบ ช้า และหุนหัน มัก เบียดเบียนประชาชน	เมตตา (เมตตาพสกนิกรโดยกล่าวให้ นายประตูดคลายความทุกข์และกังวลใจ)
23	248.อ.กิงสุโก ปมชาตก (ล.3 ภ.3/514- 517)	พระราชบิดา ผู้มีราช บุตรไม่เฉลียวฉลาด จนต้องกล่าวเตือนสติ	ปัญญา (สอน และเตือนสติให้ราชบุตรทั้ง 4 ให้รู้จักขอสงสยจากผู้รู้)
24	250.อ.กปิชาตก (ล.3 ภ.3/514- 517)	บิดา ผู้สอนบุตรให้ แยกแยะระหว่าง ความจริงกับสิ่งลวง	ปัญญา (สอนบุตรให้แยกแยะความ แตกต่างระหว่าง นักบวช และสิ่ง หลอกลวง), เนกขัมมะ (ออกบวชหลังจาก ภรรยาตาย)
25	250.อ.มณิกัณฐ ชาตก (ล.3 ภ.4/22- 29)	พี่ชาย ที่มีน้องไม่ เข้าใจสังขธรรม	ปัญญา (สอนน้องถึงวิธีการทำให้คน ใกล้ชิดต้องเห็นทางและสอนว่า หากรู้ว่า สิ่งใดเป็นที่รักของใครก็ไม่ควรขอสสิ่งนั้น จากเขา), เนกขัมมะ (บวชเมื่อบิดามารดา เสียชีวิต)

26	257.อ.สุกชาตก (ล.3 ภ.4/40-45)	<u>บิดา</u> สอนบุตรผู้ต้ออื่นที่ตึงตันจะไปยังที่ที่อันตราย สุดท้ายก็ต้อจบชีวิตลง	เมตตา และ ปัญญา (ด้วยความรัก และ ความเป็นห่วง จึงสอนลูกจากโดยอาศัยประสบการณ์ที่ตนได้เรียนรู้มาก่อน)
27	262.อ.มฤปาณิ ชาตก (ล.3 ภ.4/99-107)	<u>บิดา</u> ผู้มีราชบุตรและหลาน เขย มีจิตปฏิพัทธ์ต่อกัน	ปัญญา (เข้าใจ สัจธรรม เรื่องความรักของหนุ่มสาว จาก การกระทำของราชบุตร และหลานชาย และรู้ว่า การพยายามแยกคนที่รักกันเป็น เรื่องที่ทำได้ยาก)
28	263.อ.จุลลป โลภนชาตก (ล.3 ภ.4/108-114)	<u>พระสวามี</u> ผู้มีชายามากมากในกาม	เนกขัมมะ (เมื่อตระหนักถึงภัยแห่ง มาตุคาม และสามารถตัดบ่วงรัด คือ “ภรรยา” ได้ และออกบวชเพื่อปฏิบัติธรรมอย่างเต็มที่), ปัญญา (เดือนสติดาบส ที่ลุ่มหลงในภรรยาตน ให้สามารถทำผานคืนมาได้)
29	286.อ.สาธุ ชาตก (ล.3 ภ.4/293-296)	<u>พี่ชาย</u> ผู้มีน้องที่นึก อิจฉาสุกรที่นางกา ริกาเลี้ยงด้วยข้าวยาคุ และภัต เพื่อใช้ฆ่าในวันวิวาท์	ปัญญา (สอนน้องชายไม่ให้เห็นแก่กิน)
30	288.อ.มัจฉทาน ชาตก (ล.3 ภ.4/304-309)	<u>พี่ชาย</u> ผู้มีน้องที่ใจ เป็นโจร คิดขุขทรัพย์ จากการทำการค้าไว้ แต่เพียงผู้เดียว	เมตตา (แม้รู้ว่าน้องมีใจเป็นโจร แต่ความ เป็นโจร คิดขุขทรัพย์ จากการทำการค้าไว้ แต่เพียงผู้เดียว) ทาน (ให้อาหารปลาทั้งหลาย และให้ส่วนบุญแก่เทวดาประจำแม่น้ำ ผล แห่งการทำทาน เทวดาจึงบันดาลให้ได้รับ ทรัพย์คืน)
31	304.อ.ทัตทราชา ตก (ล.3 ภ.4/399-405)	<u>พี่ชาย</u> ผู้มีน้องนิสัย คุร้าย หยาบช้า และ ไม่มีความอดทน อดกลั้น	ปัญญา (สอนน้องชายให้รู้จักตั้งมั่นอยู่ใน ชั้นดี,อดทนอดกลั้น)
32	317.อ.มตโรทน ชาตก (ล.3 ภ.4/491-495)	<u>หลาน</u> ผู้เข้าใจความ ไม่เที่ยงของสังขาร จึงสอนธรรมแก่ญาติ มิตรและอำมาตย์ ทั้ง หลาย ไม่ ให้ เศร้าโศก	ปัญญา (เข้าใจความไม่เที่ยงของสังขาร จึงไม่มีอาการเศร้าโศก เมื่อต้องสูญเสีย พี่ชายอันเป็นที่รักเหตุนี้จึงสามารถสอน ธรรมแก่ญาติมิตรและอำมาตย์ทั้งหลาย จนลดความเศร้าโศกได้)

33	327.อ.กาคาทิ ชาตค (ล.3 ภ.4/563- 567)	<u>พระสวามี</u> ผู้มีมเหสีที่ มักมากในกาม	ปัญญา (รู้สังขธรรมเกี่ยวกับ “ธรรมดาแห่ง มาตุคาม” ผ่านการกระทำของราชเทวี)
34	328.อ.อนนุโส จियชาตค (ล.3 ภ.4/569- 576)	<u>สามี</u> ผู้สูญเสียภรรยา อันเป็นที่รัก	ปัญญา (รู้สังขธรรม คือ ความไม่เที่ยงแห่ง สังขาร จนละความโศกจากการสูญเสีย ภรรยาได้), เนกขัมมะ (ออกบวชพร้อมภรรยา ผู้ปรารถนาธรรมเช่นเดียวกัน)
35	329.อ.ภาพพหุ ชาตค (ล.3 ภ.4/577- 582)	<u>พี่ชาย</u> ผู้มีน้องที่ลุ่ม หลงในลาภสักการะ	ปัญญา (สอนน้องให้เห็นความไม่เที่ยง ของสรรพสิ่ง อันมีลาภ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ เป็นอาทิ)
36	348.อ.อรัญญ ชาตค (ล.3 ภ.4/693- 697)	<u>บิดา</u> ผู้มีลูกกระสันสึก เพราะ ลุ่ม หลง ใน กุมาริกา	ปัญญา (สอนบุตรเรื่องคนที่ควรคบ และ ไม่ควรคบ จนทำให้บุตรเกิดความกลัว ไม่กล้าสึก)
37	352.อ.สุชาติ ชาตค(ล.3 ภ. 4/713-719)	<u>บุตร</u> ผู้มีพ่อที่เศร้า โศกอยู่กับความตาย ของปู่	ปัญญา (ออกอุบายนำหญ้าและน้ำมาวาง ให้โคตายกิน เพื่อให้บิดาเข้าใจสังขธรรม เกี่ยวกับความตายว่า สังขารทั้งปวง ไม่เที่ยง)
38	354.อ.อรุชชา ตค (ล.3 ภ.4/718- 742)	<u>บิดา</u> ผู้สอนให้สมาชิก ครอบครัวเข้าใจความ ไม่เที่ยงแห่งสังขาร	ปัญญา (สอนทุกคนในครอบครัวให้เข้าใจ ภาวะแห่งความตาย เพื่อแก้เหตุเศร้าโศก เมื่อเห็นความตายของคนในครอบครัว)
39	358.อ.จุลธัมม पालชาตค (ล.3 ภ.4/765- 774)	<u>ราชบุตร</u> ผู้มีพระราช บิดาจิตใจเหี้ยมโหด	ขันติ (อดทนอดกลั้นต่อความเจ็บปวด ที่ ถูกสังหารมานจนตาย)
40	371.อ.ทีฆิติโก สลชาตค (ล.3 ภ.4/848- 853)	<u>บุตร</u> ผู้มีบิดาอบรมมา ดี จึงละความโกรธ และให้อภัยผู้เป็นศัตรู ได้	เมตตา และ ให้อภัย (ไม่ทำร้ายผู้ที่ฆ่าพระ ราชบิดาและพระราชมารดาตน ด้วยได้คิด ว่า เวยยอมระงับด้วยการไม่จองเวร)

41	381.อ.มิคาโลป ชาดก (ล.3 ภ.5/65- 69)	บิดา ผู้มีบุตรเป็นคน ว่ายาก ไม่เชื่อฟัง	ปัญญา (สอนบุตรไม่ให้บินสูงเกินไป เพราะเป็นอันตราย)
42	385.อ.นันทย มิดราชชาดก (ล.3 ภ.5/105- 113)	บุตร ผู้มีความรักและ ความกตัญญู ยอม สละชีวิตแทนบิดา มารดา	เมตตา (มีความรักความสงสารต่อบิดา มารดา และฝูงเนื้อทั้งหลาย)
43	385.อ.มัยห กสกุนชาดก (ล.3 ภ.5/161- 169)	พี่ชาย ผู้มีน้องโลก มาก ไม่รักในการทำ ทาน จึงสั่งสอนให้ กลับตัวเป็นคนดี	เมตตา (เพราะความรักจึงให้อภัยและสั่ง สอนน้องให้ประพฤติตามครรลองแห่ง ความดี), ปัญญา (ยกเรื่องของนกเขามา เปรียบเทียบ), ทาน (ปฏิบัติเป็นแบบอย่าง ให้น้องเห็น), เนกขัมมะ (ออกบวช)
44	397.อ.มัยห กสกุนชาดก (ล.3 ภ.5/216- 223)	บิดา ผู้มีบุตรเป็นคน ว่ายาก ไม่เชื่อฟังคำ สอน	ปัญญา (สอนให้ลูกเห็นโทษของการคบ เพื่อนชั่ว)
45	398.อ.สุต นชาดก (ล.3 ภ.5/216- 223)	บุตร ผู้กตัญญูต่อ มารดาผู้ชรา	เมตตา (เพราะความรัก จึงยอมทำงานที่ ยาก ลำบาก และเสี่ยงชีวิตเพื่อให้มารดา มีชีวิตที่ดีขึ้น), ปัญญา (คิดหาวิธีสอน ธรรมแก่ยักษ์)
46	399. อ.คิ ชม ชาดก (ล.3 ภ.5/236- 240)	บุตร ผู้เมตตาบิดา มารดาที่แก่ชราและ ตาฝ้าฟาง	เมตตา (ด้วยความรัก ความกตัญญูต่อ บิดามารดา จึงนำมาสู่การติดบ่วง)
47	427. อ.คิ ชม ชาดก (ล.3 ภ.5/605- 613)	บิดา ผู้มีบุตรเป็นคน ว่ายาก ไม่เชื่อฟัง	เมตตา (ด้วยความรักและเป็นห่วง จึง เตือนบุตรไม่ให้บินสูงเกินไป)
48	443.อ.จุล โลพิ ชาดก (ล.3 ภ.5/815- 830)	สามี ผู้มีภรรยาอินดี ในการออกบวช, ละ ความโกรธได้ แม้เห็น ภรรยาถูกพรากไปต่อ หน้า	เนกขัมมะ (ออกบวชพร้อมภรรยา), ความ ไม่โกรธ (นั่งไม่หวั่นไหว เมื่อพระราชานำ นางดาบสินีไป), ปัญญา (สอนราชาให้เห็น โทษของโทษะ)

49	443.อ.ตักกล ชาตก (ล.3 ภ.5/865- 878)	<u>บุตร</u> ผู้มีบิดามารดา เป็นผู้เห็นผิด คิดฆ่าปู่ จึงได้สอนให้คิดเห็น ในทางที่ถูก	ปัญญา (ใช้อุบายอันชาญฉลาด สอนบิดา ไม่ให้เบียดเบียนปู่ เพราะเห็นว่า นั้นเป็น หนทางสุนทร และสอนมารดาให้กลับมา เป็นคนดีปฏิบัติต่อปู่ ต่อพ่อ และต่อลูก อย่างถูกต้อง)
50	447 อ.มัญฐ กฤษณชาติ (ล.3 ภ.5/903- 912)	<u>บุตร</u> ผู้มีบิดายังเขลา ไม่เข้าใจสัจธรรมแห่ง ความตาย	ปัญญา (เปรียบเทียบให้เห็นว่าคนที่อยาก ได้ลือพระอาทิตย์ พระจันทร์ ไม่ต่างจาก พ่อผู้คร่ำครวญอยากได้บุตรกลับมา เพราะคือสิ่งที่เป็นไปไม่ได้)
51	449อ.มาตุ โปสกาชตก (ล.3 ภ.6/ 1- 11)	<u>บุตร</u> ผู้คอยดูแลแม่ พิการ	เมตตา (เลี้ยงดูช้างมารดาที่ตาบอดทั้ง สองข้าง)
52	458อ.อุทย ชาตก (ล.3 ภ.6/ 31- 50)	<u>สวามี</u> ผู้มีชายาเป็นผู้ มีธรรมเสมอกัน แม้ ตาย ไป แล้ว ยัง ปรารถนาดี และชี้ ทางแห่งธรรมแก่กัน	เมตตา (ความรักและความปรารถนาดี ย่อมนำมาซึ่ง การปฏิบัติดีต่อกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการชี้ทางสว่าง ทาง แห่งความสุขที่สุดให้ นั้น คือปฏิบัติธรรม), ปัญญา (แสดงธรรมที่ชื่อว่า “บารมี 10 ทัศ” แก่อดีตพระชายา)
53	458อ.ทศร ชาตก (ล.3 ภ.6/ 72- 84)	<u>พระเชษฐา</u> ผู้เข้าใจ หลัก“อนิจจตา” จึง ได้สั่งสอนน้องๆให้ คลายความโศก	ปัญญา (สอนน้องทั้งสองให้เข้าใจสัจธรรม เกี่ยวกับ อนิจจตา คือ ความไม่เที่ยงแห่ง สรรพสิ่ง ในที่สุดทุกคนก็สามารถละความ เศร้าโศกจากการสูญเสีย “ท้าวทศร” ลง ได้)
54	472 อ.มหา ปทุมชาตก (ล.3 ภ.6/ 186- 202)	<u>ราชบุตร</u> ผู้มีพระราช บิดาผู้ไม่ทรงพิการณา และมีอคติ	เมตตา (ไม่โกรธพระราชบิดา เพราะรู้ว่าที่ ทรงทำผิดไปด้วยเหตุแห่งพระมารดาเลี้ยง เมื่อไม่ต้องการให้ประพฤติดิถีครองของ กษัตริย์ซ้ำอีก จึงได้สอน และแนะนำให้ พระองค์ทรงปกครองราษฎร ด้วยการละ อคติ และหลักทศพิธราชธรรม), ปัญญา (แสดงโอวาทแก่พระราชบิดา)

55	477 อ.จุลลนาท กัสสพชาดก (ล.3 ภ.6/ 245-254)	บิดา ผู้มีบุตรลุ่มหลง การประเล้าประโลมของสาวเพื่อ เหตุนี้จึงได้สอนเรื่อง พิช เทวเปือกตม และอสรพิช แห่งพรหมจรรย์แก่บุตร	เมตตา (ด้วยความรัก และความปรารถนาดีต่อบุตร จึงพยายามสอนครรลองแห่งธรรมให้), ปัญญา (สอนลูกให้เข้าใจภัยแห่งพรหมจรรย์ จนกระทั่งสามารถเตือนสติและดึงบุตรให้กลับมาสู่วิถีแห่งธรรมได้อีกครั้ง)
56	488 อ.ภิสก ชาดก (ล.3 ภ.6/ 402-421)	พี่ชาย ผู้ชักชวนน้องร่วมอุทริอีก 7 คน ออกบวช /ประพฤติตนเป็นแบบอย่างของพี่ชายที่ดี ทำให้พี่น้องรักใคร่กลมเกลียวกัน ที่สำคัญมีจิตมั่นในทางธรรมตรงกัน	เนกขัมมะ (เป็นผู้นำพาน้องถือครองเพศบรรพชิตอย่างสงบในป่า), ปัญญา (สอนธรรมแก่ท้าวสักกะ)
57	501 อ.โรหนมิต ชาดก (ล.3 ภ.7/ 86-108)	พี่ชาย ผู้เสียสละตนติดบ่วงเพื่อช่วยน้องๆ และเนื้อตัวอื่นๆ	เมตตา (ดูแลบิดามารดา ผู้ชราและตาบอด), ทาน (การสละชีวิตเพื่อแลกกับความปลอดภัยของพี่น้อง และบริวาร), ปัญญา (สอนธรรมแก่พรานให้สามารถนำไปแสดงต่อพระเทวีจนนางหายจากอาการแพ้พระกรรม์)
58	507 อ.มหาป โลภชาดก (ล.3 ภ.7/ 219-233)	พระสวามี ผู้มีชายามากทำสัตว์ผู้บริสุทธิ์ให้เศร้าหมอง (มักมากในกาม)	เนกขัมมะ (ตระหนักถึงภัยแห่งมาตุคามว่า เป็นผู้ทำสัตว์บริสุทธิ์ให้เศร้าหมอง / เมื่อสามารถตัดบ่วงรัด คือ “ภรรยา” ได้ จึงออกบวชปฏิบัติธรรม)
59	509. อ.หัตถิปา ลีชาดก (ล.3 ภ.7/ 239-272)	บุตร ผู้รักและมุ่งมั่นในทางธรรม ท้ายที่สุดทำให้พี่น้อง บิดา มารดา เห็นอานิสงส์ของการบวช และออกบวชตามกัน	เนกขัมมะ (มุ่งมั่นที่จะบวช และปฏิบัติให้ได้จริง), ปัญญา (แสดงธรรมเกี่ยวกับชีวิตสังขารของเหล่าสัตว์ทั้งหลายให้แก่บิดาและพระเจ้าเอสุการี)
60	513. อ.ชัยทิ สชาดก (ล.3 ภ.7/ 340-369)	ราชบุตร ผู้ยอมสละชีวิตตนแก่ยักษ์เพื่อแลกกับชีวิตราชบิดา	ทาน และ เมตตา (เพราะความรักจึงยอมแลกชีวิตกับพระราชบิดา), ปัญญา (สอนธรรมให้ลุง(ยักษ์)กลับตัว และออกบวช)

61	509. อ.ฉัททันต ชาตก (ล.3 ภ.7/ 370- 408)	<u>สามี</u> ที่ทำให้ภรรยา คนรองคิดว่า ลำเอียง จนนำมาสู่การแก้ แค้น	<u>ขันติ</u> (อดทนต่อความเจ็บปวด เมื่อถูก พรานพยายามฆ่าและเลื่อยขาทั้งสองไป), <u>ละโทสะ</u> และ <u>อภัย</u> (ทั้งๆที่สามารถจะทำ ร้ายพรานได้ แต่ไม่ทำ)
62	519. อ.สัมพลา ชาตก (ล.3 ภ.7/ 489- 512)	<u>พระราชบิดา</u> ผู้มี โอรสลุ่มหลงในนาง สนม และละเลย มเหสีผู้ยอมทุกข์ยาก เพื่อตน	<u>เนกขัมมะ</u> (โพธิสัตว์ออกบวช เมื่อพร้อม), <u>เมตตา</u> และ <u>ปัญญา</u> (ด้วยความรัก เมื่อเห็นลูกทำผิด จึงต้องเทศนาสั่งสอนให้ราชบุตรเห็นคุณค่า ของหญิง ผู้มีจิตเกื้อกูลสามี)
63	523. อ.อลัมพู ชาตก (ล.3 ภ.7/ 632- 657)	<u>บิดา</u> ผู้มีบุตรไม่รู้ภัย แห่งสตรี จึงได้สั่งสอน แม้จะดื้อรั้นไม่เชื่อฟัง ในตอนแรก แต่ที่สุดก็ ระลึกได้	<u>เมตตา</u> และ <u>ปัญญา</u> (เพราะความรัก และ เกรงว่าชีวิตของลูกจะดับหาย จึงสอนให้ เห็นภัยจากสตรี ก่อนจะละสังขาร), <u>ละ</u> <u>โทสะ</u> และ <u>ให้อภัย</u>
64	526. อ.นพินิกา ชาตก (ล.4 ภ.1/ 1- 35)	<u>บิดา</u> ผู้มีบุตรที่ไม่รู้ภัย แห่งสตรีจึงถูกทำให้ ศีลขาด	<u>เมตตา</u> และ <u>ปัญญา</u> (เพราะความรัก และเห็น ว่าบุตรต้องศีลขาดมานเสื่อมเพราะนางนพิกา จึงสอนให้เห็นภัยแห่งสตรี จนลูกชายกลัว ไม่กล้าสึก)
65	531. อ.กุ สชาตก (ล.4 ภ.1/ 195- 272)	<u>สามี</u> ผู้มีความรักมั่นใน มเหสี แม้จะถูกรังเกียจ และดูถูกว่าเป็นคน อัปลักษณ์ แต่ก็อดทน ทำทุกอย่างเพื่อให้มเหสี ยอมรับ	<u>วิริยะ</u> (เพราะความรักในดัมมเหสี แม่นาง จะไม่ยอมรับในรูปร่างหน้าตาอัน อัปลักษณ์ ต่ำทอดูถูก พระองค์ก็ทรง อดทน), <u>เมตตา</u> (ต่อศัตรูที่ยัง 7 เมืองจับ ได้แต่ไม่ฆ่า)
66	532. อ. โสณนันทชาตก (ล.4 ภ.1/ 272- 323)	<u>พี่ชาย</u> ที่มีน้องไม่ เข้าใจธรรมแห่งการ สงเคราะห์	<u>เมตตา</u> (ดูแลบิดามารดาด้วยความรัก), <u>ปัญญา</u> (รักน้องจึงสั่งสอนธรรมว่าด้วย การสงเคราะห์บิดามารดาเมื่อได้รับการ สอนน้องก็เข้าใจทุกอย่าง), <u>เนกขัมมะ</u> (ออกบวช เมื่อพร้อม)
67	538. อ.เตมีย ชาตก (ล.4 ภ.2/ 1- 74)	<u>ราชบุตร</u> ที่เห็นบิดา ด ต ลี น ค ตี อ ย ่าง โหดร้าย จึงปรารถนา ออกบวชมากกว่าการ ครองราชย์	<u>เนกขัมมะ</u> (ออกบวช เพราะเป็นความตั้งใจ มั่นแต่แรก), <u>ปัญญา</u> (แสดงธรรมแก่พระราช บิดาและพระราชมารดาให้เข้าใจ ความไม่ แน่นอนของชีวิต)

68	539. อ.มหา มหาชนกชาตค (ล.4 ภ.1/ 75- 154)	ราชบุตร สูญเสียบิดา เนื่องจากสงครามจึง เพียรพยายามที่จะชิง เมืองคืนมา สวามีที่ปรารถนาจะ ออกบวช แต่มีมเหสี เป็นอุปสรรคขัดขวาง	ปัญญา (ตอบปัญหาธรรมได้ถูกใจพระนางสี วลี/ แสดงธรรมให้นางเห็นอนันสงส์ของการ บวช และแสดงให้เห็นแจ่มแจ้งว่า เหตุใดการบวช จึงต้องตัดพ้นระภายนอกให้หมด, วิริยะ (ความเพียรในการว่ายน้ำข้ามมหาสมุทร, ตั้งใจ มั่นในเนกขัมมะ (พยายามทำให้สิ่งปรารถนา บรรลุผล นั่นคือ ออกบวชอย่างไร้หวั่น)
69	540. อ.สุวรรณ สามชาตค (ล.4 ภ.2/ 155- 212)	บุตร ผู้ดูแลบิดา มารดาตาบอด	เมตตา (ดูแลบิดามารดา และตอบแทน คุณด้วยความกตัญญู), ละโทสะ (แม้ พระราชอาปิลยักราช จะทำให้ตนบาดเจ็บ สาหัส แต่ก็ยกโทษให้)
70	523. อ.อุริทัต ชาตค (ล.4 ภ.3/ 1- 122)	พี่ชาย สอนน้อง (อริอุฐ)มิให้คล้อยตาม ในทางที่ผิด เรื่อง “การบูชาไฟ” บุตร ผู้ปรารถนาจะ รักษาสิลอุโบสถ โดย มีพระราชบิดา พระ ราชมารดา และมเหสี ร่วมอนุโมทนายินดี	ปัญญา (ตอบปัญหาธรรมกับท้าวสักกะ, ตอบปัญหาเรื่องการบูชาไฟให้น้องไม่ คล้อยตามไปในทางที่ผิด), ศีล (ตั้งมั่นอยู่ ในศีล ไม่หวั่นไหว) ละโทสะ (ไม่โกรธผู้ที่ ทำร้าย เพราะเกรงว่าศีลที่รักษามาจะขาด ไป), ขันติ (มีความอดทนแม้ถูกทรมาน จากพราหมณ์อาลัมพายน), เมตตา (ต่อ พราหมณ์อาลัมพายน และพราณ เณ สารท ปล่อยตัวไปโดยไม่ฆ่า)
71	523. อ. เวสสันตรชาตค (ล.4 ภ.3/ 485- 814)	ราชบุตร ถูกบิดา (เจ้า ใจ) ขับออกจากเมือง เพราะบริจาคช้าง คู่บ้านคู่เมืองแก่อีก เมืองที่กำลัง เดือดร้อน สวามี มีมเหสีที่มี ฉันทะอัธยาศัยเสมอ กัน มีมณีสเจตนา เสมอกัน เป็นชาติตติย ชาติเสมอกัน (น. 768)	ทาน (กระทำความทาน ได้แก่ ทรัพย์ ทั้งหลาย บุตร และ ภรรยา), ขันติ (อดทนอดกลั้นเมื่อเห็นชุกทำร้ายพระ กุมารต่อหน้า), อภัย (ไม่โทษว่าเป็น ความผิดพระราชบิดา ที่ทำให้ตัวพระองค์ เอง มเหสี และ 2 กุมาร ต้องออกนอก เมือง)

3.2 บทบาทพระโพธิสัตว์ในฐานะผู้เปี่ยมด้วยเมตตาและเป็นผู้ให้ปัญญาแก่ครอบครัว

การที่จะบรรลุธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ต้องมีปัจจัยสนับสนุนมาตั้งแต่อดีต ชาตกไม่ใช่เรื่องนิทานที่รวบรวมขึ้นเป็นนิทานประกอบคำสอนเท่านั้น แต่แห่งหนึ่งพฤติกรรมการกระทำใดๆ อันปรากฏในชาตกย่อมเป็นส่วนหนึ่งของการบำเพ็ญธรรมของพระโพธิสัตว์ด้วยเช่นกัน (พิสิทธ์ กอบบุญ, 2552: 188) เนื้อหาส่วนนี้เป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ “การบำเพ็ญคุณธรรมแห่งพระโพธิสัตว์ในฐานะสมาชิกหนึ่งของครอบครัว” ทั้งนี้ผู้วิจัยจะไม่แยกพิจารณาว่าพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมนุษย์หรือสัตว์ แต่จะเน้นบทบาทที่เป็นอยู่ในครอบครัว คือฐานะบิดา สามี พี่ บุตร และอื่นๆ โดยนำข้อมูลที่วิเคราะห์แล้วเบื้องต้นในตารางข้อ 3 มาเป็นแนวทางการตั้งประเด็นการนำเสนอ ตามลำดับดังนี้

3.2.1 พระโพธิสัตว์ในฐานะบิดาผู้เมตตาและพร้อมให้ปัญญาแก่บุตร

หากนำหลักการเรื่องทิศ 6 มาพิจารณาประกอบ พบว่าผู้เป็นบิดา (มารดา) มีภาระหน้าที่สำคัญในการอนุเคราะห์บุตร 5 ประการ คือห้ามปรามจากความชั่ว ให้ตั้งมั่นอยู่ในความดี ให้ศึกษาศิลปวิทยา หามรรยาที่สมควรให้ และมอบทรัพย์สมบัติในโอกาสอันสมควร ซึ่งการที่บิดา (มารดา) จะปฏิบัติสิ่งเหล่านี้ได้อย่างสมบูรณ์ก็ด้วยมี “ความเมตตา” คือปรารถนาให้บุตรมีสุข และปราศจากทุกข์ จากกลุ่มข้อมูล 71 เรื่อง พบถึง 19 เรื่องที่ทรงดำรงตนอยู่ในฐานะบิดา ทั้งขณะเป็นมนุษย์ (วรรณะกษัตริย์, ชนชั้นสามัญ, นักบวช) และเป็นสัตว์เดรัจฉาน คุณธรรมสำคัญที่ทรงแสดง คือ บิดาผู้เมตตา เป็นผู้ชี้ทางสว่างแก่บุตร โดยปรากฏผ่านเรื่อง ตักกชาดก และ, อ.อติสสทวารชาดก, อ.อุทัญจนีชาดก, อ.โคธชาดก, อ.สีหโกฏฐกชาดก, อ.เอกปทชาดก, อ.กิงสุโกปมชาดก, อ.กปิชาดก, อ.สุกชาดก, อ.มพุพานิชาดก, อ.อรัญญชาดก, อ.อูรคชาดก, อ.มิคาโลปชาดก, อ.มโนชาดก, อ.คิชมชาดก(2), อ.จุลลนาทกัสสปชาดก, อ.สัมพุลาชาดก, อ.อลัมพชาดก, และอ.นพินิกาชาดก ดังตัวอย่าง

ใน “*อ.สีทโกฏฐกชาดก*” พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็นราชสีห์ แต่ได้ไปสมจร (ร่วมประเวณี) กับสุนัขจิ้งจอกจนมีลูกที่มีรูปลักษณ์เป็นราชสีห์ แต่เสียงเหมือนแม่ วันหนึ่งลูกราชสีห์พยายามจะแสดงว่าตนเป็นราชสีห์จึงคำราม แต่เสียงกลับเบา และเป็นเสียงของสุนัขจิ้งจอก สร้างความสงสัยแก่ลูกราชสีห์ตัวอื่นๆ พระโพธิสัตว์เกรงว่าลูกจะได้รับอันตราย จึงเรียกมาสอนว่า “นี่แน่ลูก ตั้งแต่บัดนี้ต่อไปเมื่อเจ้าจะอยู่ในที่นี้ จงอยู่อย่างเงียบๆ ถ้าเจ้าเปล่งเสียงอีก ราชสีห์ทั้งหลายจะรู้ว่าเจ้าเป็นสุนัขจิ้งจอก” (*อ.สีทโกฏฐกชาดก*, ล.3 ภ.3: 215) ครั้นได้ฟังคำสอนแล้ว บุตรพญาราชสีห์กับสุนัขจิ้งจอกก็ไม่กล้าส่งเสียงคำรามออกมาอีกเลย ในเรื่องนี้ พระโพธิสัตว์อาจเห็นว่า ลูกทำไปเพราะความไม่รู้ อีกทั้งความเป็นเด็กที่ไม่สามารถวิเคราะห์แยกแยะกำเนิดที่มาของความผิดปกติแห่งตนได้ แต่ในฐานะบิดาผู้ห่วงใยบุตรเสมอเกิน จึงรีบระงับเหตุก่อนที่ปัญหาจะเกิด และด้วยความเป็นผู้มีปัญญา พระโพธิสัตว์อาจคาดเดาล่วงหน้าแล้วว่า หากบุตรคนอื่นๆ ทราบความจริงอาจล้อเลียนจนกลายเป็นการสร้างบมด้อยให้แก่ราชสีห์น้อยก็ได้

นอกจากบุตรที่ทำการผิดพลาดโดยไม่รู้แล้ว ยังพบอีกหลายเรื่องที่ตัวละครบุตรถูกสร้างให้เป็นผู้ต้อรัน ไม่เชื่อฟัง แต่ในฐานะบิดาที่รักและห่วงใยสวัสดิภาพของบุตรจึงต้องสอนหรือตักเตือน เมื่อเห็นว่ากำลังจะได้รับอันตรายจากความต้อรันนั้น บุตรบางคน (ตัว) เตือนได้ ดังเช่น บุตรราชสีห์กับสุนัขจิ้งจอก แต่สำหรับบางคน (ตัว) ก็ต้องพบจุดจบในชีวิต เพราะความต้อรันอวดดีแห่งตน ดังปรากฏ ใน “*อ.มิกาโลปะชาดก*” พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็นพระยาแรงแจ้งชื่อ “อปรันณะ” มีบุตรชื่อ “มิกโลปะ” ซึ่งมีกำลังสมบูรณ์ วันหนึ่งบุตรบินสูงมาก เมื่อแรงแจ้งทั้งหลายเห็นจึงนำความมาแจ้ง พระยาแรงแจ้งโพธิสัตว์ ด้วยความเป็นห่วงว่าลูกจะได้รับอันตราย จึงเรียกลูกมาเตือนว่า “ดูก่อนพอมิกาโลปะ พ่อไม่มีความพอใจที่เจ้าบินไปอย่างนั้น ลูกเอ๋ยเจ้าบินสูงมาก เจ้าคบหาที่ไม่ใช่ถิ่นลูกเอ๋ย/ แผ่นดินปรากฏแก่เจ้า เป็นเสมือนนาแปลง 4 เหลี่ยมเมื่อใด เมื่อนั้นเจ้าจงกลับลงมา อย่าบินเลยนี้ขึ้นไป/ นกแม่เหล่าอื่นที่มีปีกเป็นยานพาหนะ บินไปในอากาศมีอยู่ พวกมันถูกกำลังแรงของลมพัดไปสำคัญตนว่า เป็นเสมือนสิ่งที่ยั่งยืนทั้งหลาย ได้พินาศไปแล้วมากต่อมาก”(อ.มิกาโลปะชาดก, ล.3 ภ.5: 67) แต่บุตรไม่เชื่อฟัง สุดท้ายจึงถูกลมเวรัมภาวาดพัดขาดใจตาย และเนื้อหาทำนองเดียวกันนี้ยังปรากฏใน “*อ.คิฆฆชาดก*” (2) พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็นนกรแรงแจ้ง สอนบุตรชื่อ “สุปฏ” ไม่ให้บินไกล และสูงจนเกินภูมิของนก ทว่าบุตรไม่เชื่อฟังคำสอนจึงถึงแก่ความตายด้วยลมเวรัมภาวาดเช่นกัน ส่วน “*อ.สุกชาดก*” พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็นนกแขกเต้า

มีลูกเพียงตัวเดียว เมื่อลูกเห็นว่าพ่อแม่แก่ตัวลง และดวงตาเริ่มมัวพร่า (พราห์เลื่อนตามวัย) ลูกนกแขกเต้าจึงให้ทั้งสองรออยู่แต่ในรัง ตนเองจะเป็นผู้ไปหาอาหารมาเลี้ยง วันหนึ่งได้ไปนำมะม่วงรสหวานมาฝาก พระโพธิสัตว์ผู้เป็นพ่อ เมื่อได้กินก็จำรสได้ทันทีว่า เป็นมะม่วงที่เกิดอยู่บนเกาะแห่งหนึ่งที่ห่างไกลมาก ด้วยเกรงอันตรายจะเกิดแก่บุตรจึงขอร้องไม่ให้ไปที่นั่นอีกว่า “ลูกเอ๋ย พวกนกแขกเต้าที่ไปยังเกาะนั้น เชื่อว่าจะรักษาอายุให้ยืนยาวได้ไม่มีเลย” (อ.สุกชาดก, ล.3.ภ.4: 42) แต่ลูกนกไม่เชื่อฟัง วันหลังก็ไปอีก วันนั้นลูกนกกินมะม่วงจนอิม และก็คาบมาฝากพ่อแม่เช่นเคย ทว่าบินมาได้เพียงครึ่งทางก็หมดแรง เนื่องจากบินเร็วเกินไป บวกกับกินมะม่วงมามากจึงทำให้ง่วง สุดท้ายก็ตกน้ำและกลายเป็นอาหารปลา

จาก 3 ตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า บุตรที่ไม่เชื่อฟังมักพบจุดจบคือ หายนะหรือความตาย เมื่อพิจารณาบทบาทในฐานะบิดา เห็นชัดว่าพระโพธิสัตว์ถูกสร้างให้เป็นผู้รู้อุปนิสัยใจคอของบุตร และพยายามสอนหรือเตือนสติ เมื่อเห็นว่าเดินทางผิด เช่น กำลังทำในสิ่งที่เกินกำลัง หรือเป็นไปโดยประมาท เนื่องจากขาดประสบการณ์ ในขณะที่บางเรื่องความต้อร้อนที่จะ “คบเพื่อนไม่ดี” ทั้งๆ ที่ได้ตักเตือนแล้วก็นำพาความตายมาสู่ตนเช่นกัน ดังเช่น บุตรราชาสีห์โพธิสัตว์ใน “อ.มนอชชาดก” ที่เพื่อนไม่ดีพาไปกินเนื้อม้าของพระราชา สุดท้ายก็ถูกยิงตาย ในขณะที่บุตรที่ต้อร้อนบางคนไม่เพียงแต่นำความตายมาสู่ตน แต่ได้นำพาหายนะมาสู่เผ่าพันธุ์ด้วย ดังปรากฏใน “อ.โคธชาดก” ที่บุตรหึงต้อร้อนจะคบหากิ่งก่า ซึ่งเป็นผู้ที่บิดาเคยห้ามคบ สุดท้ายอมิตโรอย่างกึ่งก่าก็พาพรานหึง มาเผาทำลายเผ่าพันธุ์จนหึงล้มตายเป็นจำนวนมาก

เมื่อเสวยพระชาติเป็นมนุษย์และถือครองเพศบรรพชิต ในฐานะบิดาก็ได้ทำหน้าที่สั่งสอน และเตือนสติบุตรที่ลุ่มหลงมาตุคามจนทำให้ศีลขาด ดังปรากฏใน “อ.อุทฺถจนิชาดก” พระโพธิสัตว์ได้ออกบวชไปพร้อมกับบุตร วันหนึ่งเห็นบุตรเฝ้าสร้อย เหตุเพราะอยากออกไปใช้ชีวิตฆราวาสกับหญิงนางหนึ่งที่มาแล้วโลมตอนที่พระโพธิสัตว์ไม่อยู่ แต่ด้วยเป็นผู้ที่เชื่อฟังบิดา เมื่อยังไม่ได้ขออนุญาตจึงรอแฉ่งให้ทราบเสียก่อน หลังจากทราบเรื่องพระโพธิสัตว์ไม่ห้ามหรือรังไว้ แต่ก่อนไปได้สอนธรรมเรื่องภัยแห่งหญิง จากนั้นไม่นานบุตรก็ได้พบสังขธรรม และขอกลับมาบวชอีกครั้ง จากตัวอย่างแสดงให้เห็นความเมตตา อันกอปรด้วยความรัก ความห่วงใย และความปรารถนาดีที่พระโพธิสัตว์มีให้แก่บุตรอย่างเต็มเปี่ยม จึงพยายามหาทางอุดหนุนไม่ให้บุตรตกไปในห้วงแห่งความทุกข์ตลอดชีวิต

ทั้งนี้ไม่ได้เลือกใช้วิธีการบังคับ แต่ใช้ความเข้าใจ กล่าวคือ เมื่อเห็นว่าบุตรตกอยู่ในอำนาจการเฝ้าโลมแห่งหญิง ประสบการณ์ทำให้พระโพธิสัตว์รู้ว่า การห้ามปรามย่อมไม่เป็นผล เพราะความรักของบุตร ณ ขณะนั้น “เสมือนโคถึก กำลังคึกคิกขึงไว้ ก็ลุดจากคอกไป บยอมอยู่ ณ ที่ขัง” เหตุนี้จึงมิได้กล่าวห้าม แต่ก่อนไปก็ได้สอนสังขารมด้วยจิตอันเมตตาให้ลูกเก็บไปคิดว่า “ถ้าเช่นนั้น จงไปเถิดพ่อ แต่เขาพาเจ้าไปแล้ว เมื่อใด นางอยากกินปลากินเนื้อ หรือมีความต้องการเนย เกลือ และข้าวสาร เป็นต้น เมื่อนั้น นางจักเคี้ยวเขี้ยวเจ้าว่า จงไปหาสิ่งนี้ๆ มาให้ ตอนนั้น เจ้าจงนึกถึงคุณของพ่อ แล้วพึงหนีมาที่นี้เถิด” (อ.อุทฺทยจนิชาดก, ล.3 ภ.4: 406) ในฐานะของบิดาผู้ผ่านโลกมาก่อน การปล่อยให้บุตรได้เรียนรู้ชีวิตด้วยตนเอง นับเป็นกุศโลบายสำคัญ ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงปัญญาของพระโพธิสัตว์ที่สามารถเลือกใช้วิธีที่เหมาะสมกับสถานการณ์ โดยเฉพาะการใช้ปยวาจากล่าวแก่บุตรก่อนไปว่า “...ตอนนั้น เจ้าจงนึกถึงคุณของพ่อ แล้วพึงหนีมาที่นี้เถิด” เสมือนเป็นการเปิดทางให้ลูกได้มีโอกาสหวนกลับมาแก้ไขความผิดพลาด เดินทางกลับสู่อ้อมกอดพ่อ อ้อมกอดแห่งพระธรรมอีกครั้ง ดาบสน้อยจึงสามารถบังเกิดในพรหมโลกไปพร้อมบิดาในที่สุด

เมื่อพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นคฤหัสถ์ หลายครั้งได้ทำหน้าที่ให้ความรู้ในเรื่องต่างๆ ตอบปัญหาธรรมเมื่อบุตรเกิดความสงสัย อันแสดงให้เห็นความเป็นผู้เต็มเปี่ยมด้วย “ปัญญา” ได้ทางหนึ่ง เช่นใน “อ.เอกปทชาดก” พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดในตระกูลเศรษฐี วันหนึ่งกุมารน้อยได้ตั้งคำถามกับผู้เป็นบิดาว่า “มีหรือไม่ว่า...ทางให้ถึงประโยชน์ไม่ใช่น้อย เพียงเหตุเดียวเท่านั้น” พระโพธิสัตว์ก็ไขความกระจ่างให้บุตรได้พบทางนั้นทันทีว่า “ลูกเอ๋ย เหตุอย่างหนึ่งคือ ความขยันหมั่นเพียร ทำให้ได้ประโยชน์หลายอย่าง เพราะความขยันหมั่นเพียรนั้น ประกอบด้วย ศิล ประกอบด้วยขันติ อาจทำมิตรทั้งหลายให้ถึงความสุข หรืออาจทำศัตรูทั้งหลายให้ถึงความทุกข์ได้” (อ.เอกปทชาดก, ล.3 ภ.3: 462)

นอกจากนี้ ในฐานะผู้ใหญ่ที่ผ่านประสบการณ์มากมาย ผ่านการมีคู่ ผ่านเรื่องสุขทุกข์ พบเห็นความแก่ ความเจ็บ และความตายมามาก เมื่อบุตรหลานประสบกับวิกฤตการณ์ในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความรัก ชีวิตคู่ หรือความตาย พระโพธิสัตว์ก็สามารถแปลงประสบการณ์มาเป็นคำสอน เพื่อเรียกสติและสร้าง “ปัญญา” ให้เกิดแก่คนบุตรหลานได้เป็นอย่างดี เช่น ใน “อ.มทุปถมิชาดก” พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็นพระราชามีพระราชธิดาและหลานชายอยู่ในความอุปการะ พระโพธิสัตว์หวังให้หลานชายเป็นพระราชอาของค์ต่อไป ส่วน

พระธิดาจะให้ออกเรือนไปกับราชสกุลอื่นเพื่อจะได้ขยายจำนวนลูกหลานให้มากขึ้น แต่เกรงว่าสองคนจะมีจิตปฏิพัทธ์ต่อกัน จึงตัดปัญหาด้วยการสร้างวังให้หลานชายอยู่ภายนอก แต่อำนาจของความรักบวักกับสติปัญญาอันชาญฉลาดของพระราชธิดา ทั้งสองจึงหนีไปอยู่ด้วยกันสำเร็จ ท้ายสุดพระราชโอรสก็ได้อภิเษกกันว่า “แม้เราจับมือเที่ยวไป ก็ไม่อาจรักขามาคู่ความได้ ชื่อว่าหญิงทั้งหลายใครๆก็รักษาไม่ได้แบบนี้...แม้หลานเราที่ต้องเลี้ยงดู ธิดาเราก็ต้องเลี้ยงดู...” (อ.มุกฎาภิชาติดก, ล.3 ก.4: 104) ดังนั้น จึงได้แต่งตั้งหลานชายให้เป็นมหาอุปราชและจัดการอภิเษกสมรสให้ทั้งคู่ใช้ชีวิตร่วมกัน การที่พระโอรสด้วยยอมให้ราชบุตรและภาคินยได้ ทั้งๆ ที่พยายามหาวิธีแยกคนทั้งสองมาโดยตลอด มองได้ว่าเพราะพระองค์ได้ทรงตระหนักด้วยปัญญาว่า จิตอันปฏิพัทธ์ของหนุ่มสาวนั้นใครๆ ก็มีอาจห้ามได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากจิตปฏิพัทธ์นั้นเกิดกับคนที่เรารัก และเป็นผู้ที่เราไม่อาจปฏิเสธการอุปการะเลี้ยง สิ่งที่ได้ดีที่สุดในที่สุดก็คือการยอมรับและจัดการทุกอย่างให้ถูกต้องคล่องคล่องธรรม การกระทำของพระโอรสในตัวในเรื่องนี้นับว่าสอดคล้องกับหลักการสงเคราะห์บุตรข้อ 4 ในทศ 6 คือ บิดา (มารดา) ควรหาผู้ครองที่เหมาะสมให้

ไม่ว่าจะถือกำเนิดเป็นมนุษย์ หรือสัตว์เดรัจฉาน แต่ในฐานะบิดาคุณสมบัติสำคัญที่มีอยู่ในตัวพระโอรสก็เสมือนคือ “ความเมตตา” ซึ่งแสดงให้เห็นผ่านการเอาใจใส่ ความห่วงใย เมื่อเห็นว่าบุตรกำลังจะประสบเคราะห์กรรมหรือหายนะ รวมทั้ง “ปัญญา” ที่แสดงให้เห็นผ่านคำสอน แง่คิด และโอวาทต่างๆ หลายครั้งการสอนประสบความสำเร็จ เพราะบุตรเชื่อฟังและทำตามจนสามารถพาตัวเองออกจากกองทุกข์และภัยอันตรายที่อาจจะเกิด แต่มีบุตรอีกจำนวนไม่น้อยที่ได้รับหายนะเป็นผลตอบแทนความดีอรุณของตน อนึ่ง การแสดงออกของพระโอรสในตัวในฐานะบิดาจากอรรถกถาทุกเรื่อง ยังบ่งบอกถึงความเป็นคนยุติธรรม ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง มุ่งสอนบุตรโดยไม่เลือกว่าเป็นคนดีหรือมีนิสัยดีหรือไม่เลือกที่จะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ โสัดหรือแต่งงานแล้ว นอกจากนี้ยังพบอีกว่าพระโอรสสามารถเลือกใช้ชีวิตการ เนื้อหา และโอกาสในการสอนอย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ จนอาจกล่าวได้ว่า คำสอนต่างๆ ที่ปรากฏผ่านตัวบทสามารถแสดงให้เห็นความเฉลียวฉลาดในการใช้ “ปัญญา” เพื่อแก้ปัญหาต่างๆ แก่ “สมาชิกในครอบครัว” ได้เป็นอย่างดี

3.2.2 พระโพธิสัตว์ในฐานะอภิปุตรผู้เปี่ยมไปด้วยธรรม

ตามหลักทศ 6 บิดามารดาต้องสงเคราะห์บุตรด้วยการห้ามปราม ไม่ให้ทำความชั่วและสอนตั้งอยู่ในความดี ให้ศึกษาเล่าเรียนศิลปวิทยา หากรรยาที่เหมาะสมและสมควรให้ รวมทั้งมอบทรัพย์มรดกเมื่อถึงเวลาเหมาะสม ในฐานะบุตรก็ต้องแสดงความกตัญญูทศเวที ตอบแทน ด้วยการเลี้ยงดู ช่วยทำกิจการงาน ดำรงวงศ์สกุล ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท และทำบุญอุทิศไปให้เมื่อท่านล่วงลับ จากอรรถกถาชาดก ปรากฏคุณธรรมหลักที่พระโพธิสัตว์ปฏิบัติต่อบุพการี ดังนี้

3.2.2.1 พระโพธิสัตว์ในฐานะบุตรผู้เปี่ยมด้วยเมตตา

ในฐานะบุตรผู้มีเมตตา เลี้ยงดูบิดามารดา และคอยช่วยเหลือกิจการงาน ปรากฏในอรรถกถาเรื่อง อ.มาตุโปสกชาดก, อ.คิชมชาดก(1), อ.นันทมิมิคราชชาดก, อ.จุลนันทิยชาดก, อ.สุตตชาดก, อ.ชัยทิสชาดก, อ.พันธนาคารชาดก และ อ.สุวรรณสามชาดก ทั้งนี้ขอนำเสนอให้เห็นเป็นตัวอย่าง ดังนี้

ใน “*อ.มาตุโปสกชาดก*” พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็นช่างเผือก *คอยเลี้ยงดูข้างมารดาที่ตาบอดทั้งสองข้าง* วันหนึ่งมีนายพรานหลงทางในป่า พระโพธิสัตว์ช่วยบอกทางและพาออกไปยังเมืองอย่างปลอดภัย แต่นายพรานใจบาบคิดนำช่างเผือกไปถวายพระเจ้าพาราณสี ภายหลังจึงพาทัดถาจารย์มาจับเมื่อไปอยู่ที่เมืองวัง ช่างเผือกโพธิสัตว์ไม่ยอมกินอาหาร และขอร้องให้พระเจ้าพาราณสีปล่อยตนกลับไปหามารดาตาบอด พระองค์ซาบซึ้งในความรักที่พระองค์มีต่อมารดา จึงสั่งปล่อยตัว ก่อนไปช่างเผือกโพธิสัตว์จึงได้แสดงทศพิธราชธรรมแก่พระเจ้าพาราณสี ส่วน “*อ.คิชมชาดก*”(1) พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็นพระยาแรงแงไปติดบ่วงของนายพราน พระยาแรงแรงขอร้องให้นายพรานปล่อยตน เนื่องจาก *ต้องคาบเนื้อไปให้บิดามารดาที่ชรามากแล้ว* ทั้งสองรออยู่ด้วยความหิว นายพรานซาบซึ้งในความกตัญญูของพระองค์ จึงปล่อยตัวไป อรรถกถาอีกเรื่องหนึ่งที่มีเนื้อหาทำนองเดียวกัน คือ “*อ.นันทมิมิคราชชาดก*” ที่พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็นพระยาเนื่อนามว่า “นันทิยะ” เมื่อพระเจ้าโกศลกับราชบุรุษมาล้อมจับฝูงเนื้อ *พระโพธิสัตว์จึงทำอุบายให้บิดามารดาหนี* ส่วนตนกับฝูงเนื้อถูกจับไปไว้ในอุทยาน เพื่อให้ราชายังเล่นเป็นกิจกรรมบันเทิง มารดาของ “นันทิยมฤค” ฝากข่าวพราหมณ์ไปบอกว่า ต้องการพบลูก ครั้นพระเจ้าโกศลจะมายิง เนื้อโพธิสัตว์ ก็ไม่

แสดงอาการกลัวตายพระเจ้าโกศลจึงปล่อยนันทิยะไป นันทิยะขอให้พระเจ้าโกศลปล่อยเนื้อทั้งอุทยาน จากนั้นจึงแสดงธรรมแก่พระเจ้าโกศลแล้วกลับมาดูแลบิดามารดาต่อไป

3.2.2.2 พระโพธิสัตว์ในฐานะผู้ให้ปัญญาแก่บุพการี

คุณลักษณะของบุตรที่ดี นอกจากแสดงให้เห็นผ่านการดูแลชีวิตความเป็นอยู่ และการแบ่งเบาภาระ ดังที่กล่าวไปแล้ว คุณลักษณะของพระโพธิสัตว์อีกประการสำคัญ คือ ความเป็นผู้มี “ปัญญา” จากกลุ่มข้อมูลที่นำมาศึกษา พบหลายเรื่องที่พระโพธิสัตว์ให้ “ปัญญา” แก่บุพการี กล่าวคือช่วยให้ท่านเกิดดวงตาเห็นธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สามารถนำ “ธรรม” ที่บุตรให้ไปใช้แก้ปัญหาต่างๆ ในชีวิตได้ ดังปรากฏใน อ.สุชาตชาดก, อ.มัญจกุนทลชาดก, อ.มตโรทนชาดก, อ.ตักกชาดก และ อ.โสมทัตตชาดก

การให้ปัญญาแก่บุพการีที่ปรากฏ เช่น สอนให้บิดามารดาเข้าใจ “กฎไตรลักษณ์” ให้เห็นความไม่เที่ยงของ “สังขาร” และมอง “ความตาย” เป็นเรื่องธรรมดา หรือ เมื่อตายแล้วก็ไม่มีใครเรียกกลับมาได้ จากกลุ่มข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ พบ 2 เรื่องที่มีการนำประเด็นความตายมานำเสนอ และให้พระโพธิสัตว์ได้แสดงปัญญา ใน “อ.สุชาตชาดก” พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดในเรือนกกุณพี มีนามว่า “สุชาตกุมาร” วันหนึ่ง หลังจากปู่ตายก็เห็นบิดาโศกเศร้าไม่เสื่อมคลาย จึงออกอุบายทำความเปรียบโดยนำหญ้าและน้ำมาเรียกให้โคตายตื่นมากิน แต่โคก็ไม่ลุกมากิน บิดาเห็นจึงหาว่า บุตรชายบ่นเพื่อไปเปล่งๆ เหมือนคนสิ้นคิด บุตรชายจึงกล่าวตอบเพื่อให้บิดาได้ฉุกคิดว่า “*ศิระชะ เท้าหน้า เท้าหลัง หางและหูของวัว ยังตั้งอยู่อย่างนั้นตามเดิม ผมเข้าใจว่า วัวตัวนี้จะพึงลุกขึ้นได้ ศิระชะหรือมือและเท้าของคุณปู่มิได้ปรากฏเลย คุณพ่อฉันเองมาร้องให้อยู่ที่สถูปดินเป็นคนไร้ความคิดมิใช่หรือ*” (สุชาตชาดก, ล.3 ก.4: 717) บิดาได้เกิดดวงตาเห็นธรรม และเข้าใจสังขารธรรม จนสามารถบรรเทาความทุกข์โศกลงได้ ทำนองเดียวกันใน “อ.มัญจกุนทลชาดก” พระโพธิสัตว์ก็ได้ใช้ปัญญาช่วยให้บิดาผู้ไม่เข้าใจความตายได้ละความโศกเมื่อสูญเสียบุตร โดยเรื่องนี้พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็นบุตรพรหมณ์ ต่อมาได้ถึงแก่กรรมและไปเกิดเป็นเทพบุตรในเทวโลก ครั้นได้เห็นความทุกข์ของบิดาที่ไม่สามารถทำใจยอมรับการตายของตนเองได้ จึงกลับมาสอนบิดาผู้คร่ำครวญถึงตนในป่าช้า โดยเนรมิตตนเป็นมาณพน้อยร้องไห้คร่ำครวญ

ปรารถนาจะได้จักรลอร์ดเป็นพระอาทิตย์และพระจันทร์ เมื่อบิดาเห็นจึงกล่าวกับมานพน้อยว่า “ดูก่อนมานพ ท่านเป็นพาลแท้ ท่านได้ปรารถนาสิ่งที่เขาไม่ปรารถนากัน เราเข้าใจว่าท่านนั้นจักตายเสียเปล่า ท่านจักไม่ได้พระจันทร์และพระอาทิตย์เลย” (อ.มัญญกุลณทลิตาตก, ล.3 ก.4: 909) มานพจึงกล่าวตอบเพื่อมุ่งเตือนสติบิดาว่า “แม้ความอู้อี้แลอัสตงของพระอาทิตย์และพระจันทร์นั้นก็ยังไม่ปรากฏอยู่ สีสันวรรณะและวิถีทางของพระจันทร์และพระอาทิตย์ทั้งสองก็ยังไม่ปรากฏอยู่ ส่วนบุคคลผู้ล่วงลับไปแล้ว ย่อมไม่ปรากฏเลย บรรดาเรา 2 คนผู้คร่ำครวญอยู่ใครเล่าหนอจะเป็นคนใจเขลายิ่งกว่ากัน?” (อ.มัญญกุลณทลิตาตก, ล.3 ก.4: 909-910) เมื่อบุตรเห็นว่าบิดาเริ่มเข้าใจธรรมในชีวิตแล้ว จึงได้เปิดเผยตัวให้ทราบ ว่าตนคือใคร บิดาขอบคุณที่บุตรชายมาสงบระงับดับความกระวนกระวายทั้งปวงให้ ก่อนจากไปเทพบุตรได้แนะนำบิดาให้ทำทาน รักษาศีล และกระทำอุโบสถกรรม บิดาก็ปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด ตายแล้วจึงได้ไปเกิดใน เทวโลก

นอกจากการให้ปัญญาแก่บิดามารดาเกี่ยวกับ “ความตาย” แล้ว ยังพบการเตือนสติเรื่อง “บุญ-กรรม” ด้วย ใน “อ.ตักกชาตก” พระโพธิสัตว์ได้ช่วยระงับการทำ “ปิตุฆาต” ปู่ ได้อย่างทันท่วงที ก่อนที่กรรมหนักจะเกิดกับทั้งบิดาและมารดา พร้อมกันนี้ก็ได้แสดงให้เห็นกรรมอันเกิดจากความอกตัญญูต่อบุพการี และเห็นบุญอันเกิดแต่การบำรุงเลี้ยงท่าน อรรถกถา นี้ พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น “บัณฑิตกุมาร” ได้ฟังมารดาอุบายให้บิดาฆ่าปู่ จึงติดตามไปขัดขวางโดยออกอุบายทำทุกสิ่งกับบิดาให้เหมือนกับที่บิดากำลังจะทำกับปู่ เมื่อบิดาถามเพราะเกิดความสงสัย พระโพธิสัตว์จึงใช้โอกาสนั้นแสดงโอวาทให้บิดาเห็นบาปที่ทำแก่ปู่ว่าสุดทายเป็นภัยอันมาหาตนเอง บิดาได้คิดจึงบอกความจริงว่าทำลงไปเพราะภริยา (แม่ของพระโพธิสัตว์) บังคับ “บัณฑิตกุมาร” จึงออกอุบายต่อโดยให้บิดาทำที่โลมารดาออกจากเรือน และสร้างข่าวลือว่าจะไปขอหญิงจากตระกูลอื่นมาเป็นภริยาใหม่ เมื่อนางได้ทราบข่าวจึงกลับมาปฏิบัติต่อสามี พ่อสามี และบุตรอย่างดีดังเดิม ในอรรถกถาเรื่องนี้แสดงให้เห็นลักษณะของ “อภิตาบุตร” ที่เมื่อเห็นบิดามารดาทำผิดก็ระงับยับยั้ง หากพิจารณาอย่างถี่ถ้วน เห็นได้ว่า ที่พระโพธิสัตว์ทำทุกอย่างก็ด้วยฐานของความรักครอบครัว ซึ่งความผิดของมารดาสมควรแก่การถูกขับออกจากบ้าน แต่พระโพธิสัตว์ก็ให้โอกาส จนในที่สุดก็ได้ครอบครัวที่อบอุ่นและมีความสุขคั่นมาดังเดิม

จากที่กล่าวมา เป็นเพียงตัวอย่างบางส่วนที่สนับสนุนให้เห็นว่าไม่ว่าจะเสวยพระชาติเป็นมนุษย์ เป็นเทวดา เป็นบุตรเศรษฐี หรือชนชั้นกระฎุมพี

ในฐานะบัณฑิต และผู้มีปัญญาอันมาก ก็สามารถช่วยให้บุพการีมีดวงตาเห็นธรรม และใช้คำสอนต่างๆ จากพระโพธิสัตว์มาแก้ปัญหาต่างๆ ในชีวิตได้

3.2.2.3 พระโพธิสัตว์ในฐานะบุตรผู้ถูกทารุณกรรมโดยบิดาแต่ใช้คุณธรรมแก้ไขปัญหาเปลี่ยนแปลงร้ายให้กลายเป็นดี

นอกจากคุณลักษณะด้านบวกต่างๆ ที่สะท้อนความเป็นผู้เปี่ยมคุณธรรมของพระโพธิสัตว์ที่กล่าวมาทั้งหมดแล้ว พบว่ามีบางเรื่องที่ว่าพระโพธิสัตว์เองต้องประสบกับชะตากรรมอันเลวร้ายอันเกิดจากการกระทำของบิดา (มารดา) ผู้ทุศีล แต่ความเป็นผู้มีคุณธรรม พระโพธิสัตว์พยายามจะแก้ไข ปัญหาในเบื้องต้น โดยการสอนหรือให้อโวาท บางครั้งสามารถแก้ไขปัญหานั้นได้ ก่อนที่เหตุการณ์อันเลวร้ายจะเกิดขึ้น แต่หากพิจารณาด้วยปัญญาแล้วเห็นว่าเกินแก้ไขก็ปล่อยให้เป็นไปตามกรรม

ใน “อ.กัฏฐหริชาดก” พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็นบุตรของหญิงตัดฟันกับท้าวพรหมทัต พระราชบิดาไม่ยอมรับพระโพธิสัตว์เป็นลูกหญิงตัดฟันจึงพิสูจน์โดยการเหวี่ยงราชบุตรตัวน้อยขึ้นกลางอากาศเพื่อทดสอบ หากไม่ใช่เลือดเนื้อเชื้อไขของพระราชาก็ขอให้ร่างทารถตกลงมากระแทกพื้น ขณะนั้นคู้บัลลังก์กลางอากาศพระโพธิสัตว์ได้เทศน์สอนพระราชบิดาให้เห็นโทษของการแบ่งชนชั้นว่า “ข้าแต่พระราชาก็เป็นใหญ่ ข้าพระบาทเป็นโอรสของพระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมแห่งหมูชน ขอพระองค์ได้ทรงโปรดชุบเลี้ยงข้าพระบาทไว้ แม้คนเหล่าอื่น พระองค์ยังทรงชุบเลี้ยงได้ ไฉนจะไม่ทรงชุบเลี้ยงโอรสของพระองค์เองเล่า” (อ.กัฏฐหริชาดก, ล.3 ภ.1: 214) พระราชาสำนึกผิดจึงรับยื่นพระหัตถ์ออกรับร่าง จากนั้นก็รับพระโพธิสัตว์และมารดามาอยู่ในวัง โดยให้นางดำรงตำแหน่งอัครมเหสีอย่างสมฐานะใน “อ.มหาปทุมชาดก” ก็เป็นไปในทำนองเดียวกัน พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็นราชบุตรพระเจ้าพาราณสี ชื่อ “ปทุมกุมาร” มารดาเลี้ยงเห็นพระโพธิสัตว์รูปร่างก็มีจิตเสนาหาชวนให้กระทำสังวาส มารดาเลี้ยงชวนถึง 3 ครั้ง ปทุมกุมารก็ปฏิเสธทุกครั้ง และบอกว่าจะนำความเรื่องนี้ทูลพระบิดา นางกลัวโทษ จึงทำอุบายแกล้งไม่สบาย แต่งกายเศร้าหมอง เมื่อพระเจ้าพาราณสีถามว่าเป็นอะไรก็ใส่ความว่าถูกปทุมกุมารรังแกด้วยกิเลสกำเริบ พระเจ้าพาราณสีโกรธมากสั่งให้ลงโทษพระกุมารด้วยการโยนทิ้งลงในเหวที่ใช้สำหรับลงโทษโจร แม้เหล่าสนม เสนาอำมาตย์จะทูลทัดทาน พระองค์ก็ไม่เปลี่ยนใจ ด้วย

บุญแห่งพระมหาโพธิสัตว์เทวดาก็ได้รับไว้และนำไปฝากที่นาคพิภพ ผ่านไป 1 ปี ปทุมกุมารเบื่อหน่ายเพศฆราวาสจึงออกบวชเป็นดาบส นายพเนจรคนหนึ่งเห็นดาบสก็จำได้จึงนำความไปกราบทูลพระราชา พระเจ้าพาราณสีจึงไปหาราชบุตรเพื่อขอให้ยกโทษให้ และเชิญไปครองเศวตฉัตร ปทุมดาบสปฏิเสธและให้โอวาทแก่พระบิดาให้ดำรงในทศพิธราชธรรม และละอคติ 4 อันประกอบด้วย ฉันทาคติ (ลำเอียงเพราะรัก), โทสาคติ (ลำเอียงเพราะเกลียด), โมหาคติ (ลำเอียงเพราะเขลาหรือเพราะความโง่หลงมกมาย ไม่พิจารณาให้ถ่องแท้ว่าอย่างไรถูกอย่างไรผิดอย่างไรควร อย่างไรไม่ควร) และ ภยาคติ (ลำเอียงเพราะกลัวหรือเพราะเกรงใจ) เมื่อพระเจ้าพาราณสีเสด็จกลับก็สั่งให้จับนางมเหสีโยนลงเหวที่เป็นที่ทิ้งโจรเช่นเดียวกัน

จากที่กล่าวมา ล้วนเป็นภาพบิดาที่พึงแก้ไขเปลี่ยนแปลงตนได้ เมื่อเกิดดวงตาเห็นธรรม ในทางกลับกัน ผู้วิจัยพบข้อมูลอีกจำนวนหนึ่งที่น่าเสนาภาพของบิดาผู้ “ทุศีล” โดยแท้ และหมายจะเอาชีวิตบุตรโดยตั้งใจ แต่ถึงกระนั้น พระโพธิสัตว์ก็ยังคงอ้าง “ความกตัญญู” และ “ความเมตตา” ไว้โดยแสดงให้เห็นประจักษ์ผ่านการละความโกรธ เช่น ใน “*อ.ตโยธรรมชาดก*” ที่พระองค์ถือกำเนิดเป็นวานร บุตรวานรเทวทัต ผู้เป็นพ่อเกรงว่าเมื่อวานรพระโพธิสัตว์เติบโตใหญ่จะแย่งคุมฝูง จึงหลอกให้ไปเก็บบัวในสระที่ผีเสื้อน้ำ (รากษส) อาศัยอยู่ ความเฉลียวฉลาดทำให้สังเกตได้ทันทีจากรอยเท้าของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ จากนั้นก็ใช้ปัญญาคิดหาวิธีให้เด็ดดอกบัวมาครอง ดังความตอนหนึ่งว่า “*เราจักไม่ลงสระนี้ และต้องเก็บดอกไม้ให้ได้ด้วยแล้วเดินไปหาที่ซึ่งไม่มีน้ำ ไปได้ 2 ดอกทีเดียว โดดไปลงฝั่งโน้น โดดจากฝั่งโน้นมาลงฝั่งนี้ ก็คว้าได้อีก 2 ดอก ด้วยอุบายนั้นแหละ พระโพธิสัตว์เก็บดอกไม้ได้เป็นกองทั้งสองฝั่งสระ และไม่ต้องลงสู่สถานอันอยู่ในอาญาของรากษส*” (*อ.ตโยธรรมชาดก*, ล.3 ก.2: 102) ผีเสื้อน้ำเห็นความฉลาดเฉลียวจึงกล่าวชมเชยพระโพธิสัตว์วานร ว่า “*ธรรม 3 ประการเหล่านี้ คือ ทักษิยะ สุริยะ ปัญญา มีแก่ผู้ใด เหมือนมีแก่ท่าน บุคคลนั้น ย่อมล่วงพ้นศัตรูได้*” (*อ.ตโยธรรมชาดก*, ล.3 ก.2: 103) สถานการณ์นี้ นอกจากแสดงให้เห็นการใช้ปัญญาเพื่อเอาตัวรอดของพระโพธิสัตว์แล้ว ยังเห็นได้ว่า หากปัญญาถูกนำมาใช้อย่างสร้างสรรค์ก็สามารถเปลี่ยนศัตรูให้กลายเป็นมิตรได้ ดังที่พระโพธิสัตว์ได้รากษสเป็นมิตรหลักจากแสดงธรรมให้ฟัง แต่ผลแห่งความคิดชั่วเมื่อวานรเทวทัตเห็นบุตรกลับมาพร้อมรากษสก็อกแตกตาย

นอกจากนี้ พบ 1 เรื่องที่แสดงให้เห็นว่า แม้บิดามารดาจะสิ้นชีวิตไปแล้ว แต่พระโพธิสัตว์ก็ยังคงระลึกถึงคำสั่งสอนจนสามารถละโทสะและอภัยให้แก่ศัตรูได้ อันนำมาสู่ความสุขของชีวิตในที่สุด เหตุการณ์นี้ปรากฏใน “*อ.ที่ขีติโกศลชาดก*” ที่พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็นเจ้าชาย “*ที่ฆากุมาร*” เสด็จไปป่าพร้อมพระเจ้าพาราณสี เมื่อเห็นพระราชบุตรที่ตก ก็นึกถึงเหตุการณ์ที่พระองค์ทรงฆ่าพระชนกชนนีของตนและคิดจะแก้แค้นกลับ แต่เมื่อระลึกนึกถึงโอวาทของพระชนกชนนีที่ให้ไว้ว่า “*เวรต้องระงับด้วยการไม่จองเวร*” จึงละเว้นการฆ่ามันเสีย เมื่อพระเจ้าพาราณสีทราบว่าเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าที่ขีติที่ตนเคยล่วงเกิน ก็ได้ไถ่โทษด้วยการพระราชทานพระธิดาให้อภิเษกด้วย จากนั้นก็ให้กลับไปครองนครโกศลรัฐซึ่งเคยเป็นเมืองของพระราชบิดาที่ขีติ อรรถกถาเรื่องนี้ จึงย้ายภาพบุตรที่เชื่อฟังคำสั่งสอนของบุพการีจนสามารถละความโกรธได้ และแสดงให้เห็นวีบุรุษที่ได้รับการอบรมมาดีและมีจิตอันเป็นกุศลเท่านั้น จึงจะสามารถอภัยให้ผู้เป็นศัตรูได้

3.2.3 พระโพธิสัตว์ในฐานะสามิผู้มีเมตตา อภัย และให้โอกาส ภรรยา

ตามหลักการของปัจฉิมทิศ คือ ทิศเบื้องหลัง อันหมายถึง ภรรยา และสามิได้มีการระบุไว้อย่างชัดเจนว่าผู้เป็นสามิต้องสงเคราะห์ภรรยาให้มีความสุขโดยการยกย่องนับถือว่าเป็นภรรยา ไม่ดูหมิ่น ไม่ประพฤตินอกใจ มอบความเป็นใหญ่ และให้เครื่องแต่งตัว ในทางกลับกันผู้เป็นภรรยาก็พึงปฏิบัติต่อสามิเช่นกัน ด้วยการจัดการงานให้ดี (ดูแลบ้าน) สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามิ (ญาติของสามิ) ไม่ประพฤตินอกใจ รักษาทรัพย์ที่สามิหามาได้ และขยันไม่เกียจคร้านในการทำงานทั้งปวง อาจกล่าวได้ว่า คุณธรรมเหล่านี้ เป็น “*จริยวัตรแห่งสามิภรรยา*” ถ้าทั้งสองฝ่ายปฏิบัติสงเคราะห์กันอย่างสม่ำเสมอ ความขัดแย้งหรือความแตกร้างในชีวิตคู่ย่อมไม่เกิดขึ้น

จากกลุ่มข้อมูลที่น่าสนใจวิเคราะห์พบอรรถกถาชาดกที่พระโพธิสัตว์อยู่ในบทบาทสามิ 17 เรื่อง ได้แก่ อ.จุลลปทุมชาดก, อ.พันธนาการชาดก, ตักกชาดก, อ.สุวรรณหังสชาดก, อ.คหปติชาดก, อ.จุลลปโลภชาดก, อ.กาทาติชาดก, อ.อนนุโสจยชาดก, อ.จุลลโพธิชาดก, อ.อุทยชาดก, อ.ทศรถชาดก, อ.มหาปโลภ

ชาดก, อ.ฉัททันตชาดก, อ.กุสชาดก, อ.มหาชนกชาดก, ฎริทัตตชาดก และ อ.เวสสันดรชาดก ซึ่งเมื่อพิจารณาลงไปในเรื่องละเอียด เห็นว่า แม้พระโพธิสัตว์ จะถูกสร้างให้เป็นสามีที่สมบูรณ์แบบ และรักภรรยา ทว่าบางเรื่องพระโพธิสัตว์ โขคร้ายได้ครองคู่กับหญิงไม่ดี ใจแคบ ไม่ซื่อสัตย์ และมักมากในกาม ดังนั้นใน ประเด็นนี้ จึงขอแยกนำเสนอ เป็น 3 ประเด็นย่อยคือ พระโพธิสัตว์กับภรรยาที่มี “ธรรม” งามทั้งภายนอกและภายใน, พระโพธิสัตว์กับภรรยาที่มีพึงสอนได้ และพระโพธิสัตว์กับภรรยาทุศีล โดยแต่ละประเด็นจะยกให้เห็นเป็นบางตัวอย่าง เท่านั้น เพื่อให้เห็นว่า การอยู่กับ “ภรรยา” ที่มีพื้นฐานด้านอุปนิสัยใจคอที่ แตกต่าง มีผลต่อการแสดงคุณธรรมของพระโพธิสัตว์ในฐานะ “สามี” อย่างไร

3.2.3.1 พระโพธิสัตว์กับภรรยาที่มี “ธรรม” งามทั้งภายนอก และภายใน

ภรรยาที่มี “ธรรม” งามทั้งภายนอกและภายใน อาทิ “พระนางมัทรี” ใน อ.เวสสันดรชาดก, “นางอุทัยภรรยา” ใน อ.อุทथชาดก, “นางดาบสินี” ใน อ. จุลลโพธิชาดก, “ภรรยา” ใน อ.อนนุโสจยชาดก, มเหสี และ เหล่านางสนม ใน อ.ฎริตตชาดก ซึ่งตัวละครภรรยาเหล่านี้ ถูกนำเสนอให้เห็นว่า เป็นผู้มีความดี โดยเฉพะความใจกว้าง เข้าใจโลก เข้าใจชีวิต และสนับสนุน สามี เพราะแม้พระโพธิสัตว์เลือกที่จะถือครองสมณเพศหลังจากครองเรือน นางเหล่านี้ก็พร้อมอุทิศตนบุญ บางคนก็เลือกจะเดินไปในทางธรรมร่วมกับสามีด้วย

“พระนางมัทรี” มเหสีของ “พระเวสสันดร” ใน “อ.เวสสันดร ชาดก” ถูกสร้างให้เป็นภรรยาผู้มีฉันทะอัชฌาศัยเสมอกัน มีมโนสเจตนาเสมอกัน เป็นขัตติยชาติเสมอกัน ในเรื่อง แม้พระเวสสันดร จะถูกขับออกจากเมืองด้วยเหตุ แห่งการบริจาคนาค คือ ช้าง “ปัจจัจยนาค” อันเป็นช้างมงคลคู่บ้านคูเมือง ซึ่ง พระนางไม่จำเป็นต้องแบกรับโทษ และความทุกข์ยากลำบากในป่าเขาลำเนาไพร ร่วมกับพระสวามีก็ได้ แต่พระนางก็เลือกที่จะลำบาก และถึงแม้จะต้องพลีชีพก็ ทรงยินดี ดังความตอนหนึ่งที่พระนางกล่าวกับสวามีว่า “..ความตายกับด้วย พระองค์ หรือจากพรากพระองค์เป็นอยู่ สองอย่างนี้ ตายนั่นแหละประเสริฐกว่า” (อ.เวสสันดรชาดก ล.4ก.3, 628) และแม้รู้ว่าพระสวามีจะบริจาคนาคให้แก่ พราหมณ์ (ท้าวสักกะแปลง) ก็กล่าวด้วยหัวใจของผู้เปี่ยมธรรม และไม่ให้อภัยทรง ลำบากพระทัยว่า “หม่อมฉันยังเป็นสาว เป็นเทวีของพระองค์ท่านใด พระองค์ ท่านนั้นเป็นพระภักดาเป็นใหญ่ของหม่อมฉัน พระองค์ท่านทรงปรารถนาจะ

พระราชทานแก่บุคคลใด ก็จงพระราชทานแก่บุคคลนั้น หรือจะพึงขายพึงฆ่าเสียก็ยอมได้” (อ.เวสสันดรชาดก ล.4ก.3, 766) เป็นตัวอย่างแสดงให้เห็นว่าพระนางมัทรีเป็นเบญจกัลยาณี เป็นภรรยาที่ดี และเป็นชาติตียชาตินารีโดยแท้ คำกล่าวของท้าวสักกะแปลงที่ชื่นชมความเสมอกันของสองพระองค์หลังจากคืนพระนางแก่พระเวสสันดรหลังจากได้รับบริจาค ก็เป็นข้อยืนยันยืนยันความเป็นผู้เสมอกันของสองพระองค์อย่างชัดเจน

ข้าพระองค์ขอถวายพระนางมัทรีพระมเหสีผู้งามทั่วสรรพางค์
คืนแด่พระองค์ผู้เจริญ เพราะพระองค์มีพระฉันทะอัธยาศัย เสมอด้วย
พระนางมัทรี และพระนางมัทรีก็ทรงมีพระฉันทะอัธยาศัย เสมอด้วย
พระองค์ผู้พระสวามี น่านมและสังข์มีลีเสมอเหมือนกัน ฉันทใด พระองค์
และพระนางมัทรี ก็มีพระมนัสเจตนาเสมอเหมือนกัน ฉันทนั้น พระองค์
ทั้งสองเป็นชาติตียชาติ สมบูรณ์ด้วยพระวงศ์ เกิดดีแล้วแต่พระมารดา
พระบิดา ถูกเนรเทศเสด็จมาแรมอยู่ ณ อาศรมในราวไพรนี้ ขอพระองค์
เมื่อทรงบำเพ็ญทานต่อๆ ไป พึงบำเพ็ญบุญกุศล ตามสมควรเถิด
(อ.เวสสันดรชาดก ล.4ก.3, 768-769)

ภาพของภรรยาที่รัก และเข้าใจเจตจำนงของผู้เป็นสามี จึงสะท้อนผ่านตัวตนของพระนางมัทรีอย่างไม่อาจปฏิเสธ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อได้ทรงตระหนักอยู่ตลอดเวลาว่า การที่พระเวสสันดรทรงบริจาคโอรสธิดาและตนเองแก่ผู้มาขอ นั้น ใ้ว่าพระองค์จะรักตนและพระกุมารน้อยลง แต่เพราะรู้ว่าพระสวามีมีสิ่งที่รักมากกว่า นั่นคือ พระสัพพัญญุตญาณ ซึ่งสิ่งนี้ก็สูงค่าเกินกว่าพระนางจะนำมาเป็นข้อเปรียบเทียบให้ขุนเคืองใจ ดังความตอนหนึ่งว่า “ลูกทั้งสองเป็นที่เกลียดชังของเราก็ดำรงไว้ มัทรีเทวีไม่เป็นที่รักของเราก็ดำรงไว้ พระสัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรายิ่งกว่า เพราะฉะนั้นเราจึงได้ให้บุตรที่ธิดา และเทวีผู้เป็นที่รักเสีย” (อ.เวสสันดรชาดก, ล.4 ก.3: 768-769) ดังนั้น สิ่งใดก็ตามที่เป็นมรรคาให้สวามีก้าวถึงปลายทางที่ปรารถนา พระนางจึงทรงยินดี ทั้งการบริจาคราชทรัพย์ โอรสธิดา หรือแม้แต่ตัวพระองค์เอง อรรถกถาเรื่อง “เวสสันดรชาดก” จึงสะท้อนความรักระหว่างสามีภรรยาไว้ค่อนข้างชัดเจน ยิ่งผู้แต่งบรรยายภาพความรัก ความเสียสละที่พระนางมัทรีมีต่อพระเวสสันดรไว้มากมายเพียงใด ย่อมหมายความว่า ตัวพระเวสสันดรเองก็คงมีสิ่งนั้นให้แก่พระนางไม่ยิ่งหย่อนไป

กว่ากัน เพราะคนตีเท่านี้เห็นค่าความดีของผู้อื่นและกระทำตอบแทน เหตุนี้จึงไม่ใช่เรื่องน่าประหลาดที่เห็นพระนางมัทรีร่วมทำ “เบญจมหาทาน” กับพระเวสสันดรตลอดชั่วชีวิตของพระนาง

ส่วน “นางอุทัยภรรยา” พระชายา ของ “อุทัยกุมาร” ใน “อ.อุทัยชาดก” ก็เป็นเบญจกัลยาณี และภรรยาที่ดีอีกคนหนึ่งที่ได้เดินทางตามรอยผู้เป็นสามี ในเรื่องพระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็น “อุทัยกุมาร” ถูกพระบิดาบังคับให้อภิเษกกับนางอุทัยภรรยา แต่ทั้งสองรักการประพฤติพรหมจรรย์เหนือสิ่งใด เมื่อแต่งงานล่วงไป 700 ปีก็ได้กระทำสังวาส จนอุทัยราชาจุติไปบังเกิดเป็นพระอินทร์ และต้องการจะลงใจเมสสี จึงนำถาดทอง ถาดเงิน และถาดใส่เหรียญมาให้ทุกวัน เพื่อขอให้พระนางร่วมหอด้วย แต่พระนางก็ไม่สนใจ ในคืนที่ 3 พระอินทร์จึงบอกความจริงว่า *ตนคือใคร* พระนางอุทัยภรรยาจึงขอให้พระสามีแสดงธรรมเพื่อจะได้เห็นทางพ้นทุกข์ และไปบังเกิดในที่เดียวกับพระองค์ พระสามีจึงให้โอวาทแก่พระนาง ดังความตอนหนึ่งว่า

“วัยล่วงไปรวดเร็วยิ่งนัก ขณะนี้ก็เช่นนั้นเหมือนกัน ความตั้งอยู่
ยั่งยืนไม่มี สัตว์ทั้งหลายย่อมจุติไปแน่แท้ สรีระไม่ยั่งยืนย่อมเสื่อมถอย ดูก่อน
พระนางอุทัยภรรยา เธออย่าประมาท จงประพฤติธรรมเถิด/ พื้นแผ่นดิน
ทั้งหมดเต็มไปด้วยทรัพย์ ถ้าจะพึงเป็นของของพระราชชาติแต่เพียงพระองค์
เดียว ไม่มีผู้อื่นครอบครอง ถึงกระนั้น ผู้ที่ยังไม่ปราศจากความกำหนัดก็ต้อง
ทิ้งสมบัตินั้นไป ดูก่อนพระนางอุทัยภรรยา เธอจงอย่าประมาท จงประพฤติ
ธรรมเถิด / มารดา บิดา พี่ชาย น้องชาย พี่สาว น้องสาว ภริยาและสามี
พร้อมทั้งทรัพย์ แม้เขาเหล่านั้น ต่างก็จะละทิ้งกันไป ดูก่อนพระนางอุทัย
ภรรยา เธออย่าประมาท จงประพฤติธรรมเถิด/ ดูก่อนพระนางอุทัยภรรยา เธอ
พึงทราบทั่วว่า ร่างกายเป็นอาหารของสัตว์อื่น ๆ พึงทราบทั่วว่า สุกติและทุกติใน
สงสาร เป็นที่พึงพิงชั่วคราว ขอเธอจงอย่าประมาท จงประพฤติธรรมเถิด”

(อ.อุทัยชาดก, ล.3 ก.6: 47-48)

อรรถกถาเรื่องนี้ สะท้อนภาพพระโพธิสัตว์ที่รักและปรารถนาดีต่อภรรยาอย่างยิ่งยวด แม้มีความตายเป็นปรกาการจากพราก แต่พระอินทร์โพธิสัตว์ก็ยังแสดงความรักความปรารถนาดีต่อนางอันเป็นที่รัก ผ่านการกลับมาให้ปัญญาด้วยการให้โอวาทเรื่อง “บารมี 10 ทศ” อันนำพานางไปพบหนทางแห่งความสุข นั่นคือ “การประพฤติธรรม” ในที่สุดพระนางก็สละความสุขทางโลก

ออกบวชเพื่อบำเพ็ญพรตจนสิ้นอายุขัย และได้ไปเกิดใหม่เป็นบาทบริจาริกาของ พระโพธิสัตว์เจ้าในดาวดึงส์พิภพ

เนื้อหาในทำนองเดียวกันปรากฏใน “อ.อนนุโสจियชาดก” พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็นพราหมณ์ ปราธณาจะถือเพศพรหมจรรย์ แต่บิดามารดาก็ยังคงจัดหาภรรยาซึ่งเป็นหญิงตระกูลพราหมณ์มาให้ แต่เนื่องด้วยทั้งคู่ ปราธณาการออกบวชเช่นกันหลังการสมรส ทั้งสองจึงดูแลกกันโดยปราศจาก อำนาจกิเลส เมื่อบิดามารดาตายทั้งคู่จึงออกบวชด้วยกัน รวมทั้งใน “อ.จุลลโพธิชาดก” พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็นพราหมณ์ชื่อ “โพธิ” มารดาได้จัดให้วิวาห์กับ หญิงที่มีสกุลเสมอกัน แต่คนทั้งคู่ไม่เคยปฏิบัติสังวาสกัน เมื่อมารดาถึงแก่กรรม สองสามีภรรยาก็ออกบวชด้วยกัน ส่วนใน “อ.ภุริทัตตชาดก” พระโพธิสัตว์ ถือกำเนิดเป็นนาค นาม “ภุริทัต” ในเรื่องนี้แม้พระมเหสีจะไม่ได้ถือศีลเฉกเช่น พระสวามี แต่เมื่อทราบว่าเป็น “พระภุริทัต” ทรงปรารณาเทพสมบัติในพิภพ ดาวดึงส์ จนได้มาทูลลาพระบิดา พระมารดาไปรักษาศีลอุโบสถ ณ ริมฝั่งแม่น้ำ ยมุนาในมนุษยโลก พระนางก็อนุโมทนายินดี อีกทั้งยังส่งนางนาคกัญญา 10 นาง มาขับกล่อมแล้วบูชาด้วยของหอม และดอกไม้ทุกเช้า การกระทำของนางจึงแสดงให้เห็นภาพมเหสีที่รัก ศรีทธา ให้เกียรติ และเคารพในการตัดสินใจของสวามีอย่างชัดเจน

“ภาพลักษณ์เชิงบวก” ของภรรยาทั้ง 5 นาง จาก 5 พระชาติ สามารถชี้ให้เห็นคุณธรรมที่พระโพธิสัตว์แสดงแก่ภรรยาได้ดี เพราะไม่ว่า นางเหล่านั้นจะถือกำเนิดเป็นชนชั้นสูง เป็นสามัญชน หรือ เป็นสัตว์เดรัจฉาน คุณธรรมความดีที่นางทั้งหลายปฏิบัติต่อผู้เป็นสามี ก็เสมือนภาพสะท้อนกลับให้เห็นว่าพระโพธิสัตว์ก็คงปฏิบัติดีปฏิบัติชอบต่อนางเหล่านั้นเฉกเช่นกันโดยการให้ ปัญญา เพื่อเป็นเครื่องนำพานางไปสู่ความสุขสูงสุด นั่นคือการหลุดพ้นจากทุกข์ และได้พบความสุขอย่างแท้จริง

3.2.3.2 พระโพธิสัตว์กับภรรยาที่ฟังสอนได้

อรรถกถาบางเรื่อง แม้พระโพธิสัตว์จะมีภรรยาที่มีความบกพร่องในหน้าที่บ้าง แต่ “ปัญญา” อันหมายถึงการให้ข้อคิด คำสอนก็สามารถช่วยปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงความคิด จิตใจ รวมถึงการกระทำของผู้เป็นภรรยาให้เดินทางสู่ครรลองที่ถูกต้อง เหมาะสม และดีงามได้ ดังปรากฏใน อ.กุสชาดก, อ.คหปติชาดก, อ.ทศรถชาดก, อ.ฉัททันตชาดก และอ.มหาชนกชาดก

ใน “อ.มหาชนกชาดก” พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็นราชโอรสของ “พระอริฏฐราชา” เพราะสงครามภายใน จึงทำให้ต้องระหกระเหินออกจากเมืองตั้งแต่วัยเยาว์ในครรถ์มารดา ในตอนหนึ่งของเรื่องระหว่างที่เดินทางมาซึ่งเมืองคืนจากท้าวโพลชนก ก่อนที่พระเจ้าโพลชนกจะสิ้นพระชนม์ได้ตรัสถึงลักษณะคนที่จะมาสืบทอดบัลลังก์ว่า ต้องเป็นผู้ที่ทำให้พระธิดา คือ พระนางสิวลีเทวียินดี ต้องเป็นผู้ที่รู้ห้วนอนแห่งบัลลังก์สี่เหลี่ยม ต้องเป็นผู้ที่ยกยูนุทหนักราวแรงพันคนได้ และต้องเป็นผู้ที่สามารถทำขุมทรัพย์ 16 แห่งให้ปรากฏ เหล่าเสนาอำมาตย์ต่างค้นหาผู้ที่มีคุณสมบัติเช่นนี้ แต่หาไม่ อำมาตย์จึงใช้วิธีเสี่ยงบุษยรถ เมื่อรถนั้นแล่นไปยังที่ที่พระโพธิสัตว์บรรทมอยู่ เหล่าอำมาตย์จึงไปเชิญให้ขึ้นรถมาที่พระราชวัง พระมหาชนกสามารถตอบคำถามได้ทุกข้อ พระนางสิวลีพึงใจ จึงได้อภิเษก และครองเมืองมิลลาร่วมกันสืบมา

กาลต่อมาพระมหาชนกได้เสด็จประพาสอุทยาน และได้เสวยมะม่วงมันมีรสเลิศ เมื่อเสวยเสร็จแล้ว เหล่าผู้คนก็มาเก็บมะม่วงกินตาม พวกที่ไม่ได้กินก็พากันทำลายต้นมะม่วงนั้นเสีย พระองค์ทรงเห็นว่าการที่มะม่วงถูกทำลายนั้นก็เพราะความที่มันมีผล ส่วนอีกต้นไม่ถูกทำลายเพราะไม่มีผล พระองค์จึงบังเกิดความสังเวช ด้วยเห็นว่าราชสมบัติก็เหมือนเช่นต้นไม่มีผลนั้น จึงทรงตั้งมั่นจะออกผนวช จากนั้นก็ได้เจริญธรรมในพระตำหนัก และไม่เสด็จออกมาว่าราชการอีกเป็นเวลา 4 เดือน จากนั้นก็ทรงแต่งกายแบบผู้ทรงศีล และเดินจงกรมอยู่แต่ในปราสาท แต่ด้วยความเป็นทวงพระเทวีและพระสนมจึงมาเฝ้าฯ และได้เห็นว่าพระราชากำลังเสด็จออกจากปราสาท และคงจะไม่ยอมกลับมาอีก

พระเทวีให้อำมาตย์ส่งคนไปเฝ้าเรือนเก่า และศาลาเก่าเบื้องหน้าเส้นทางที่พระราชากำลังเสด็จไป แล้วทูลว่ามีไฟไหม้ให้ทรงประทับอยู่ก่อน

ทรงแกล้งให้มีกรบลั่นฆ่าในเมือง แต่ก็ไม่สามารถจะหยุดพระราชาได้ พระมหาชนกเห็นคนติดตามมาจึงออกอุบายโดยขีดเส้นขวางทาง แล้วตรัสว่าจะลงโทษคนที่ทำให้รอยขีดนั้นว่างขาด ต่อมาพระนางคร่ำครวญลุ่มหลงรอยขีด ทำให้มีรอยขาดคนจึงติดตามต่อไปได้อีก พระนางก็เสด็จตามไป เมื่อถึงตัวเมืองภูวนครเห็นชายผู้หนึ่งกำลังย่างเนื้อ แต่เนื้อนั้นถูกสุนัขคาบไป คนไล่สุนัขไปถึงประตูเมืองด้านทิศใต้ก็เกิดเหน้อยหน้าจึงละทิ้งเนื้อ ส่วนสุนัขได้ทิ้งเนื้อด้วยความกลัว พระโพธิสัตว์จึงนำเนื้อนั้นมาเสวย พระนางเห็นก็นิกรังเกียจจึงกล่าวตำหนิ แต่พระองค์ตรัสว่า นี่เป็นอาหารที่ได้มาด้วยความชอบธรรม เมื่อเดินทางต่อมาก็เห็นกุมารีสวมกำไล มือข้างหนึ่งสวม 2 อัน และอีกข้างหนึ่งสวม 1 อัน กำไล 2 อันนั้นกระทบกันจนมีเสียงดัง แต่อีกข้างหนึ่งนั้นไม่มีเสียง พระโพธิสัตว์อยากให้พระเทวีเสด็จกลับไปจึงแกล้งตรัสถามกุมารีในทำนองว่า *กำไลมีเสียงเพราะอะไร* แต่คำตอบของนางกุมารีที่ว่า *กำไล 2 อันกระทบกัน กำไล 1 อัน คือปราณูสงบนิ่ง กำไล 2 อัน คือบุคคลซึ่งกำลังวิเวก ผู้ที่ใครไปสวรรค์ ชอบความเป็นอยู่ผู้เดียว* พระมหาชนกบอกให้พระนางกลับเพราะบรรพชิตที่มีสตรีติดตามจะถูกติเตียน พระนางไม่ทรงยอม ต่อมาเดินมาถึงเรือนช่างศร พระโพธิสัตว์เห็นนายช่างหลับตาข้างหนึ่งเล็งลูกศรเพื่อตัดให้ตรง พระมหาชนกจึงทรงถามในทำนองว่า *เห็นประโยชน์อะไรกับการหลับตาข้างหนึ่ง* คำตอบของช่างศรที่ว่า *การมองด้วยตา 2 ข้างจะทำให้พร่า ตาข้างเดียวจึงจะตัดให้ตรงได้ บุคคล 2 คนแก่งแย่งกัน คนเดียวไม่ต้องแบ่งให้ใคร หากจะไปสวรรค์ต้องอยู่คนเดียว แต่พระนางไม่ยอมกลับ* ท้ายที่สุดพระมหาชนกทรงถอนหญ้ามุงกระต่ายแล้วตรัสว่า *“หญ้ามุงกระต่ายที่ติดกันอยู่แต่เดิม ซึ่งอาตมาถอนแล้วนี้ ไม่อาจสืบทอดกันได้อีก ฉันทัด ความอยู่ร่วมกันระหว่างเธอกับอาตมา ก็ไม่อาจสืบทอดได้อีก ฉันทัน เพราะฉะนั้น เธอจงอยู่ผู้เดียว อาตมาก็จะอยู่ผู้เดียวเหมือนกัน”* (อ.มหาชนกชาดก, ล.4ก.2: 153) เมื่อพระนางได้ฟังก็เสียพระทัยจนสลบไป จากนั้นพระมหาชนกก็ได้แยกทางไปยังป่า เมื่อพระนางทรงฟื้นขึ้นมาไม่เห็นพระสวามีก็เที่ยวตามหาแต่ไม่พบ จึงสร้างเจดีย์ในที่ที่ทรงประทับยืน ณ บ้านช่างศร สถานที่ที่ตรัสกับกุมารี สถานที่ที่เสวยเนื้อ และสถานที่ที่ทรงสนทนากับพระนารถดาบส และพระฤๅษีมิคาคิขิเน จากนั้นทรงมอบราชสมบัติให้พระโอรสที่ขาว และออกผนวชที่อุทยาน ท้ายที่สุดทั้งพระนางและพระโพธิสัตว์เมื่อสิ้นอายุขัยก็ไปเกิดในพรหมโลก

อรรถกถาเรื่องนี้ เห็นชัดเจนกว่า ในตอนต้นเรื่องพระมหาชนก ใช้ปัญญาเพื่อได้ครองราชบัลลังก์ และนางอันเป็นที่รัก แต่ตอนกลางเรื่องจนถึงตอนจบ พระโพธิสัตว์ทรงใช้ปัญญาทำให้พระมเหสีเข้าใจ “ทางแห่งเนกขัมมะ” อันเป็นทางอันประเสริฐสุดสำหรับมนุษย์ ซึ่งที่สุดแล้วก็ทำให้พระมเหสีผู้ที่ไม่เคยเปิดใจยอมรับ สามารถเข้าใจทุกบททดสอบ คำสอนทุกข้อที่พระโพธิสัตว์พยายามบอกตลอดระยะทางที่นางต้องดึงจะนำพระองค์กลับ เมื่อทรงเข้าใจความเมตตา และปรารถนาดีที่พระสวามีมีให้ พระนางก็ละสมบัติออกผนวชตามได้ในที่สุด

ส่วน ใน “อ.ฉัททันตชาดก” พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็นพระยาช้างที่อาศัยอยู่ ณ ฉัททันตสระ มีมเหสี 2 พระองค์ คือ มหาสุภัททา และ จุลสุภัททา มีบริวารช้าง 8,000 เชือก วันหนึ่งพระยาช้างโพธิสัตว์ได้ให้ดอกบัวใหญ่แก่นางมหาสุภัททา นางจุลสุภัททาเห็นเข้าก็น้อยใจ ต่อมาพระยาช้างได้นำของมาถวายพระพุทธรูป 500 รูป นางจุลสุภัททาก็มาด้วย จึงอธิษฐานขอให้ตนไปเกิดเป็นนางสุภัททาอัครมเหสีแห่งแคว้นมัทราฐ โดยขอให้พระราชาตามใจ และส่งพรานมายิงพระยาช้างด้วยศรอาบยาพิษ และตัดงาทั้งสองให้ได้ ต่อมานางก็อดอาหารจนเสียชีวิต เมื่อกำเนิดอีกครั้งนางก็ได้อภิเษกกับพระเจ้าพาราณสีตามจิตอธิษฐาน ต่อมานางขอให้พระราชาส่งพรานไปยิงพระยาช้างตามที่ได้อธิษฐานไว้ เมื่อพรานโสนุตรยิงพญาช้างที่ท้องจนทะลุหลังแล้ว ความเจ็บปวดทำให้คิดจะทำร้ายกลับ แต่เมื่อเห็นว่าพรานนุ่งห่มด้วยผ้ากาสาพัสตร์ ก็คิดว่า “ขึ้นชื่อว่า ธงชัยแห่งพระอรหันต์ ไม่ควรที่บัณฑิตจะทำลาย ควรสักการะเคารพอย่างเดียวโดยแท้” หลังจากทราบความจริงว่า นางสุภัททาทรงเป็นผู้ใช้ให้พรานมาตัดงา เพราะความโกรธแค้น และความน้อยใจในอดีตชาติ พระโพธิสัตว์สำนึกรู้ว่า “แท้จริง พระนางสุภัททาทรงทราบดีว่า งางามต่างๆ แห่งบิดาและปู่ทวดของเรา มีอยู่เป็นอันมาก แต่พระนางเป็นคนพาล โกรธเคือง ผูกเวร ต้องกาจะฆ่าเรา” (อ.ฉัททันตชาดก , ล.3 ก.7: 400) จึงย่อกายนอนก้มศีรษะลงเบื้องต่ำให้พรานโสนุตร เลื่อยงาคู้งามนั้น ก่อนตายยังได้กล่าวกับพรานว่า “สหายพราน เราให้งาเหล่านี้แก่ท่าน ใช่ว่าเราจะไม่รักของเราก็ดำเนิน แต่เพราะงาคือพระสัพพัญญุตญาณนั้น เรารักกว่างาคู่นี้ตั้งร้อยเท่าพันเท่า ขอบุญนี้จึงเป็นปัจจัยแห่งการได้บรรลุพระสัพพัญญุตญาณ...” (อ.ฉัททันตชาดก , ล.3 ก.7: 401) จากนั้นก็ทำกาละเสีย ครั้นเมื่อนางสุภัททาได้เห็นงางามทั้งคู่อีกก็สะท้อนใจว่าตนได้ทำลายชีวิตของมหาสัตว์เสียแล้วก็หัวใจแตกสลาย เรื่องนี้นอกจากจะเห็น “ขันติ” ต่อความเจ็บปวด และการ “ข่มจิต” ไม่ให้ลุแก่อิสระของพระโพธิสัตว์จนอาจทำร้ายพรานแล้ว ยังเข้าใจ

การกระทำอันมีเหตุจากความโกรธแค้นของพระนางสุภัททาที่ส่งผลให้มหาสัตว์ยอมให้พรานเลี้ยงนำไปถวายนางแต่โดยดี แต่แม้นางจะสำนึกได้ในตอนท้าย แต่ผลแห่งกรรมที่กระทำต่ออดีตสามีผู้ประเสริฐก็ทำให้นางต้องพบกับจุดจบคือ “ความตาย” อรรถกถาเรื่องนี้จึงแปลกกว่าเรื่องก่อนหน้าที่ยกมาตรงที่ภรรยาได้สำนึกในตอนทีพระโพธิสัตว์ได้เสียชีวิตลงแล้ว

3.2.3.3 พระโพธิสัตว์กับภรรยาทุศีล

ภรรยาอีกกลุ่มหนึ่งที่ปรากฏในอรรถกถา คือ *กลุ่มทุศีล* ที่ไม่มีโอกาสปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงตัวเองนางเหล่านี้ไม่เพียงแต่ทำให้สามีเสื่อมเกียรติ แต่ยังทำให้นักบวชต้องคลายจากความบริสุทธิ์แห่งศีลด้วย เพราะนางเกิดมาเพื่อทำลายตะบะของนักบวชโดยแท้ สำนึกพื้นฐานภรรยาควรรู้ว่าเพศบรรพชิตเป็นสิ่งที่สมควรยกไว้สูง ต้องให้เกียรติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากนักบวชนั้นเคยเป็นสามีของตนมาก่อน แต่ในอรรถกถากลับพบว่า มีหลายเรื่องทีผู้แต่งจงใจสร้างตัวละคร “ภรรยา” ของพระโพธิสัตว์ให้มีนิสัยไม่ซื่อสัตย์ มากมากในกาม แต่หากมองในมุมกลับภรรยาประเภทนี้ ก็ช่วยให้พระโพธิสัตว์ สามารถตัด “บ่วง” หรือ “พันธะผูกพัน” ทางโลกเพื่อมุ่งสู่ทางธรรมได้เร็วขึ้น

ใน “*อ.มหาปโลกชาดก*” พระโพธิสัตว์มีชายามากมากในกามคุณ แต่สุดท้ายพฤติกรรมของนางก็ทำให้พระโพธิสัตว์เกิดปัญญาว่า “มาตุคาม” เป็นภัยอันใหญ่หลวงที่มักทำให้สัตว์ผู้บริสุทธิ์เศร้าหมอง พระองค์จึงตัดบ่วงร้อยรัดคือ “ภรรยาผู้ทุศีล” นี้ได้ และออกบวชปฏิบัติธรรมอย่างสงบ เรื่องนี้พระองค์ถือกำเนิดเป็นพระราชโอรสของพระเจ้ากาสิกราช ณ พาราณสีนคร มีพระนามว่า “อนิถิคันธกุมาร” พระกุมารไม่ปรารถนาในสรรพกามที่พระราชบิดาจัดทำให้ จึงมักปลีกตนเองไปนั่งเพ่งฌานเพียงลำพัง พระเจ้ากาสิกราชจึงให้นางกุมาริกาผู้มีความงามและเชี่ยวชาญในการร้องรำและตีตีทุกสิ่ง ไปทำให้พระกุมารเกิดกามรสนางสามารถขับกล่อมเพลงจนพระกุมารเกิดความกำหนัดและเรียกนางมาให้มาขับร้องใกล้ๆ อาศรม ต่อมาพระองค์ไม่ปรารถนาให้บุรุษอื่นได้ยินเสียงเพลงนี้ก็ใช้มีตออกไปไล่ฆ่าบุรุษทั้งหลาย ประชาชนจึงมาทูลฟ้อง และให้พระเจ้ากาสิกราชขับไล่ พระโอรส และนางกุมาริกาออกไปจากเมือง ดังนั้น พระกุมารจึงพาภรรยาไปอยู่ในป่า วันหนึ่งนางกุมาริกาได้พบกับดาบสที่สามารถเหาะได้ นางก็ยั่ววน

พระดาบสจนขาดพรหมจรรย์ไม่สามารถหะได้อีก เมื่อ “พระอนิตถิกุมาร” กลับมาจากการหาอาหาร ดาบสเห็นแล้วตั้งใจจะหนีแต่ไม่สามารถหะได้จึงตกลงไปในน้ำ พระโพธิสัตว์จึงตรัสสั่งสอนพระดาบสว่า สตรีนั้นสามารถทำให้นักพรตจมอบายได้ จึงควรเว้นจากมาตุคามให้ไกล ดาบสได้ฟังดังนั้นก็ได้มานวิเศษกลับคืนมาอีกครั้ง และหะกลับอาศรมตนได้ จากนั้น “พระอนิตถิกุมาร” ได้พานางกุมาริกาไปยังเมือง ส่วนพระองค์ก็กลับมาถือครองเพศบรรพชิตอย่างสงบ จากตัวอย่างนี้ เห็นชัดว่า แม้พระสวามีจะจมอบความรัก ความเชื่อสัตย์ให้แก่นาง แต่การที่พระชายาเป็นผู้ไม่เชื่อสัตย์ มากมากในกามคุณ และมักทำสัตว์ผู้บริสุทธิ์ให้เศร้าหมอง ก็เป็นแรงผลักดันสำคัญให้พระโพธิสัตว์เดินสู่เส้นทางแห่ง “เนกขัมมะ” ได้เร็วขึ้น

ส่วน ใน “*อ.ตักกชาดก*” พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็นดาบสช่วยชีวิตลูกสาวเศรษฐี (นางทุษฐกุมารี) ไว้ แต่นางกลับใช้เล่ห์มารยาหญิงทำให้พระโพธิสัตว์ศีลขาด และเสื่อมจากฉาน จนต้องสึกไปประกอบอาชีพขายเปรี๊ยะ วันหนึ่งมีโจรจับนางไปเป็นภรรยา นางรู้สึกพึงใจกับชีวิตใหม่ จึงลวงสามีเก่า(พระโพธิสัตว์)ไปให้สามีใหม่(หัวหน้าโจร)ฆ่า แต่ท้ายที่สุดเมื่อโจรทราบความจริงก็ฆ่านางเสีย จากนั้นพระโพธิสัตว์และหัวหน้าโจรออกบวชด้วยกัน เรื่องนี้มีเนื้อหาต่างจาก 2 เรื่องข้างต้น คือ ภรรยาทำให้พระโพธิสัตว์ขาดจากศีลครึ่งหนึ่ง และกระทำผิดซ้ำอีก แต่การทำผิดซ้ำก็ทำให้พระโพธิสัตว์ได้กลับมาถือครองเพศบรรพชิตตลอดไปตราบสิ้นอายุขัย

ตามหลักการของปัจฉิมทิศ ภรรยา และสามีต้องสงเคราะห์กัน และกัน ผู้เป็นสามีต้องยกย่องนับถือว่าเป็นภรรยา ไม่ดูหมิ่น ไม่ประพฤตินอกใจ มอบความเป็นใหญ่ให้ เป็นอาทิ ส่วนผู้เป็นภรรยา ก็ต้องจัดการงานให้ดี (ดูแลบ้าน) สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามี (ญาติของสามี) ไม่ประพฤตินอกใจ และขยัน ไม่เกียจคร้านในการงานทั้งปวง เป็นต้น เพราะคุณธรรมเหล่านี้ ถือเป็น “จริยวัตรแห่งสามีภรรยา” ถ้าทั้งสองฝ่ายปฏิบัติต่อกันอย่างสม่ำเสมอ ความแตกร้างในชีวิตคู่ย่อมไม่เกิดขึ้น ในอรรถกถาชาดกที่นำมาวิเคราะห์จึงเห็นได้ชัดว่า คุณลักษณะที่พระโพธิสัตว์ในฐานะ “สามี” มีทุกเรื่องคือ ความรัก(ความเมตตา) การยกย่อง และให้เกียรติในฐานะภรรยา (ยกเว้น *อ.ฉัททันตชาดก* ที่ความผิดส่วนหนึ่งมาจากนางข้าง-ภรรยาเองที่เข้าใจเหตุการณ์บางอย่างผิดไป) บางเรื่องพระโพธิสัตว์ต้องใช้ทั้งปัญญา ความอดทน และวิริยะเพื่อพิสูจน์ความรัก รวมทั้งอภัย และให้

โอกาสเมื่อเห็นว่านางสำนึกผิด (*อ.กุสชาติก*) ในทางตรงกันข้ามภรรยาบางเรื่องก็ขาดคุณสมบัติด้านการสงเคราะห์ญาติฝ่ายสามี จนถึงขั้นคิดวางแผนฆ่า (*อ.ตักกลชาติก*) แต่สุดท้ายก็ได้รับโอกาสในการกลับตัว ในขณะที่อีกหลายเรื่อง นางเหล่านั้นเป็นภรรยาที่ไม่ซื่อสัตย์ เพราะประพฤตินอกใจสามีอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นจาก 3 ประเด็นที่น่าเสนอ คือ *พระโพธิสัตว์กับภรรยาที่มีธรรมเสมอกัน, พระโพธิสัตว์กับภรรยาที่มีพลังสอนได้ และพระโพธิสัตว์กับภรรยาทุศีล* โดยแต่ละประเด็นจะยกให้เห็นเป็นบางตัวอย่างเท่านั้น จึงสามารถแสดงให้เห็นว่า การอยู่กับ “ภรรยา” ที่มีพื้นฐานด้านอุปนิสัยใจคอที่แตกต่างกัน มีผลต่อการแสดงคุณธรรมของพระโพธิสัตว์ในฐานะ “สามี” ได้เช่นกัน

3.2.4 พระโพธิสัตว์ในฐานะที่ผู้เมตตา ให้ปัญญา อภัยและและให้โอกาสน้อง

นอกจากเนื้อหาในอรรถกถา จะทำให้เห็นภาพของพระโพธิสัตว์ในฐานะบิดา บุตร และสามีที่เต็มเปี่ยมไปด้วย “เมตตา” และ “ปัญญา” แล้ว ในบทบาทที่ชาย พระโพธิสัตว์ก็แสดงคุณธรรมต่อน้องให้เห็นเช่นกัน จากกลุ่มข้อมูลที่น่ามาศึกษา พบถึง 14 เรื่องที่พระโพธิสัตว์อยู่ในฐานะพี่ชายที่ต้องเอาใจใส่ดูแลน้อง ได้แก่ อ.ทศรถชาติก, อ.เทวธรรมชาติก, อ.อสทิสชาติก, อ.ราชชาติก, อ.มณิกัณฐชาติก, อ.มัจฉทานชาติก, อ.สาลูกชาติก, อ.ทัตทราชาชาติก, อ.ภาพพาทูชาติก, อ.มัยหสกุณชาติก, อ.ภิกษชาติก, อ.โรหนมิกชาติก, ฐิริทัตตชาติก, และ อ.โสณนันทชาติก โดยได้ยกมานำเสนอเป็นตัวอย่าง ดังนี้

3.2.4.1 พระโพธิสัตว์ในฐานะพี่ชายผู้เมตตา น้อง

หากความเมตตา หมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับความสุข และหวังให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ ความรักในฐานะพี่ชายที่ซัดเจนที่สุดของพระโพธิสัตว์ก็คือ การปกป้องน้องจากอันตราย และแม้ชีวิตก็สามารถสละแทนได้ ดังปรากฏใน “*อ.โรหนมิกชาติก*” พระพุทธเจ้าถือกำเนิดเป็นเนื่อนามว่า “โรหนะ” มีน้องชายชื่อ “จิตตมฤค” น้องสาวชื่อ “สุดตนา” เนื้อโพธิสัตว์รับหน้าที่เลี้ยงดูบิดา มารดา ผู้ชราและตาบอด วันหนึ่งพรานมาเห็นพระยาเนื้อสีทองก็กลับไปเล่าให้บุตรฟังก่อนจะเสียชีวิต เมื่อพระนางเขมาราชเทวีทรงสุบินว่ามีสุวรรณมฤคยืนอยู่บนแท่นทองแล้วแสดงธรรมด้วยเสียงอันไพเราะ จึงปรารถนา

จะได้พบ บุตรพรานอาสาไปจับมาถวาย พระยาเนื้อโพิธสัตว์ ยอมติดบ่วงเพื่อช่วยเนื้อตัวอื่น แต่เนื้อ “จิตตมฤค” และ “สุดตนา” ไม่ยอมหนีไปจากพี่ชายไปไหน เมื่อพรานได้สนทนากับพระยาเนื้อก็รู้สึกซาบซึ้งใจในความรักของพี่น้องและความกตัญญูของพระโพิธสัตว์จึงได้ปล่อยเนื้อทั้งสามไป พระยาเนื้อให้พรานลูบหลังตนเพื่อให้ขนสีทองติดมือพรานไป พรานได้นำขนสีทองนั้นกลับไปถวายให้พระราชและพระราชเทวีทอดพระเนตร อีกทั้งยังได้แสดงธรรมดั่งที่พระโพิธสัตว์สอนแก่พระเทวีจนพระนางหายจากอาการแพ้พระกรรม์ พระราชาทรงพอพระทัยจึงพระราชทานทรัพย์สมบัติให้เป็นอันมาก แต่พรานไม่รับเพราะประสงค์จะออกบวชเรื่องนี้ นอกจากเห็นความเมตตาของพระโพิธสัตว์ที่ยอมเป็นผู้เสียสละตนติดบ่วงเพื่อช่วยชีวิตน้องๆ และเนื้อตัวอื่นๆ แล้วยังเห็นความกตัญญูที่มีต่อบิดามารดา ผู้ชราและตาบอด และแม้การให้ “ธรรมทาน” แก่พราน ซึ่งไม่ได้อยู่ในฐานะน้องชาย แต่ก็แสดงให้เห็นความเป็นผู้มีปัญญาที่สั่งสอนพรานจนสามารถนำไปแสดงต่อพระเทวีและพระราชได้

ทั้งนี้ความเมตตาที่ปรารถนาจะให้คนที่รักปราศจากทุกข์ และพบกับความสุขไม่ได้สะท้อนให้เห็นเฉพาะการยอมสละชีวิตแทนเท่านั้น ทุกเรื่องที่พระโพิธสัตว์ปฏิบัติในฐานะพี่ชายล้วนมีเมตตาแฝงอยู่ทั้งสิ้น ผู้วิจัยมองว่า ความเมตตาเป็นพื้นฐานของการแสดงออกทั้งในแง่ของความรู้สึก คำพูด และพฤติกรรม ดังนั้น การให้ปัญญาเพื่อให้น้องหลุดพ้นจากความเขลาจึงล้วนมีฐานมาจากความเมตตา เพราะการจมอยู่กับความไม่รู้เป็นทุกข์อย่างหนึ่ง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ “กลัวไม่รักก็คงไม่สอน” หรือยามที่เห็นน้องทำผิดแล้วตักเตือน รวมทั้งพร้อมอภัยและให้อีกาสักต้องมาจากใจที่เมตตาเช่นเดียวกัน ผู้วิจัยจึงขอนำรายละเอียดของทั้ง 2 ประเด็นนี้มานำเสนอ ดังนี้

3.2.4.2 พระโพิธสัตว์ในฐานะพี่ชายผู้ให้ปัญญาแก่น้อง

เมื่อน้องชายตกอยู่ในสภาวะของความไม่รู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่เข้าใจ “ความไม่เที่ยงของชีวิต” พระโพิธสัตว์ในฐานะพี่ที่เข้าใจหลัก “อนิจจตา” อย่างถ่องแท้ จึงต้องสอนธรรมเพื่อให้น้องละความเศร้าโศกจากการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักให้ได้ ดังปรากฏใน “อ.ทศรถชาดก” ที่พระโพิธสัตว์ถือกำเนิดเป็น “รามบัณฑิตราชกุมาร” พระบิดาคือ ท้าวทศรถที่ได้ทรงให้สัญญาว่า จะมอบราชสมบัติแก่ราชโอรสที่เกิดจากเทวีองค์ใหม่คือ พระภรต ดังนั้นจึงขอให้พระรามออกเดินป่าเป็นเวลา 12 ปี โดยมีพระลักษมณ์กุมารน้องชาย และนางสีดาเทวี ผู้เป็นน้องสาว

ร่วมเดินป่าด้วย กษัตริย์ทั้งสามได้พำนักอยู่ในอาศรม จนกาลล่วงไป 9 ปี ท้าวทศรถ สิ้นพระชนม์ พระภรตกุมารจึงมาแจ้งข่าวแก่พี่ๆ ทั้งสาม พระลักขณกุมาร และนางสีดาเทวีต่างร่ำไห้ไม่ได้สติ มีเพียงพระรามบ้นจิตเท่านั้นที่ได้ทรงเศร้าโศกมิได้ทรงคร่ำครวญ ภรตกุมารจึงเอ่ยถามด้วยความสงสัยว่า “พี่รามบ้นจิต ด้วยอาณูภาพอะไร เจ้าพี่จึงไม่เศร้าโศก ถึงสิ่งที่ควรเศร้าโศก ความทุกข์มิได้ครอบงำพี่ เพราะได้สดับว่า พระราชบิดาสวรรคตแล้ว” (อ.ทศรถบ้นจิต, ล.3ภ.6: 78) พระรามบ้นจิตจึงแสดงเหตุแห่งความไม่เศร้าโศกของพระองค์ ให้น้องทั้งสามฟังว่า

“คนเราไม่สามารถจะรักษาชีวิตที่คนเป็นอันมากพรำ เพื่อถึงนักปราชญ์ผู้รู้แจ้งจะทำตนเพื่อให้เดือดร้อนเพื่ออะไรกันทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่ ทั้งพาลทั้งบ้นจิต ทั้งคนมั่งมีทั้งคนยากจน ล้วนบ่ยหน้าไปหามฤตยูทั้งนั้น/ ผลไม้ที่สุกแล้ว ก็พลันแต่จะหล่นลงเป็นแนฉันใด สัตว์ทั้งหลายเกิดมาแล้ว ก็พลันแต่จะตายเป็นแนฉันนั้น/ เวลาเข้าเห็นกันอยู่หลายคน พอถึงเวลาเย็นบางคนก็ไม่เห็นกัน เวลาเย็นเห็นกันอยู่หลายคน พอถึงเวลาเช้าบางคนก็ไม่เห็นกัน/ ถ้าผู้ที่คร่ำครวญหลงเบียดเบียนตนอยู่ จะพึงได้รับประโยชน์สักเล็กน้อยไซ้ บ้นจิตผู้มีปรีชาก็จะพึงทำเช่นนั้นบ้าง/ ผู้เบียดเบียนตนของตนอยู่ ย่อมชুবดม ปราศจากผิวพรรณ สัตว์ผู้ละไปแล้วไม่ได้ช่วยคุ้มครองรักษา ด้วยการรำไให้นั้นเลย การรำให้ไร้ประโยชน์/ คนฉลาดพึงดับไฟที่ไหม้เรือนด้วยน้ำฉันใด คนผู้เป็นนักปราชญ์ได้รับการศึกษามาดีแล้ว มีปัญญาเฉลียวฉลาด พึงรีบกำจัดความเศร้าโศกที่เกิดขึ้นโดยพลัน เหมือนลมพัดปยุ่นุฉนั้น/ คนๆ เดียวเท่านั้นตายไป คนเดียวเท่านั้น เกิดในตระกูล ส่วนการคบหากันของสรรพสัตว์ มีการเกี่ยวข้องกันเป็นอย่างยิ่ง/ เพราะเหตุนั้นแล ความเศร้าโศกแม้จะมากมาย ก็ไม่ทำจิตใจของนักปราชญ์ผู้เป็นพหูสูต มองเห็นโลกนี้และโลกหน้า รู้ทั่วถึงกรรมให้เร่าร้อนได้/ เราจักให้ยศ และโภคสมบัติ แก่ผู้ที่ควรจะได้ จักทะนุบำรุงภริยาญาติทั้งหลาย และคนที่เหลือ นี้เป็นกิจของบ้นจิตผู้มีปรีชา”

(อ.ทศรถบ้นจิต, ล.3 ภ.6: 79-80)

เมื่อสามพี่น้องพึงธรรมเทศนาจากรามบ้นจิตจบก็สามารถระงับความโศกจากการสูญเสียพระราชบิดา “ทศรถ” ได้ทันที เหตุการณ์ตอนนี้ แสดงให้เห็นว่า พระโพธิสัตว์เป็นผู้เข้าใจโลก เข้าใจความเป็นไปในชีวิตมนุษย์ได้เป็นอย่างดี จนสามารถแสดงธรรมข้อดังกล่าวให้น้องทั้งสามเกิดดวงตาเห็นธรรมในที่สุด

นอกจากนี้พระโพธิสัตว์ยังสอนให้น้องรู้จักการขมจิต ละความโกรธ และตั้งมั่นอยู่ในขันติ ดังปรากฏใน “อ.ทัตพรชาดก” ที่พระองค์ถือกำเนิด

เป็นโอรสพระยานาคราชนามว่า “มหาทัตทร” มีน้องชายชื่อว่า “จุลทัตทร” น้องมีนิสัยดุร้ายหยาบซ้า ไม่มีความอดทนอดกลั้น และมักทำผิดซ้ำซากจึงเป็นเหตุให้บิดาเนรเทศออกจากเมือง เมื่อออกมาอยู่ข้างนอกก็ยังไม่ทิ้งนิสัยเดิม วันหนึ่งถูกกลุ่มเด็กชาวบ้านพุดจาตุหมีนก็ทนไม่ได้จึงคิดจะทำร้าย พระโพธิสัตว์จึงสอนน้องว่า “บุคคลถูกขับไล่จากแคว้นแคว้นของตนไปอยู่ยังถิ่นอื่น ควรทำางใหญ่ไว้เพื่อเก็บคำหยาบคายทั้งหลาย/ บุคคลอยู่ในหมู่ชนผู้ไม่รู้จักตน ไม่ควรทำการถือตัวในที่ที่ไม่มีคนรู้จักตน โดยชาติหรือโดยวินัย/ บุคคลผู้มีปัญญาแม้เปรียบเสมือนด้วยไฟ เมื่อไปอยู่ต่างถิ่นไกล พึงอดทนแม้คำชู่ตะคอกของทาส” (อ.ทัตทรชาดก, ล.3 ก.4: 403) จากความตอนนี นอกจากแสดงให้เห็นปัญหาผ่านการสอนให้น้องตั้งมั่นอยู่ในขันติ และพึงระงับโทสะแล้ว ยังเห็นความรักความห่วงใยที่ซ่อนอยู่ภายใต้คำสอนนี้ชัดเจนด้วย เมื่อครบ 3 ปี บิดาก็เรียกกลับคืนสู่ภาคพิภพดั้งเดิม

เมื่อเห็นน้องชายลุ่มหลงในลาภสักการะ พระโพธิสัตว์ก็เตือนสติน้องให้เห็นความไม่เที่ยงของสรรพสิ่ง อันมีลาภ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ เป็นต้น ซึ่งคำสอนนี้ปรากฏใน “อ.กาฬพาหุชาดก” เมื่อครั้งพระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็นวานรเผือก ชื่อ “ราธะ” มีน้องชายชื่อ “โปฏฐปาทะ” ทั้งสองถูกพรานจับตัวไปถวายพระราชอา ต่อมาพรานได้จับลิงตัวใหญ่มาถวายเพิ่ม อาหารการกินดี ๆ จึงถูกจัดไปให้แก่ลิงตัวใหม่เป็นอันมาก วานรผู้น้องรู้สึกว่ามันไม่ได้รับการเอาใจใส่ดูแลเช่นเดิมจึงชวนพี่ชายหนีเข้าป่า พระโพธิสัตว์จึงสั่งสอนน้องไม่ให้ดั้นร่นและให้เข้าใจในความไม่เที่ยงของสรรพสิ่งว่า “ดูกร น้องโปฏฐปาทะ ธรรมในหมู่มนุษย์เหล่านี้ คือ ลาภ ความเสื่อมลาภ ยศ ความเสื่อมยศ นินทา สรรเสริญ สุข และทุกข์ เป็นของไม่เที่ยง เจ้าอย่าเศร้าโศกเสียใจไปเลย จะเศร้าโศกเสียใจไปทำไม?” (อ.กาฬพาหุชาดก , ล.3 ก.4: 580) จากนั้นก็อธิบายให้น้องเห็นว่า ด้วยลักษณะของลิงกาฬพาหุที่กระตือรือร้น และกลอกหน้ากลอกตาไปมา ไม่นานก็จะทำให้ราชกุมารหวาดกลัว การณ์เช่นนั้นก็เท่ากับว่า ลิงนั้นได้เป็นเสมือนผู้จับตัวเองออกไปจากที่แห่งนี้ และสิ่งนั้นก็จริงดังพี่ชายกล่าว ภายหลังลิงเผือก 2 พี่น้องก็ได้ลาภกลับคืนมา คำอธิบายของพระโพธิสัตว์ที่กล่าวกับน้องนั้นได้แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้ที่เข้าใจลักษณะหรือธรรมชาติของลิงอย่างถ่องแท้ จึงสามารถนำมาเป็นเครื่องพิสูจน์จนน้องได้ประจักษ์แก่สายตาดตนเอง

3.2.4.3 พระโพธิสัตว์ในฐานะพี่ชายผู้ก้ำและให้โอกาสน้อง

เหตุการณ์ที่น้องชายกระทำผิดต่อพระโพธิสัตว์ แต่ได้รับการก้ำจนสามารถกลับเนื้อกลับตัวเป็นคนดีได้อีกครั้ง พบในอรรถกถา 4 เรื่องคือ อ. มัยหสกุณชาตก, อ. อสทิสชาตก, อ. มัจฉทานชาตก และอ. โสณนันทชาตก

ใน “อ. มัยหสกุณชาตก” พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดในตระกูลเศรษฐี เมื่อบิดาล่วงลับก็ได้พิจารณาสมบัติ และคิดว่ามีมาก จึงอยากจะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยสร้างโรงงานไว้ที่ประตูเรือน และทำทานอยู่เป็นประจำ ครั้นเมื่อบุตรของตนเดินได้ พระโพธิสัตว์ก็คิดผูกน้องชายไว้ จึงฝากสมบัติทั้งหมดและลูกเมียให้น้องชายดูแล ส่วนตนขอออกบวช ก่อนไปได้ให้โอวาทว่า จงอย่าประมาท และหมั่นให้ทานเป็นประจำดังที่ที่เคยทำ จากนั้นก็ออกบวช ต่อมาน้องชายมีลูกเป็นของตัวเองก็กลัวว่าสมบัติจะถูกแบ่ง จึงได้วางแผนฆ่าบุตรน้อยของพระโพธิสัตว์ ส่วนโรงงานก็ปล่อยให้ร้างไม่เหลือแล้ว รวมทั้งไม่มีการสังเคราะห์ญาติ พระดาบสรู้เรื่องจึงกลับมาสั่งสอนให้น้องชายเห็นความไร้ประโยชน์ของการสะสมทรัพย์ไว้มาก โดยยกเรื่องนกเขามาเทศนาเปรียบเทียบกับตัวน้องชายว่า

นกชื่อว่า มัยหกะ นกเขาบินไปที่ไหนเขาและชอกเขา เกาต้นไม้ที่มีผลลูก ร้องว่า ของกู ๆ/ เมื่อมันร้องอยู่อย่างนี้ ผู้งนกที่นั่นมารวมกันพากันกินผลเล็บแล้วบินหนี มันก็ยังร้องอยู่นั่นเอง ฉันทใด/ บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน รวบรวมทรัพย์ไว้มากมาย ตนเองก็ไม่ได้ใช้สอยเลย ไม่มอบส่วนแบ่งแก่ญาติทั้งหลายด้วย/ เขาไม่ได้ใช้สอยผ้าถุง ผ้าห่ม ไม่รับประทานกัตตอาหาร ไม่ตัดทรงดอกไม้ ไม่ลูบไล้เครื่องลูบไล้ ไม่ใช่อะไรสักครั้งเดียว และไม่สังเคราะห์ญาติทั้งหลาย/ เมื่อมันเพ้ออยู่อย่างนี้ว่า ของกู ๆ หวง แหนไว้ ภายหลังพระราชาบ้าง โจรบ้าง ทายาทผู้ไม่เป็นที่รักบ้างเอาทรัพย์ไป คนนั้นก็จะบ่นเพ้ออยู่นั้นแหละ/ ส่วนผู้มีปริชาใช้เองด้วย สงเคราะห์ญาติทั้งหลายด้วย เขาจะได้รับเกียรติ เพราะการสังเคราะห์นั้น ละโลกนี้ไปแล้ว ก็จบบรรเทิงในสวรรค์

(อ. มัยหสกุณชาตก, ล. 3.ภ. 5: 167-168)

สุดท้ายน้องชายคิดได้ และกลับมาทำโรงงานอีกครั้ง เมื่อวางใจในตัวน้องแล้ว พระโพธิสัตว์ก็กลับไปยังป่าหิมพานต์ เพื่อบำเพ็ญฌานต่อไป ตราบสิ้นอายุขัย

ใน “*อ.อสทิสชาดก*” พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็น “อสทิสราชกุมาร” ราชโอรสของท้าวพรหมทัต ผู้ซึ่งไม่มีความปรารถนาในราชสมบัติ จึงมอบให้พระอนุชาชื่อ “พรหมทัตราชกุมาร” ครองราชย์ ต่อมาพระอนุชาเชื่อคำยุยงว่า อสทิสราชกุมาร ปรารถนาในราชสมบัติ จึงสั่งจับ แต่พระโพธิสัตว์หนีออกไปได้ และไปอาศัยอยู่เมืองอื่น วันหนึ่งมีศึก 7 เมืองมาประชิด พระอนุชาจึงให้คนไปทูลเชิญอสทิสราชกุมารมาช่วย พระโพธิสัตว์สามารถขับพระราชทัณฑ์ 7 เมืองกลับไป ได้ โดยไม่มีการเสียเลือดเนื้อแม้แต่น้อย จากนั้นก็ออกบวชตลอดชีวิต ในเรื่องนี้ นอกจากจะเห็นภาพของพระเชษฐาที่มีอนุชาทุเบาเชื่อฟังคำยุยง แต่ด้วยความเป็นผู้มีเมตตา เมื่อเห็นอนุชาเดือดร้อนเพราะมีศึกมาประชิดเมือง จึงออกมาช่วยแก้ไข จนทุกอย่างผ่านไปด้วยดี ขณะเดียวกันก็เห็น “ความเมตตา” ที่พระโพธิสัตว์มีต่อ กษัตริย์ทั้ง 7 เมืองด้วย เพราะทรงจับได้แต่ไม่ฆ่า

3.2.5 พระโพธิสัตว์ในฐานะผู้ให้ปัญญาแก่ญาติมิตร

ผู้วิจัยรวมบทบาทของพระโพธิสัตว์ในฐานะอื่นๆ เช่น ลุงแสดงคุณธรรมต่อหลาน หลานแสดงคุณธรรมต่อลุง หรือหลานแสดงคุณธรรมต่อญาติๆ จากกลุ่มข้อมูลที่นำมาศึกษา พบไม่มากนัก แต่ในจำนวนน้อยนั้นก็ทำให้พบข้อสังเกตว่า พระโพธิสัตว์ในฐานะผู้แสดงคุณธรรม หากไม่เป็นผู้ที่มีวิญญูคติมากก็มักจะเป็นผู้มีคุณวุฒิเหนือกว่า เช่น มีฐานะเป็นนักบวช หรือเป็นบัณฑิต

ใน “*อ.มตโรทนชาดก*” พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็นบุตรเศรษฐี เมื่อบิดามารดาตาย พี่ชายก็เป็นผู้จัดแจงดูแลสมบัติ ครั้นเมื่อพี่ชายตายลง ทุกคนก็ต่างร้องให้คร่ำครวญ จะมีก็แต่พระโพธิสัตว์เท่านั้นที่มั่นคงในมรณานุสติภาวนา ไม่แสดงอาการเศร้าโศกใดๆ ญาติทั้งหลายจึงพากันติเตียน พระโพธิสัตว์จึงแสดงธรรมสั่งสอนหมู่ญาติให้เข้าใจความไม่เที่ยงของสังขารสรรพสัตว์ว่า

“ท่านทั้งหลาย ย่อมร้องไห้ถึงแต่คนที่ตายแล้วๆ ทำไมจึงไม่ร้องไห้ถึงคนที่จักตายบ้างเล่า สัตว์ทุกจำพวกผู้ดำรงสรีระไว้ ย่อมละทิ้งชีวิตไปโดยลำดับ/ เทวดา มนุษย์ สัตว์จุตบาท หมูป่ากษัตริย์ และพวกงู ไม่มีอิสระในสรีระร่างกายนี้ ถึงจะอภิรมย์อยู่ (ในร่างกาย) นั้น ก็ต้องละทิ้งชีวิตไปทั้งนั้น/ สุขและทุกข์ที่เพ่งเล็งกันอยู่ในหมู่มนุษย์ เป็นของแปรผัน ไม่มั่นคงอยู่อย่างนี้ การคร่ำครวญ การร่ำไห้ไม่เป็นประโยชน์เลย เพราะเหตุไรกองโศกจึงท่วมทับท่านได้? พวกนักเลง และพวกคอกเหล่า ผู้ไม่ทำความเจริญ เป็นพาล หัวทกลูไม่มี ความขยันหมั่นเพียร ไม่ฉลาดในธรรม ย่อมสำคัญบัณฑิตว่าเป็นพาลไป”

(อ.มตโรทนชาดก, ล.3 ก.4 : 494-494)

หลังจากได้ฟังธรรมจนจบสิ้น บรรดาญาติทั้งหลายก็หายจากความเศร้าโศกทันที

นอกจากนี้ พบ 2 เรื่องที่พระโพธิสัตว์อยู่ในฐานะลงผู้สอนวิชาแก่หลานๆ เรื่องแรก “*อ.ชราทียชาดก*” พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็นมฤค วันหนึ่งน้องสาวนำบุตรมาให้สอน “มารยาเนื้อ” แต่หลานไม่สนใจรำเรียน จึงติดบ่วงนายพรานและตายในที่สุด พระโพธิสัตว์จึงกล่าวกับน้องสาวว่า “*ดูก่อนนางเนื้อชราทียา ฉันทไม่สามารถจะสั่งสอนเนื้อตัวนั้น ผู้มีกีบเท้า 8 กีบ มีเขาคดตั้งแต่โคนจรดปลาย ผู้ล่องเลยโอวาทเสียตั้ง 7 วันได้*” (*อ.ชราทียชาดก*, ล.3 ก.4: 262) ส่วนหลานใน “*อ.ติปัลลัตถมิตชาดก*” มีลักษณะตรงข้าม คือ ใฝ่ในการศึกษา มาณะพากเพียร จนเรียนสำเร็จ จึงสามารถเอาตัวรอดจากบ่วงนายพรานได้ ดังที่พระโพธิสัตว์ได้กล่าวกับน้องสาวว่า “*ดูก่อนน้องหญิง ฉันทยังเนื้อหลานชาย ผู้มีกีบ 8 กีบ นอนโดยเอาการ 3 ท่า มีเล่ห์กลมารยาหลายอย่าง ต้มกินน้ำในเวลาที่ยังคั้นให้เล่าเรียนมารยาของเนื้อดีแล้ว โดยประการที่เนื้อหลานชายกลั่นลมหายใจได้ โดยช่อนนาฬิกาข้างหนึ่งแนบติดอยู่กับพื้นดิน ทำเล่ห์กลลวงนายพรานด้วยอุบาย 6 ประการ*” (*อ.ติปัลลัตถมิตชาดก*, ล.3 ก.4: 262) ไม่นานหลานผู้เชื่อฟังลงก็สามารถนำตัวเองหลุดจากบ่วงนายพรานได้ พระโพธิสัตว์ในฐานะลงในเรื่อง ถูกสร้างให้เป็นผู้ใหญ่ที่ก่อปรทั้งวิญญู และคุณวุฒิ สามารถรู้แจ้งว่าในป่านั้นสิ่งที่อันตรายที่สุดสำหรับฝูงมฤค คือ บ่วงและนายพราน เหตุนี้จึงพยายามสอนหลานที่ยังด้อยประสบการณ์ให้เรียนรู้ “มารยาเนื้อ” เพื่อให้หลานหลงกล จนสามารถเอาตัวรอดจากกบดักได้ โดยใช้อุบาย 6 ประการคือ นอนตะแคงเหยียดเท้าทั้ง 4 ใช้กีบเท้าตะกุยหญ้าและดินร่วน ทำลั่นห้อยออกมา ทำให้ห้องพองขึ้น ถ่ายอุจจาระและปัสสาวะออกมา และกลั่นลมหายใจไว้ แต่ปรากฏว่า ยังมีหลานที่ไม่เชื่อฟังสุดท้ายเขาก็เป็นผู้นำตัวเองไปสู่ความตาย

จากทั้ง 3 เรื่องนี้ แสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าพระโพธิสัตว์จะเสวยพระชาติเป็นใคร และมีบทบาทใดในครอบครัว พระโพธิสัตว์ยังคงยึดมั่นที่จะให้ “ปัญญา” หรือ ไขสิ่งที่ยังไม่รู้แก่ผู้เป็นญาติมิตรโดยไม่รีรอ

4. สรุป

จากผลการวิเคราะห์สรุปได้ว่า เมื่อผู้อ่านมีความเชื่อตรงกันว่า พระโพธิสัตว์คือ อติตชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อครั้งที่ยังบำเพ็ญบารมีเพื่อการตรัสรู้ สิ่งทีคาดหวังว่าจะได้พบในอรรถกถาชาดกแต่ละเรื่องก็คือ “คุณธรรมความดี” (บารมี) ที่พระโพธิสัตว์ได้แสดงไว้ในแต่ละชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อ “พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดและมีบทบาทเป็นศูนย์กลางของครอบครัว” ไม่ว่าจะฐานะบิดา บุตร สามี พี่ และอื่นๆ จึงน่าจะมีส่วนกำหนดในการแสดงคุณธรรมเช่นกัน จากการวิเคราะห์ที่ได้ผลสรุปที่ค่อนข้างชัดเจนว่า *ในบทบาทของบิดา* พระโพธิสัตว์คือ ผู้มี “เมตตา” และพร้อมที่จะให้ “ปัญญา” แก่บุตรเสมอ, *ในบทบาทของบุตร* พระโพธิสัตว์ก็อยู่ในฐานะ “อภิชาตบุตร” ผู้เปี่ยมด้วย “ธรรม” มี “เมตตา” เลี้ยงดูบิดามารดาด้วยความกตัญญู รวมทั้งให้สติ และ “ปัญญา” ยามบิดามารดาทำสิ่งที่ผิดพลาด หรือเป็นไปเพราะความเขลา ทั้งนี้แม้บางพระชาติพระโพธิสัตว์จะอยู่ในฐานะบุตรผู้ถูกทารุณกรรมโดยบิดา ก็ยังคงแสดงให้เห็นการพยายามละโทษะ, อภัย และใช้ขันติสู้กับความเจ็บปวดจากการถูกทรมาณ และแม้ท้ายที่สุดแล้วจะต้องจบชีวิตลงก็ไม่พบการผูกใจเจ็บจากพระโพธิสัตว์แม้แต่น้อย *ในบทบาทสามี* คุณธรรมที่ปรากฏชัดที่สุด คือ “ความเมตตา” “อภัย” และ “ให้โอกาส” ไม่ว่าจะต้องพบเจอกับภรรยาผู้มี “ธรรม” เสมอกัน ภรรยาที่ฟังสอนได้ หรือภรรยาผู้ทุศีล โดยเฉพาะภรรยาประเภทหลัง พบว่าพระโพธิสัตว์มักจะให้อภัย ไม่ฆ่า ทว่าก็ไม่ให้โอกาสกลับมาใช้ชีวิตคู่ร่วมกันอีกครั้ง และข้อที่นำสังเกตประการหนึ่งคือ การได้ประสบพบเจอกับบรรดาภรรยาผู้ทุศีล ไร้ความซื่อสัตย์ มักมากในกามทั้งหลาย กลับช่วยให้พระโพธิสัตว์เกิดดวงตาเห็นธรรมว่า “มาตุคาม เป็นภัยอันใหญ่หลวงของสัตว์บริสุทธ์” ได้เร็วขึ้น ส่งผลให้สามารถตัด “บ่วง” ทางโลกอันเกิดแต่บุตร และภรรยา ก้าวสู่หนทางแห่งเนกขัมมะได้อย่างไร้ข้อผูกมัด *ในบทบาทพี่* คุณธรรมที่ปรากฏชัดคือ พี่ชายที่ “เมตตา” พี่ชายผู้ให้ “ปัญญา” แก่น้อง และพี่ชายผู้ “อภัย” และ “ให้โอกาส” เมื่อน้องทำสิ่งที่ผิดพลาดในชีวิตเพราะความเขลา ตี้อารมณ์ หรืออาจไม่รู้ แม้ *ในบทบาทของลุง* ผู้กอบปรีย์ด้วยวิญญู และคุณวิญญูก็ฟังให้ “ปัญญา” แก่ลูกหลาน หรือ *ในฐานะหลาน* ที่เป็นบัณฑิตผู้มีปัญญาก็ไม่รอช้าที่จะช่วยให้ญาติสามารถก้าวพ้นจากห้วงทุกข์นานาในชีวิตได้

เมื่อพิจารณาเนื้อหาของอรรถกถาชาดก โดยตัดส่วนที่เป็นปัจจุบัน วัตถุ และประชุมชาดกออกไป รวมทั้งหากไม่มองว่าตัวละครเอกของเรื่อง คือ

“พระโพธิสัตว์” เห็นได้ว่า คุณธรรมที่ตัวละครเอกแสดงออกมาแต่ละเรื่องหรือแต่ละชาติ ล้วนเป็นคุณธรรมที่ไม่อาจจำเพาะว่าผู้ที่เป็นพระโพธิสัตว์เท่านั้นจะพึงแสดงได้ โดยเฉพาะคุณธรรมที่สมาชิกครอบครัวพึงสงเคราะห์แก่กัน ไม่ว่าจะเป็น “บิดา” พึงสงเคราะห์ “บุตร” “บุตร” พึงสงเคราะห์ “บิดามารดา” “สามี” พึงสงเคราะห์ “ภรรยา” “พี่” พึงสงเคราะห์ “น้อง” และ “ญาติ” พึงสงเคราะห์ “ญาติ” แต่เมื่อมองในฐานะที่เป็นเรื่องราวในอดีตชาติของพระพุทธเจ้า และมอง การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบของพระโพธิสัตว์ในแต่ละชาติเสมือนการบำเพ็ญบารมี ในฐานะผู้เกิดมาเพื่อสั่งสมและเต็มเต็มบารมีให้ตนเอง ก็ทำให้ได้ข้อสรุปว่า *ผู้ทรงไว้ซึ่ง “คุณธรรม” เท่านั้นจึงจะนำพาตน และครอบครัวสู่ความผาสุกได้* และทุกบทบาทที่ได้รับในฐานะสมาชิกครอบครัว นอกจากแสดงให้เห็น “เมตตา” อันเป็นความปรารถนาดีที่จะให้บุคคลอื่นเป็นที่รักก้าวพ้นจากห้วงทุกข์และประสบแต่ความสุขแล้ว ยังช่วยให้คนในครอบครัวเกิดดวงตาเห็นธรรม โดยการใช้ “ปัญญา” มาสร้างประโยชน์แก่สมาชิกครอบครัว เพื่อให้พวกเขาได้พบแสงสว่างในชีวิตผ่าน ข้อคิด คำสอน และการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง

เอกสารอ้างอิง

- เทพรัตน์ราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (2524). **ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประพจน์ อัครวิรุฬหการ. (2524). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องโพธิสัตว์ในคัมภีร์เถรวาทและคัมภีร์มหายาน**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2546). **โพธิสัตว์จรยา: มรรคาเพื่อมหาชน**. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิสิทธิ์ กอบบุญ. (2552). “การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในฐานะผู้สังเกตการณ์.” ใน **วารสารไทยศึกษา** ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 กุมภาพันธ์ – กรกฎาคม 2552.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). **พระสูตร และอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ 3 ภาคที่ 1**. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2525). **พระสูตร และอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ 3 ภาคที่ 2**. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2525). **พระสูตร และอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ 3 ภาคที่ 3**. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2525). **พระสูตรและอรรถกถา แปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ 3 ภาคที่ 4**. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2525). **พระสูตร และอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ 3 ภาคที่ 5**. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2525). **พระสูตร และอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ 3 ภาคที่ 6**. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2525). **พระสูตร และอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ 3 ภาคที่ 7**. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2525). **พระสูตร และอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ 4 ภาคที่ 1**. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

_____. (2525). พระสูตร และอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ 4 ภาคที่ 2. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

_____. (2525). พระสูตร และอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ 4 ภาคที่ 3. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2538). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์ อทจ.จำกัด.

ศักดิ์ศรี แยมันดดา. (2543). วรรณคดีพุทธศาสนาพากย์ไทย. กรุงเทพฯ: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อาทิตย์ ชีรวณิชย์กุล. 2524. ทานและทานบารมี: ความสำคัญที่มีต่อการ
 รังสรรค์วรรณคดีไทยพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตร
 ดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทยคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย.

เว็บไซต์

วรรณทอง. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ: 1 มีนาคม 2558. จาก
<http://www.font.com/forum/index.php?topic>

องค์คพพ. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ: 1 มีนาคม 2558. จาก
<http://guru.google.co.th/guru/thread?tid>

ทิศทั้ง 6 ในทางพระพุทธศาสนา. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ: 1 มีนาคม 2558. จาก
<http://www.happy4night.com>

ความเครียดในการปฏิบัติหน้าที่และแนวทางการแก้ไขปัญหา
ของกำลังพลหน่วยเฉพาะกิจที่ 1 กองกำลังสุรนารี
Stress Relating to the Conduct of Operational
Duties Among the Personnel of Task Force 1
Suranaree Field Force and Solutions to Deal with
the Problem.

เอื้อพร ดิคนันท์¹ / กนกวรรณ มะโนรัมย์²

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง ความเครียดในการปฏิบัติหน้าที่และแนวทางการแก้ไขปัญหาของกำลังพลหน่วยเฉพาะกิจที่ 1 กองกำลังสุรนารี เป็นการศึกษาในรูปแบบงานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ ประการแรก เพื่อศึกษาระดับความเครียดที่เป็นผลมาจากการปฏิบัติหน้าที่ของกำลังพล หน่วยเฉพาะกิจที่ 1 กองกำลังสุรนารี ประการที่สอง เพื่อศึกษาปัจจัยแวดล้อมและปัจจัยส่วนบุคคลที่ทำให้กำลังพล หน่วยเฉพาะกิจที่ 1 กองกำลังสุรนารี เกิดความเครียด และประการที่สาม เพื่อศึกษาวิธีการจัดการเพื่อจัดหรือจัดความเครียดของกำลังพลเมื่อเกิดความเครียด โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ กำลังพลระดับพลทหาร นายทหารชั้นประทวนและนายทหารชั้นสัญญาบัตร หน่วยเฉพาะกิจที่ 1 กองกำลังสุรนารี ที่ปฏิบัติหน้าที่บริเวณชายแดนไทย – กัมพูชา อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ จำนวน 222 นาย โดยใช้แบบสอบถาม

¹นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

²รองศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

(Questionnaire) และการสัมภาษณ์ (Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผลการวิจัย พบว่า

1. กำลังพลส่วนใหญ่มีความเครียดในระดับน้อย (Mild Stress) โดยมีอาการหรือความรู้สึกเบื่อกว่าเซ็งมากที่สุด ($\bar{x} = 2.83$)
2. ปัจจัยสิ่งแวดล้อมและปัจจัยส่วนบุคคล ในภาพรวมส่งผลให้กำลังพลเกิดความเครียดในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.28$) โดยปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านครอบครัว ความผาสุกในการดำรงชีวิต
3. การจัดการแก้ไขปัญหามือกำลังพลเกิดความเครียดกำลังพลได้ใช้วิธีการต่าง ๆ ในการจัดการความเครียดเป็นบางครั้ง ($\bar{x} = 2.37$) โดยวิธีที่ใช้ในการจัดการความเครียดมากที่สุด 3 ลำดับ คือ การหลีกเลี่ยงการปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ที่เสี่ยงภัยและหาวิธีป้องกันอันตราย การพูดคุยกับเพื่อนและหัวเราะสร้างอารมณ์ขันและการอ่านหนังสือ ดูหนัง ฟังเพลง ซึ่งเป็นการจัดการแบบการมุ่งแก้ไขปัญหา (Problem Focused Coping Strategy) และการแสวงหาการสนับสนุนทางสังคม (Seeking Social Support)

การศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า การสนับสนุนให้กำลังพลใช้วิธีการที่เหมาะสมในการจัดการเมื่อเกิดความเครียด เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการเน้นการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชารวมทั้งการสร้าง ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของกำลังพล ในการปฏิบัติภารกิจ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของพื้นที่ชายแดน ให้บรรลุเป้าหมาย อันจะส่งผลให้กำลังพลมีความเครียดจากการปฏิบัติหน้าที่ลดลงด้วย

คำสำคัญ: ความเครียด, ปัจจัยแวดล้อมและปัจจัยส่วนบุคคลที่ทำให้เกิดความเครียด, การจัดการเมื่อเกิดความเครียด

Abstract

This study of stress relating to the conduct of operational duties among the personnel of Task Force 1 Suranaree Field Force is a quantitative and qualitative research study with 3 objectives. Firstly to study stress levels resulting from the conduct of operational duties of Task Force 1 Suranaree Field Force. Secondly to study environmental and personal factors causing stress among the personnel of Task Force 1 Suranaree Field Force from a sample of 222 privates, non – commissioned officers and commissioned officers in Task Force 1 Suranaree Field Force deployed along the Thai – Cambodian border in Kantharalak District, Srisaket Province using questionnaires and interviews to collect data and information. The research results revealed that

1. Most personnel had “mild stress” levels with most expressing feelings of boredom. ($\bar{x} = 2.83$)

2. Environmental and personal factors overall had “little” effect on causing stress. ($\bar{x} = 2.28$) The factors which had the most effect on causing stress were family and personal happiness factors.

3. When personnel experience stress they also use these methods to deal with the problem “sometimes” .The three most used measures were to avoid duties in high risk areas and to protect against danger, talking with friends and reading , watching movies and listening to music. These measures demonstrated problem focused coping strategies and efforts aimed at seeking social support in dealing with stress.

This study demonstrates that supporting personnel to use appropriate methods to cope with stress is vitally important, especially the emphasis on social interaction between superiors and

subordinates. This includes building understanding in the role of personnel in maintaining security in border areas which also helps reduce the levels of stress among personnel in carrying out their duties.

Keywords: Stress, Environmental and Personnel Factors Causing Stress, Stress Coping

1. บทนำ

จากสภาพภูมิรัฐศาสตร์ที่มีที่ตั้งและพรมแดนติดกันของประเทศไทยและกัมพูชา ทำให้ทั้งสองประเทศมีความขัดแย้งเรื่องเขตแดนกันมาโดยตลอด โดยเฉพาะการปักปันเขตแดนทั้งทางบกและ ทางน้ำ รวมทั้งการอ้างกรรมสิทธิ์เหนือพื้นที่ทับซ้อน 4.6 ตารางกิโลเมตรบริเวณปราสาทเขาพระวิหาร โดยทั้งสองประเทศได้มีการเคลื่อนกำลังทหารมาเผชิญหน้ากันมาตั้งแต่ปี 2548 และในปี 2551 ได้เกิดความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงมีการปะทะกันของกำลังทหารและเกิดความสูญเสียทั้ง 2 ฝ่าย ซึ่งถึงแม้ว่าทั้ง 2 ประเทศมีการเจรจากันหลายครั้ง แต่ก็ยังไม่เป็นผลสำเร็จ ความขัดแย้งดังกล่าวจึงดำเนินมาจนถึงปัจจุบัน และจากนโยบายความมั่นคงและยุทธศาสตร์การป้องกันประเทศได้กำหนดให้ความมั่นคงแห่งชาติด้านการทหาร โดยให้มีการสร้างเสริมกิจการด้านการทหาร ให้เป็นกำลังที่เข้มแข็งของชาติมีความสามารถในการรบการสงครามการปราบจลาจล เพื่อรักษาผลประโยชน์ เอกราช และความมั่นคงของชาติให้ยั่งยืนถาวรต่อไป ดังนั้น กองกำลังสุรนารี ซึ่งเป็นหน่วยรับผิดชอบปฏิบัติการกิจในการป้องกันการรุกรานอธิปไตยจากกองกำลังภายนอกประเทศในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง จึงต้องปฏิบัติการกิจให้สำเร็จตามที่ได้รับมอบหมายให้สอดคล้องกับแผนป้องกันประเทศ โดยได้จัดเตรียมแผนเผชิญเหตุ นำกำลังเข้าควบคุมภูมิประเทศที่สำคัญ จัดตั้งจุดตรวจการณ์ สร้างเส้นทางยุทธวิธีเข้าสู่พื้นที่ชายแดน เพื่อให้สามารถนำกำลังเข้าแก้ไขสถานการณ์ให้ทันท่วงทีและได้ส่งกำลังทหารเข้าไปปฏิบัติหน้าที่ป้องกันประเทศบริเวณชายแดนไทย – กัมพูชา โดยมีการสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปปฏิบัติหน้าที่ระหว่าง 6 เดือน ถึง 1 ปี

สำหรับกำลังพลที่ได้รับคำสั่งให้เข้าไปปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่โดยรอบปราสาทเขาพระวิหาร ในห้วงเวลาหนึ่งนั้น กำลังพลจะต้องจากครอบครัวไปเป็นระยะเวลานานอย่างน้อย 6 เดือน โดยฐานปฏิบัติการของทหารตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกล มีความยากลำบากในการเดินทาง ขาดความสะดวกสบายทั้งที่พักอาศัย สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ รวมทั้งกำลังพลต้องปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมหรือภูมิประเทศทางทหาร และปฏิบัติการร่วมกับทหารต่างหน่วย ที่สำคัญกำลังพลต้องเผชิญกับสถานการณ์กดดันและความรุนแรงที่เกิดขึ้นอย่างไม่คาดคิด เช่น การบาดเจ็บ พิการหรือเสียชีวิต ส่งผลกระทบแก่กำลังพลที่ประสบเหตุด้วยตนเอง

รับรู้หรืออยู่ในเหตุการณ์ เกิดภาวะวิกฤติต่อสุขภาพอย่างรุนแรง ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณ สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อสุขภาพกาย สุขภาพจิต รวมทั้งคุณภาพชีวิตในการทำงานและจากสถานการณ์ที่เสี่ยงภัยดังกล่าว มีผลทำให้กำลังพลทหารเกิดหวาดกลัว วิตกกังวลมากกว่าปกติ อาจทำให้เกิดปัญหาสุขภาพจิตหรือโรคทางจิตเวชตามมา เช่น ความเครียด (Stress) โรคเครียดภายหลังเหตุการณ์สะเทือนขวัญ (Post Traumatic Stress Disorder) โรคประสาทวิตกกังวล (Generalized Anxiety Disorder) โรคซึมเศร้าและฆ่าตัวตาย (Depression and Suicide) ได้

จากการรายงานสถานภาพกำลังพลที่ปฏิบัติหน้าที่ราชการสนามและจากการที่ผู้วิจัยเป็นผู้รับผิดชอบการบริการทางการแพทย์แก่กำลังพลที่ปฏิบัติหน้าที่บริเวณชายแดนไทย – กัมพูชา พบว่าในปี 2554 มีกำลังพลที่ปฏิบัติหน้าที่บริเวณชายแดนไทย – กัมพูชา ระดับพลทหารได้ตั้งใจฆ่าตนเอง (Attempted Suicide) โดยใช้อาวุธประจำกายของทหารคือ ปืน M.16 ยิงตัวตาย แต่ไม่สำเร็จ และเข้ารับการรักษาที่รพ.ค่ายสรรพลีธิประสงค์ ซึ่งสาเหตุการฆ่าตัวตายเป็นผลมาจากมีความเครียดอย่างรุนแรง นอกจากนี้ยังได้ศึกษาผลการประเมินความเครียดของกำลังพลทหารที่ปฏิบัติหน้าที่ ณ ที่ตั้งปกติห้วงปี 2554 พบว่ากำลังพลมีความเครียดระดับสูง จำนวน 357 นาย คิดเป็นร้อยละ 56.48 จากกำลังพลที่ได้รับการประเมินความเครียด 632 นาย

ซึ่งหากกำลังพลมีความเครียดก็จะส่งผลกระทบต่อร่างกายข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่ทำให้กำลังพลเกิดความเครียดและวิธีจัดการเมื่อกำลังพลเกิดความเครียด เพื่อนำมาสู่แนวทางปฏิบัติในการแก้ไขและป้องกันปัญหา อันเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ราชการสนาม ลดอัตราการสูญเสียกำลังพลจากสาเหตุที่ป้องกันได้ ตลอดจนลดความวิตกกังวล ห่วงใยของครอบครัว เพิ่มคุณภาพชีวิตของกำลังพล ทำให้กำลังพลสามารถปฏิบัติหน้าที่เพื่อตอบสนองต่อภารกิจของกองทัพบกในการป้องกันประเทศทั้งในภาวะปกติและภาวะที่มีความขัดแย้งระหว่างประเทศ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความเครียดที่เป็นผลมาจากการปฏิบัติหน้าที่ของกำลังพล หน่วยเฉพาะกิจที่ 1 กองกำลังสุรนารี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยแวดล้อมและปัจจัยส่วนบุคคลที่ทำให้กำลังพล หน่วยเฉพาะกิจที่ 1 กองกำลังสุรนารี เกิดความเครียด
3. เพื่อศึกษาวิธีการจัดการ เพื่อขจัดหรือลดความเครียดของกำลังพล เมื่อเกิดความเครียด

2. แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาใช้เป็นแนวทางการวิจัย ดังนี้

ในเรื่องของความเครียด (Stress) นั้น นักวิชาการหลายท่านได้อธิบายความหมายของความเครียดในลักษณะรวม ๆ คล้ายกัน คือ เป็นภาวะอารมณ์หรือความรู้สึกที่เกิดขึ้น เมื่อเผชิญปัญหาต่าง ๆ ที่ทำให้บุคคลรู้สึกไม่สบายใจ คับข้องใจ หรือถูกบีบคั้น กดดัน จนทำให้เกิดความทุกข์ใจ สับสน โกรธ หรือเสียใจ หรือความเครียดเป็นช่วงที่ทำให้บุคคลเกิดความตื่นตัว เพื่อแก้ไขสถานการณ์นั้นสิ่งกระตุ้นให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน เนื่องจากต้องปรับตัวเพื่อให้ความเครียดนั้นลดลง รวมทั้งความเครียดเป็นสภาวะทางร่างกายหรือจิตใจที่มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งในและนอกตัวตน ทำให้ร่างกายและจิตใจเสียภาวะสมดุลเกิดเป็นความโกรธ กลัว กังวลและความเครียดเป็นการตอบสนองทางร่างกายและจิตใจต่อสิ่งกระตุ้นที่ไม่น่าพอใจ บ่อย ๆ และมากเกินไป เป็นการตอบสนองต่อเหตุการณ์ที่คุกคามภายในสภาพแวดล้อมนั้น ๆ (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2539, รัชชยา ชัยประสาธน์, 2547 และ Schultz, 2002)

ส่วนเรื่องความเครียดในการทำงานนั้น เป็นความรู้สึกทางด้านจิตใจที่มีอิทธิพลต่อการทำงาน เช่น ความรู้สึกไม่พอใจในการทำงานและเป็นการคุกคามจากปัจจัยที่เกี่ยวกับงาน เช่น งานมากเกินไป งานที่รับผิดชอบสูง สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกหรือสภาพการทำงานไม่ดี (รพาทิมพ์ เมฆศรีอรุณ, 2536)

และจากงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกำลังพลที่ปฏิบัติหน้าที่ราชการสนามตามนโยบายความมั่นคงของชาติด้านการทหารจึงได้ศึกษานโยบาย

ดังกล่าว โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 กำหนดให้รัฐต้องพิทักษ์รักษาไว้ ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ เกราช อธิปไตย และบูรณภาพ แห่งเขตอำนาจรัฐและต้องจัดให้มีกำลังพลทหาร อาวุธยุทโธปกรณ์ และเทคโนโลยีที่ทันสมัยและเพียงพอ เพื่อพิทักษ์รักษาเอกราช อธิปไตย ความมั่นคงของรัฐ สถาบันพระมหากษัตริย์ ผลประโยชน์แห่งชาติและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและเพื่อการพัฒนาประเทศ

ดังนั้น กองทัพบก จึงได้มอบหมายให้กองกำลังสุรนารีได้รับผิดชอบพื้นที่ตามนโยบายความมั่นคงแห่งชาติในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 5 จังหวัด คือ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ สุรินทร์ อุบลราชธานีและอำนาจเจริญ ซึ่งกำลังพลที่กองกำลังสุรนารีส่งออกไปปฏิบัติหน้าที่ ผู้วิจัยได้ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างนั้นปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ปราสาทเขาพระวิหาร อ.กันทรลักษ์ณ จ.ศรีสะเกษ โดยกำลังพลจะมีภารกิจในการป้องกันการรุกรานอธิปไตยจากกองกำลังภายนอกประเทศตลอดจนพิทักษ์ชีวิตและทรัพย์สินของราษฎร ซึ่งจากภารกิจหน้าที่รับผิดชอบดังกล่าวอาจจะส่งผลให้กำลังพลเกิดความเครียดได้และจากผลงานวิจัยของ อิศรารักษ์กุล (2554) เรื่อง สภาวะสุขภาพจิตและทัศนคติของกำลังพลกองทัพบกที่ปฏิบัติภารกิจในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในกำลังพล 259 นาย พบว่าในเดือนที่ 3 ของการปฏิบัติภารกิจกำลังพลมีความเครียด ร้อยละ 61.50 มีภาวะเสี่ยงต่อโรคซึมเศร้า ร้อยละ 34.55 ส่วนสาเหตุของความเครียด ได้แก่ ปัญหาด้านการเงิน ร้อยละ 62.20 ความปลอดภัยในชีวิต ร้อยละ 57.93 และปัญหาครอบครัว ร้อยละ 48.63 รวมทั้ง ดิเรก พรหมบาง (2553) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อขวัญของกำลังพลที่ปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า กำลังพลมีความเครียดในการทำงานขวัญของกำลังพลอยู่ในระดับปานกลาง ในด้านสิทธิกำลังพลมีความต้องการผลตอบแทนในรูปแบบของเงินเดือนค่าตอบแทนความก้าวหน้าในการเลื่อนยศหรือตำแหน่งและ อนุพงษ์ เกศราแก้ว (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการทหาร สังกัดกองพลทหารม้าที่ 1 รักษาพระองค์ พบว่าข้าราชการทหารมีระดับความเครียดในการเกณฑ์ปกติ

นอกจากนี้ยังได้ศึกษาทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs) ซึ่งอธิบายว่ามนุษย์มีความต้องการเป็นลำดับขั้น โดยที่ขั้นต้นตอบสนองต่อความต้องการขั้นต่ำสุดก่อนและแสวงหาความต้องการขั้นสูงต่อไป ตามลำดับ 7 ลำดับ ได้แก่ ความต้องการทางสรีระ ความ

ต้องการความปลอดภัย ความต้องการความเป็นเจ้าของและความรัก ความต้องการเป็นที่ยอมรับยกย่องเกียรติยศชื่อเสียง ความต้องการใฝ่เรียนรู้ ความต้องการทางสุนทรีย์และความสำเร็จ รวมทั้งรูปแบบการจัดการความเครียดของ Lasarus and Folkman (1984) ซึ่งอธิบายว่า การจัดการกับความเครียด มี 2 รูปแบบ คือ การมุ่งจัดการกับปัญหา (Problem – Focused Coping) โดยใช้กลวิธีต่าง ๆ ในการจัดการกับปัญหา ได้แก่ การเผชิญหน้ากับปัญหา การวางแผน แก้ไขปัญหาและการแสวงหาการสนับสนุนทางสังคมและการมุ่งจัดการทางอารมณ์ ได้แก่ การถอยห่าง การควบคุมตนเอง การรับผิดชอบต่อปัญหา

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ กำลังพลหน่วยเฉพาะกิจที่ 1 กองกำลังสุรนารีที่ปฏิบัติหน้าที่บริเวณชายแดนไทย – กัมพูชา ในห้วงปีงบประมาณ 2556 จำนวน 700 นาย กลุ่มตัวอย่าง คือ กำลังพลหน่วยเฉพาะกิจที่ 1 กองกำลังสุรนารี ระดับพลทหาร นายทหารชั้นประทวนและนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่มีชั้นยศ ตั้งแต่พลทหารถึงชั้นยศพันโทที่ปฏิบัติหน้าที่บริเวณโดยรอบปราสาทเขาพระวิหาร ระหว่างเดือนตุลาคม 2555 ถึงเดือนตุลาคม 2556 โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่ความน่าจะเป็น (Non-Probability Sampling) และใช้วิธีคัดเลือกแบบบังเอิญ (Accidental Selection)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการดำเนินการวิจัยแบบผสม (Mixed Research Methods) ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยเครื่องมือที่ใช้วิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผ่านกระบวนการตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งมีค่า IOC เท่ากับ 0.67 จากนั้นได้นำแบบสอบถามไปทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) กับกำลังพลกลุ่มตัวอย่างกองร้อยพลเสนารักษ์ โรงพยาบาลค่ายสรรพสิทธิประสงค์ จำนวน 40 นาย พร้อมหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach' s Coefficient Alpha) มีค่าความเชื่อมั่นของระดับความเครียด ปัจจัยแวดล้อมและการจัดการกับความเครียด เท่ากับ 0.9335

แบบสอบถาม แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไป ได้แก่ อายุ สังกัดระดับการศึกษา สถานภาพสมรส เงินเดือน ระยะเวลาปฏิบัติหน้าที่ราชการสนามและโรคประจำตัว ส่วนที่ 2 เป็นแบบประเมินวิเคราะห์ความเครียดด้วยตนเอง โดยใช้แบบประเมินความเครียดของกรมสุขภาพจิต ชนิด 5 คำถาม (ST-5) ถามความรู้สึกที่เกิดขึ้น ใน 2-4 สัปดาห์ ได้แก่ ปัญหาในการนอน มีสมาธิน้อย หงุดหงิด กระวนกระวาย ว้าวุ่นใจ รู้สึกเบื่อเซ็งและไม่อยากพบปะผู้คน ส่วนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยที่ก่อให้เกิดกำลังพลเกิดความเครียดในการปฏิบัติหน้าที่ราชการสนาม 5 ด้าน ได้แก่ ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน ด้านบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ ด้านความก้าวหน้าขวัญกำลังใจในการทำงาน ด้านค่าตอบแทน/รายได้ และด้านครอบครัว ความพอใจในการดำรงชีวิต รวมทั้งสิ้น 24 ข้อ ส่วนที่ 4) เป็นแบบสอบถามวิธีการจัดการเมื่อเกิดความเครียด จำนวน 15 ข้อ และเครื่องมือที่ใช้วิจัยเชิงคุณภาพ คือ การสัมภาษณ์ (Interview) ในประเด็นที่สงสัยหรือต้องการข้อมูลเชิงลึก

การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำหนังสือถึงผู้บังคับการ หน่วยเฉพาะกิจที่ 1 กองกำลังสุรนารี เพื่อขออนุญาตเข้าไปเก็บข้อมูลและนำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง ณ ฐานปฏิบัติการของกำลังพลกลุ่มเป้าหมาย พร้อมทั้งสัมภาษณ์กำลังพลเพิ่มเติมเกี่ยวกับข้อมูลด้านสภาพภูมิประเทศ ความเสี่ยง และการบังคับบัญชา โดยได้แจกจ่ายแบบสอบถามแก่กำลังพล 275 นาย ได้รับตอบกลับสมบูรณ์ 222 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 80.72 นำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จสำหรับการวิจัย (SPSS) คำนวณหาค่า ร้อยละ (Percentage) ค่าความถี่ (Frequency) รวมทั้งค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) นำเสนอข้อมูลในรูปแบบของตารางพร้อมการอภิปรายผล

4. ผลการวิจัย

สภาพความเครียดของกำลังพลที่ปฏิบัติหน้าที่บริเวณชายแดน ไทย - กัมพูชา

1. การศึกษาคุณลักษณะทั่วไปของกำลังพลกลุ่มตัวอย่าง 222 นาย พบว่า มีอายุระหว่าง 21-25 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 80.10 เป็นพลทหารมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 68.70 สังกัด ร.6 และหน่วยขึ้นตรงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 61.10 ส่วนระดับการศึกษา พบว่า สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 62.6 สำหรับรายได้ มากกว่าครึ่ง มีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท ต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 75.40 อายุราชการมากที่สุด 2 ปี คิดเป็นร้อยละ 70.60 ระยะเวลาในการปฏิบัติการราชการสนามระหว่าง 6 เดือน – 1 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50.70 กำลังพลกลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 92.4 ไม่มีโรคประจำตัว (ดูตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 แสดงค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ ระดับชั้นยศ สังกัด ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส รายได้ อายุราชการ ระยะเวลาที่ปฏิบัติราชการสนาม และโรคประจำตัว

คุณลักษณะทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
อายุ		
21 – 25 ปี	139	62.60
26 – 30 ปี	31	14.00
31 – 35 ปี	8	3.60
36 – 45 ปี	10	4.50
46 – 50 ปี	14	6.30
มากกว่า 50 ปี	20	9.00
รวม	222	100.00
ระดับชั้นยศ		
พลทหาร	134	60.40
นายทหารชั้นประทวน	80	36.00
นายทหารชั้นสัญญาบัตร	8	3.60
รวม	222	100.00
สังกัดหน่วยปกติ		
ร.6 หน่วยขึ้นตรง	134	60.40
ร.13 และหน่วยขึ้นตรง	27	12.20
ร.16 และหน่วยขึ้นตรง	39	17.60
หน่วยอื่น ๆ	22	9.90
รวม	222	100.00

คุณลักษณะทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
ระดับการศึกษาสูงสุด		
ประถมศึกษา	18	8.10
มัธยมศึกษาตอนต้น	73	32.90
มัธยมศึกษาตอนปลาย	89	40.10
อนุปริญญา, นนส.	29	13.10
ปริญญาตรี	13	5.90
รวม	222	100.00
สถานภาพสมรส		
โสด	139	62.60
สมรส	75	33.80
หย่า / หม้าย	7	3.20
แยกกันอยู่	1	0.50
รวม	222	100.00
รายได้ / เงินเดือน		
ต่ำกว่า 10,000 บาท	148	66.70
10,000 – 20,000 บาท	46	20.70
20,000 – 30,000 บาท	26	11.70
มากกว่า 30,000 บาท	2	0.90
รวม	222	100.00
อายุราชการ		
2 ปี	134	60.40
3 – 10 ปี	36	16.20
11 – 20 ปี	16	7.20
21 – 30 ปี	25	11.30
มากกว่า 30 ปี	11	5.00
รวม	222	100.00
ระยะเวลาที่ปฏิบัติราชการสนาม		
ต่ำกว่า 6 เดือน	19	8.60
6 เดือน – 1 ปี	141	63.50
มากกว่า 1 ปี	62	27.90
รวม	222	100.00

คุณลักษณะทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
โรคประจำตัว		
มี	25	11.30
ไม่มี	197	88.70
รวม	222	100.00

2. การศึกษาระดับความเครียดและอาการแสดงเมื่อเกิดความเครียดพบว่า กำลังพลส่วนใหญ่มีความเครียดในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 80.18 รองลงมา คือ ระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 16.66 และกำลังพลมีความเครียดระดับมากถึงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 2.25 และ 0.90 ตามลำดับ และพบว่า ปัจจัยด้านการดำเนินชีวิตมีผลทำให้กลุ่มตัวอย่างความเครียดอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.86$) โดยเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ รู้สึกเบื่อ, เซ็ง ($\bar{x} = 0.80$) รองลงมาคือ มีปัญหาในการนอน นอนไม่หลับหรือนอนมาก ($\bar{x} = 0.64$) และปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ไม่อยากพบปะผู้คน ($\bar{x} = 0.26$) และจากการสัมภาษณ์ พบว่า สาเหตุที่กำลังพลมีความเครียดระดับน้อยเพราะเป็นห่วงที่อยู่ในสภาวารณปกติไม่มีสถานการณ์หรือการรุกรานจากกองกำลังต่างชาติ (ดูตารางที่ 2 และ 3)

ตารางที่ 2 แสดงค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ระดับความเครียดของกำลังพล

ระดับความเครียด	คะแนนความเครียด	จำนวน	ร้อยละ
เครียดน้อย	0 – 4	178	80.18
เครียดปานกลาง	5 – 7	37	16.66
เครียดมาก	8 – 9	5	2.25
เครียดมากที่สุด	10 – 15	2	0.90
รวม	-	222	100.00

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อาการแสดง

ความรู้สึกหรืออาการ	\bar{x}	S.D.	ระดับความเครียด
มีปัญหาการนอน นอนไม่หลับหรือนอนมาก	0.64	0.61	น้อย
มีสมาธิน้อยลง	0.59	0.60	น้อย
หงุดหงิด/กระวนกระวาย/ว้าวุ่นใจ	0.58	0.61	น้อย
รู้สึกเบื่อ, เซ็ง	0.80	0.64	น้อย
ไม่อยากพบปะผู้คน	0.26	0.52	น้อย
รวม	2.86	0.59	น้อย

3. การศึกษาปัจจัยแวดล้อม ที่ทำให้กำลังพลเกิดความเครียดทั้ง 5 ด้าน มีดังนี้

3.1 ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน พบว่า สภาพแวดล้อมในการทำงานมีผลทำให้กลุ่มตัวอย่างมีความเครียดในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.32$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ความเพียงพอและความพร้อมใช้ของเครื่องมือ/อาวุธยุทธโปกรณ์ ($\bar{x} = 2.55$) รองลงมา คือ สุขภาพอาหารในที่พัก/ฐานปฏิบัติการ ($\bar{x} = 2.39$) และปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ความไม่แน่นอนของสถานการณ์การเมือง/พื้นที่พิพาท ($\bar{x} = 2.13$) (ดูตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของปัจจัยที่ทำให้กำลังพลเกิดความเครียด ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน

ปัจจัยที่ทำให้กำลังพลเกิดความเครียด	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{x}	S.D.	ระดับความเครียด
1. สภาพแวดล้อมในการทำงาน			
1.1 การปฏิบัติหน้าที่ในภูมิภาคประเทศและสถานการณ์ที่เสี่ยงต่ออันตราย	2.28	0.86	น้อย
1.2 ระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่	2.23	0.90	น้อย
1.3 ความไม่แน่นอนของสถานการณ์การเมือง/พื้นที่พิพาท	2.13	0.94	น้อย
1.4 สุขภาพอาหารในที่พัก /ฐานปฏิบัติการ	2.39	1.03	น้อย
1.5 คุณภาพและความเพียงพอของอาหาร น้ำดื่ม	2.36	1.13	น้อย
1.6 ความเพียงพอและความพร้อมใช้ของเครื่องมือ/อาวุธยุทธโปกรณ์	2.55	0.99	น้อย
รวม	2.32	0.98	น้อย

3.2 ปัจจัยด้านบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบมีผลทำให้กลุ่มตัวอย่างมีความเครียดในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.27$) หากพิจารณารายข้อ พบว่า ปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ สัมพันธภาพกับกำลังพลระดับเดียวกันและผู้ใต้บังคับบัญชา ($\bar{x} = 2.45$) รองลงมา คือ สัมพันธภาพกับผู้บังคับบัญชา ($\bar{x} = 2.39$) และปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การรักษาระเบียบวินัยและความลับของทางราชการ (\bar{x}

=2.10) ส่วนข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า กำลังพลต้องปรับตัวเข้ากับทหารต่างหน่วย ซึ่งมีพื้นฐานต่างกันบ้างแต่กำลังพลมีความยึดมั่นต่อวินัยทหาร ทำให้กำลังพลมีความสามัคคีสามารถทำงานช่วยเหลือกัน เพื่อที่จะให้การปฏิบัติการกิจได้สำเร็จ (ดูตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 แสดงค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของปัจจัยที่ทำให้กำลังพลเกิดความเครียดด้านบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ

ปัจจัยที่ทำให้กำลังพลเกิดความเครียด	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{x}	S.D.	ระดับความเครียด
2. บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ			
2.1 ปริมาณภาระงานและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชา	2.24	1.16	น้อย
2.2 สัมพันธภาพกับผู้บังคับบัญชา	2.39	1.34	น้อย
2.3 สัมพันธภาพกับกำลังพลระดับเดียวกันและผู้ใต้บังคับบัญชา	2.45	2.28	น้อย
2.4 ความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจของกำลังพลในหน่วย	2.34	1.08	น้อย
2.5 การรักษาระเบียบวินัยและความลับของทางราชการ	2.10	0.98	ปานกลาง
2.6 โอกาสในการแสดงความคิดเห็น/ให้ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติหน้าที่	2.11	0.94	น้อย
รวม	2.27	1.30	น้อย

3.3 ปัจจัยด้านความก้าวหน้าขวัญกำลังใจในการทำงาน พบว่า ทำให้กลุ่มตัวอย่างมีความเครียดในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.32$) หากพิจารณารายข้อ พบว่า ปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การดูแลสุขภาพกำลังพล ($\bar{x} = 2.44$) รองลงมา คือ การตรวจเยี่ยม/การเยี่ยมให้กำลังใจจากผู้บังคับบัญชาระดับสูง ($\bar{x} = 2.39$) และปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การพิจารณาเลื่อนขั้น ขั้นยศ เงินเดือนและความดีความชอบและการดูแลเรื่องสวัสดิการสิทธิ กำลังพล (การรักษาพยาบาล, ค่าระดับขั้นยศ, พสร. หรือการช่วยเหลือครอบครัว) ($\bar{x} = 2.25$) ซึ่งในการดูแลสุขภาพกำลังพลนั้น โรงพยาบาลค่ายสรรพสิทธิประสงค์ได้ให้บริการทางการ

แพทย์เคลื่อนที่ในสนาม เตือนละ 1 ครั้ง และหากกำลังพลเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังทางโรงพยาบาลได้นายากำลังพลใช้ประจำไปบริการถึงที่ด้วย (ดูตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 แสดงค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของปัจจัยที่ทำให้กำลังพลเกิดความเครียดด้านความก้าวหน้าขวัญและกำลังใจในการทำงาน

ปัจจัยที่ทำให้กำลังพลเกิดความเครียด	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{x}	S.D.	ระดับความเครียด
3. ความก้าวหน้า / ขวัญกำลังใจในการทำงาน			
3.1 การพิจารณาเลื่อนขั้น ระดับชั้นยศ เงินเดือนและความดี ความชอบต่าง ๆ	2.25	1.09	น้อย
3.2 การสับเปลี่ยนกำลัง , การโยกย้าย	2.26	1.07	น้อย
3.3 การเข้าศึกษาหลักสูตรตามแนวทางรับราชการทหารหรือหลักสูตรความเชี่ยวชาญเฉพาะเหล่า	2.36	1.12	น้อย
3.4 การให้โอกาสลาพัก	2.32	1.09	น้อย
3.5 การดูแลเรื่องสวัสดิการสิทธิกำลังพล (การรักษาพยาบาล, ค่าระดับชั้นยศ , พสร หรือการช่วยเหลือครอบครัว)	2.25	1.01	น้อย
3.6 การตรวจเยี่ยม / การเยี่ยมให้กำลังใจจากผู้บังคับบัญชาระดับสูง	2.39	1.04	น้อย
3.7 การดูแลสุขภาพกำลังพล	2.44	1.12	น้อย
รวม	2.32	1.08	น้อย

3.4 ปัจจัยด้านค่าตอบแทนและรายได้ พบว่า ทำให้กำลังพลเกิดความเครียดในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.06$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ เงินเดือน/เงินเพิ่มต่าง ๆ มีความเหมาะสม ($\bar{x} = 2.25$) (ดูตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 แสดงค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของปัจจัยที่ทำให้กำลังพลเกิดความเครียดด้านค่าตอบแทน / รายได้

ปัจจัยที่ทำให้กำลังพลเกิดความเครียด	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{x}	S.D.	ระดับความเครียด
4. ค่าตอบแทน / รายได้			
4.1 เงินเดือน เงินเพิ่มต่าง ๆ มีความเหมาะสม	2.25	1.24	น้อย
4.2 ได้รับเบี้ยเลี้ยง เต็มเม็ดเต็มหน่วย/เบี้ยเลี้ยงออกตามเวลา	1.86	0.86	น้อยที่สุด
รวม	2.06	1.05	น้อย

3.5 ปัจจัยด้านครอบครัว ความผูกพันในการดำรงชีวิต พบว่า ทำให้กำลังพลเกิดความเครียดในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.45$) เมื่อพิจารณารายชื่อ พบว่า ปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การได้รับการสนับสนุนและกำลังใจจากครอบครัวในการมาปฏิบัติหน้าที่ราชการสนาม ($\bar{x} = 2.48$) รองลงมา คือ ภาระความรับผิดชอบต่อครอบครัว ($\bar{x} = 2.45$) จากข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า กำลังพลมีความห่วงใยในครอบครัวเกี่ยวกับภาระที่ภรรยาต้องรับผิดชอบดูแลครอบครัวแทน (ดูตารางที่ 8)

ตารางที่ 8 แสดงค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของปัจจัยที่ทำให้กำลังพลเกิดความเครียดด้านครอบครัว / ความผูกพันในการดำรงชีวิต

ปัจจัยที่ทำให้กำลังพลเกิดความเครียด	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{x}	S.D.	ระดับความเครียด
5. ปัจจัยด้านครอบครัว/ความผูกพันในการดำรงชีวิต			
5.1 ภาระความรับผิดชอบต่อครอบครัว	2.45	0.90	น้อย
5.2 ความขัดแย้งกับบุคคลในครอบครัว	2.41	1.00	น้อย
5.3 การได้รับการสนับสนุนและกำลังใจจากครอบครัวในการมาปฏิบัติหน้าที่ราชการสนาม	2.48	0.92	น้อย
รวม	2.45	0.94	น้อย

4. การจัดการกับความเครียด พบว่า กำลังพลมีวิธีการจัดการกับความเครียด โดยมีความถี่ของการปฏิบัติอยู่เป็นบางครั้ง ($\bar{x} = 2.37$) โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า วิธีการจัดการความเครียดที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ หลีกเลี่ยงการปฏิบัติงานในที่เสี่ยงภัยและหาวิธีป้องกันอันตราย ($\bar{x} = 2.82$) รองลงมาคือ ระบายความเครียด โดยการพูดคุยกับเพื่อนและหัวเราะสร้างอารมณ์ขัน ($\bar{x} = 2.67$) ส่วนปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ใช้ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและสูบบุหรี่ เพื่อระบายความเครียด ($\bar{x} = 1.97$) (ดูตารางที่ 9)

ตารางที่ 9 แสดงค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของวิธีการจัดการความเครียด

วิธีการจัดการความเครียด	\bar{x}	S.D.	การปฏิบัติจริง
1. หลีกเลี่ยงการปฏิบัติงานในที่เสี่ยงภัยและหาวิธีป้องกันอันตราย	2.82	1.02	บ่อยครั้ง
2. ศึกษาข้อมูล/รายละเอียดเพิ่มเติมเมื่อมีสถานการณ์ไม่ปลอดภัย	2.12	0.87	บางครั้ง
3. ให้ความสำคัญและร่วมคิดหาแนวทางปฏิบัติงานที่ปลอดภัยเมื่อมีสถานการณ์ไม่ปลอดภัย	2.50	0.87	บ่อยครั้ง
4. ทำใจยอมรับและบอกกับตัวเองว่าการปฏิบัติงานในพื้นที่ไม่น่ากลัว	2.04	0.71	บางครั้ง
5. บนบานสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองตนเองให้ปลอดภัย	2.24	0.92	บางครั้ง
6. นำสิ่งศักดิ์สิทธิ์พกติดตัวเพื่อป้องกันความไม่ปลอดภัย	2.55	0.93	บ่อยครั้ง
7. ใช้ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ	1.97	0.86	บางครั้ง
8. ผีกลสมาธิเพื่อลดความเครียด	2.42	0.85	บางครั้ง
9. ระบายความเครียด โดยการพูดคุยกับเพื่อน	2.67	0.87	บ่อยครั้ง
10. ปรึกษาปัญหากับผู้บังคับบัญชา	2.41	0.71	บางครั้ง
11. ปรึกษาปัญหากับครอบครัว/คนรัก	2.24	0.92	บางครั้ง
12. ระบายความเครียดโดยการอ่านหนังสือ ดูหนัง ฟังเพลง	2.55	0.93	บ่อยครั้ง
13. สูบบุหรี่ เพื่อระบายความเครียด	1.97	0.86	บางครั้ง
14. ออกกำลังกาย เพื่อระบายความเครียด	2.42	0.85	บางครั้ง
15. หัวเราะสร้างอารมณ์ขัน	2.67	0.87	บ่อยครั้ง
รวม	2.37	0.87	บางครั้ง

5. อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย ความเครียดจากการปฏิบัติหน้าที่และแนวทางแก้ไขปัญหาของกำลังพล หน่วยเฉพาะกิจที่ 1 กองกำลังสุรนารี สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลการศึกษา พบว่า กำลังพลกลุ่มตัวอย่างมีความเครียดจากการปฏิบัติหน้าที่ในระดับต่ำ (Mild Stress) ซึ่งมีความเครียดเกิดน้อยมากและหมดไปในระยะเวลาอันสั้น เกี่ยวข้องกับสาเหตุเพียงเล็กน้อย เป็นเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันและพบว่ากำลังพลส่วนใหญ่เมื่อเกิดความเครียดจะมีความรู้สึกเบื่อเซ็ง ซึ่งเป็นความเครียดที่ส่งผลกระทบต่ออารมณ์และจิตใจ จึงสามารถอธิบายได้ว่าในหัวงที่เข้าไปเก็บข้อมูลนั้นอาจอยู่ในหัวงที่กำลังพลปฏิบัติหน้าที่ตามปกติ ไม่มีสถานการณ์รุนแรงหรือถูกรุกรานด้วยกองกำลังต่างชาติ รวมทั้งกำลังพลได้รับการดูแลอย่างดีจากผู้บังคับบัญชา ประกอบกับก่อนออกมาปฏิบัติหน้าที่ (Pre-Deploy) ทางโรงพยาบาลค่ายสรรพสิทธิประสงค์ได้จัดอบรมเรื่องความเครียดและการดูแลตนเองเมื่อเกิดความเครียดและในระหว่างปฏิบัติหน้าที่ในสนามได้จัดกิจกรรม Mobile คลายเครียดให้กับกำลังพลและทำการประเมินความเครียดของกำลังพลทุก 3 เดือน จึงทำให้กำลังพลมีความสามารถในการรับมือ พร้อมทั้งเผชิญปัญหาต่าง ๆ ได้ ความเครียดระดับต่ำนี้ กรมสุขภาพจิต (2539) กล่าวว่า ความเครียดระดับต่ำในระยะเวลาไม่นานนัก จะเป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลกระทำการต่าง ๆ ได้อย่างกระตือรือร้น ได้ฝึกปรือแก้ไข มีความคิดสร้างสรรค์ อดิ้วยะต่าง ๆ ในร่างกายมีโอกาสจะรับมือกับภาวะเครียดเกิดขึ้น ทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจในทักษะความสามารถของตน มีความเชื่อมั่นภาคภูมิใจในตนเองมากขึ้น

2. ส่วนปัจจัยแวดล้อมและปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลให้กำลังพลเกิดความเครียด พบว่า ปัจจัยต่าง ๆ ส่งผลให้กำลังพลเกิดความเครียดในระดับน้อย ซึ่งถึงแม้ว่าปัจจัยต่าง ๆ จะทำให้กำลังพลเกิดความเครียดในระดับน้อยก็ตาม ยังพบว่า ปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด 3 ลำดับ ดังนี้

2.1 ปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดลำดับหนึ่ง คือ ปัจจัยด้านครอบครัวและความผาสุกในการดำรงชีวิต ซึ่งจากการสัมภาษณ์พบว่ากำลังพลมีความเป็นห่วงครอบครัวโดยภรรยาต้องเลี้ยงดูบุตรตามลำพัง รวมทั้งต้องรับภาระต่างๆ แทนสามีระหว่างมาปฏิบัติหน้าที่ในส่วนของภรรยาพบว่ามีความเป็นห่วงสามีเกรงจะ

ได้รับอันตราย แต่ถึงอย่างไรก็ตาม หน่วยเฉพาะกิจได้จัดให้กำลังพลลาพักตาม ห้วงเวลา ในระหว่างปฏิบัติหน้าที่ก็สามารถติดต่อครอบครัวได้ตลอดเวลาทาง โทรศัพท์หรือสื่ออื่นๆ ได้

2.2 ปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยมากลำดับสอง คือ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ในการทำงาน เนื่องจากกำลังพลต้องปฏิบัติหน้าที่ในภูมิประเทศและสถานการณ์ที่ เสี่ยงต่ออันตรายเป็นเวลานาน ขาดความสะดวกสบายทั้งที่พัก อาหาร สุขภาพ และสิ่งอำนวยความสะดวก สอดคล้องกับ นุชรินทร์ สิริประภาวรรณ (2542 : 18-19 อ้างใน ประภาส ใจวงษา, 2547: 8-9) กล่าวว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเครียด ในการทำงาน ได้แก่ ปัจจัยที่เกี่ยวกับตัวงาน (Factors Intrinsic to the Job) เช่น สภาพการทำงาน (Work Conditions) ระยะเวลาทำงานที่ยาวนาน (Long Periods) และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สุรศักดิ์ ตานูจรรย์ (2536) ศึกษาความเครียดในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ในสถานีตำรวจนคร บาลในกรุงเทพมหานคร พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความเครียดในระดับมาก ได้แก่ ที่พักอาศัยและสิ่งแวดล้อมในการปฏิบัติงาน

2.3 ปัจจัยมีค่าเฉลี่ยมากลำดับสาม คือ ปัจจัยด้านความก้าวหน้าชีวิต และกำลังใจในการทำงาน พบว่า กำลังพลต้องการให้มีการดูแลสุขภาพ, การได้รับการ เยี่ยมให้กำลังใจจากผู้บังคับบัญชา การสับเปลี่ยนกำลัง การให้โอกาส ลาพัก การศึกษาต่อ การดูแลสุขภาพจิตการสันทนาการ ซึ่งอธิบายได้ว่ากำลังพลมีความ ต้องการพื้นฐานเพื่อสร้างความสมบูรณ์แบบในชีวิตสอดคล้องกับทฤษฎีลำดับขั้น ความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs) ได้แก่ ความ ต้องการทางสรีระ, ความต้องการด้านความปลอดภัย, ความต้องการความเป็น เจ้าของ, ความต้องการเป็นที่ยอมรับ, ความต้องการใฝ่รู้ใฝ่เรียน, ความต้องการ ทางสุนทรีย์และความต้องการความสำเร็จ ดังนั้นถ้าบุคคลไม่ได้รับการตอบสนอง ความต้องการดังกล่าว ก็จะมีผลให้เกิดความเครียดและสอดคล้องกับทฤษฎีสอง ปัจจัยของเฮิร์ซเบิร์ก (Herzberg's Two Factors Theory) กล่าวถึงปัจจัย ค้ำจุน (Maintenance Factor) ว่าปัจจัยที่จะค้ำจุนให้แรงจูงใจในการทำงานของ บุคคลตลอดเวลา ได้แก่ ความก้าวหน้าในอนาคต ความก้าวหน้าในทักษะวิชาชีพ ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นต้น จึงจะทำให้บุคคลพึง พอใจในการทำงาน สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ซึ่งปัจจัยทั้ง 3 ด้าน ถึงแม้จะส่งผลให้กำลังพลเกิดความเครียดในระดับน้อย แต่สามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ในการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของกำลังพลและป้องกันมิให้กำลังพลเกิดความเครียดจากการปฏิบัติหน้าที่ในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้กำลังพลมีความผาสุก มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีกำลังใจในการปฏิบัติภารกิจให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

3) การจัดการหรือการแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดความเครียด พบว่า เมื่อมีความเครียดเกิดขึ้นจะปรับตัวหรือกำลังพลมีการจัดการความเครียดปฏิบัติด้วยวิธีต่าง ๆ เป็นบางครั้ง ซึ่งวิธีที่กำลังพลใช้ในการจัดการความเครียดมากที่สุด คือ หลีกเลี่ยงการปฏิบัติงานในพื้นที่เสี่ยง พูดคุยกับเพื่อน หัวเราะ สร้างอารมณ์ขัน และอ่านหนังสือ ดูหนัง ฟังเพลง ซึ่งถือว่าเป็นการจัดการกับความเครียด (Stress Coping) แบบมุ่งแก้ไขปัญหา (Problem Focused Coping Strategy) โดยมีการวางแผนแก้ไขปัญหา (Planful Problem Solving) และการแสวงหาการสนับสนุนทางสังคม (Seeking Social Support) สอดคล้องกับแนวคิดรูปแบบทางการจัดการกับความเครียดของ Lazarus และ Folkman (1985) รวมทั้งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของสตูดริก พิลกันทา (2541) เรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความเครียดในการทำงานและพฤติกรรมเผชิญความเครียดของตำรวจจราจรในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ตำรวจจราจรเลือกใช้พฤติกรรมเผชิญกับความเครียดแบบมุ่งแก้ไขปัญหา ดังนั้นการที่กำลังพลใช้วิธีการจัดการกับความเครียดแบบมุ่งแก้ไขปัญหาและการแสวงหาการสนับสนุนทางสังคม จึงเป็นวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสมและเกิดผลดีต่อกำลังพลเพราะเป็นวิธีการที่ช่วยให้ปัญหาต่างๆ คลี่คลายและความเครียดก็จะลดลงด้วย

6. ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษา ถึงแม้ว่ากำลังพลโดยรวมจะมีระดับความเครียดน้อย และปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดกำลังพลเกิดความเครียดในระดับน้อยก็ตาม แต่ยังพบว่า มีปัจจัยที่ทำให้กำลังพลเกิดความเครียดที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ปัจจัยด้านครอบครัวและความผาสุกในการดำรงชีวิต ดังนั้น ผู้วิจัยจะนำผลการศึกษาเสนอต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อใช้เป็นแนวทางพัฒนา แก้ไขและป้องกันปัญหา สาเหตุที่ก่อให้เกิดกำลังพลเกิดความเครียด ดังนี้

1. ผู้บังคับหน่วยทหารควรจัดกิจกรรมหรือโครงการที่ส่งเสริมสัมพันธภาพ ความรัก ความเข้าใจ ความอบอุ่นและความเข้มแข็งในครอบครัว

ของกำลังพล รวมทั้งส่งเสริมอาชีพให้กับกลุ่มแม่บ้าน เพื่อให้มีรายได้เสริมสามารถแบ่งเบาภาระของสามีได้และควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับความเครียดที่เกิดจากปัจจัยทางครอบครัว เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อการศึกษา

2. ผู้บังคับหน่วยควรจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพจิตแก่กำลังพล โดยขอการสนับสนุนจาก ศูนย์สุขภาพจิตภายในจังหวัดหรือโรงพยาบาลกองทัพบก เช่น หัวเราะคลายเครียด การทำสมาธิ การผ่อนคลายกล้ามเนื้อเพื่อเป็นการส่งเสริมให้กำลังพลมีสุขภาพจิตดี สามารถปฏิบัติหน้าที่เพื่อตอบสนองต่อนโยบายของกองทัพบกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7. ข้อจำกัดในการวิจัย

1. การสอบถามและสัมภาษณ์กำลังพลกลุ่มตัวอย่างในห้วงที่กำลังพลปฏิบัติหน้าที่ในสถานการณ์ที่ปกติไม่มีการปะทะกับกองกำลังต่างชาติ อาจส่งผลให้ระดับความเครียดในภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ซึ่งหากมีสถานการณ์รุนแรงหรือมีการปะทะกับกองกำลังต่างชาติอาจทำให้ระดับความเครียดของกำลังพลเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์

2. กำลังพลกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นระดับพลทหาร (ร้อยละ 68.70) ซึ่งเป็นกำลังพลที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของกำลังพลระดับชั้นประทวนและระดับนายทหาร ซึ่งถ้าหากตอบแบบสอบถามในทางที่ส่งผลกระทบต่อหน่วยทหารอาจทำให้ผู้บังคับบัญชาไม่ยอมรับ

เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2539). **ความเครียดและสุขภาพจิตของคนไทย บทคัดย่อ**. กรุงเทพฯ : กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข.
- รพาทิมพ์ เมฆศรีอรุณ. (2536). **สาเหตุของความเครียดในการปฏิบัติงานของบรรณารักษ์ในห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- รักษา ชัยประศาสน์. (2547). **โปรแกรมการฝึกอบรมการจัดการความเครียดในที่ทำงาน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร (วปอ.). (2552). **คู่มือเรื่องความมั่นคงแห่งชาติ ประจำปีการศึกษา 2553 – 2554**. (อัดสำเนา).
- อนุพงษ์ เกศราแก้ว. (2543). **ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการทหารสังกัดกองพันทหารม้าที่ 1 รักษาพระองค์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- อิสรา รัชกุล. (2554). **สภาวะสุขภาพจิตและทัศนคติของกำลังพลกองทัพบกที่ปฏิบัติภารกิจในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้**. วิทยานิพนธ์ต้นฉบับ กองจิตเวชและประสาทวิทยา โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า.
- Lasarus, R.S. & Folkman. (1984). **Stress Appraisal and Coping**. New York: Spring.
- Maslow. (1954). **Hierarchy of Needs theory**. New York : Harper.
- Schultz. (2002). **Stress Ecology**. Boston : Kluwer Academic.

Is Left or Right Better? A Branching Direction and the Processing of English Relative Clauses of Thai University Students

Lugsamee Nuamthanom Kimura¹

บทคัดย่อ

การสอนภาษาอังกฤษสำหรับวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีในช่วงเวลา 2 - 3 ปีที่ผ่านมา ทำให้ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่านักศึกษาไทยจำนวนมากมีปัญหาด้านความเข้าใจต่อภาษาอังกฤษเชิงวิทยาศาสตร์ เนื่องจากโครงสร้างประโยคเชิงซ้อน ดังเช่น โครงสร้างอนุประโยค ไบเบอร์ (2006) กล่าวว่า โครงสร้างภาษาแบบอนุประโยคจะพบมากในงานเขียนเชิงวิทยาศาสตร์และเทคนิค และในกลุ่มส่วนขยายคำที่ไม่ใช่บุพบท โครงสร้างอนุประโยคนับเป็นโครงสร้างที่ใช้บ่อยที่สุดในภาษาหลายรูปแบบ เช่น บทสนทนา บันเทิงคดี และงานวิชาการ (ไบเบอร์และอื่นๆ, 1999) บทความวิจัยฉบับนี้มีความพยายามนำเสนอการศึกษาทิศทาง การกระจายข้อมูลของโครงสร้างภาษาแบบอนุประโยค และผลกระทบของโครงสร้างดังกล่าวต่อความเข้าใจภาษา ของนักศึกษาภาษาอังกฤษในฐานะภาษาต่างประเทศ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ประเทศไทย งานวิจัยเรื่องนี้ยังจัดทำขึ้นบนข้อสันนิษฐานหลักที่ว่า โครงสร้างการกระจายข้อมูลในทิศทางขวา ง่ายต่อความเข้าใจมากกว่าโครงสร้างการกระจายข้อมูลในทิศทางกลางซึ่งถูกเรียกว่าทิศทางซ้ายในงานวิจัยฉบับนี้ด้วย ดังนั้นหากมีการนำข้อมูลที่คล้ายคลึงกัน บรรจุในโครงสร้างอนุประโยคสองทิศทางที่แตกต่างข้างต้น นักศึกษาก็มีโอกาสไม่เข้าใจโครงสร้างแบบแรกน้อยกว่า และไม่สามารถจดจำข้อมูลที่เกิดขึ้นในประโยคหลักเมื่ออ่านโครงสร้างแบบที่สองมากกว่า ทั้งนี้ผู้วิจัยหวังว่าผลการวิจัยจะนำเสนอข้อสมมุติฐานที่ว่าหากผู้สอนภาษา มีความเข้าใจในปัญหาของผู้เรียน

¹อาจารย์ประจำ สาขาภาษาและวรรณคดีตะวันตก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

และลักษณะของสื่อการเรียนการสอน ผู้สอนจะสามารถสร้างสื่อการเรียนการสอนหรือกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ทิศทางการกระจายข้อมูล, ความเข้าใจข้อมูล, นักศึกษาไทยในมหาวิทยาลัย

Abstract

Having taught English for Science and Technology (EST) for several years, the researcher has frequently observed that many of Thai students find the language of scientific thought extremely difficult to understand mainly because of complex sentence structures, such as those in Relative Clauses. As Biber (2006) acknowledges, relative clauses occur quite frequently in scientific and technical writing; and among non-prepositional postmodifiers, they are the most frequently used structure in genres ranging from conversation to fiction and academic texts (Biber et al, 1999). In this article, attempts have been made to explore a branching direction of English relative clauses and its effect on language processing of Thai English as a Foreign Language (EFL) learners at Ubon Ratchathani University, Thailand. The study was conducted based largely on the hypothesis that the right branching structure would be more easily processed than the center-embedded, also called the left branching in this work. And thus, if similar information is structured in these two different directions, students should display a tendency toward less difficulties understanding the right branching, and hardly retain information in the matrix clause of the center-embedded. Results obtained hopefully illustrated one of the premises that state when teachers tried to understand learners' challenges and the characteristics of their teaching materials, they should be able to determine how to create the best possible materials and learning activities.

Keywords: a branching direction, information processing, Thai university students

1. Introduction

In the past four decades, research in the area of English relative clauses (henceforth RCs) from an L1 (the 1st language) perspective has been associated with a solid body of three major approaches: (1) a description of their structures within and between languages (e.g. Comrie, 1981; Downing, 1981; Keenan 1985); (2) an explanation of their function in discourse (e.g. Fox, 1987; Givon, 1979; Nuamthanom, 2003); and (3) psycholinguistic studies on the comprehension of RCs (e.g. Carrol, 2008; Clancy et al., 1986; Prideaux and Baker 1986). Along the same line, research on L2 (the 2nd language) RC acquisition has also expanded into three major strands: (1) the implicational universals of language (e.g. Doughty, 1991; Hamilton, 1994; Phoocharoensil & Simargool, 2010); (2) the influences of instruction on RC acquisition (e.g. Abdolmanafi & Rezaee, 2012; Croteau, 1995; Gass, 1982); and (3) the cross-linguistic influences on RC second language acquisition (e.g. Isumi, 2003; Liu, 1998; Prentza, 2012). These approaches, either from an L1 or L2 perspective, seem to overlap to a large extent. For instance, any given study may explore the structures of RCs, their functions in discourse, and how they influence language processing. In the current work, however, an emphasis was placed only on the comprehension study of RCs by Thai EFL students in higher education.

The selection of this topic as an object of focus was due to the researcher's personal interest in the use of grammatical devices in meaningful ways as well as a long-standing observation of students' struggle with complex sentence structures in English. In particular, it has been discovered that many students find the language of scientific thought extremely difficult to access due

mainly to complex sentence structures such as those found in RCs. In retrospect, the researcher now realize that a major cause of the failure regarding this grammatical choice might have been linked to different factors. For example, "the internal structural complexity ascribed to their nature of subordination has presented many formidable challenges of form" (Sadighi & Jafarpur, 1994, 141). It was reported that students had to deal with the syntactic diversity of RCs in English, which covered at least 40 different types (Celce-Murcia & Larsen-Freeman, 1999). The researcher have also observed that students can seldom distinguish the subtle difference between restrictive and non-restrictive RCs, nor understand the pragmatic/discourse functions of this device.

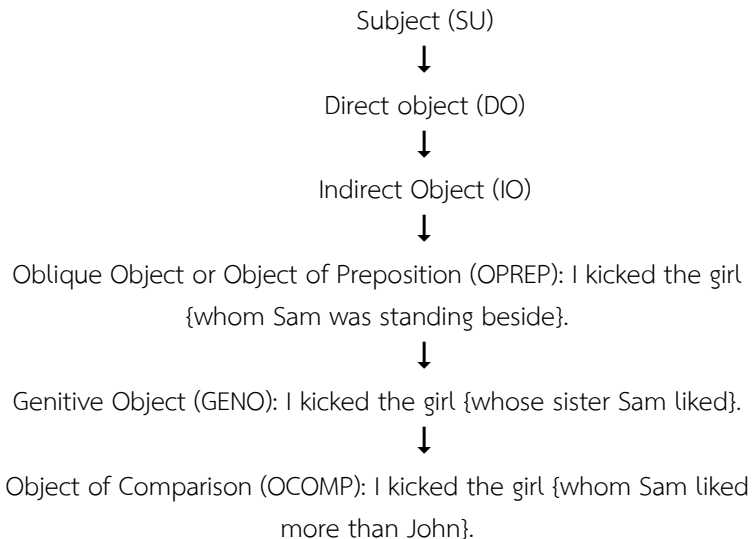
Grammarians and linguists have long accepted that the English RCs contain a complicated information structure and conform to one specific order known as the Noun Phrase Accessibility Hierarchy (NPAH). This hierarchy suggests that some RC structures are more easily processed than others. It declares that RC in (a) is more accessible than (b), which is itself more accessible than (c):

- (a) I kicked the girl {who ate my chocolate cake}. (SU)
- (b) I kicked the girl {whom the children liked very much}. (DO)
- (c) I kicked the girl {whom Sam sent the invitation to}. (OPREP)

Initially introduced by Keenan and Comrie (1977), the Accessibility Hierarchy is influenced by the semantic and grammatical role of the relative pronoun, which is co-referential with the RC head NP (Noun Phrase). In (a), for example, the head NP of the RC '*the girl*' is the subject of the RC verb '*eat*'. In contrast, '*the girl*' in (b) is the direct object of '*like*' and in (c) is the indirect

object of ‘*send*.’ Keenan and Comrie (1979) then organized the semantic and syntactic roles of the relative pronouns, which were responsible for the distribution of RCs, into the following hierarchy:

Figure 1 The Accessibility Hierarchy

Regarding this hierarchy, Keenan and Comrie (1975) made another claim that captured the attention of many called linguists. They observed that when ascending the hierarchy from Subject, the difficulty of understanding, and therefore the difficulty of learning, increased. Consequently, as illustrated earlier sentence (b) is more difficult to understand than sentence (a) but less difficult than (c).

As Marefat and Rahmany (2009) pointed out, Keenan and Comrie’s work has inspired many related studies. Among them are the studies that focus on both the position of embedding of the RC, also known as the role of the head noun within the main clause (embeddedness: the center-embedded/left branching vs. the right

branching) and the role of the relative pronoun within the subordinate clause (focus/function: subject relatives vs. object relatives). Importantly, these combinations lead to four basic relative constructions as follows:

Center-embedding, also called left branching in this work

Subject-subject (Ss): the head NP is the subject of the main clause, whereas the relative pronoun is the subject of the subordinate clause.

(d) The man {who speaks Japanese} is my boyfriend.

Subject-object (So): the head NP is the subject of the main clause, whereas the relative pronoun is the object of the subordinate clause.

(e) The program {which you recommended} was great.

Right Branching

Object-subject (Os): the head NP is the object of the main clause, whereas the relative pronoun is the subject of the subordinate clause.

(f) I saw the man {who speaks Japanese}.

Object-object (Oo): the head NP is the object is the object the main clause, whereas the relative pronoun is the object of the subordinate clause.

(g) I watched the program {that you recommended}.

Based on these combinations, one important claim was made: in the center-embedded or left branching (So, Ss), the whole sentence is more difficult than it is in the right branching (Os, Oo) (Kuno, 1974). This is because the former visually interrupts the flow of information, while the latter does not. This is also known as the Perceptual Difficulty Hypothesis (PDH) proposed by Kuno (1975).

These well-established claims have in turn guided the researcher into conducting action research in the course entitled English for Science and Technology offered for non-English major students from the Faculty of Engineering and Faculty of Science at Ubon Ratchathani University, Thailand. Due to a strong correlation between the internal structural complexity of RCs and associated learning difficulties, the researcher has been very much interested in finding ways to help students overcome this language problem by basically trying to understand the challenges they face. These difficulties could manifest themselves in a well-designed comprehension test. By so doing, this study became one of the first attempts to conduct a systematic investigation of a branching direction (Left--Ss, So and Right--Os, and Oo) and its effect on students' language processing. This type of research has never received adequate attention in Thailand when compared to several other previous works, which mainly involved the acquisition of RCs based primarily on the NPAH and other hypotheses. Throughout the course of this research, the results obtained would contribute not only to an understanding of difficulties encountered by learners of RCs, but also to the teaching of and preparing materials for an EST course in Thailand.

II. Literature Review

Definitions of Relative Clauses

Definitions of RCs have emerged in a variety of ways, depending on the purpose of each research project. Keenan and Comrie (1977), for example, gave a semantically- based, syntax-free definition of RCs so that they could explore a large number of languages for typological studies. This definition generally identifies the RC as any clause that modifies a noun phrase. To elaborate

more on this definition, Leech and Svartvik (2002) provide the following for the English RCs:

The term relative clauses is used for various types of sub-clauses which are linked to part or all of the main clause by back-pointing elements, usually relative pronouns (*wh*-pronouns: *who*, *whom*, *whose*, *which*, *that* and *zero*). The principal function of a relative clause is that of post-modification in a noun phrase, where the relative pronoun points back to the head of the noun phrase (The Antecedent). (p. 285)

In a similar manner, Amornwongpeeti (2013) define RCs as adjectival subordinate clauses that start with a *wh*-pronoun, *that*, and *zero*. Consider how these definitions work in the following example:

(h) Insert: The boy works at the Chinese restaurant.

Matrix: The boy studies hard.

Result: The boy {who works at the Chinese Restaurant} studies hard.

As seen here, the result of the combination of the matrix and the insert is: "*The boy {who works at the Chinese restaurant} studies hard.*" The Insert is the sentence which is made into the RC: "*The boy works at the Chinese restaurant.*" The Matrix is the structure in which a noun phrase has been expanded: *The boy studies hard.* The part "*who works at the Chinese restaurant*" is called an RC and is introduced by a relative pronoun. A relative pronoun is a word that replaces a noun phrase in an insert sentence (as "*who*" replaces "*the boy*") and at the same time connects the insert to the matrix as a marker. In English, there are generally five relative pronouns or markers: *that*, *which*, *who*, *whom*, *whose*, and a choice of these markers are mostly controlled by semantic features (Celce-Murcia &

Larsen-Freeman, 1999). For instance, whereas 'who' and 'whom' are restricted to human head nouns, 'which' is limited to inanimate antecedents.

Restrictive and Non-restrictive Relative Clauses

Grammarians and linguists of the English language have long devoted much attention to the distinction between the two major types of RCs, namely, the defining or restrictive and the non-defining or non-restrictive (Stockwell et al., 1973; Comrie, 1981; Amornwongpeeti & Pongpaioj, 2013). Let us now consider examples of restrictive and non-restrictive RCs:

(i) The boy {who works at the Chinese restaurant } studies hard.

(j) The boy{,who works at the Chinese restaurant, } studies hard.

In each of the above sentences, the same cluster of words makes up the RC. However, while the former is not set off by a comma, the latter is.² The punctuation distinction, in fact, mirrors deeper dissimilarities between the two. In other words, the same cluster of words in (i) and (j) may manifest completely different functions in discourse.

On the one hand, the function of "*who works at the Chinese restaurant*" in (i) is to identify the head noun 'the boy,' which identifies one boy among others. The RC, inserted into this sentence (i), helps make the referent clear and provide more specific meaning to the matrix sentence: "*The boy studies hard.*" The RC that behaves in this way, to identify or to restrict the meaning of the head noun, is known as a restrictive RC (Wasow, Jaeger, & Orr, 2011). In contrast, the RC in (j) does not perform the

² This distinction manifests itself in spoken language in pauses before and after the insert and lower intonation for the insert (Arts & McMahon, 2006).

function of identifying the head NP ‘the boy,’ whom the writer assumes can be easily identified. This is because it may have been mentioned before in the previous context, it may be the only boy who engages in the situation in which (j) occurs, or the writer assumes the listener knows which boy is the topic of discourse. Information contained in this RC type, typically, gives extra information, which does not establish the reference of the head noun. The clause that behaves in this way is usually called a non-restrictive RC.

Furthermore, many RCs, both active and passive forms, can be shortened or reduced. This eventually results in the appearance of various kinds of reduced RCs in English (Stowell, 2005). The formation of reduced RCs includes the relative pronoun + *BE* deletion, which is possible with both restrictive and non-restrictive RCs. The relative pronoun + *BE* deletion works only when the relative pronoun is next to a form of *BE*. Progressive and participle phrases usually materialize as a result of this kind of reduction. Sentence (k) demonstrates this reduction:

(k) An apple {hanging on the tree} looks delicious.
(progressive phrase) Another example of RC reduction is with so called semi-transitives (e.g. *have*, *resemble*, *cost*, *weigh*), where the deletion of the relative pronoun is accompanied by changing the verb to participial form. Sentence (l) below demonstrates this kind of reduction:

(l) He sent me cake {decorated with pink roses} and a package {weighing 200 pounds}. (participle phrase)

In this example of double RC, the 1st RC “*decorated with pink roses*” is the reduced passive form of “*which was decorated with*

pink roses,” and the 2nd one *“weighing 200 pounds”* arises from its full form *“which weighs 200 pounds.”*

Related studies on the comprehension of English RCs from L1 and L2 Perspectives

Despite their complex internal structure, RCs have drawn the interest of scholars, researchers, and educators from all over the world. In particular, the comprehension and production of RCs have been under study in a number of experiments in the fields of child and adult psycholinguistics, as well as first and second language acquisition (e.g. Amornwongpeeti, 2013; Friedmann & Novogrodsky, 2004; Gass, Behney, & Plonsky, 2013; Kidd & Bavin, 2002; Phoocharoensil & Simargool, 2010; Thongyai, 2013). Interestingly, a common thread uncovered in these works were the similarities indicating that both children and adults were better or faster at processing and producing subject relatives such as the one in (m) than object relatives as found in (n). The following examples were taken from Brandt, Kidd, Lieven & Tomasello (2009, p. 540):

(m) the dog {that chased the cat} (subject relatives)

(n) the dog {that the cat chased__} (object relatives)

In these cases, (m) is easier than (n) because the distance between the filler or head NP (*the dog* in (m)) and gap (signified by underscores in the same sentence) is closer than the distance between the filler (*the dog* in (n)) and the gap in (n). Therefore, when reading (n), *'the dog'* must be held in memory longer than (m) with intervening materials (*that the cat*) before the word *'chased'* is read.

Several more strategies have been offered as an explanation for RC processing (e.g. Gass, Behney, & Plonsky, 2013; Leech, 1983, MacWhinney & Pleh, 1998; and MacWhinney, 1995). Studies by Prideaux & Hogan (1993)'s and Prideaux & Baker (1986)'s are among those that discussed different strategies such as

“markedness,” closure, and bracketing as important concepts to aid language users in comprehending sentences that contain subordinate clauses. Consider , for example, how the closure strategy plays a role in language processing. The term “closer” refers to the tendency that clauses are considered as complete when they meet certain criteria (Bever, 1970). Following are examples from Williams (1994):

(o) John {, worried he was late,} rushed out.

(p) He rushed out.

In (o), the readers tend to treat "*John worried he was late*" as a complete clause based on the assumption that it contains a subject, verb, and object, the basic syntactic requirements of a transitive clause. However, when encountering "*rushed out*," the readers have to reread the clause and reinterpret the grammatical roles originally assigned to its members. As the example shows, the insertion of "*worried he was late*" makes the sentence more difficult to read than the example in (p), and thereby it is more cumbersome for readers to establish closure. This is to emphasize that a non-interrupted clause allows early closure than an interrupted one. As Bever (1970, as cited in Marefat and Rahmany, 2009) added, language users normally expect a given linguistic unit to be in its usual, unmarked, canonical form, and any noun-verb-noun corresponding to subject-verb-object (the NVN strategy) will be easier to process than the same sequence corresponding to other grammatical structures.

Attempts to examine the comprehension of English RCs have been widened to include other language environments, such as in English as a Second Language (ESL) and EFL contexts. For instance, Schumann (1978) studied ESL learners and their understanding of the four types of RCs (Ss, Os, So, Oo). The findings

showed that learners tended to use the Os and Oo more often than the Ss and So because they were easier. As explained by Schuman, it is plausible that the subjects in his work could have had more chances to encounter the Os and Oo types in their daily conversation. In a similar vein, Park (2000) investigated the syntactic difficulty of RCs by analyzing errors and avoidance strategies used by 10 Korean learners of English based on the Perceptual Difficulty Hypothesis (PDH), Noun Phrase Accessibility Hierarchy (NPAH), and Parallel Function Hypothesis (PFH). The findings interestingly pointed to the difficulty of center embedding (or left branching), which suggested an order of difficulty as follows: Ss (the most difficult), So, Os, and Oo (the least difficult). More recent studies, such as those of Kidd and Balwin (2002) and Phoocharoensil (2009), also confirmed Park's tendency when it was reported that learners' development of English RCs began early with the right branching, then moved on to its center-embedded/left branching counterpart.

Lastly, Fox and Thompson's (1990) corpus-based analysis should be worth discussing mainly because, unlike other previous comprehension studies, it offers the animacy of the head noun (whether the head nouns are humans and animals or concrete objects and abstract entities) as another factor affecting comprehension of the RC in English. Examining more than 400 RCs in spoken English discourse, Fox and Thompson highlighted crucial discourse aspects of subject and object relatives that were neglected in other experimental studies. On the one hand, subject relatives were found to provide *new* information about and characterize inanimate and animate main clause objects (e.g. *I got something that is extremely large*). On the other hand, object relatives were mostly employed to ground (to locate a noun phrase's referent by relating it to a referent whose relevance is clear) inanimate entities in discourse (e.g. *the car that I bought was*

in blue color). It largely occurred with inanimate, non-human main clause subjects whose referents were *new* in discourse. By being linked to given referents, "the new inanimate entities are made relevant to the ongoing discourse" (Fox and Thompson, 1990 : p 300). Additionally, the corpus analysis revealed that object relatives were frequently employed with inanimate heads (*the bicycle*) and pronominal RC subjects (*she*) (e.g., *the bicycle that she rented had a flat tire*.)

III. The study

As noted earlier in an extensive review of literature, psycholinguistic studies on the comprehension of RCs in the Thai context were found to be quite limited, and therefore deserve a great deal of additional attention. In this work, the two branching RC directions (Left vs. Right) played the most significant role as they served as a stepping stone for important hypothesis testing. Firstly, as pointed out by Kuno's (1974), in the center-embedded or left branching (Ss, So), the whole sentence is more difficult to process than it is in the right-branching (Os, Oo) counterpart. Secondly, the object relatives (So and Oo) have been proven to be harder than the subject relatives (Ss, Os) in comprehension and production as well as across different populations: adults (e.g. Gennari and MacDonald, 2009), typically-developing children (e.g. Arnon, 2009), and patients with language breakdown (e.g. Garraffa and Grillo, 2008). Focusing on these, several concerns have been raised: if a similar degree of meaning is manipulated in the left and right directions, (1) would the four combinations of RC types yield any significant difference in terms of students' language processing? And (2) if the same condition is applied, would there be different

outcomes concerning the retention of information in the matrix clause?

Research Questions

Responding to the above concerns, the research question-- *Does a branching direction of English relative clauses affect students' language processing?*-- was extensively explored.

Test and Participants

Test

The major research tool in this study was the comprehension test of twenty-four sentences containing 4 different RC types (both restrictive and non-restrictive). All items were initially divided into two groups: the center-embedded (or left branching) and the right branching. To reveal difficulties experienced by language learners concerning these two branching directions, an attempt was made to control the degree of information presented in both of the main and subordinate clauses (Refer to Appendix I for the comprehension test). Particularly, in the case where the relative pronoun was the subject of the subordinate clause (Ss, Os), the information was manipulated to convey similar meaning in the left and right structures. In the same way, when the relative pronoun performed the object function of the subordinate clause (So, Oo), a similar degree of information was presented in both directions. The test eventually contained 4 RC groups, and each group comprised six sentences: five simple RCs and one double RC. Double RCs were also included as they were intended to help confirm an expectation that a heavy load of information, especially in the subject position of the main clause, is most likely to interrupt the flow of information in discourse, and thus imply a decrease in readability of the text (Clark and Harviland, 1977, as cited in Kanprachar & Kimura, 2014).

The information found in these 4 RC types were later used as responses to different kinds of *wh*-questions: namely *who*, *when*, *where*, *which*, and *what* happened/*what* do people think. For an item classification, the first group was called the *Ss* (centered-embedded or left branching), while the second one was named the *So* (centered-embedded or left branching). Similarly, the third group was known as the *Os* (right branching), whereas the last one was named the *Oo* (right branching). Below is a summary of the four groups of test items:

Group 1: *five Ss* and *one Ss* double relative clauses

Group 2: *five So* and *one So* double relative clauses

Group 3: *five Os* and *one Os* double relative clauses

Group 4: *five Oo* and *one Oo* double relative clauses

All of these items were initially created by the researcher and proof read by a native speaker of English to make sure that the left and right branching RCs appearing in the test carried similar meaning. Here, it is also worth mentioning that the construction of the test started from the right branching group (*Os*, *Oo*), in which half of the RC data was attached to the predicate nominal of a copular clause (e.g., *my cousins are the girls {who speak Japanese}*), while the rest was found to modify the object of a transitive clause (e.g., *someone shot the guy {whom I kicked last night}*).

When creating the left branching items, on the other hand, the predicate nominal of a copular clause had to move into the subject position of the main clause (e.g., *the girls {who speak Japanese} are my cousins*). Similarly, the nominal modified by an RC in the object of a transitive clause also moved into the subject position of the main clause. In this circumstance, the voice in the matrix clause was changed from active into passive (e.g., *the guy {whom I kicked} was shot last night*). Designing the test in this way

was intended to help ensure that the RC data in this work were made parallel to the preponderance of early and later RCs usage (the predicate nominal of a copula clause and the object of a transitive clause) by children in L1 natural speech (Diessel & Tomasello, 2005). This was assumed to be suitable for L2 experimental participants with low language proficiency in this work. The tenses were also kept to the present and past simple, with the head nouns being both inanimate and animate. However, all of the subjects in the object relatives (So, Oo) were pronominal--*I* and *you*--to conform to the natural occurring RC data found in L1 actual communication (Fox and Thompson, 1990).

Participants

Seventy-two Engineering and Science major students participated in this research. They enrolled in the English for Science and Technology (EST) course offered in the 1st semester of the academic year 2014. To ensure reliability in this study, the participants' language proficiency was partially controlled. In other words, all of them received C- to C+ grades in their pre-requisite course known as Academic English. Prior to this course, they had all completed the other two basic English courses — Foundation English I & II — all of which were offered by Thai English teachers. As an initial step, the participants were classified into four groups according to the four types of RC construction (left branching: So, Ss, and right branching: Oo, Os). Therefore, four groups of 18 students took four different RC tests: the 1st group with the Ss, the 2nd group with the So, the 3rd group with the Os, and the 4th group with the Oo.

Procedure

As mentioned earlier, to test how the two RC branching directions could influence learners' understanding of the sentence and their ability to retain information in the matrix clause, learners were required to answer five *wh*-questions: *who*, *when*, *where*, *which*, and *what happened/what do people think*, based on the four types of RC. Below is an example of one set of questions which appeared in the test:

(q) Ss: The girls {who speak Japanese} are my cousins.

Os: My cousins are the girls {who speak Japanese}.

Question: Who are the girls?

Based on (q), the participants' ability to comprehend and memorize information in the main clause was measured by the 'who' interrogative sentence. During the test, each group of participants followed the same process as follows. First, they had 30 seconds to read each relative clause sentence, which was projected on the screen. Then, they had another 10 seconds to read the question directly related to the sentence previously shown. Finally, students were allowed an additional 20 seconds to write down their answers to the question posed. Each group took less than 10 minutes to finish all of the six sentences in each RC group. The figure below summarizes the procedure outlined above:

Figure 2: Steps for completing the test

<p>Group 1: 18 students</p> <p>6 Ss RCs</p> <p>30 seconds to read the sentence</p> <p>10 seconds to read the question</p> <p>20 seconds to write the answer</p>	<p>Group 3: 18 Students</p> <p>6 Os RCs</p> <p>30 seconds to read the sentence</p> <p>10 seconds to read the question</p> <p>20 seconds to write the answer</p>
<p>Group 2: 18 students</p> <p>6 So RCs</p> <p>30 seconds to read the sentence</p> <p>10 seconds to read the question</p> <p>20 seconds to write the answer</p>	<p>Group 4: 18 Students</p> <p>6 Oo RCs</p> <p>30 seconds to read the sentence</p> <p>10 seconds to read the question</p> <p>20 seconds to write the answer</p>

This section may be summarized as follows: a total of 72 students had to complete the 24 test items intended to reveal difficulties concerning the internal structural complexity of English RCs. It also should be noted that careful consideration was taken to compare the test results of Group 1 & 2 with those of Groups 3 & 4 to determine any possible problematic branching direction.

Data Analysis

The data collected in this research were analyzed using both quantitative and qualitative methods. Quantitatively, responses to the comprehension test previously described were assigned a score of 1, 0.5, and 0 for all simple RC test items since they only

required a two- or three-word phrasal answer (e.g. *J-Town restaurant*). A score of 0.25 was added when grading responses to double RCs because answers at a sentential level were required (e.g. *they were kidnapped by a homeless guy*). A higher score represents a more accurate performance. Participants' responses were assigned a score of 1 if they were essentially correct (e.g. *August 15*). Changes that did not affect the content of the target answer were disregarded (e.g. changes in tense, number, or definiteness). A response earned a score of 0.5 if it included half of the information needed (e.g. *August*). A response was given a score of 0.25 if it contained a partially correct answer which covered less than 50 % of the information needed (e.g. *kidnapped*). Lastly, a score of 0 was recorded if the participant did not respond, or provided incorrect information (e.g. *school-nothing is related to the fact that the boys were kidnapped*). The total scores of each participant in the four RC groups were then added up and calculated to arrive at the mean. And to find out if the four groups were statistically different, a one-way ANOVA was conducted, with the sentence type (Ss, So, Os, Oo) as the between group variable.

And since the ANOVA showed a significant effect, pairwise comparisons (the Scheffe test) were applied to see whether there were any significance differences between any pair. A t-test was also performed on the mean of the center embedded/left branching and the right branching RC to determine if there were significant differences between the two groups, so that a conclusion could be drawn as to which direction was more likely to hinder language processing. As a final step in the quantitative analysis, those who received a score lower than half of the total were designated as failing the test. The participants who had a score higher than 50 % were identified as passing the test (Berk, 1996).

Qualitatively, incorrect responses (the score of 0) by the participants, who both passed and failed the test, underwent an error analysis. Analysis of the participants' erroneous responses is useful because it allows for the identification of any aberrant processing strategies the participants may have used to interpret the test sentence. To complete the error analysis, the type of error made was grouped into different categories, including the misuse of head noun, part of the RC information, or verb phrase in the RC clause as their answers. However, only major tendencies were selected for a descriptive report in this paper.

IV. Results

Table 1 below provides an overview of the participants' performance in the comprehension test. The results indicate the number of those who passed the test in the 1st two groups (Ss, So) was clearly disproportionate when compared to the last two categories (Os, Oo). The same holds true with those who failed the test.

Table 1 The number of students who passed and failed the test

The four basic constructions	The percentage (%) of students who passed	The percentage (%) of students who failed
Ss	16.66 %	83.33%
So	11.11%	88.88%
Os	83.33 %	16.66%
Oo	33.33 %	66.66 %

More specifically, the number of participants in the Os and Oo who passed the test was significantly greater than that in the Ss and So. It was also seen that while the majority of students in the Os group

(83.33%) passed the test, less than half of the participants in the Ss, So, and Oo (16.66%, 11.11%, 33.33%) could do so. In the below table, readers will observe the mean of each RC pattern:

Table 2 The mean for correct scores of each RC type

Correct Scores	Mean	Std. Deviation	N
Ss	1.97	1.02	18
So	1.76	0.84	18
Os	3.55	0.78	18
Oo	2.47	0.89	18

As seen above, the mean for the four patterns was: 1.97 for the Ss, 1.76 for the So, 3.56 for the Os, and 2.47 for the Oo respectively. Each group, moreover, differed from the others as revealed by the one-way ANOVA ($F(3, 68) = 14.45, p=0.00^*$). According to these variations in mean, participants received the lowest mean score in the So group; the highest mean was recorded in the Os category. This is an indication that the So was more likely to cause tremendous difficulties among the participants; whereas the Os appears to be the easiest of all. Also importantly, the means listed in Table 2 illustrate an apparent order of difficulty encountered by the participants as follows:

$$So > Ss > Oo > Os.$$

As the order shows, the So was found to be the most difficult to understand, followed by the Ss, then the Oo and finally the Os. Reflecting on the means of these 4 RCs also posed another interesting question: whether or not the effect of ‘embeddedness’ (left vs. right branching) was greater than that of the focus/function (subject vs. object relatives).

Recall that the participants' performance on subject embedded RCs — (Ss (Mean=1.97), So (Mean=1.76) — results in a mean of 1.86 between them. Likewise, the mean of their performance on object embedded RCs (Os (Mean=3.55, Oo (Mean=2.47) is 3.01. The difference between the two means is 1.15. Also, the mean of the participants' performance on subject focus RCs (Ss (Mean=1.97, Os (Mean=3.55) is 2.76. The mean of their performance on object focus RCs (So (Mean=1.76, Oo (Mean=2.47) is 2.16. Therefore, the difference between the two means is 0.64. A comparison of the two mean differences (1.15 & 0.64) shows that embeddedness (1.15) carries a greater weight than focus (0.64), implying that embeddedness (left vs. right branching) would be a better predictor of learning difficulties faced by L2 learners than the focus (subject vs. object relatives). Looking closely at the embeddedness, the t-test was applied to the mean scores of the subject embedded (or left branching RCs) and the object embedded (or right branching RCs) to determine if the two groups were significantly different:

Table 3 The t-test results of the means of the Ss+ So and Os+Oo groups

Branching Direction	N	Mean	Std. Deviation	t-test	Sig
Left Ss+So	18	1.86	0.69	-5.47	0.00*
Right Os+Oo		3.01	0.52		

*P<0.05

Table 3 shows that the mean of the right branching (3.01) was significantly higher than the one obtained for the left branching

(1.86), a good indication that the object embedded RCs (or right branching) were less likely to interrupt language comprehension.

As previously stated, since the ANOVA revealed a significant effect of the 4 RC types ($F(3, 68) = 14.45, p = 0.00^*$), pairwise comparisons were performed afterwards and showed that difference between the Os and Ss ($p = 1.58^*$), the Os and So ($p = 1.79^*$), and the OS and Oo ($p = 1.08^*$) were significant. In other words, the participants performed best on the comprehension test of the Os RCs, as their scores were significantly higher than those obtained from the Ss, So, and Oo tests. In order to take a closer look at this apparent tendency, the participants' answers were reviewed. And not surprisingly, after reading the Ss and Os in (r), different outcomes were found:

(r) Ss: The girls {who speak Japanese} are my cousins.

Os: My cousins are the girls {who speak Japanese}.

Question: Who are the girls?

Upon encountering the (Os), most participants had no problems writing "*your cousin*." An answer of "*my cousin*" to the question posed was also accepted. However, the participants had more comprehension problems with sentences like (Ss), for which they produced incorrect, incomplete, or unexpected answers. These responses surely deviated from the target norm. Examples included "*my, the girls speak Japanese, or she speaks Japanese,*" instead of the expected responses -- "*my cousin or 'your cousin.*"

Similar difficulties were also observed when *wh*-pronouns were the objects of the RCs, even though the means of the So and Oo were not significantly different. The following examples illustrate this point:

(s) So: J-Town restaurant {, which you recommend,} is where Sam usually has lunch at.

Oo: Sam usually has lunch at J-Town restaurant {, which you recommend.}

Question: Where does Sam usually have lunch?

After reading the So sentence, there had been a tendency for the participants to give inaccurate information as in "*J, restaurant, or town,*" instead of "*J-town restaurant.*" When interacting with the Oo type, however, the participants could answer the question without showing many signs of not remembering what was said in the main clause. Regarding the pairwise comparisons, it was found that they revealed a significantly greater mean for the Os than the Oo. This tendency, to a certain degree, would suggest more difficulties attached to the object relatives in which the relative pronoun is the object in the subordinate clause. However, the same tendency does not hold true for the center-embedded or left branching RCs. At this point, it should be noted that reviewing the test's responses could lead to another observation regarding double RCs. The results show that most of the participants failed to provide answers to the sentences containing double RCs (those containing two RCs, also refer to (l) for the example of this RC type) in both branching directions. This might be an indication that the participants did not understand the whole sentence with double RCs, no matter in which direction the RCs moved.

The general tendencies reported earlier would therefore imply that the position of *wh*-pronoun (focus) might in itself be insufficient, or carry less weight, as an indicator of learning difficulties or challenges experienced by language learners. Specifically, the processability of RCs was decidedly prone to a RC branching direction (embeddedness), regardless of whether its head

noun appeared in the subject or object position. In order to gain a complete understanding of how the participants processed the two RC branching directions, in addition to looking at their correct responses, an analysis of erroneous answers might provide a clearer picture of what went wrong in the minds of the participants. Recall that erroneous responses were analyzed qualitatively to identify any major emerging tendency in the data collected. It may also be beneficial to reiterate that when all the responses assigned an O mark were examined, it was found that a much larger number of errors fell into the center-embedded/left branching group, whilst those in the right branching were kept to a minimum. The analysis interestingly showed that the left branching RCs led mostly to no responses, a phenomenon that confirmed the fact that participants had a hard time retaining information described in the main clause. The following table will illustrate this point:

Table 4 Common errors made by the participants in two different branching directions

Center-embedded/left branching	Right branching
1. No responses 2. The use of verb phrase in the RCs 3. Creating a new piece of information	1. The use of subjects of the main clause 2. The use of verb phrase in the RCs 3. No responses

And in instances where answers were given in response to the left branching RCs, errors were related to the overuse of

information in the verb phrase of the subordinate clause (e.g. "*picking pears*"). This particular bit of information seemed distant from what was expected as a target answer, which could instead be found in the main clause, either in the subject or object position. More surprisingly, pertaining to the same left branching RCs, the participants exhibited a strong inclination to create a new piece of information out of the materials presented in the test item (e.g. "*teachers at school,*" out of "*an evening class at the school where I teach*"). In contrast, the analysis of erroneous responses found in the right branching RCs indicated that the participants tended to rely on the subject of the main clause as their answers, the position in which some required answers could be found. One final remark should be made here: in examples of both right and left RC directions, the participants were likely to remember information found in the first part of the sentence (or point of departure), whether or not it would yield the desired response.

V. Discussion

Overall, the findings emerging from the present study seem to support the hypothesis that affirms the tendency of RCs in the left direction to interrupt the flow of information in the matrix clause. However, the hypothesis that suggested there are more difficulties related to object RCs than the subject ones lacked substantial corroboration. The findings also were largely in line with previous works such as those of Kuno (1970) and Kidd and Bawin (2002). According to Kuno, the left-branching (Ss and So) was more difficult to process compared to the right branching ones mainly because it appears between the subject and the main verb, overturning the normal order of SVO. Kuno (1975) goes on to assert that processing center embedded RCs is perceptually more demanding than right branching RCs since it interrupts visual

processing. Kidd and Bawin (2002) also found evidence that learners of English tended to use the right-branching RCs more often than the left-branching ones mainly because they were a lot easier to process. This tendency was also confirmed by the results of the current work where the means of RC moving towards the end of the sentence were significantly higher than those of the RCs occurring in the initial portion of the sentence.

The likelihood of a better performance on a comprehension test regarding the Os and Oo structures finds further support in the tenets of *Processability Theory* as outlined in Gass, Behney, and Plonsky (2013). Processability Theory, in its simplest formulation, proposes that production and comprehension of L2, or second language forms, can happen only if they can be handled by the linguistic processor (Pieneman & KeBler, 2012). To understand how the processor works, a person may need to rely on several processing mechanisms, one of which is known as "*canonical order strategy*." This posits that "strategies that separate linguistic units require greater processing capacity than strategies that involve a direct mapping onto surface strings" (Gass, Behney, & Plonsky, 2013, p. 253). In the current work, since the Ss and So RCs manifest themselves between the linguistic units of the subject and the verb in the basic syntactic ordering of SVO, they demand greater processing capacity by the learners if compared to the Os and Oo, where RCs appear after the final element of the SVO. Look at the following examples:

(t) So: The man {whom you met} is my teacher.

Oo: My teacher is the man {whom you met}.

It was observed here that the So posed more comprehension difficulties than the Oo for the participants in this study. This is in

part because the participants have to rely on the RC that separates a linguistic unit of subject (*the man*) and the main verb (*is*) in the So to help them identify the head NP. This will subsequently impose a burden on working memory and ultimately disrupt comprehension, depleting the limited memory capacity of readers. Conversely, by putting the RC at the end of a sentence (Oo), the main clause is kept intact without undue interruption by the RC.

The basic word order of English familiar to most speakers is SVO. The RC is a device of post-modification using relative pronouns that may, under certain circumstances, be omitted. Consequently, the RCs located between the subject and verb of the matrix sentence seem to block the flow of information in the main clause, which in turn imposes difficulties in language processing. This commonly occurring phenomenon, furthermore, might be linked to a concept involving a cognitive strategy called *Closure*. Closure then may be added to the explanation why the left direction is readily associated with reduced comprehension. Closure is defined by Prideaux and Baker (1986) as "the tendency speakers of English have to consider clauses as complete once they have met certain semantic and syntactic requirements" (William, 1994, P 48). Consider this example from William:

(u) John {,worried he was late,} rushed out.

In this sentence, readers are likely to consider "*John worried he was late*" as a complete clause since it contains a subject, verb, and object--the basic grammatical requirements of a transitive clause. Hence, upon encountering "*rushed out*," readers must reread the clause and reinterpret the syntactic role originally assigned to each word.

This complication similarly occurs when RCs come between the subject and the main clause. In the test sample below, the

clause "*The boy was born on August 15*" is interrupted, and therefore is not an easy task for readers to establish closure for this particular sentence.

(v) The boy {who is picking pears} was born on August 15. To avoid violating this cognitive constraint and facilitate comprehension, RCs should follow the last NP or final element of a sentence in the right direction. This kind of structure ensures that the RC does not block the construction of the basic SVO pattern. It would conform, moreover, to the *Maxim of End Weight*: "put heavy or complex constituents at the end of a clause or sentence" (Leech, 1983, as cited in Nuamthanom, 2003. p 232).

The analysis of data in this work also revealed the hierarchy of difficulty as follows: So, Ss, Oo, and Os. The most difficult structure was the So and the Os was the easiest. This seems to be at variance with previous work such as that of Park (2000), who found the order of difficulty to be Ss (the most difficult), So, Os, and Oo (the least difficult) . However, the finding obtained in this research may appear closer to Park's in the sense that center embedding is more difficult than the right branching. The hierarchy of difficulty observed in this work also runs counter to the prediction of the NPAH, which posits that the direct object relatives (So, Oo) are more difficult than the subject relatives (Ss and Os). In contrast to the NPAH, participants in the Oo group were likely to outperform those in the Ss one. The order of difficulty in this work should therefore be accounted for by reference to other theories such as the NVN strategy proposed by Bever's (1970, as cited in Marefat and Rahmany, 2009). This strategy states that the Os and Oo RCs are easier than Ss and So RCs since they are not interrupted and can thus be processed by the NVN (Noun Verb Noun) strategy. Among these four RC types, based on this strategy, the So should

be the most complex structure since it carries the V V sequence with little indication of the roles of the associated nouns. The following example will illustrate this point:

(w) So: The man whom you met is my teacher.

N Pron. V V N

Ss: The girls {who speak Japanese} are my cousins.

N V N V N

Oo: My teacher is the man whom you met.

N V N Pron. V

Os: My cousins are the girls {who speak Japanese}.

N V N V N

In common with the So, the Oo type contains the N Pron. sequence, which could make it more difficult than the Os since the second Pron. may block the noun-verb-noun, corresponding to the subject-verb-object common form.

Identifying the So as the most difficult RC type in this work can also be explained by the Perspective Shift Hypothesis proposed by MacWhinney and Pleh (1998). This hypothesis asserts that the unmarked processing tendency of speakers and listeners is to see themselves as actors in the world. Therefore, if the process of perspective sharing of the actors is violated by interruption, a breakdown in communication will occur. In English, since the perspective expressed by a clause generally is taken from its subject, it is costly to shift perspective within a sentence (MacWhinney, 2005). In the So sentence examined earlier (w), comprehending this RC type requires two perspective shifts, the highest number of shifts among the four RC structures. First, readers have to make a shift from the perspective of the matrix subject (*the man*) to the subject of the RC (*you*), and then make another shift from the perspective of the subject of the RC (*you*) back to the matrix subject (*man*) after the RC is processed.

The final interpretation which will be offered here is still based on a close relationship between left branching RCs and processing difficulties. In this case, the RC introduced out of context in the subject position of this study's main clause would appear *new* for the readers since it was not relevant to any materials in the sentence. Structuring information in this way thus violates the *given-new* strategy introduced by Clark and Haviland (1977, as cited in Kanpracha and Kimura, 2014). These scholars said research indicates that readers read more easily if each sentence starts with (or at least contains) what they know (*given/old*) and proceeds to what they do not know (what is *new*). Thus departures from the *given-new* strategy decreases the readability of the text.

VI Conclusion

The current study has measured the comprehension of center-embedded/left branching RCs and its right branching counterpart of Thai EFL learners at the university level. The major research tool employed in this work specifically distinguishes itself from previous studies in that the contents in the RC and matrix clauses were systematically manipulated to contain a similar degree of meaning in both RC branching directions. Carried out in this format, the study is able to highlight the roles of the embeddedness (the head noun in the matrix clause) and the focus (the pronoun in the RCs) in predicting any learning difficulties faced by adult EFL learners. It was found that the incorrect, incomplete, or deviant responses the participants under investigation adopted were predominately a result of interacting with the RCs nested into the left direction or occurring in the subject position of the main clause. To a large degree, after reading the left branching RCs, the

participants had extraordinary difficult retaining / memorizing / retrieving information found in the main clause.

With acceptance of this major research finding as a starting point, language teachers may consider introducing the right branching RCs prior to its left branching structure as they are easier to process. Elements of this strategy are present in Krashen's (1985) second language acquisition hypothesis, known as the Natural Order Hypothesis (cited in Gass, Behney, and Plonsky, 2013). This hypothesis states that a varying portion of any given language is acquired in a predictable order. Certain grammatical structures are acquired early, whereas others are acquired later in the process. According to this, language teachers should be aware that particular structures of a language are easier to acquire than others. Thus language structure should be taught in an order that is conducive to better learning. Teachers may begin by first encouraging language concepts that are relatively easy for learners (Os, Oo), and then move on to more difficult concepts (Ss, So). More specifically, the Os and Oo are easier than the Ss and So mainly because they are in accordance with the basic word order of English, the SVO, that most speakers are familiar with.

It is also important to incorporate into classroom lessons the more meaningful and communicative aspects of English RCs. This can be achieved by employing various methods which would include introducing the notion that subject relatives, such as the Os, are easier to comprehend because of their canonical word order. The order of subject and object, for example, or agent and patient is similar to simple transitive sentences. In particular, learners can arrive at the right interpretation of this type of RC when they assign the first NP the agent and the second NP the patient role, as in simple transitive sentences. In contrast, when working on the object relatives such as the Oo, students' awareness should be raised

regarding the fact that the agent-patient order found in canonical simple transitive is reversed; the patient expressed by the head NP precedes the agent expressed in the following RC. Finally, language teachers can make use of adult processing studies which suggest that the difficulties with object RCs, such as the So type (found as the most difficult type in this study), can be lessened when the clauses are attached to inanimate heads or when they contain pronominal subjects (e.g. "*the movie that you like*" is easier to comprehend than "*the girl who John likes*"). In other words, language teachers should be selective when introducing the examples of the So type. The RCs which are attached to the pronominal subjects should be preferred to those used to modify inanimate head nouns.

Looking at the general findings from a larger perspective, it is plausible to suggest that grammar instruction on English RCs should not only be based on the form (how it is used), but should incorporate the concept of use (when and why it is used) as well. This view of the study of grammar is emphasized by Larsen-Freeman (2001), who suggests that grammar is best presented in a manner that takes into account both the structure of the target language and its communicative use. "Grammatical structures not only have form (morpho-syntactic), they are also used to express meaning (semantics) in context-appropriate use (pragmatic)" (Larsen-Freeman, p. 252). Accordingly, language learners should not be exposed only to the context-reduced drill of sentence-combining. Rather, they should be provided with more opportunities to see how RCs can be used in different contexts to achieve various purposes such as identifying, characterizing, or naming referents. More meaningful lessons should be encouraged, including introducing discourse analysis or corpus-based study to help

students appreciate the specific use of various RC types such as subject relatives (Ss, Os) and objective relatives (So, Oo). For example, while subject embedded RCs (Os) are mainly used to provide *new* information about and characterize inanimate and animate heads nouns, the object embedded RCs (So) are most often used to ground an inanimate entity in discourse (Fox and Thomson, 1990).

Indeed, when we, as language teachers, understand our learner's challenges and undertake a critical assessment of our teaching materials, we will eventually be able to help them overcome the targeted difficulties and determine how to create the best possible materials and learning activities. As Krashen (1985) states acquisition of a second language calls upon meaningful interaction in the target language — natural communication — where speakers are aware not only of the form of their speech, but also their understanding of what they are saying and the messages they are conveying.

Reference

- Abdolmanafi, S. J. & Rezaee, A. (2012). The difficulty hierarchy in the acquisition of English relative clauses by Persian learners. **International Journal of English and Education**, 1(2), 170-179.
- Amornwongpeeti, A. (2013). **The acquisition of English restrictive and non-restrictive relative clauses by L1 Thai learners**, M.A. Thesis Chulalongkorn University.
- Amornwongpeeti, A. & Pongpairroj, N. (2013). Acquisition of L2 English relative clauses by L1 Thai speakers: A case of the failed functional features hypothesis. **Thoughts 2012**, 42-69.
- Arnon, I. (2009). Rethinking child difficulty: The effect of NP type on children's processing of relative clauses in Hebrew. **Journal of Child Language**, 1-13.
- Arts, B., & McMahon, A. (2006). **The handbook of English linguistics**. Malden, MA: Blackwell Publishing.
- Berk, R. A. (1996). Standard Setting: The next generation (where few psychometricians have gone before!), **Applied Measurement in Education**, 9(3), 215-235.
- Bever, T. G. (1970). The cognitive basis for linguistic structures. In J. R. Hayes (Ed.), **Cognition and the Development of Language** (pp. 279-362). New York: Wiley.
- Biber, D., Johansson, S., Leech, G., Conrad, S. & Finegan, E., (1999). **Longman grammar spoken and written English**. Singapore: Pearson.
- Biber, D. (2006). University language: A corpus-based study of spoken and written registers, **Studies in Corpus Linguistics**, 23, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

- Brandt, S., Kidd, E., Lieven, E., Tomasello, M. (2009). The discourse bases of relativization: An investigation of young German and English-speaking children's comprehension of relative clauses. **Cognitive Linguistics**, 20(3), 539-570.
- Celce-Murcia, M. & Larsen-Freeman, M. (1999). **The grammar book: An ESL/EFL teacher's course** (2 nd edition). Singapore: Heinle & Heinle Publishers.
- Carrol, D. W. (2008). **Psychology of Language** (5th edition), Delmont : Thomson & Wadsworth.
- Clancy, P. M., et al. (1986). Processing strategies in the acquisition of relative clauses : Universal principles and language-specific realizations. **Cognition**, 24, 225-262.
- Clark, H. H. & Haviland, S. E. (1977). Comprehension and the given-new contract. In R. Freedle (Ed.), **Discourse production and comprehension** (pp.1-40). Hillsdale, N. J.: Lawrence Erlbaum Associates.
- Comrie, B. (1981). **Language Universals and Linguistic Typology**. Oxford England : B. Blackwell.
- Croteau, K. (1995). Second language acquisition of relative clause structures by learners of Italian. In F. Eckman, D. Highland, P. Lee, J. Mileham & R. Weber (Eds.), **Second language acquisition: theory and pedagogy** (pp. 115-128). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Publishers.
- Diesel, H. & Tomasello M. (2005). A new look at the acquisition of relative clauses, **Language**, 81, 882-906.
- Downing, B. T. (1981). Some universal of relative clause structure. In J. H. Greenberg (Ed.), **Universal of human language** (pp. 375-418). Standford: Stanford University Press.
- Doughty, C. (1991). Second language instruction does make a difference : Evidence from an empirical study of LS

- relativization. **Studies in Second Language Acquisition**, 13, 431-469.
- Fox, A.B. (1987). The noun phrase accessibility hierarch reinterpreted : Subject primacy or the absolutive hypothesis? **Language**, 63, 856-870.
- Fox, A. B. & Thompson, A. S. (1990). A discourse explanation of the grammar of relative clause in English conversation. **Language**, 66(2), 297-361.
- Friedmann, N. & Movogrodsky, R. (2004). The acquisition of relative clause in hebrew: A study of sli and normal development. **Journal of Child Language**, 31, 661-681.
- Garraffa, M. & Grillo, N. (2008). Canonicity effects as grammatical phenomena. **Journal of Neurolinguistics**, 21, 177-197.
- Gass, S. (1982). From theory to practice. In M. Hines & W. Rutherford (Eds.), **On TESOL '81: Selected Papers from the fifteenth Annual Conference of Teachers of English to Speakers of Other Languages** (pp. 129-139). Washington, DC: TESOL.
- Gass. S. M., Behney, J. & Plonsky, L. (2013). **Second language acquisition: An introductory course** (4 th edition). New York: Routledge.
- Gennari, S. P., MacDonald, M. C. (2009). Linking production and comprehension processes: The case of relative clauses. **Cognition**, 111, 1-23.
- Givon, T. (1979). **On understanding grammar**. New York: New York Academic Press.
- Hamilton, R. (1994). Is implicational generalization unidirectional and maximal? Evidence from relativization in a second language. **Language Learning**, 44, 123-157.

- Izumi, S. (2003). Processing difficulty in comprehension and production of relative clauses by learners of English as a second language. **Language Learning**, 53(2), 285-323.
- Kanprachar, N. & Kimura, L. N. (2014). Enhancing sensitivity of audience demand through given-new strategy. **Journal of Community Development Research**, 6(2), 1-8.
- Keenan, E. L., & Comrie, B. (1975). Variation in universal grammar. In R. Fasold, & R. Shuy (Eds), *Analyzing variation in language* (pp. 303-333). Washington, DC: Georgetown University Press.
- Keenan, E. L., & Comrie, B. (1977). Noun phrase accessibility hierarchy and universal grammar. **Linguistic Inquiry**, 8, 63-99.
- Keenan, E. L., & Comrie, B. (1979). Noun phrase accessibility hierarchy revisited. **Language**, 55(3), 649-664.
- Keenan, E. L. (1985). Relative clause. In T. Shopen (Ed.), *Language typology and syntactic description* (pp.147-170). Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Kidd, E. & Bavin, E. (2002). English-speaking children's comprehension of relative clauses: evidence for general-cognitive and language-specific constraints on development. **Journal of Psycholinguistic Research**, 31(6), 599-671.
- Krashen, S. (1985). **The input hypothesis: Issues and implications**. New York: Longman.
- Kuno, S. (1974). The position of relative clauses and conjunctions. **Linguistic Inquiry**, 1, 117-136.
- Kuno, S. (1975). Subject, theme, and the speaker's empathy-A reexamination of relativisation phenomena. In N. C. Li (Ed.), *Subject and Topic*. Santabarbara, CA: Academic Press.
- Larsen-Freeman, D. (2001). **Teaching language: From grammar to grammaring**. Boston, MA: Heinle & Heinle
- Leech, G. and Svartvik, J. (2002). **A communicative grammar of English**. Harlow, Essex: Pearson Education Limited.

- Liu, Ming-yi. (1998). **An Experimental Study of English Relative Clauses by Chinese Junior High School Students in Taiwan**. Unpublished MA. Thesis, National Taiwan Normal University, Taipei, Taiwan.
- MacWhinney, B., & Pleh, C. (1988). The processing of restrictive relative clauses in Hungarian. **Cognition**, 29, 95-141.
- MacWhinney, B. (2005). The emergence of grammar from perspective taking. In D. Pecher & R. Zwaan (Eds.), **The grounding of cognition: The role of perception and action in memory, language, and thinking** (pp. 198-223). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Marefat, H. & Rahmany, R. (2009). Acquisition of English relative clauses by Persian EFL learners. **Journal of Language and Linguistic Studies**, 5(2), 21-48.
- Nuamthanom, L. (2003). **A study of discourse functions of relative clause from a Functional Sentence Perspective framework**. Unpublished PhD dissertation, Indiana University of Pennsylvania, Indiana.
- Park, C. (2000). **Analysis of errors and avoidance strategies**. M.A. Thesis, Arizona State University, Arizona.
- Phoocharoensil, S. (2009). **A study of English relative clauses in the interlanguage of Thai EFL Learners**, Unpublished PhD dissertation: Chulalongkorn University.
- Phoocharoensil, S. (2010). Language universals and learning strategies in L2 relative clause acquisition. **International Journal of Learning**, 17(2), 95-107.
- Phoocharoensil, S., & Simargool, N. (2010). English relativization and learners' problems. **Journal of Pan-Pacific Association of Applied Linguistics**, 14(1), 109-129.

- Pienemann, M., & KrBler, J. U. (2012). Processability theory. In S. Gass & A. Mackey (Eds.), *The Routledge handbook of second language acquisition* (pp. 228-246). New York: Routledge.
- Prentza, A. I. (2012). Second language acquisition of complex structures: The case of English restrictive relative clauses. *Theory and Practice in Language Studies*, 2(7), 1330-1340.
- Prideaux, D. G. & Baker, W. J. (1986). Studies in relative acceptability. In *Strategies and structure: The processing of relative clauses*. Philadelphia, PA: John Benjamin Publish Company.
- Prideaux, D. G. & Hogan, J. T. (1993). Markedness as a discourse manangement device: The role of alternative adverbial clause orders. *Word*, 44, 397-411.
- Sadighi, F. & Jafarpur, A. (1994). Is there a role for learner treatment in comprehending relative clauses? *RELC Journal*, 25(1), 56-74.
- Schuele, C. M., & Dykes, J. C. (2005). Complex syntax acquisition: A longitudinal case study of a child with specific language impairment. *Clinical Linguistics and Phonetics*, 19, 295-318.
- Schumann, J. (1978). The acquisition of English relative clauses by second language learners. In R. Scarcella & S. Krashen (Eds.), *Research in second language acquisition: Selected papers form the Los Angeles Second Language Research Forum* (pp. 118-131). Rowley, MA: Newbury House.
- Stockwell, H. P., et al. (1973). **Major syntactic structures of English**. New York, NY: Holt, Rinehart & Winston, Inc.
- Stowell, T. (2005). Appositive and parenthetical relative clauses. In H. Broekhuis, N. Cover, J. Koster, R. Huybregts & U. Kleinhenz (Eds.). *Organizing grammar: Linguistic studies in honor of Henk van Riemsdijk* (pp. 608-617). Berlin, New York: Mouton de Gruyter.

- Thongtai, T. (2013). **The effects of information structure of English relative clauses on Ubon Ratchathani Rajaphat University English majors' content retention.** M. A. Thesis: Ubon Ratchathani University.
- Wasow, T., Jaeger, T. F., & Orr, D. (2011). Lexical variation in relativizer frequency. In H. Simon & H. Wiese (Eds.), *Expecting the unexpected: Exceptions in grammar* (pp. 175-195): De Gruyter.
- Williams, D. (1994). **Determination of relative clauses in English: animacy, given/new, and pragmatical role of the relative pronoun.** Master Thesis, University of Alberta, Edmonton, Alberta.

Appendix I

The 4 Basic Relative Clause Construction Test

Left-branching	Question	Right-branching
Ss The girls who speak Japanese are my cousins.	1. Who? Who are the girls?	Os My cousins are the girls who speak Japanese.
So The man whom you met is my teacher.	Who is the man?	Oo My teacher is the man whom you met.
Ss The boy who is picking pears was born on August 15.	2. When? When was the boy born?	Os August 15 is the date on which the boy who is picking pears was born.
So The guy whom I kicked was shot last night.	When was the guy shot?	Oo Someone shot the guy whom I kicked last night.
Ss Kongjium district, which is located south of Ubon, is Surasak's hometown.	3. Where? Where is Surasak's home town?	Os Surasak's hometown is in Kongjium district, which is located south of Ubon.
So J-Town restaurant, which you recommend, is where Sam usually has lunch.	Where does Sam usually have lunch?	Oo Sam usually has lunch at J-Town restaurant, which you recommend.
Ss The red car, which is parked behind the building, is owned by Stephany.	4. Which? Which car does Stephany own?	Os Stephany owns the red car which is parked behind the building.
So The bank which I robbed two months ago was Siam Commercial Bank.	Which bank did you rob?	Oo Siam Commercial Bank was the bank which I robbed two months ago.

Left-branching	Question	Right-branching
<p>Ss</p> <p>All passengers who were male were approached by the flight attendant.</p>	<p>5. What happened?</p> <p>What happened to the male passengers?</p>	<p>Os</p> <p>The flight attendant approached all passengers who were male.</p>
<p>So</p> <p>The woman whom I talked to at the concert was hit by a truck on the way back home.</p>	<p>What happened to the woman?</p>	<p>Oo</p> <p>A truck hit the woman whom I talked to at the concert on the way back home.</p>
<p>Ss</p> <p>Yesterday, the two boys who took an evening tutorial class at the school where I teach were kidnapped by a homeless guy.</p>	<p>6. Double Rcs</p> <p>What happened to the boys?</p>	<p>Os</p> <p>Yesterday, a homeless guy kidnapped the two boys who took an evening tutorial class at school where I teach.</p>
<p>So</p> <p>The twins whom you enjoy playing with in the park where I usually visit are adored by everyone.</p>	<p>What do people think of the twins?</p>	<p>Oo</p> <p>Everyone adores the twins whom you enjoy playing with in the park where I usually visit.</p>

**การศึกษากการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษา
ในบริบทประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษา
ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
อุบลราชธานี เขต 5**

Readiness Preparation towards School Development
in ASEAN Context of Primary Schools in
Ubonratchathani Primary Educational Service Area
Office 5

สมหญิง แยมยิ้ม¹/สมาน อัครภูมิ²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษา
ในบริบทประชาคมอาเซียนของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของข้าราชการครู
ต่อการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทอาเซียน โดยจำแนก
ตาม เพศ ตำแหน่ง ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของ
สถานศึกษา และเพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมในการ
พัฒนาสถานศึกษาในบริบทอาเซียนในสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นข้าราชการครูในโรงเรียน
ประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี

¹ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ
อุบลราชธานี

²รองศาสตราจารย์ ดร., ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

เขต 5 จำนวนทั้งสิ้น 496 คน จาก 256 โรงเรียน จำแนกเป็น ผู้บริหาร จำนวน 155 คน และครู 341 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ Krejcie And Morgan ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (stratify random sampling) โดยใช้ขนาดของโรงเรียนเป็นชั้นภูมิในการสุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .98 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่า t และ F

ผลการวิจัยพบว่า

1. ข้าราชการครูมีความคิดเห็นต่อการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของข้าราชการครูต่อการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทอาเซียน พบว่า ความคิดเห็นต่อการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทอาเซียนในข้าราชการครูที่มีเพศต่างกัน ตำแหน่งต่างกัน และประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็น ไม่แตกต่างกัน ข้าราชการครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็น โดยภาพรวมและรายด้านของระดับการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และข้าราชการครูที่ประจำในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้านในแต่ละด้าน พบว่า คุณภาพผู้เรียน ด้านทักษะ / กระบวนการ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนรายด้านอื่นไม่แตกต่าง

3. ข้อเสนอแนะ จากการศึกษา พบว่า

3.1 ด้านคุณภาพผู้เรียน ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน กระตุ้นให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้เกี่ยวกับอาเซียน เน้นการใช้เทคโนโลยีในการค้นคว้าข้อมูล และการสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษ

3.2 ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ ควรมีการวางแผน วิเคราะห์ ออกแบบการเรียนรู้ อันนำไปสู่การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีการสรุปและประเมินผลครบตามขั้นตอน สอดแทรกความรู้เรื่องอาเซียนในทุกกลุ่มสาระการ

เรียนรู้ มีการกำหนดหลักสูตรจาก สพฐ. ให้กับสถานศึกษา และมีการปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับผู้เรียน มีความครอบคลุม สามารถนำไปใช้ได้จริง

3.3 ด้านการบริหารจัดการ ควรมีการพัฒนาและส่งเสริมบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้มีความพร้อมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สู่อาเซียน เน้นให้มีการใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารและนำเทคโนโลยีมาปรับใช้ในการสืบค้นข้อมูล และสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นในหน่วยงานโดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษาให้เห็นความสำคัญในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

คำสำคัญ : การเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษา, ประชาคมอาเซียน

Abstract

The objectives of the research were to study and compare the readiness preparation towards school development in ASEAN context of primary schools in Ubonratchathani Primary Educational Service Area Office 5 as classified by genders, working positions, educational qualifications, working experiences and school sizes; and to examine the recommendations on the readiness preparation towards school development in ASEAN context of primary schools in the study.

The sample used in the research consisted of 496 teachers from 256 schools including 155 directors and 341 teachers by Krejcie And Morgan table and stratify random sampling from the school's sizes. The research instrument was the questionnaire with a confidence value equivalent to .98. Statistics used in data analysis were percentage, mean, standard deviation, t-test and F-test.

The research findings were as follows :

1. The teachers' opinions towards readiness preparation towards school development in ASEAN context of primary schools were at a high level.

2. Considering the opinions on readiness preparation towards school development in ASEAN context of primary schools, it was found that the teachers who were different in genders, working position and working experiences did not hold a different view on the readiness preparation towards school development in ASEAN context of primary schools in the study. The teachers who had different educational qualifications held different views in all aspects with a statistical significance of .05 on the readiness preparation towards school development in ASEAN context of primary schools. The teacher who worked in

different school sizes held different view in student qualities : skills and process with a statistical significance of .05.

3. The recommendations were as follows.

3.1 The students quality : The students should pay more attention in ASEAN and also encourage the students to learn about the ASEAN. The students can use high technology for searching ASEAN information and can communicate with English language

3.2 The curriculum and learning styles : The teachers should plan and analyze for designing the lesson plan for teaching the students. In addition, there should be the systematic evaluation and integrate ASEAN content in all subjects. Moreover, the curriculum is set from the Ministry of Education. The curriculum is adapted to use in daily life and suited for the students.

3.3 The administration : The teachers are trained for ASEAN teaching to students and use more English to communication and ICT for searching ASEAN information. The directors should be fostered to ASEAN preparation.

Keywords : Readiness Preparation towards School Development , ASEAN Context

1. บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of South East Asian Nations หรือ ASEAN) ก่อตั้งขึ้นโดยปฏิญญากรุงเทพฯ (The Bangkok Declaration) เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม 2510 โดยมีประเทศสมาชิกเริ่มแรก 5 ประเทศ ประกอบด้วย อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย มีจุดมุ่งหมายในการรวมตัวเริ่มแรกเพื่อความมั่นคงในภูมิภาคที่ต้องการขจัดป้องกันภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์โดยตรง ต่อมาบรูไน ดารุสซาลาม ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกในวันที่ 8 มกราคม 2527 เวียดนามได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2538 ลาวและพม่าเข้าร่วมเมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2540 และกัมพูชาเข้าร่วมเป็นสมาชิกเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2542 มีวัตถุประสงค์เพิ่มเติมเพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างประเทศในภูมิภาค อำนวยความสะดวกในการเสถียรภาพ และความมั่นคงทางการเมือง สร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาทางสังคม วัฒนธรรม การกีดกันอยู่ดี บนพื้นฐานของความเสมอภาค ผลประโยชน์ร่วมกันของประเทศสมาชิกทั้ง 10 ประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2555 : 8-9)

การเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียนเป็นเรื่องที่ทุกฝ่ายควรตระหนักโดยเฉพาะครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้รับผิดชอบด้านการศึกษาควรมีแนวทางการดำเนินงานอย่างชัดเจน ซึ่งเรื่องดังกล่าวควรเริ่มที่นักเรียน ซึ่งเป็นผู้ที่ต้องเผชิญและดำเนินชีวิตในสังคมยุคประชาคมอาเซียนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 เป็นต้นไป (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2555 : 23)

ความสำคัญของการศึกษาในการขับเคลื่อนประชาคมอาเซียนปรากฏเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนในปฏิญญาดำเนินงานสำหรับประชาคมอาเซียน ที่ได้เน้นย้ำความสำคัญของการศึกษาซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการนำอาเซียนบรรลุวิสัยทัศน์อาเซียน 2020 โดยกำหนดให้อาเซียนมีวิสัยทัศน์สู่ภายนอก มีสันติสุขและมีการเชื่อมโยงเข้าด้วยกันในการเป็นหุ้นส่วนในสิ่งแวดล้อมของประชาชาติไทยและอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน การพัฒนาที่มีพลวัต และการรวมตัวทางเศรษฐกิจที่ใกล้ชิดและในสังคมที่เอื้ออาทรที่ระลึกถึงสายสัมพันธ์แน่นแฟ้นทางประวัติศาสตร์ ตระหนักถึงความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่มีร่วมกัน

กรอบแนวคิดทางการปฏิรูปการศึกษา 4 ใหม่ ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ การพัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา และแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่พัฒนาคุณภาพ การบริหารจัดการใหม่ แนวทางการดำเนินงานด้านการศึกษาในกรอบอาเซียนของไทย ได้แก่ เผยแพร่ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร สร้างเจตคติที่ดีและความตระหนักเกี่ยวกับอาเซียน เพื่อสร้างความตระหนักและเตรียมความพร้อมของครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา นักเรียน นักศึกษา และประชาชน เพื่อก้าวสู่ประชาคมอาเซียนภายในปี 2558 และพัฒนาศักยภาพของนักเรียน นักศึกษา และประชาชนให้มีทักษะที่เหมาะสม เพื่อเตรียมความพร้อมในการก้าวสู่ประชาคมอาเซียน เช่น ความรู้ภาษาอังกฤษ ภาษาเพื่อนบ้าน เทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะความชำนาญการที่สอดคล้องกับการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงทางอุตสาหกรรมและการเพิ่มโอกาสในการหางานทำของประชาชน รวมทั้งการจัดทำแผนผลิตและพัฒนากำลังคน

ในการจัดกิจกรรมพัฒนาความรู้และเสริมสร้างความเป็นพลเมืองอาเซียนให้ผู้เรียนจะช่วยเพิ่มศักยภาพในการเรียนรู้ให้ผู้เรียน อันจะเป็นพลังการขับเคลื่อนการพัฒนาโรงเรียนสู่ประชาคมอาเซียนในทุกพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2555: ไม่มีเลขหน้า) การพัฒนาการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน จะประสบความสำเร็จหรือไม่เพียงใด ต้องมีตัววัดความสำเร็จทั้งคุณภาพเด็กคุณภาพครู และคุณภาพผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อประเมินความสำเร็จการจัดการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2555 : 27)

การศึกษาจึงเป็นหัวใจหลักสำคัญประการหนึ่งในการขับเคลื่อนให้สังคมไทยก้าวสู่ประชาคมอาเซียนได้อย่างมีคุณภาพ ผู้วิจัย จึงมีความสนใจในการศึกษาการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร คณะครู และนักเรียน รวมทั้งบริบท ปัจจัยด้านต่างๆ ที่ส่งเสริมการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทอาเซียนได้อย่างมีคุณภาพไม่ด้อยกว่าสถานศึกษาแห่งอื่นในทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษา ข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษา

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียนของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของข้าราชการครูต่อการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทอาเซียน โดยจำแนกตาม เพศ ตำแหน่ง ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษา
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทอาเซียนในสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5

ความสำคัญของการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ สามารถนำไปเป็นข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษาในการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียน และสามารถนำไปปรับใช้ในสถานศึกษาด้านคุณภาพผู้บริหาร ข้าราชการครู และบุคลากร ในการเตรียมความพร้อมเพื่อพัฒนาสถานศึกษาในบริบทอาเซียนของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 หรือสถานศึกษาที่มีความสนใจในการนำข้อมูลดังกล่าวไปปรับใช้ในสถานศึกษาของตนเองต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษา ในบริบทประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 ตามกรอบการพัฒนาของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ใน 3 ด้าน คือ ด้านคุณภาพผู้เรียน (ด้านความรู้ ด้านทักษะ / กระบวนการ และด้านเจตคติ) ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ (คุณภาพวิชาการ และคุณภาพครู) และด้านการบริหารจัดการ (ด้านคุณภาพของผู้บริหารและครู และด้านการส่งเสริมสนับสนุน)

ตัวแปรที่ศึกษา

1. **ตัวแปรอิสระ** คือ ปัจจัยที่มีผลต่อการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 จำแนกตามเพศ ตำแหน่ง ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของโรงเรียน ดังนี้

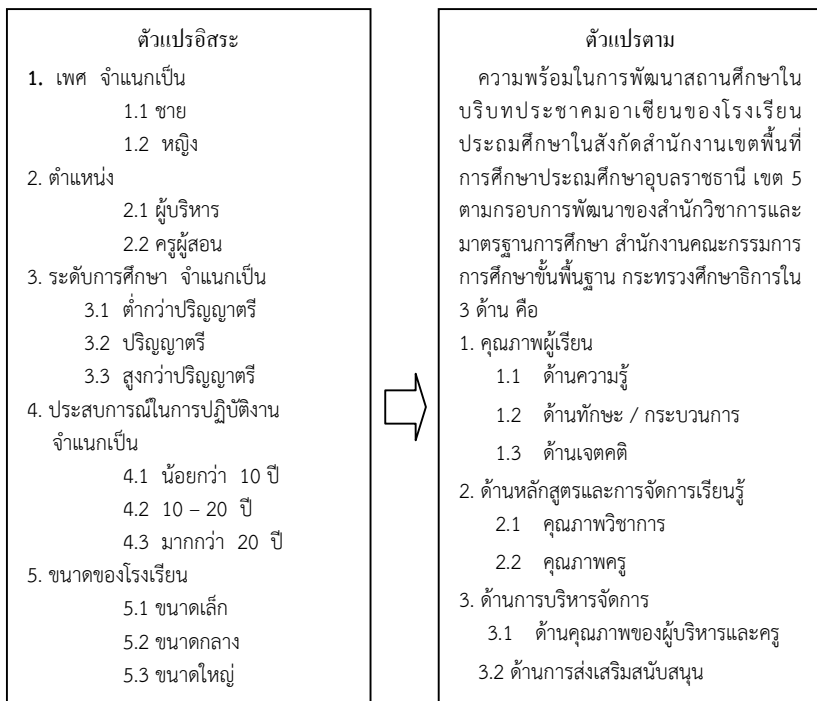
- 1.1 เพศ ได้แก่
 - 1.1.1 เพศชาย
 - 1.1.2 เพศหญิง
- 1.2 ตำแหน่ง ได้แก่
 - 1.2.1 ผู้บริหาร
 - 1.2.2 ครูผู้สอน
- 1.3 ระดับการศึกษา จำแนกเป็น
 - 1.3.1 ต่ำกว่าปริญญาตรี
 - 1.3.2 ปริญญาตรี
 - 1.3.3 สูงกว่าปริญญาตรี
- 1.4 ประสบการณ์ในการทำงาน จำแนกเป็น
 - 1.4.1 น้อยกว่า 10 ปี
 - 1.4.2 10-20 ปี
 - 1.4.3 มากกว่า 20 ปีขึ้นไป
- 1.5 ขนาดของโรงเรียน
 - 1.5.1 ขนาดเล็ก
 - 1.5.2 ขนาดกลาง
 - 1.5.3 ขนาดใหญ่

2. **ตัวแปรตาม** คือ ความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 ตามกรอบการพัฒนาของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2555 : 17) ใน 3 ด้าน คือ

1. คุณภาพผู้เรียน
 - 1.1 ด้านความรู้
 - 1.2 ด้านทักษะ / กระบวนการ
 - 1.3 ด้านเจตคติ
2. ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้
 - 2.1 คุณภาพวิชาการ
 - 2.2 คุณภาพครู
3. ด้านการบริหารจัดการ
 - 1.1 ด้านคุณภาพของผู้บริหารและครู
 - 1.2 ด้านการส่งเสริมสนับสนุน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาการเตรียมความพร้อมในพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 ตามกรอบการพัฒนาของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2555 : 17) ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการวิจัยครั้งนี้ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 แม้ว่าผู้ตอบแบบสอบถามจะมีสถานภาพต่างกันในด้านเพศ ตำแหน่ง ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษา แต่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาเกี่ยวกับการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน เช่นเดียวกัน จะสามารถเข้าใจข้อคำถามต่างๆ ได้เหมือนกัน ข้อมูลที่ได้จึงถือว่า มีความ

นำเชื่อถือในระดับที่สามารถนำไปอ้างอิงเพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาสถานศึกษาตามกรอบการศึกษาของการวิจัยในครั้งนี้ได้ในระดับต่อไป

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 งานวิจัยในประเทศ

จากรายงานการวิจัย เรื่อง การวิจัยเปรียบเทียบการปฏิรูปการศึกษาของประเทศในกลุ่มอาเซียนของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2549: ไม่มีเลขหน้า) ได้กล่าวถึงรายงานการวิจัย พบว่า ประเทศอาเซียนทุกประเทศให้ความสำคัญกับการพัฒนาการศึกษา โดยเฉพาะเพื่อให้ประเทศมีพัฒนาการทางเศรษฐกิจที่ก้าวหน้ามากขึ้น โดยให้ความสำคัญกับบทบาทของการศึกษาในการขจัดความยากจน และการก้าวพ้นจากความด้อยพัฒนาทางเศรษฐกิจและมุ่งหวังให้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการยกระดับศักยภาพการแข่งขันของประเทศในระดับสากล โดยมีแนวโน้มที่สำคัญ 2 ประการ คือ การขยายการศึกษาให้ทั่วถึง และการยกระดับคุณภาพของการศึกษา ซึ่งรายงานการวิจัยได้ชี้ให้เห็นถึงจุดเด่นและจุดร่วมที่สำคัญของการปฏิรูปของการศึกษาของประเทศในกลุ่มอาเซียนและแนวทางการร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อพัฒนาความเข้มแข็งทางการศึกษาของประเทศในกลุ่มอาเซียน นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงข้อเสนอแนะในบทบาทไทยในความร่วมมืออาเซียนด้านการศึกษา แบ่งออกได้เป็น 2 ประการ คือ

1) แนวทางในการดำเนินการ

ควรมีการผลักดันในการยกระดับความร่วมมือด้านการศึกษาระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์อาเซียนและแผนปฏิบัติการต่างๆ ที่รองรับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนปฏิบัติการเวียงจันทน์ในการส่งเสริม “ให้ประชาชนทุกคนได้รับการศึกษาด้วยมาตรฐานสูง” ด้วยการอาศัยความร่วมมือในลักษณะเครือข่าย รวมทั้งการร่วมมือในลักษณะหุ้นส่วน (Partnership) กับองค์กรอื่นๆ ด้านการศึกษาในระดับภูมิภาค เช่น SEAMEO และในระดับสากล เช่น UNESCO เพื่อให้เกิดเป็นความพยายามที่สอดคล้องกันในการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนในภูมิภาค

2) สาระในการดำเนินการด้านความร่วมมือทางการศึกษาของอาเซียนสู่การเป็นประชาคมฐานความรู้และประชาคมผู้นำในการสร้างองค์ความรู้พื้นฐานของการวิจัยและพัฒนาที่เหมาะสมกับอัตลักษณ์ของประเทศสมาชิกอาเซียน โดยการเสริมต่อและยกระดับการพัฒนาทางการศึกษาให้ชัดเจนสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมในศตวรรษที่ 21 มากขึ้น ดังนี้

2.1 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในวัยเรียนสู่ Knowledge Workers ซึ่งสามารถยกระดับตัวเองสู่การเป็น Knowledge Entrepreneurs ตลอดจนจนการเป็น Knowledge and Productive Elder Citizens ของภูมิภาคได้ต่อไป โดยความจำเป็นเร่งด่วนที่มีความสำคัญลำดับต้น และควรจัดอยู่ในแผนระยะสั้น และระยะกลางของภูมิภาค คือ

2.1.1 ความร่วมมือในการเร่งยกระดับการอาชีวศึกษา และการศึกษานอกระบบที่มีชุมชนเป็นฐานทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพด้วยน้ำหนักที่ทัดเทียมกับความพยายามด้าน Education for All สำหรับการศึกษาระดับขั้นพื้นฐานในระบบโรงเรียนและการอุดมศึกษา ด้วยความตระหนักในด้านมาตรฐานภูมิภาคที่ทัดเทียมกับระดับสากล เพื่อเป็นฐานในการส่งต่อความร่วมมือไปยังการจัดทำ Mutual Recognition Arrangement ซึ่งเป็นความท้าทายที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ในระดับภูมิภาค ระดับสากล ภายใต้โครงการการค้าโลก และการจัดทำเขตการค้าเสรีทวิภาคีกับประเทศต่างๆ ทั้งที่พัฒนาแล้วและที่กำลังพัฒนา

2.1.2 การขยายโอกาสด้านแกนสมองในระดับท้องถิ่นและระดับชาติด้วยรอยต่อที่เหมาะสมระหว่างการศึกษาในระบบกับนอกระบบ

2.2 การขยายโอกาสและยกระดับคุณภาพทางการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาให้เป็นปัจจัยสำคัญและเป็นฐานส่งต่อนักเรียนสู่ระดับอุดมศึกษาเพิ่มขึ้น ในฐานะแผนระยะกลางของภูมิภาค

2.3 ความร่วมมือในการยกระดับคุณภาพของมหาวิทยาลัยทั้งที่เน้นด้านการเรียนการสอน และการยกระดับคุณภาพของมหาวิทยาลัยสู่การเป็นมหาวิทยาลัยวิจัย ด้วยการอุดหนุนทรัพยากรอย่างเพียงพอเพื่อการลงทุนด้านการวิจัย ตลอดจนการพัฒนาบุคลากรให้มีขีดความสามารถในระดับนานาชาติ เพื่อความเชี่ยวชาญเฉพาะทางหลากหลายสาขาวิชา โดยสามารถเชื่อมต่อและบูรณาการกันได้ในลักษณะที่สอดคล้องกับแนวทางการยกระดับศักยภาพทางเศรษฐกิจสังคมของประเทศและภูมิภาคในศตวรรษที่ 21 อีกทั้งเพื่อสร้างองค์ความรู้และเป็น

หุ้นส่วนในประชาคมวิชาการระดับนานาชาติมากขึ้น ทั้งนี้ ควรผลักดันให้ ASEAN University Network มีบทบาทมากขึ้นในด้านการวางแผนการพัฒนา อุดมศึกษาของภูมิภาคในอนาคตในการพัฒนาเครือข่ายมหาวิทยาลัยวิจัย และ มหาวิทยาลัยที่เน้นการเรียนการสอนของภูมิภาคให้การอุดมศึกษาของอาเซียนมี บทบาทมากขึ้นในการส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และการวิจัยในอาเซียน ใน ลักษณะที่สอดคล้องกัน ยกกระดับศักยภาพการแข่งขันของประเทศสมาชิก และการ ลดผลกระทบของโลกาภิวัตน์ต่อวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของประเทศสมาชิกซึ่งเป็น สังคมพหุวัฒนธรรมที่มีคุณค่าในฐานะทุนทางสังคม และทุนทางวัฒนธรรม ในฐานะ แผนระยะกลางของภูมิภาค

2.4 ความร่วมมือในเชิงนโยบาย การวางแผน การวิจัย และพัฒนา การจัดทำและยกระดับมาตรฐานการศึกษาในระดับต่างๆ ระหว่างหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องในกระทรวงศึกษาธิการของประเทศสมาชิก ในฐานะกลไกหลักที่ รับผิดชอบด้านการศึกษา ตลอดจนแนวทางที่เหมาะสมสอดคล้องร่วมกันของ สถานศึกษาในภูมิภาคบนถนนนานาชาติ ในฐานะแผนระยะสั้นและระยะกลาง ของภูมิภาค

2.5 การส่งเสริมการพัฒนาสถานศึกษาไยแก้ว ทั้งในระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษา โดยจัดลำดับความสำคัญของการ พัฒนาและการปรับตัวของครูและบุคลากรทางการศึกษาในการรองรับ สถานศึกษาไยแก้วให้ทัดเทียมกับการพัฒนาเชิงโครงสร้างไยแก้วในฐานะแผน ระยะกลางของภูมิภาค

สำนักวิชาการ และมาตรฐานการศึกษา สำนักคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2555 : 18-19) ได้กล่าวถึงการศึกษาค้นคว้า ต่างๆ ของประเทศสมาชิกอาเซียน พบว่า ประชากรในประเทศสมาชิกอาเซียน สามารถใช้ภาษาที่สอง คือ ภาษาอังกฤษ และภาษาที่สาม คือ ภาษาประเทศ สมาชิกอาเซียนได้ดี การบรรจุการเรียนวิชาภาษาไทยเป็นวิชาเพิ่มเติมใน หลักสูตรการศึกษา และมีการเรียนรู้อย่างจริงจัง เช่น กัมพูชา ลาว เวียดนาม เป็นต้น ซึ่งประชากรของประเทศดังกล่าว สามารถฟัง พูด อ่าน และเขียน ภาษาไทยได้ ในขณะที่ผู้เรียนของประเทศไทย ไม่สามารถสื่อสารภาษาของ ประเทศสมาชิกอาเซียนเหล่านั้นได้ และจากการอ้างอิงถึงเอกสารสมรรถนะ การศึกษาไทยในเวทีสากล พ.ศ. 2552 ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2552 : 53-54) พบว่า ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษ

(English Proficiency) โดย IMD นำคะแนนเฉลี่ยจากการสอบ TOEFL จากผลการจัดอันดับ พ.ศ. 2550 ปรากฏว่า ประเทศไทยยังด้อยด้านภาษาอังกฤษ โดยได้คะแนนเฉลี่ยเพียง 72 จากคะแนนเต็ม 120 เท่ากับไต้หวัน ทั้งนี้ ประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคอาเซียนล้วนแล้วแต่ได้คะแนนเฉลี่ยสูง และอันดับดีกว่าประเทศไทยมาก ที่โดดเด่นที่สุด คือ ประเทศสิงคโปร์ และสิ่งที่เห็นได้ชัด คือ การสื่อสาร ด้วยเพราะประเทศสมาชิกอาเซียนหลายประเทศมีระบบเครือข่ายโทรคมนาคมแบบ 3G มาหลายปีแล้ว และกำลังพัฒนาไปสู่ระบบ 4G ในขณะที่ประเทศไทยเพิ่งเริ่มใช้ระบบ 3G โดยมีผลจากการสำรวจทัศนคติและความตระหนักรู้เพื่อก้าวไปสู่ “อาเซียน” ของนักศึกษา จำนวน 2,170 คน จากมหาวิทยาลัยชั้นนำในประเทศสมาชิกอาเซียน พบว่า คนไทยเข้าใจและตื่นตัวในการก้าวเข้าสู่ความเป็นประชาคมอาเซียนในอันดับท้ายๆ ของประเทศ การศึกษาถือได้กับการเป็นธนาการขับเคลื่อนสู่การเป็นประชาคมอาเซียน และกลไกความร่วมมือด้านการศึกษา จึงเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการนำอาเซียนบรรลุสู่ประชาคมอาเซียนทั้ง 3 เสาหลัก

ผลการวิจัยการศึกษาการเตรียมความพร้อมการผลิตกำลังคนสู่การเป็นประชาคมอาเซียน และเปิดเสรีการค้าบริการด้านอุดมศึกษาของรองศาสตราจารย์ ดร.นันทนา คชเสนี ตำแหน่ง ผู้อำนวยการบริหารเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (ททัย์รัตน์ ดีประเสริฐ 2554 : 10) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติและการตระหนักรู้เกี่ยวกับอาเซียน ซึ่งสำรวจจากนักศึกษา จำนวน 2,170 คน จากมหาวิทยาลัยชั้นนำในประเทศสมาชิกอาเซียน ระบุว่า ประเทศไทยมีความรู้เกี่ยวกับอาเซียนอยู่ในอันดับสุดท้าย ซึ่งจำเป็นต้องเร่งด่วนในการขยายการศึกษา เพื่อเตรียมความพร้อมในปี 2558 ที่ประเทศไทยจะก้าวสู่ประชาคมอาเซียน

ด้านสถาบันวิจัยของสำนักพิมพ์ตำรา Pearson (อาเซียนกับการศึกษาไทย 2557) ได้จัดอันดับอาเซียนกับการศึกษาไทย ถือว่าอยู่ในกลุ่มสุดท้าย เนื่องจากเป็นกลุ่มที่ได้คะแนนต่ำที่สุด ซึ่งผลสรุปจากการวิจัยปรากฏว่า เงินทุนไม่ใช่ปัจจัยที่สำคัญ ที่สุด และการที่ครูอาจารย์มีเงินเดือนสูง มิได้หมายความว่ามีความสามารถทางการสอนสูงตามไปด้วย สำหรับ 2-3 ปีที่ผ่านมา ได้มีการผลักดันเงินเดือนครู ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ดี แต่จะต้องเน้นให้มีประสิทธิภาพในการสอนควบคู่ไปด้วยกัน

สมเกียรติ วัฒนศิริชัยกุล (2553) ได้ศึกษา รวบรวมเอกสาร และวิจัย เรื่อง แผนยุทธศาสตร์ชาติเพื่อพัฒนาประเทศไทยก่อนเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี ค.ศ. 2015 สรุปผลการศึกษา ดังนี้ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน รวมทั้งประชาชนทั่วไป ส่วนใหญ่ยังขาดการรับรู้ในเรื่องการรวมเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งหัวใจหลักของแผนยุทธศาสตร์ชาติที่มุ่งเน้นการสร้าง “เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์” จะต้องอาศัยการพัฒนา “คน” เนื่องจากเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาทุกด้าน ซึ่งแรงงานไทยไม่มีปัญหาในเรื่องทักษะของงาน แต่ประเด็นในการแข่งขันในเวทีภูมิภาค และเวทีโลกได้นั้น จะต้องพัฒนาผู้นำในทุกระดับสาขาอาชีพให้มีทักษะด้านการใช้ภาษาอังกฤษและคอมพิวเตอร์ ด้วยการปฏิรูประบบการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายในการรวมเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งภาครัฐควรมีการประชาสัมพันธ์เชิงบวกให้ทุกภาคส่วนได้เห็นโอกาสในการพัฒนาธุรกิจเพื่อการแข่งขัน มีการรวมพลัง และเน้นการมีส่วนร่วม รวมทั้งการระดมสมองทั้งภาครัฐและเอกชนให้มีเป้าหมายและทิศทางเดียวกัน มีการบูรณาการศาสตร์ที่หลากหลายเพื่อจัดทำโครงการร่วมกันทั้งภาครัฐและเอกชน (Public Private Partnerships) มีการจัดตั้งกองทุนวิจัย และพัฒนาเพื่อดำเนินการตามยุทธศาสตร์ที่วางไว้ เร่งรัดการพัฒนากฎหมายให้สอดคล้องในการจัดตั้งบริษัทและการรวมบริษัท มีการปรับระบบโครงสร้างภาษีให้สอดคล้องกับการเคลื่อนไหลของประชาคมในแถบอาเซียนที่เกิดขึ้น มีมาตรการการเก็บภาษีทางตรงให้มากขึ้นเพื่อลดช่องว่างระหว่างคนจนและคนรวยในระยะยาว มีการลดหย่อนภาษีในกรณีที่ภาคเอกชนลงทุนในงานวิจัยและพัฒนา จูงใจภาคธุรกิจที่มีการขยายตัวมากกว่า 10 เท่าด้วยการลดภาษีนิติบุคคล เพื่อส่งเสริมให้เข้าในระบบภาษีมากขึ้น ส่งผลต่อรายได้ของรัฐ สำหรับแผนยุทธศาสตร์ชาติ ได้ออกแบบมาเพื่อพัฒนาประเทศบนพื้นฐานการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันไปสู่จุดวางตัว (positioning) ที่เหมาะสม เพื่อสร้างโอกาส และความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการรวมพลังทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อร่วมสร้างเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ให้แก่สังคมไทยให้มีความเจริญก้าวหน้า อยู่ร่วมกันกับประชาคมอาเซียนอย่างมีความสุข

สมใจ กงเติม (2555) ได้วิจัยการศึกษาความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ พบว่า ความคิดเห็นเรื่องความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของนักศึกษาจาก 5 คณะ ได้แก่ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

คณะครุศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ และคณะเทคโนโลยีเกษตร จำนวน 1,540 คน ในภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านความรู้ และด้านทักษะกระบวนการอยู่ในระดับปานกลาง ความพร้อมด้านเจตคติอยู่ในระดับมาก เมื่อทดสอบความแตกต่างของนักศึกษาในแต่ละคณะมีความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาตามรายด้าน พบว่า นักศึกษาต่างคณะกันมีความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนด้านทักษะและกระบวนการ ด้านเจตคติ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

นภดล สุตันตวิญชัยกุล (2554: ไม่มีเลขหน้า) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาความพร้อมด้านเทคโนโลยีของสถานศึกษาอาชีวศึกษาไทยเพื่อรองรับการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน จากประชากรที่เป็นสถานศึกษาอาชีวศึกษาทั้งหมด 839 แห่ง โดยสุ่มตัวอย่างมา 300 ตัวอย่าง และคัดเลือกตัวอย่างที่สมบูรณ์จำนวน 249 ตัวอย่าง พบว่า การเตรียมความพร้อมของสถานศึกษาอาชีวศึกษาไทยด้านการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนจาก 3 ระดับ คือ มาก น้อย ไม่พร้อมหรือไม่เปิดสอนนั้น ส่วนใหญ่ในด้านหลักสูตรต่างๆ อยู่ในระดับน้อย ยกเว้นหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) อยู่ในระดับมาก หรือในส่วนของความพร้อมในด้านการกำหนดนโยบายและแผนกลยุทธ์ของสถานศึกษาอาชีพไทย ในการเตรียมความพร้อมด้านการผลิตช่างฝีมือส่วนใหญ่อยู่ในระดับน้อย อาจสืบเนื่องจากสถานศึกษาอาชีวศึกษาของไทยได้มีนโยบายเน้นด้านการผลิตช่างฝีมือหรือแรงงานฝีมือ (Skilled Labour) ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพนับแต่ พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา จึงยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนที่เน้นแรงงานระดับชำนาญการ (Specialist) ซึ่งผลิตโดยสถาบันอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยเท่านั้น ซึ่งจะต้องเพิ่มคุณภาพของแรงงานฝีมือด้วยการสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ และห้องปฏิบัติการให้ได้มาตรฐานในทุกสถาบันการศึกษาอาชีวศึกษา ควบคู่ไปกับการพัฒนาคุณภาพครู-อาจารย์ ในด้านการสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษ สำหรับการใช้ ICT การค้นคว้าหาความรู้จาก Internet และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประสบการณ์กับบุคลากรทางการศึกษาในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนให้มากยิ่งขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (2553 : 21-22) ได้ทำการวิจัยเรื่องยุทธศาสตร์อุดมศึกษาไทย ในการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 สรุปได้ดังนี้ การศึกษาถือได้ว่ามีส่วนสำคัญในการ

สนับสนุนกิจการอาเซียนให้สามารถบรรลุเป้าประสงค์ และหลักการของอาเซียน ที่มุ่งสู่ความเป็นประชาคมอาเซียนในด้านการเมืองและความมั่นคง เศรษฐกิจ และสังคมและวัฒนธรรมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง ลดช่องว่างความแตกต่างทางเศรษฐกิจ และระดับการพัฒนาระหว่างอาเซียนเก่ากับอาเซียนใหม่ (CLMV) การที่กำหนดให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่ใช้ติดต่อสื่อสารระหว่างกันในการทำงาน สะท้อนให้เห็นว่า การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ และภาษาที่สามในลำดับต่อไป ด้านมิติข้อมูลข่าวสารล้วนมีความสำคัญต่อสังคมในปัจจุบัน ซึ่งการศึกษาด้านภาษาและวัฒนธรรมจะช่วยทำให้มีความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ซึ่งในปัจจุบันประชาชนในอาเซียนสนใจและศึกษาเฉพาะเรื่องของทางตะวันตกโดยไม่พยายามเรียนรู้เกี่ยวกับอาเซียน การเสริมสร้างความตระหนักด้านประชาคมอาเซียนผ่านการเรียนการสอนนับแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จนถึงระดับอุดมศึกษาจะช่วยผลักดันให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่มประชาคมอาเซียน

ชัยยนต์ เสรีเรืองยุทธ (2556 : ไม่มีเลขหน้า) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การบริหารจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประชาณีเวศน์ สำนักงานเขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร สรุปได้ดังนี้ การวิจัยดังกล่าว เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อศึกษาการบริหารจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประชาณีเวศน์ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนในโรงเรียนประชาณีเวศน์ สำนักงานเขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร จำนวน 78 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป เพื่อคำนวณหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประชาณีเวศน์ สำนักงานเขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร ภาพรวมมีการปฏิบัติงานในการบริหารจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียนอยู่ในระดับปานกลาง มีการปฏิบัติในระดับมาก 3 ด้าน คือ ด้านที่ 1 ด้านการบริหารจัดการ ด้านที่ 2 ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านที่ 4 ด้านกิจกรรมส่งเสริมในโรงเรียน และมีการปฏิบัติงานในการบริหารจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียนอยู่ในระดับปานกลาง 1 ด้าน คือ ด้านที่ 3 ด้านกิจกรรมสัมพันธ์ชุมชน พบว่า รายการที่มีอันดับค่าเฉลี่ยที่ต่ำที่สุดด้านต่างๆ เรียงตามลำดับต่อไปนี้ 1. จัดตั้งชมรมประชาคมอาเซียนในสถานศึกษา 2. จัดการเรียนรู้เกี่ยวกับอาเซียน โดยการจัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติม 3. แต่งตั้งผู้แทนจากชุมชน ผู้นำองค์กรปกครอง

ส่วนท้องถิ่นหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินงานสู่ประชาคมอาเซียน 4. จัดค่ายภาษาอังกฤษให้นักเรียนอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง

สยามธุรกิจ (2556 : ไม่มีเลขหน้า) จากบทความและบทวิเคราะห์ AEC กล่าวถึงทัศนะของ รองศาสตราจารย์ ดร.วันชัย ศิริชนะ อธิการบดีมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง (มฟล.) ที่ว่า บางมหาวิทยาลัยอาจต้องมีการปรับปรุงหลักสูตรเพื่อให้ผู้เรียนสามารถสื่อสารและทำงานกับเพื่อนบ้านที่อยู่ในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้ สำหรับมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวงนั้น ได้เปิดการเรียนการสอนทุกหลักสูตรเป็นภาษาอังกฤษมาตั้งแต่แรก ยกเว้นการเรียนเฉพาะทาง คือ สำนักวิชาพยาบาลศาสตร์ กับ สำนักวิชานิติศาสตร์ ด้าน อาจารย์สลิลลาทิพย์ ทิพย์ไกรสร อาจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจและศูนย์วัฒนธรรมลोजิสติกส์ (CiL) สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์ (PIM) กล่าวถึง การเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ไม่อาจปฏิเสธการแข่งขันที่จะรุนแรงขึ้น โดยเฉพาะโอกาสในการทำงาน ดังนั้น การเตรียมความพร้อมในด้านการศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะธุรกิจต่างๆ มีโอกาสเลือกพนักงานมากขึ้น องค์กรต่างๆ ต้องการผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง และสามารถปฏิบัติงานได้ ซึ่งอาจส่งผลต่อนักศึกษาที่จบการศึกษาใหม่ที่ยังไม่มีประสบการณ์ด้านการทำงาน ฉะนั้น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจึงออกแบบการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติงาน (Work-based Learning) คือ การเรียนรู้เชิงทฤษฎีควบคู่ไปกับการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง ทำให้นักศึกษาเข้าใจและเชื่อมโยงองค์ความรู้สู่การปฏิบัติจริง ซึ่งจะช่วยให้ นักศึกษามีประสบการณ์ในการทำงาน และสามารถทำงานได้อย่างรู้ลึกรู้จริง อันจะส่งต่อการมีโอกาในการทำงานมากขึ้นนั่นเอง และครูผู้สอนจะต้องปรับการเรียนการสอน เนื่องจากการก้าวเข้าสู่ AEC ทำให้มุมมองในทุกด้านเปลี่ยนแปลงไป เช่นแต่เดิมหากสอนลोजิสติกส์อาจพิจารณาเส้นทางการขนส่งเพียงแคในในประเทศ แต่หากเปิด AEC อาจต้องพิจารณาโครงสร้างพื้นฐานที่ทางภาครัฐลงทุนใหม่ รวมทั้งเส้นทางหรือตำแหน่งที่ตั้งคลังสินค้านั้นต้องเชื่อมโยงกับประเทศสมาชิกอาเซียน ดังนั้น ครูผู้สอนต้องศึกษาข้อมูลต่างๆ เพื่อปรับปรุง พัฒนา เนื้อหาและรูปแบบการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งจะส่งต่อผู้เรียนนั่นเอง

ปีทพร สุคนธมาน (2556 : ไม่มีเลขหน้า) จาก บทความ AEC สำคัญที่ควรทราบ และผลกระทบอื่นที่เกิดขึ้นกับไทย กล่าวถึง การเปิดเสรีด้านการศึกษาระดับภูมิภาคอาเซียน ดังนี้

การเตรียมความพร้อมของประเทศไทยเพื่อการก้าวสู่ประชาคมอาเซียนในปี 2558 นั้น เป็นเรื่องสำคัญและเร่งด่วน ซึ่งโครงการวิจัยเรื่องการพัฒนาบุคลากรและผลิตภาพบุคลากรเพื่อรองรับการเปิดเสรีอาเซียน โดยมี รศ.ดร.พัชราลัย วงศ์บุญสิน อาจารย์ประจำวิทยาลัยประชากรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นหัวหน้าโครงการ และคณะผู้ร่วมวิจัย ได้มีแนวคิดด้านการเปิดเสรีด้านการศึกษาระดับภูมิภาคอาเซียน จะส่งผลให้เกิดการเคลื่อนย้ายองค์ความรู้ภาษา และวัฒนธรรม และจะมีผลต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ฉะนั้น ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาจึงต้องมีความจำเป็นในการปรับตัวเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับสถานการณ์ที่กำลังเปลี่ยนแปลง ซึ่งการบริการด้านการศึกษาถือได้ว่าเป็นสาขาหนึ่งของการค้าบริการในบริบทของการค้าระหว่างประเทศ จัดได้ว่าอยู่ในบริบทแวดล้อม 2 ระดับ ได้แก่ ระดับพหุภาคีภายใต้ความตกลงทั่วไปว่าด้วยการค้าบริการ (General Agreement on Trade in Service : GATS) ขององค์การการค้าโลก WTO (World Trade Organization) และระดับภูมิภาคอาเซียน ทั้งนี้การเปิดเสรีการค้าบริการในระดับภูมิภาคอาเซียน ภายใต้ข้อตกลงร่วมกัน และจัดทำข้อผูกพันในด้านการเข้าสู่ตลาด (Market Access) และการปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ (National Treatment) โดยมีรูปแบบการค้าบริการ 4 รูปแบบ ได้แก่ 1. การให้บริการข้ามพรมแดน (Cross Border Supply) เช่น การที่ประเทศมาเลเซียสั่งซื้อโปรแกรมเพื่อการศึกษาจากประเทศสิงคโปร์ 2. การบริโภคบริการในต่างประเทศ (Consumption Abroad) เช่น การที่นักศึกษาจากประเทศลาวไปศึกษาต่อระดับปริญญาโทที่ประเทศอินโดนีเซีย 3. การจัดตั้งธุรกิจเพื่อให้บริการ (Commercial Presence) เช่น การที่มหาวิทยาลัยจากประเทศไทยไปตั้งสาขาที่ประเทศพม่า และ 4. การเคลื่อนย้ายบุคลากร (Movement of Natural Persons) เช่น การที่ครูจากประเทศฟิลิปปินส์เดินทางไปสอนภาษาอังกฤษที่ประเทศเวียดนาม ซึ่งประเทศสมาชิกอาเซียนมีลักษณะการเปิดเสรีด้านการศึกษารูปแบบเดียวกันกับกลุ่มประเทศสมาชิกองค์การการค้าโลก คือ เปิดในระดับที่มากกว่าสำหรับรูปแบบการค้าบริการรูปแบบที่ 1 และ 2 เมื่อเปรียบเทียบกับรูปแบบที่ 3 และ 4 เนื่องจากปลายประเทศมีข้อจำกัดในรูปแบบที่ 3 และแทบยังไม่มีเปิดเสรีในกรณีของรูปแบบที่ 4 ในส่วนของประเทศไทยมีข้อผูกพันการ

เปิดเสรีการค้าบริการด้านการศึกษานในทุกระดับการศึกษา และในหลายประเภทของการศึกษาในแต่ละระดับ ถือได้ว่ามีจำนวนของระดับและประเภทของการศึกษาที่มีข้อผูกพันการเปิดเสรีด้านการศึกษามากกว่าประเทศส่วนใหญ่ในอาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษาซึ่งประเทศไทยมีข้อผูกพันที่ครอบคลุมทุกประเภทของการศึกษาใน 2 ระดับนี้

เศรษฐา ทวีสิน กรรมการผู้จัดการใหญ่ บริษัทแสนสิริ จำกัด (มหาชน) (2555) จาก บทความการปรับตัวกลยุทธ์รับ AEC กล่าวถึง อีกร่มหนึ่งในเรื่อง การศึกษาของประเทศในวาระที่ AEC ดังนี้

ปัญหาของการศึกษาไทยนับจากอดีตจนถึงปัจจุบันมักถูกมองในสองประเด็น คือ “ระบบ” และ “เนื้อหา” เนื่องจากยังมีปัญหาในการปรับให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และเรื่องอื่นๆ ในท่ามกลาง การเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคม คือ ปัญหาเรื่องของ “ระบบการเรียนการสอน” ที่เน้นการท่องจำไม่เน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ รวมทั้งสร้างประเด็นความคิดใหม่ๆ จากเรื่องเดิม นอกจากนี้ “เนื้อหาของบทเรียน” ที่ไม่ทันสมัย บางแนวคิดมองว่าเนื้อหาเป็นการปลูกฝังที่ถูกอิทธิพลของระบบการปกครองและแนวคิดทางการเมืองของแต่ละยุคสมัยครอบงำ ไม่มีการปรับ ขาดการตั้งคำถาม ในเชิงสร้างสรรค์และขาดการวิเคราะห์ถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่ผ่านมา เปรียบได้กับ Software ของระบบคอมพิวเตอร์ ที่ควรมีการอัปเดตข้อมูลตามยุคสมัย เพื่อความคล่องตัวในการทำงานของระบบ และสามารถเชื่อมต่อกับระบบภายนอกที่มีการอัปเดตอยู่ตลอดเวลา และคุณภาพของ Software ที่เปรียบได้กับเยาวชนก็เป็นเรื่องสำคัญ โดยจะได้รับการปลูกฝังเข้าสู่สมอง เมื่อคิดถึงอนาคตข้างหน้าเมื่อก้าวสู่ AEC ประเด็นของ “ระบบและเนื้อหา” ของการศึกษาที่เริ่มได้รับความสนใจ และกล่าวถึงกันมาตลอด เริ่มได้รับการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้สามารถปรับตัวตามประเทศรุ่มกลุ่ม AEC ได้ แม้อาจจะต้องใช้ใช้เวลา แต่ด้วยการไหลบ่าของกระแสดังกล่าวจะส่งผลให้ Software ที่เกี่ยวกับการศึกษาสามารถเคลื่อนที่ผ่านพรมแดนประเทศได้ไม่ยาก นอกจากนี้ การเปิดกว้างย่อมส่งผลให้ภาครัฐมีการเปรียบเทียบและอาจนำมาซึ่งความร่วมมือเพื่อพัฒนาระบบการศึกษาร่วมกันใน AEC ซึ่งสถานศึกษามีทางเลือกในการรับหลักสูตรรวมทั้งบุคลากรจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาร่วมในการให้คำแนะนำและปรับปรุง รวมทั้งเป็นบุคลากรที่มีส่วนในการเปลี่ยน Software ของระบบได้ ทว่าการเปิดกว้างของ AEC ไม่ได้ช่วย

แก้ปัญหาด้านการผลิตฮาร์ดแวร์ของประเทศไทย หรือการเตรียมความพร้อมของผู้เยาว์ของประเทศไทยแต่อย่างใด เนื่องจากประเทศไทยยังประสบปัญหาเกี่ยวกับการให้ความสำคัญในเรื่องของการพัฒนาระดับปฐมวัย (Early Childhood Development – ECD) หรือเด็กตั้งแต่ 0-6 ขวบ ทั้งนี้ ประเด็นที่ควรคำนึงถึง คือ “สิทธิในการมีโอกาสเข้ารับการศึกษาในวัยที่เหมาะสมของเด็กไทย” ด้วยมีการวิจัยที่รับรองที่ได้รับการพัฒนาในระดับปฐมวัยจะประสบความสำเร็จในการเรียนรู้มากกว่าเด็กที่ขาดการพัฒนาในระดับดังกล่าว และยังมีงานวิจัยจากหลายๆ ประเทศ ที่สะท้อนผลการวิจัยว่า เด็กที่ได้รับการพัฒนาในระดับปฐมวัยมีความพร้อมมากกว่าเมื่อเข้าสู่การพัฒนาภาคบังคับ อยู่ในระดับการศึกษาต่อเนื่องนานกว่า แสดงความใส่ใจในการพัฒนามากกว่า และแน่นอน ประสบความสำเร็จในการพัฒนามากกว่าเด็กที่ขาดการพัฒนาปฐมวัย และโดยธรรมชาติของสังคม เศรษฐกิจ เชื่อว่า การพัฒนาในระดับปฐมวัยจะส่งผลต่อเนืองยาวนานในชีวิต ผู้ที่ได้รับการพัฒนาในระดับปฐมวัยมีแนวโน้มที่จะเติบโตเป็นคนที่ประสบความสำเร็จด้านการพัฒนา ด้านหน้าที่การงาน รวมไปถึงการเป็นพลเมืองที่ดีในสังคมมากกว่าผู้ที่ขาดการพัฒนาในช่วงดังกล่าว ซึ่งไม่ต่างอะไรกับการลงทุนระยะยาว ด้วยทุกประเทศมีโอกาสที่จะพัฒนานโยบายต่างๆ ที่จะให้สอดคล้องและเกิดประโยชน์สูงสุดกับตนเอง และเอื้อต่อศักยภาพโดยรวมของกลุ่ม AEC ไปพร้อมๆ กัน ด้วยการศึกษาเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของประเทศ ควรคำนึงให้มากกว่าการพัฒนาระบบและเนื้อหาการศึกษาเนื่องจากเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องทำควบคู่ไปกับการวางกฎระเบียบและแนวนโยบายต่างๆ ที่ช่วยให้การพัฒนาในระดับปฐมวัยอย่างมีคุณภาพที่เด็กควรได้รับ

โพสตุทูเอญ์ (2555) จากบทความ AEC สำคัญที่ควรอ่าน กล่าวถึงความสามารถในการแข่งขันของไทยในเวที ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ดังนี้

จากการรายงาน The Global Competitiveness Report 2011-2012 โดย World Economic Forum (WEF) ที่สำรวจอันดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศต่างๆ 142 ประเทศ พบว่า อันดับความสามารถทางการแข่งขันของไทยปรับลดลง 1 ตำแหน่ง และเมื่อพิจารณาด้านปัจจัยพื้นฐาน ปัจจัยที่ไทยมีลำดับไม่ค่อยดี คือ ปัจจัยที่เกี่ยวกับสุขภาพ และการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชน แต่ที่ได้อันดับดี คือ ความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจ หากพิจารณาเฉพาะอันดับความสามารถด้านประสิทธิภาพ พบว่า ประเทศไทยอยู่ใน

อันดับ 43 ซึ่งปัจจัยที่อยู่อันดับค่อนข้างต่ำ คือ ความพร้อมด้านเทคโนโลยี และ การศึกษาในระดับสูง ส่วนปัจจัยอื่นๆ อยู่ในระดับกลาง ปัญหาใหญ่ของไทย คือ การพัฒนาประชาชนซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาความสามารถในการแข่งขัน ทั้งในระดับประเทศระดับอุตสาหกรรม และระดับองค์กร ทั้งนี้ จากการรายงาน ของ International Institute for Management Development (2003) โดยนักวิชาการหลายท่านสรุปว่าความสามารถในการแข่งขันนอกจากมาจาก ปัจจัยการผลิต 4 ประการ คือ ที่ดิน หุ่น ทรัพยากรธรรมชาติ และแรงงานแล้ว การศึกษานวัตกรรมทางเทคโนโลยี และการเพิ่มองค์ความรู้พิเศษเป็นปัจจัยสำคัญ ซึ่งบลงทุนด้านวิจัยและพัฒนาของไทยเพียง 0.24% ของผลิตภัณฑ์มวลรวม ภายในประเทศ (GDP) เท่านั้น ซึ่งต่ำกว่ามาเลเซียและสิงคโปร์มาก โดยความรู้ พื้นฐานด้านภาษาอังกฤษที่กฎบัตรอาเซียนข้อ 34 บัญญัติไว้ว่า ความสามารถด้าน ภาษาอังกฤษของเด็กไทยยังอยู่ในระดับต่ำ จากรายงานดัชนีความสามารถด้าน ภาษาอังกฤษ (EF English Proficiency Index) ปี 2011 ของสถาบันสอน ภาษา Education First (EF) สถาบันสอนภาษาชั้นนำของโลก ซึ่งดัชนีดังกล่าว ทำมาจากการรวบรวมข้อมูลจากประชากรในวัยทำงานกว่า 2 ล้านคนใน 44 ประเทศ ที่ภาษาอังกฤษไม่ได้เป็นภาษาแม่ทั่วโลกโดยวัดจากการทดสอบ ความสามารถทางภาษาอังกฤษ ผลการทดสอบ ปรากฏว่าความสามารถด้าน ภาษาอังกฤษของไทยอยู่ในอันดับที่ 42 จาก 44 ประเทศ จัดอยู่ในกลุ่ม ความสามารถด้านภาษาอังกฤษต่ำมาก (Very Low Proficiency) และหาก เทียบเฉพาะในประเทศเอเชียที่ทำการวิจัย 13 ประเทศ พบว่า ประเทศที่มี ความสามารถด้านภาษาอังกฤษสูงสุด ได้แก่ มาเลเซีย รองลงมา คือ ฮองกง เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น ไต้หวัน ซาอุดีอาระเบีย จีน อินเดีย รัสเซีย อินโดนีเซีย เวียดนาม ไทย คาซัคสถาน ตามลำดับ ซึ่งประเทศไทยเป็นประเทศที่ให้ ความสำคัญของภาษาอังกฤษในระดับที่สูงมาก เด็กๆ ได้เรียนภาษาอังกฤษตั้งแต่ ชั้นประถมนับถึงมหาวิทยาลัย ซึ่งมากกว่า 10 ปี แต่ภาษาอังกฤษของเด็กไทยยัง แพ้เวียดนาม

จากการประมวลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น สรุปได้ว่า การ เตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียนนั้นจะต้อง ได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและเอกชน ในการขับเคลื่อนและ ยกระดับทางการศึกษาในการพัฒนาคน เพื่อการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนได้

อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการเตรียมความพร้อมทางด้านทรัพยากรคนให้มีความพร้อมทั้งด้านการศึกษาเกี่ยวกับอาเซียน ภาษาอังกฤษและภาษาที่สาม ทักษะทางด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศ รวมทั้งการศึกษาทางด้านวัฒนธรรมในกลุ่มประเทศอาเซียน เพื่อทำความเข้าใจในประเทศเพื่อนบ้านเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในประชาคมอาเซียน

2.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Abdul Jabbar Abdullah (2556 : ไม่มีเลขหน้า) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาและการเติบโตทางเศรษฐกิจในประเทศมาเลเซีย ในบริบทของข้อมูลทางด้านการศึกษา พบว่า ทรัพยากรมนุษย์หรือการศึกษาได้กลายเป็นประเด็นหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจ เอกสารฉบับนี้ได้กล่าวถึงข้อมูลด้านการศึกษาของมาเลเซีย ข้อมูลดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อการรายงานของรัฐบาลในด้านต่างๆ อย่างไรก็ตาม คุณภาพของข้อมูลจะต้องเป็นสิ่งที่ถูกต้องต่อข้อคำถามระหว่างการรายงานอย่างเป็นทางการของรัฐบาล สถิติด้านการศึกษาของประชาชนชาวมาเลเซียเป็นสิ่งที่ต้องทำความเข้าใจมากที่สุด เอกสารชุดนี้ได้ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้านการศึกษาของประเทศด้วยชุดข้อมูลที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายระหว่างประเทศ ชุดข้อมูลดังกล่าวมีความสัมพันธ์อย่างสูงสำหรับข้อมูลด้านการศึกษาในระดับที่สอง และในการวิจัยครั้งนี้ ได้ทดสอบผลกระทบของชุดข้อมูลที่แตกต่างกันด้านการศึกษาและความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น ผลการวิจัย พบว่า ข้อแนะนำมีส่วนคล้ายคลึงกันที่ว่า ข้อมูลทางสถิติของการศึกษามีความน่าเชื่อถือ แม้ว่า มีบางประเด็นที่มีปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพของข้อมูล ผลการศึกษาประกอบด้วยชุดข้อมูล WDI และบาร์โร และลี รวมทั้งได้กล่าวถึงมาตรการของการศึกษา ชุดข้อมูลทั้งหมดได้นำไปสู่การสรุปที่ไม่ต่างกัน คือ การศึกษามีผลต่อมาตรการการศึกษา ความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งกันระหว่างการศึกษา และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไม่ได้เป็นสิ่งที่ค้นพบใหม่ ปัจจัยต่างๆไปได้เพิ่มความตั้งใจในสิ่งที่กล่าวถึงต่อประเด็นดังกล่าว ประการแรก การศึกษาอาจไม่มีผลกับสินค้า ประชาชนที่มีความรู้บางส่วนอาจกำลังทำงานในสถานที่ผิดกฎหมายซึ่งส่งผลต่ออนาคต ประการที่สอง ประชาชนไม่ได้เป็นผลผลิตที่นำไปสู่การเติบโตในระยะสั้น แม้ว่าการศึกษาไม่ใช่ประเด็นใหม่ แต่ก็มีที่น่าสนใจในอนาคต โดยเฉพาะด้านการลงทุนด้านการศึกษาอย่างแท้จริงได้มีผลกระทบในการเติบโตของประเทศมาเลเซีย

Noor Zainab Tunggal (2553) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลำดับการเปลี่ยนแปลงและการตัดสินใจเข้าร่วมในอาเซียนสำหรับประเทศอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ มาเลเซีย และประเทศไทย ข้อมูลจากประเทศสหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น ที่ได้ปรับประยุกต์ใช้ในการเพิ่มรูปแบบการแลกเปลี่ยนเงินตรา ด้วยอัตราคงที่และบัญชีเดินสะพัด ช่วงเวลาในการศึกษาจากสี่เดือนแรกของปี 2534 สำหรับประเทศอินโดนีเซีย ประเทศไทยและมาเลเซีย 2537 สำหรับประเทศสิงคโปร์ และประเทศฟิลิปปินส์ สำหรับฟิลิปปินส์ ในไตรมาสที่ 3 ในปี 2550 การบูรณาการการทดสอบและโมเดล ARDL สำหรับการบูรณาการร่วมกันให้ประสบความสำเร็จต่อการศึกษาในครั้งนี้เพื่อยืนยันลำดับของการบูรณาการที่ต่อเนื่องและเพื่อกำหนดความสัมพันธ์ของการหลอมรวมร่วมกันท่ามกลางปัจจัยต่างๆ การศึกษาครั้งนี้ได้แสดงให้เห็นว่าปัจจัยต่างๆ ได้ถูกหลอมรวมเป็นไปตามลำดับขั้นตอนโดยมีนัยสำคัญที่ระดับ .1(0) หรือ .1(1) สำหรับประเทศอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ มาเลเซีย และประเทศไทย เมื่อเทียบกับประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศญี่ปุ่น นอกจากนั้น ประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศต่างๆ ได้แก่ ประเทศอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และสิงคโปร์ ได้จัดนิทรรศการแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างอัตราการแลกเปลี่ยน และเอกลักษณ์ภายในประเทศของตนเอง ขณะเดียวกัน การศึกษาครั้งนี้ได้พิสูจน์ให้เห็นว่า ไม่มีความสัมพันธ์ใดระหว่างปัจจัยต่างๆ สำหรับประเทศไทยโดยขาดการคำนึงถึงไม่ว่าจะเป็นประเทศสหรัฐอเมริกาหรือประเทศญี่ปุ่นที่ถูกใช้เป็นฐานในอัตราหมุนเวียน นอกจากนี้ ไม่มีความสัมพันธ์อันใดระหว่างอัตราการแลกเปลี่ยนและฐานของประเทศมาเลเซียเมื่อเทียบกับประเทศสหรัฐอเมริกา และผลสรุปสุดท้ายสำหรับประเทศมาเลเซียเมื่อเทียบกับประเทศญี่ปุ่น ในการศึกษาครั้งนี้ มีปัจจัยบางประการที่สำคัญต่ออัตราการแลกเปลี่ยนในแต่ละประเทศ ดังนั้น ผลการวิจัยโดยภาพรวมเป็นข้อบ่งชี้ที่หลากหลายในทุกประเทศ ท้ายที่สุดแล้ว ข้อค้นพบเชิงประจักษ์ได้แสดงให้เห็นถึงอัตราคงที่ และบัญชีเดินสะพัดเป็นปัจจัยที่สำคัญรวมทั้งการทดสอบการมีส่วนร่วม หรือเรียกอีกนัยหนึ่งว่าแบบจำลองอัตราการแลกเปลี่ยนน่าจะเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องต่ออัตราคงที่และบัญชีเดินสะพัดในการประเมินความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ

Nor Azizan Idris, Zarina Zairina Othman และ Rashila Ramli (2557) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของ

มาเลเซีย พบว่า ภาวะความผันผวนของสภาพการเมืองโดยภาพรวมและความต้องการปริมาณที่เพิ่มขึ้นด้านปัจจัยแวดล้อมทางเศรษฐกิจของประชาชนทั่วโลก ได้ถูกเตรียมพร้อมเพื่อรับมือกับเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด แต่เป็นปัญหาระหว่างประเทศร่วมกัน แม้ว่าการขับเคลื่อนพลวัตของโลกรวมจะมีผลกระทบในด้านลบ แต่ก็ได้มีการเตรียมการกระตุ้นเพื่อให้ภาครัฐมีส่วนร่วมมากขึ้นในประเทศ ตราบเท่าที่มีการคาดหวังต่อการแก้ปัญหาาร่วมกัน และหลีกเลี่ยงการแทรกแซงจากบุคคลภายนอก ในทฤษฎีการศึกษานี้เป็นประเด็นสำคัญ แนวคิดได้สร้างขึ้นเพื่อมีผลในการเป็นเครื่องมือเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีขึ้นแก่ปรากฏการณ์ระหว่างประเทศที่ได้มีการขับเคลื่อนพลวัตเป็นวงกว้าง ในช่วงแรกของการก่อตั้งแนวคิดต่อความสัมพันธ์ในการทำงานระหว่างประเทศร่วมกัน เช่น การมองตามสภาพจริง และการมองเห็นความจริง ได้มีการมุ่งไปสู่ความมีอิทธิพล ในความสนใจของประชาชนและเครือข่ายระหว่างประเทศ ในปี 2530 ทักษะดังกล่าวได้ถูกทำลายโดยแนวคิดที่ประกาศใหม่ ที่เรียกว่า การสร้างสังคม ซึ่งได้พยายามสร้างแนวคิดทางเลือกที่มุ่งไปที่แนวคิด ค่านิยม ภาษา ลักษณะเฉพาะ วัฒนธรรม และศาสนา สิ่งสำคัญยิ่งขึ้นไปอีก คือ การพยายามที่จะกำหนดการมาตรฐานนโยบายระหว่างประเทศ การกำหนดคุณลักษณะเฉพาะ และความสนใจของประชาชน เช่น การเปลี่ยนแนวคิดต่อแนวความคิดดังกล่าว ในประเด็นนี้ให้เหตุผลว่ากฎหมายในประเทศเล็กๆ เช่น มาเลเซีย ได้เป็นสมาชิกในสถาบันจากหลายภาคส่วน เช่น อาเซียน ความร่วมมือในกลุ่มอิสลาม และองค์กรสมาชิกอิสลาม และกลุ่มประเทศที่ปกครองตนเอง ให้มีความเข้าใจยิ่งขึ้นในการวิเคราะห์จากทักษะการสร้างสังคมรัฐ การจำลองประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของมาเลเซีย ซึ่งประกอบด้วยลักษณะเฉพาะตัวของมาเลเซียในฐานะรัฐอิสลามได้แปรสถานะเป็นสมาคมที่ขึ้นตรงต่อนโยบายต่างประเทศ และการเกี่ยวโยงในองค์กรความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

Baer, Allyson (2557) ได้ศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบต่ออาชีพและการเตรียมความพร้อมของนักศึกษา มหาวิทยาลัยของประเทศกัมพูชา และเป้าหมายของอาชีพและความคาดหวัง ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษามลกระทบที่มหาวิทยาลัยและการเตรียมความพร้อมด้านปัจจัยและทรัพยากรทางด้านอาชีพในประชาชนชาวกัมพูชาที่มีการศึกษาสูงกว่าระดับมัธยมศึกษาต่อการวางแผนของนักเรียนในระดับที่สูงกว่าระดับมัธยมศึกษา แรงบันดาลใจ และความคาดหวัง ในยุคโลกาภิวัตน์ และในกรณีศึกษาของประเทศกัมพูชา ในการร่วมมือระหว่างองค์กรชาติต่างๆ

เช่นเดียวกับการร่วมมือระหว่างประเทศของกลุ่มประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน) ได้มีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นด้วยความต้องการด้านการสื่อสารทางเทคโนโลยีของประชาชน และมีการเปิดการตัวอย่างเป็นทางการ และการติดต่อข้ามพรมแดนระหว่างคนในประเทศต่างๆ และวัฒนธรรม รัฐบาลกัมพูชาจึงมีเป้าประสงค์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต่ออัตราการพัฒนาที่ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ และความร่วมมือในยุคโลกาภิวัตน์ ความร่วมมือในกรอบการทำงานร่วมกันระหว่างภาคประชาชน การวิจัยชิ้นนี้ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ทรัพยากร ปัจจัยทางเศรษฐกิจเพื่อนบ้าน กลยุทธ์ของมหาวิทยาลัย และเป้าหมายอาชีพในอนาคต ข้อมูลจากการวิจัยของนักเรียนที่ศึกษาสูงกว่าระดับมัธยมศึกษา จำนวน 210 คน จากโรงเรียนจำนวน 3 แห่ง ในเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา ได้รับการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติเกี่ยวกับ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจในครัวเรือน ทักษะการใช้ภาษาอังกฤษและคอมพิวเตอร์ การเตรียมความพร้อมด้านทรัพยากรในการประกอบอาชีพ และทัศนคติของนักเรียนและความคาดหวังต่อการศึกษาในอนาคตและอาชีพที่ต้องการในประเด็นทั้งหมดที่กล่าวมานั้น การใช้ทรัพยากรในการเตรียมพร้อมสู่อาชีพและมหาวิทยาลัยมีความสำคัญน้อยกว่าสถานะทางเศรษฐกิจของเพื่อนบ้านต่อแผนดำเนินการและความคาดหวังของนักเรียน ผลการวิจัยได้สรุปด้วยข้ออภิปรายที่ว่าด้วยการทำความเข้าใจมากขึ้นในประเด็นโรงเรียนสู่การทำงานของเยาวชนกัมพูชาในบริบทของการเตรียมความพร้อมด้านอาชีพและทรัพยากรของมหาวิทยาลัย

Chandra, Alexander Christian (2547) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับชาตินิยม และการจัดการการมีส่วนร่วมในเขตแดน กรณีศึกษาของประเทศอินโดนีเซีย และเขตการค้าเสรีอาเซียน การศึกษานี้วิเคราะห์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชาตินิยมของอินโดนีเซียและการใช้พื้นที่ร่วมกันในอาเซียนด้วยหลักฐานอ้างอิงที่ชี้เฉพาะต่อข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน (อาฟต้า) แต่เดิมนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาตินิยมและกลุ่มอนุรักษ์ดินแดนมีลักษณะขัดแย้งต่อกัน อย่างไรก็ตาม มีการทำทนายกรณีข้อขัดแย้งที่วากกลุ่มชาตินิยม และกลุ่มอนุรักษ์ดินแดนไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้ และข้อขัดแย้งดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงแนวความคิดทางสังคมสองแนวคิดที่สะท้อนให้เห็นในแง่ของสัญลักษณ์ความสัมพันธ์ของแต่ละฝ่าย ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองกลุ่มสามารถเป็น

ประเด็นขัดแย้งหรือเป็นประเด็นร่วมกัน แต่บางครั้งสามารถส่งเสริมร่วมกันได้ ดังนั้น กลุ่มชาตินิยมในปัจจุบันจึงไม่จำเป็นต้องขัดแย้งต่อเขตการค้าเสรี และการจำกัดพื้นที่ทางเศรษฐกิจจากรัฐอื่น ในปี 2535 สมาชิกของกลุ่มอาเซียนได้ตกลงร่วมกันในด้านเศรษฐกิจผ่านข้อมูลของอาฟต้า ในข้อปฏิบัติ ข้อตกลงร่วมกันนี้ได้ถูกตั้งขึ้นเพื่อเพิ่มการแข่งขันระหว่างชาติของอุตสาหกรรมในกลุ่มอาเซียน และเพื่อให้พื้นที่ในเขตภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเขตพื้นที่ที่มีความน่าสนใจในการลงทุน การวิจัยชิ้นนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าทัศนคติร่วมสมัยของชาวอินโดนีเซียต่อข้อตกลงการค้าร่วมกัน ระหว่างการลงทุนข้อตกลงทางการค้าร่วมกันนี้ กลุ่มผู้ไม่เห็นด้วยจำนวนหนึ่งได้แสดงความประสงค์ผ่านนักแสดงชายชาวอินโดนีเซียด้วยในนักการเมืองชาวอินโดนีเซียในช่วงดำรงตำแหน่งด้านนโยบายกระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ กองทัพ และสมาชิกจำนวนหนึ่งของกลุ่มปัญญาชน มวลประชาชนของกลุ่มประชาธิปไตยได้เปิดเผยถึงวิกฤติทางเศรษฐกิจในปี 2540 ได้อนุญาตให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศ แม้ว่า นักการเมืองอินโดนีเซียมีฐานะร่ำรวยให้การสนับสนุนกิจกรรมของอาฟต้า ชาวอินโดนีเซียกีดกันกลุ่มสมาชิก โดยเฉพาะกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐบาล กลุ่มอิสระชน และกลุ่มเพื่อสังคม ได้แสดงให้เห็นถึงความสงสัยของเขเอง อย่างไรก็ตาม ข้อสงสัยเกี่ยวกับอาฟต้า ไม่ใช่บทสรุปของการเพิ่มขึ้นของแนวคิดสังคมนิยมในประเทศอินโดนีเซีย แต่ได้สะท้อนให้เห็นถึงการขาดแคลนข้อมูลข่าวสารที่เหมาะสมต่อกลุ่มเหล่านี้

จากการประมวลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของต่างประเทศ พอสรุปได้ว่า โดยภาพรวมต่างประเทศในกลุ่มสมาชิกอาเซียน ส่วนใหญ่ได้ให้ความสนใจในด้านเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนไม่ว่าจะเป็นแนวคิดที่มีทั้งเห็นด้วย สนับสนุน หรือมีความคิดเห็นไม่สอดคล้องกัน นอกจากนี้ ยังหมายรวมถึงการเตรียมความพร้อมเพื่อการก้าวสู่ประชาคมอาเซียนที่จะต้องเตรียมความพร้อมด้านทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ และทักษะที่จำเป็นและสอดคล้องกับสถานการณ์ เช่น ทักษะด้านเทคโนโลยี ทักษะด้านการสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษ ฯลฯ ซึ่งสิ่งสำคัญในการปรับตัวเข้าสู่สถานการณ์ดังกล่าว คือ องค์ความรู้ และข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง ในการนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการปรับเปลี่ยนแนวคิดเพื่อการก้าวสู่ประชาคมอาเซียนได้อย่างเต็มภาคภูมิ

3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

การวิจัยครั้งนี้ ประชากรเป็นข้าราชการครูในโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 รวมทั้งสิ้นจำนวน 2,857 คน จำแนกเป็น ผู้บริหาร 256 คน และเป็นครู จำนวน 2,601 คน (ที่มา : <http://www.ubon5.go.th/ubn5/index.php> วันที่ 9 เมษายน 2557)

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นข้าราชการครูในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 จำนวนทั้งสิ้น 496 คน จาก 256 โรงเรียน จำแนกเป็น ผู้บริหาร จำนวน 155 คน และครู 341 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ Krejcie And Morgan (1970 : 607-610, อ้างถึงใน บุญธรรม จิตตอนันต์ 2540 : 72) ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (stratify random sampling) โดยใช้ขนาดของโรงเรียนเป็นชั้นภูมิในการสุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 ซึ่งผู้วิจัยสร้างพัฒนาเครื่องมือโดยอาศัยแนวคิดหลักสำหรับการวิจัยแล้วนำไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างในข้อ 1 เพื่อวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือโดยมีค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือในระดับ .978 และเครื่องมือนี้ได้พัฒนาจากแบบประเมินผลการดำเนินงาน จากหนังสือ แนวทางการบริหารจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน ของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2555:17) แบ่งเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 5 ข้อ
 ตอนที่ 2 เป็นรายการคำถามเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมในการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 ตามกรอบการพัฒนาของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการใน 3 ด้าน จำนวน 70 ข้อ ดังนี้

1. คุณภาพผู้เรียน (29 ข้อ) แบ่งเป็น
 - 1.1 ด้านความรู้ (9 ข้อ)
 - 1.2 ด้านทักษะ / กระบวนการ (10 ข้อ)
 - 1.3 ด้านเจตคติ (10 ข้อ)
2. ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ (20 ข้อ) ได้แก่
 - 2.1 คุณภาพวิชาการ (10 ข้อ)
 - 2.2 คุณภาพครู (10 ข้อ)
3. ด้านการบริหารจัดการ (20 ข้อ) ได้แก่
 - 3.1 ด้านคุณภาพของผู้บริหารและครู (8 ข้อ)
 - 3.2 ด้านการส่งเสริมสนับสนุน (12 ข้อ)

ตอนที่ 3 เป็นคำถามปลายเปิด จำนวน 3 ข้อ ซึ่งถามปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5

การดำเนินการทดลองใช้เครื่องมือ แบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยสร้างแบบทดสอบตามกรอบแนวคิดตามหลักการวิจัยแล้วนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วย (1) ดร.ฤกษ์ชัย พลศรี ตำแหน่งผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษโรงเรียนชุมชนบ้านหนองสะโน สังกัด สพป. อบ. 5 (2) นางอำพา ประทุมชัย ตำแหน่ง ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ สังกัด สพป. อบ.5 (3) นางสาววัชรกร ตรีการไทย ตำแหน่ง ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ สังกัด สพป.อบ.5 (4) รศ.ดร.จิณฉวีตร ปะโคทั้ง ตำแหน่ง ประธานกรรมการหลักสูตรบริหารการศึกษาศรีอุทุมพร มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี และ (5) ดร.พงษ์ธร สิงห์พันธ์ ตำแหน่ง กรรมการและเลขานุการหลักสูตรบริหารการศึกษาศรีอุทุมพร มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ปริญญาโท มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ตรวจสอบแล้วนำกลับมาแก้ไข ปรับปรุง โดยใช้เกณฑ์ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะตรงกัน 4 ใน 5

2. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปขอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิอีกครั้งหนึ่งโดยใช้เกณฑ์ตามข้อ 1

3. นำข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงแบบสอบถามร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษาอีกครั้งหนึ่ง

4. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างในข้อ 1 เพื่อทดสอบคุณภาพ ความเชื่อมั่นโดยวิธีทดสอบแบบค่าสัมประสิทธิ์ Alpha ของ Cronbach แล้วนำคะแนนที่ได้มาหาค่า สัมประสิทธิ์ Alpha โดยใช้สูตรคำนวณ ดังนี้

$$\alpha = \frac{k}{k-1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S^2} \right]$$

4. เกณฑ์ค่าความเชื่อมั่นอยู่ระหว่าง .977 ถึง .978 ผลการทดลองปรากฏว่า แบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นมากกว่า .80 ซึ่งแบบสอบถามสามารถนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลได้ จากนั้นนำแบบสอบถามที่สมบูรณ์แล้วไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มประชากรในข้อที่ 1

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยส่งแบบสอบถาม จำนวน 496 ชุด ด้วยการจัดส่งด้วยตนเอง และให้จัดส่งกลับในกล่องแบบตอบรับแบบสอบถาม ณ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 โดยกำหนดระยะเวลาในการนัดหมายจัดส่งแบบสอบถามกลับ 3 สัปดาห์ ตั้งแต่วันที่ 16 สิงหาคม ถึง กันยายน พ.ศ. 2557 โดยแต่ละโรงเรียนจัดเก็บและรวบรวม เมื่อเสร็จสิ้นและครบตามระยะเวลาที่กำหนด แต่ละโรงเรียนได้จัดส่งแบบสอบถามกลับมายังกล่องแบบตอบรับแบบสอบถาม ผลปรากฏว่าผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามคืน จำนวน 496 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 และเป็นแบบสอบถามที่ได้รับการตรวจสอบอย่างสมบูรณ์ จำนวน 496 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 รายละเอียด

การวิเคราะห์ข้อมูล

ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมได้จากการดำเนินงานมาทำการวิเคราะห์ด้วยสถิติที่เกี่ยวข้อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การหาคุณภาพของเครื่องมือ

1.1 ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสอบถาม ด้วยการให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจทาน และพิจารณารายละเอียดรายข้อและรายด้าน แล้วนำผลมาคำนวณด้วยสูตรของ Rovinelli และ Hambleton (บุญชม ศรีสะอาด 2545 : 63 – 65) ดังนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{n}$$

IOC แทน ดัชนีความสอดคล้องระหว่าง
รายการคำถามกับนิยาม

$\sum R$ แทน ผลรวมของคะแนนความคิดเห็น
ของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

n แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

หากดัชนีที่คำนวณได้มีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ .5 แสดงให้เห็นว่ารายการข้อคำถามนั้นวัด หรือ เป็นตัวแทนตามนิยามเชิงปฏิบัติการ / ตัวชี้วัดของข้อนั้นได้ หากดัชนีที่คำนวณได้น้อยกว่า .5 แสดงว่ารายการข้อคำถามนั้นไม่วัดหรือไม่เป็นตัวแทนตามนิยามเชิงปฏิบัติการ / ตัวชี้วัดของข้อนั้น

1.2 ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของ Cronbach (บุญชม ศรีสะอาด 2545 : 99) โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ช่วยในการคำนวณ มีสูตรดังนี้

$$\alpha = \frac{k}{k-1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S_T^2} \right]$$

α แทน ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น

K แทน จำนวนข้อของแบบสอบถาม

$\sum S_i^2$ แทน ผลรวมของความแปรปรวนของแต่ละข้อ

S_T^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนรวม

2. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2.2 การแปลผลค่าเฉลี่ย ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ย ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 แปลความว่า อยู่ในระดับมากที่สุด
 ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 แปลความว่า อยู่ในระดับมาก
 ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 แปลความว่า อยู่ในระดับปานกลาง
 ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 แปลความว่า อยู่ในระดับน้อย
 ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 แปลความว่า อยู่ในระดับน้อยที่สุด
 (บุญชม ศรีสะอาด 2545 : 102 – 103)

2.3 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 จำแนกตามเพศตำแหน่ง ใช้สถิติการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย t การคำนวณ ซึ่งผู้วิจัยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ช่วยในการคำนวณเพื่อทดสอบนัยสำคัญของความแตกต่างของค่าเฉลี่ยกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม มีสูตร ดังนี้

$$t = \frac{\bar{X}_1 - \bar{X}_2}{\sqrt{\frac{S_1^2}{n_1} + \frac{S_2^2}{n_2}}}$$

t	แทน	ค่าสถิติที่จะเปรียบเทียบกับค่าวิกฤต
\bar{X}_1	แทน	ค่าเฉลี่ยกลุ่มตัวอย่างที่ 1
\bar{X}_2	แทน	ค่าเฉลี่ยกลุ่มตัวอย่างที่ 2
S_1^2	แทน	ความแปรปรวนของกลุ่มตัวอย่างที่ 1
S_2^2	แทน	ความแปรปรวนของกลุ่มตัวอย่างที่ 2
n_1	แทน	จำนวนสมาชิกในกลุ่มตัวอย่างกลุ่มที่ 1
n_2	แทน	จำนวนสมาชิกในกลุ่มตัวอย่างกลุ่มที่ 2

2.4 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียน ในบริบทประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 จำแนกตาม วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษา โดยใช้สถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (Analysis of Variance) One way ANOVA (บุญชม ศรีสะอาด 2545 : 119) การคำนวณ ผู้วิจัยได้ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS for Window ช่วยในการคำนวณ เพื่อทดสอบนัยสำคัญของความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่มขึ้นไป มีสูตร ดังนี้

$$F = \frac{MS_b}{MS_w}$$

F แทน ค่าที่ใช้เปรียบเทียบกับค่าวิกฤตในการแจกแจงแบบ F (F – distribution)

MS b แทน ค่าประมาณของความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม

MS w แทน ค่าประมาณความแปรปรวนภายในกลุ่ม

หากพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะตรวจสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ โดยวิธีของ Scheffe' ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป เป็นเครื่องมือช่วยในการคำนวณ

3. เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นความเรียงผสมกับตาราง

4. สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

4. ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

ผลการวิจัย

ผลจากการศึกษา การเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 พบว่า

ตารางที่ 4.1 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 จำแนกเป็นรายด้านและภาพรวม

	รายการ	\bar{x}	s	ระดับความคิดเห็น
1	คุณภาพผู้เรียนด้านความรู้	3.30	.77	ปานกลาง
2	คุณภาพผู้เรียนด้านทักษะ/	3.55	.74	มาก
3	กระบวนการ	3.66	.84	มาก
4	คุณภาพผู้เรียนด้านเจตคติ	3.65	.75	มาก
5	หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ด้าน คุณภาพวิชาการ	3.50	.81	ปานกลาง
6	คุณภาพครู การบริหารจัดการด้านคุณภาพของ	3.69	.75	มาก
7	ผู้บริหารและครู การบริหารจัดการด้านการส่งเสริม สนับสนุน	3.83	.84	มาก

1. จากตารางที่ 4.1 พบว่าข้าราชการครูมีความคิดเห็นต่อการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=3.59$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การบริหารจัดการด้านการส่งเสริมสนับสนุน ($\bar{x}=3.83$) รองลงมา คือ การบริหารจัดการด้านคุณภาพของผู้บริหารและครู ($\bar{x}=3.69$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ คุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ($\bar{x}=3.30$) ดังนี้

1.1 คุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ พบว่า ความคิดเห็นของข้าราชการครูที่มีต่อการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.30$) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้เรียนสามารถใช้เทคโนโลยีในการติดต่อสื่อสาร / ศึกษาแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับอาเซียน ($\bar{x} = 3.67$) รองลงมา คือ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย ($\bar{x} = 3.54$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารขั้นพื้นฐาน และแสวงหาความรู้จากการใช้ภาษาอังกฤษเกี่ยวกับอาเซียนได้ ($\bar{x} = 2.93$)

1.2 คุณภาพผู้เรียนด้านทักษะ/กระบวนการ พบว่า ความคิดเห็นของข้าราชการครูที่มีต่อการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.55$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้เรียนเห็นคุณค่าในความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน และเมื่อเห็นปัญหาสังคม จะลงมือทำเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ($\bar{x} = 3.84$) รองลงมา คือ ผู้เรียนสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ($\bar{x} = 3.80$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ผู้เรียนสามารถสื่อสารได้อย่างน้อย 2 ภาษา (ภาษาอังกฤษและภาษาประเทศเพื่อนบ้านอย่างน้อย 1 ภาษา) ($\bar{x} = 2.95$)

1.3 คุณภาพผู้เรียนด้านเจตคติ พบว่า ความคิดเห็นของข้าราชการครูที่มีต่อการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.66$) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้เรียนมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทยและอาเซียน ($\bar{x} = 3.92$) รองลงมา คือ ผู้เรียนมีวิถีชีวิตประชาธิปไตย และยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาล ($\bar{x} = 3.87$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญในการใช้ภาษาอังกฤษและภาษาของประเทศเพื่อนบ้านเพื่อการสื่อสารในกลุ่มประเทศอาเซียน ($\bar{x} = 3.42$)

1.4 หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ด้านคุณภาพวิชาการ พบว่า ความคิดเห็นของข้าราชการครูที่มีต่อการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.65$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ส่งเสริมให้มีการจัดห้อง / มุมอาเซียน ให้เป็นแหล่งสืบค้น / เรียนรู้เกี่ยวกับอาเซียน ($\bar{x} = 3.83$) รองลงมา คือ จัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาให้เอื้อต่อการเรียนรู้เกี่ยวกับอาเซียน และนำเสนอ

นวัตกรรม เทคโนโลยี และ ICT มาปรับใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน ($\bar{x}=3.77$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ วิจัย และพัฒนาการจัดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน และนำผลที่ได้ไปพัฒนาการดำเนินกิจกรรม ($\bar{x}=3.22$)

1.5 หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ด้านคุณภาพครู พบว่า ความคิดเห็นของข้าราชการครูที่มีต่อการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}=3.50$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ จัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียน และแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาเอื้อต่อการเรียนรู้ ($\bar{x}=3.74$) รองลงมา คือ วางแผน / ออกแบบการเรียนรู้เกี่ยวกับอาเซียน ($\bar{x}=3.55$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ วิจัย และพัฒนาการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับอาเซียน ($\bar{x}=3.30$)

1.6 การบริหารจัดการด้านคุณภาพของผู้บริหารและครู พบว่า ความคิดเห็นของข้าราชการครูที่มีต่อการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=3.69$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้บริหาร/ครูส่งเสริมการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาให้เอื้อต่อการเรียนรู้เกี่ยวกับอาเซียน ($\bar{x}=3.81$) รองลงมา คือ ผู้บริหาร / ครูมีความสามารถในการประสานภาคีเครือข่าย เพื่อการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน ($\bar{x}=3.78$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ผู้บริหาร / ครูมีความสามารถในการนำการวิจัย พัฒนาการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน และมีการติดตาม และประเมินผลวิจัยของครูได้ ($\bar{x}=3.53$)

1.7 การบริหารจัดการด้านการส่งเสริมสนับสนุน พบว่า ความคิดเห็นของข้าราชการครูที่มีต่อการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียน โดยภาพรวมและรายข้ออยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=3.83$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมการจัดห้อง / มุมอาเซียนศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ และมีแหล่งสืบค้นข้อมูลผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตอย่างมีคุณภาพ ($\bar{x}=4.03$) รองลงมา คือ ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมแนวทางในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาสู่ประชาคมอาเซียนตามกรอบนโยบาย สพฐ. สพท. ภาคีเครือข่าย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

($\bar{x}=3.88$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมการจัดตั้งสมาคม/ชมรม/กลุ่ม ครูประชาคมอาเซียนในระดับสถานศึกษา เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินงานร่วมกัน ($\bar{x}=3.69$)

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของข้าราชการครูต่อการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทอาเซียน โดยจำแนกตาม เพศ ตำแหน่ง ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษา

ตารางที่ 4.2 แสดงเปรียบเทียบความคิดเห็นการศึกษาการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 โดยจำแนกตามเพศ

การเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5	ชาย		หญิง		t
	\bar{x}	s	\bar{x}	s	
1. คุณภาพผู้เรียนด้านความรู้	3.24	.78	3.36	.77	-1.67
2. คุณภาพผู้เรียนด้านทักษะ/กระบวนการ	3.53	.69	3.58	.77	-.78
3. คุณภาพผู้เรียนด้านเจตคติ	3.68	.81	3.64	.86	.46
4. หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ด้านคุณภาพวิชาการ	3.59	.75	3.71	.75	-1.70
5. หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ด้านคุณภาพครู	3.44	.80	3.56	.81	-1.81
6. การบริหารจัดการด้านคุณภาพของผู้บริหารและครู	3.61	.84	3.39	.82	-1.94
7. การบริหารจัดการด้านการส่งเสริมสนับสนุน	3.73	.84	3.92	.82	-2.63

2.1 จากตารางที่ 4.2 พบว่า ข้าราชการครูที่มีเพศต่างกัน ตำแหน่งต่างกัน และประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นโดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน สำหรับข้าราชการครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกันเมื่อพิจารณารายคู่ในแต่ละด้านพบว่า แต่ละด้านไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.3 แสดงเปรียบเทียบความคิดเห็นการศึกษาการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 โดยจำแนกตามตำแหน่ง

การเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5	ผู้บริหาร		ครูผู้สอน		t
	\bar{x}	s	\bar{x}	s	
1. คุณภาพผู้เรียนด้านความรู้	3.28	.79	3.31	.76	-.44
2. คุณภาพผู้เรียนด้านทักษะ/กระบวนการ	4.00	.71	3.53	.74	.99
3. คุณภาพผู้เรียนด้านเจตคติ	3.73	.79	3.63	.86	1.17
4. หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ด้านคุณภาพวิชาการ	3.71	.68	3.62	.77	1.37
5. หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ด้านคุณภาพครู	3.58	.71	3.46	.84	1.49
6. การบริหารจัดการด้านคุณภาพของผู้บริหารและครู	3.72	.73	3.67	.86	.60
7. การบริหารจัดการด้านการส่งเสริมสนับสนุน	3.81	.81	3.83	.84	-.33

2.3 จากตารางที่ 4.3 พบว่า ข้าราชการครูที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นโดยภาพรวมของตำแหน่งผู้อำนวยการ และครูผู้สอนอยู่ในระดับมาก และมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.4 แสดงเปรียบเทียบความคิดเห็นการศึกษาการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 โดยจำแนกตามระดับการศึกษา

การเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5	ต่ำกว่าปริญญาตรี		ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี		t
	\bar{x}	s	\bar{x}	s	\bar{x}	s	
1. คุณภาพผู้เรียนด้านความรู้	2.40	.00	3.16	.78	3.40	.74	20.82*
2. คุณภาพผู้เรียนด้านทักษะ/กระบวนการ	3.00	.00	3.36	.75	3.67	.71	16.62*
3. คุณภาพผู้เรียนด้านเจตคติ	2.70	.00	3.41	.89	3.81	.77	26.11*
4. หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ด้านคุณภาพวิชาการ	2.30	.00	3.51	.73	3.77	.69	40.84*
5. หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ด้านคุณภาพครู	2.00	.00	3.37	.82	3.62	.73	37.96*
6. การบริหารจัดการด้านคุณภาพของผู้บริหารและครู	2.00	.00	3.63	.87	4.45	.73	40.58*
7. การบริหารจัดการด้านการส่งเสริมสนับสนุน	2.25	.00	3.83	.86	3.88	.77	29.33*

ตารางที่ 4.4 แสดงเปรียบเทียบความคิดเห็นการศึกษากการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 โดยจำแนกตามระดับการศึกษา

การเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5	ต่ำกว่าปริญญาตรี		ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี		t
	\bar{x}	s	\bar{x}	s	\bar{x}	s	
คุณภาพผู้เรียนด้านความรู้	2.40	.00	3.16	.78	3.40	.74	20.82*
คุณภาพผู้เรียนด้านทักษะ/กระบวนการ	3.00	.00	3.36	.75	3.67	.71	16.62*
คุณภาพผู้เรียนด้านเจตคติ	2.70	.00	3.41	.89	3.81	.77	26.11*
หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ด้านคุณภาพวิชาการ	2.30	.00	3.51	.73	3.77	.69	40.84*
หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ด้านคุณภาพครู	2.00	.00	3.37	.82	3.62	.73	37.96*
การบริหารจัดการด้านคุณภาพของผู้บริหารและครู	2.00	.00	3.63	.87	4.45	.73	40.58*
การบริหารจัดการด้านการส่งเสริมสนับสนุน	2.25	.00	3.83	.86	3.88	.77	29.33*

2.4 จากตารางที่ 4.4 พบว่า ข้าราชการครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นโดยภาพรวมและรายด้านของระดับการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายคู่ในแต่ละด้าน พบว่า แต่ละด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ตารางที่ 4.5 แสดงเปรียบเทียบความคิดเห็นการศึกษาการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 โดยจำแนกตามประสบการณ์

การเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5	น้อยกว่า 10 ปี		10-20 ปี		มากกว่า 20 ปี		t
	\bar{x}	s	\bar{x}	s	\bar{x}	s	
1. คุณภาพผู้เรียนด้านความรู้	3.25	.70	3.30	.82	3.34	.76	2.45
2. คุณภาพผู้เรียนด้านทักษะ/ กระบวนการ	3.46	.65	3.54	.78	3.65	.71	4.06
3. คุณภาพผู้เรียนด้านเจตคติ	3.62	.72	3.58	.95	3.78	.75	3.76
4. หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ด้านคุณภาพวิชาการ	3.54	.73	3.64	.79	3.76	.66	5.46
5. หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ด้านคุณภาพครู	3.46	.77	3.48	.84	3.56	.78	1.77
6. การบริหารจัดการด้านคุณภาพของผู้บริหารและครู	3.71	.89	3.62	.84	3.75	.74	2.25
7. การบริหารจัดการด้านการส่งเสริมสนับสนุน	3.97	.87	3.77	.82	3.77	.79	3.56

2.4 จากตารางที่ 4.5 พบว่า ข้าราชการครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นโดยภาพรวมและรายด้านของระดับการศึกษาไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.6 เปรียบเทียบความคิดเห็นการศึกษาการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 โดยจำแนกตามขนาดของโรงเรียน

การเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5	เล็ก		กลาง		ใหญ่		t
	\bar{x}	s	\bar{x}	s	\bar{x}	s	
1. คุณภาพผู้เรียนด้านความรู้	3.37	.77	3.24	.76	3.25	.76	4.01
2. คุณภาพผู้เรียนด้านทักษะ/กระบวนการ	3.69	.69	3.45	.74	3.47	.69	7.69*
3. คุณภาพผู้เรียนด้านเจตคติ	3.77	.79	3.58	.85	3.54	.87	5.70
4. หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ด้านคุณภาพวิชาการ	3.71	.66	3.59	.78	3.62	.73	3.11
5. หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ด้านคุณภาพครู	3.62	.64	3.07	.79	3.41	.93	5.35
6. การบริหารจัดการด้านคุณภาพของผู้บริหารและครู	3.76	.75	3.26	.73	3.64	.93	2.59
7. การบริหารจัดการด้านการส่งเสริมสนับสนุน	3.83	.81	3.48	.81	3.88	.90	.93

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.5 จากตารางที่ 4.6 พบว่า ข้าราชการครูที่ประจำในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายคู่ในแต่ละด้าน พบว่า คุณภาพผู้เรียนด้านทักษะ/กระบวนการ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนรายคู่ด้านอื่นไม่แตกต่าง

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ การศึกษาการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 มีดังนี้

ด้านคุณภาพผู้เรียน

มีข้อเสนอแนะให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการสืบค้นโดยใช้เทคโนโลยีอย่างสม่ำเสมอ ควรมีการจัดกิจกรรมอาเซียนอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากนักเรียนยังมีความพร้อมในเรื่องดังกล่าวน้อย ยังต้องได้รับการพัฒนาในเรื่องของอาเซียนด้วยการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีการเรียนรู้ และเห็นความสำคัญของประเทศอาเซียน นอกจากนี้ ผู้เรียนยังต้องได้รับการพัฒนาในด้านภาษาอังกฤษ อาจเนื่องมาจากสถานศึกษาขาดแคลนครูในกลุ่มสาระภาษาต่างประเทศ รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข เพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงขึ้น ผู้เรียนยังขาดการเล็งเห็นความสำคัญในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนผลได้/ผลเสียในการเป็นผู้นำในอาเซียน ควรมีสื่อสนับสนุนจาก สพฐ. ให้กับโรงเรียนมากขึ้น ควรเน้นการสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษ และมีแนวทางที่ชัดเจน ต่อเนื่องในการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ มีการตั้งเป้าหมายในการเรียนรู้ทางด้านภาษา เช่น ป.2 สามารถอ่านหนังสือพิมพ์ได้ ส่วน ป.4 สามารถอ่านข่าวภาษาอังกฤษได้ เน้นการใช้เทคโนโลยี และภาษาของประเทศสมาชิกเพื่อนบ้านอาเซียน มีเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถสื่อสารได้อย่างน้อย 3 ภาษา ได้แก่ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาประเทศเพื่อนบ้าน และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรักและภาคภูมิใจในความเป็นไทย

ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้

มีข้อเสนอแนะให้มีการวางแผน วิเคราะห์ปัญหา ออกแบบการเรียนรู้ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ สรุป-ประเมินผล ในการจัดการเรียนรู้ครบตามขั้นตอน และกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ควรมีการสอดแทรกเรื่องอาเซียนในทุกกลุ่มสาระ และเนื่องจากบุคลากรในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมไม่เพียงพอในการเปิดรายวิชาเพิ่มเติมเกี่ยวกับอาเซียน โดยอาจให้เนื้อหาเป็นภาษาอังกฤษ และมีการบูรณาการในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมทั้งมีการปรับปรุงหลักสูตรให้มีกลุ่มสาระการเรียนรู้ลดลง และเน้นกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้มากขึ้น มีการนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ควรมีการจัดหลักสูตร

จาก สพฐ. ให้กับสถานศึกษา เน้นคุณภาพของการจัดการศึกษา ให้มีความเป็นเลิศสู่สากล และสามารถแข่งขันได้ในระดับนานาชาติ และเน้นความสามารถทางด้านภาษาอังกฤษ มีการประกวดกิจกรรมที่ส่งเสริมการใช้ภาษาอังกฤษ มีการจัดสรรงบประมาณในการดำเนินการหรือจ้างวิทยากรที่มีความรู้มาให้ความรู้ในสถานศึกษา ควรมีการปรับหลักสูตรให้มีขนาดที่เหมาะสมแก่ผู้เรียน มีความครอบคลุม นำไปใช้ได้จริง

ด้านการบริหารจัดการ

มีข้อเสนอแนะให้มีการประชุมวางแผน พัฒนาทั้งบุคลากรโดยจัดการพัฒนาด้านหลักสูตร และการเตรียมความพร้อม มีการส่งเสริมให้มีการอบรมพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง มีการนิเทศ ติดตาม และรายงานต่อผู้บังคับบัญชาอย่างสม่ำเสมอ ควรจัดกิจกรรมเกี่ยวกับอาเซียน มีการประชาสัมพันธ์ ส่งเสริมการใช้ภาษาในกลุ่มประเทศอาเซียน เช่น ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ในกิจกรรมหน้าเสาธง ซึ่งเป็นกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และผู้บริหารควรให้ความสำคัญในการจัดอบรมภาษาต่างประเทศแก่คณะครู เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน นอกจากนี้ ควรส่งเสริมบรรยากาศในการเรียนรู้มีการจัดให้มีมุม/ห้องอาเซียน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับผู้เรียน รวมทั้งการจัดให้มีอุปกรณ์ในการสืบค้น เช่น คอมพิวเตอร์ และระบบอินเทอร์เน็ต โดยมีครูประจำห้องคอยให้คำแนะนำ รวมทั้งจัดให้มีกิจกรรมเสียดวงตามสายในช่วงเวลาพักกลางวันหลังจากรับประทานอาหาร เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับอาเซียน และเรื่องอื่นๆ ที่ผู้เรียนควรจะรู้ และควรจัดให้มีครูชาวต่างชาติให้ความรู้เกี่ยวกับภาษาอังกฤษ ให้กับผู้เรียนโดยตรงทุกสัปดาห์ และมีการพัฒนาด้านการใช้ภาษาอังกฤษอย่างต่อเนื่อง ครูและบุคลากรทางการศึกษามีส่วนร่วมในกระบวนการคิด การเรียน การสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ผู้เรียนมีความสุข เพื่อจะได้ยกระดับผลสัมฤทธิ์ให้สูงขึ้น มีการจัดระบบการเรียนรู้ แผน และสื่อการเรียนรู้ให้มีความพร้อมมากขึ้นสำหรับครู และทุกหน่วยงาน มีการสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมทั้งอาจมีการประชุมสัมมนาสังเคราะห์รวมกลุ่มในประเทศกลุ่มอาเซียน และปลูกฝังค่านิยมระหว่างกันด้วยวิธีการที่หลากหลาย ทั้งนี้ ผู้บริหารควรตระหนักถึงความสำคัญในการวางแผนในการดำเนินงานว่าครู และนักเรียนจะบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่คาดหวังไว้ได้อย่างไร และแนวคิดในการให้ความสำคัญตามลำดับขั้น และวิวุฒิ ของ

สังคมไทยอาจเป็นอุปสรรคประการหนึ่งในการเรียนรู้และรับแนวคิดใหม่ๆ ไปปรับใช้ในการดำเนินงาน

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษา การเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 มีประเด็นที่น่าสนใจมาอภิปราย ดังนี้

1. ข้าราชการครูมีความคิดเห็นต่อการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.59$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การบริหารจัดการด้านการส่งเสริมสนับสนุน ($\bar{x} = 3.83$) รองลงมา คือ การบริหารจัดการด้านคุณภาพของผู้บริหาร และครู ($\bar{x} = 3.69$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ คุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ($\bar{x} = 3.30$) ซึ่งมีความคิดเห็นต่อภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.30$) โดยเห็นว่า ผู้เรียนสามารถใช้เทคโนโลยีในการติดต่อสื่อสาร / ศึกษาแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับอาเซียนอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.67$) ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย ในขณะที่ผู้เรียนยังมีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารขั้นพื้นฐาน และแสวงหาความรู้จากการใช้ภาษาอังกฤษเกี่ยวกับอาเซียนได้ในระดับที่ไม่สูงนัก ซึ่งสอดคล้องกับผลการจัดอันดับ เมื่อปี พ.ศ. 2550 จากข้อมูลของสำนักวิชาการ และมาตรฐานการศึกษา สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2555 :18-19) ได้กล่าวถึงการศึกษาข้อมูลต่างๆ ของประเทศสมาชิกอาเซียน พบว่า ประชากรในประเทศสมาชิกอาเซียนสามารถใช้ภาษาที่สอง คือ ภาษาอังกฤษ และภาษาที่สาม คือ ภาษาประเทศสมาชิกอาเซียนได้ดี มีการบรรจุการเรียนวิชาภาษาไทยเป็นวิชาเพิ่มเติมในหลักสูตรการศึกษา และมีการเรียนรู้อย่างจริงจัง เช่น กัมพูชา ลาว เวียดนาม เป็นต้น ซึ่งประชากรของประเทศดังกล่าว สามารถฟัง พูด อ่าน และเขียนภาษาไทยได้ ในขณะที่ผู้เรียนของประเทศไทย ไม่สามารถสื่อสารภาษาของประเทศสมาชิกอาเซียนเหล่านั้นได้ และจากการอ้างถึงเอกสารสมรรถนะการศึกษาไทยในเวทีสากล พ.ศ. 2552 ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ หน้า 53-54 พบว่า ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษ (English Proficiency) โดย IMD นำคะแนนเฉลี่ยจากการสอบ

TOEFL จากผลการจัดอันดับ พ.ศ. 2550 ปรากฏว่า ประเทศไทยยังด้อยด้านภาษาอังกฤษ โดยได้คะแนนเฉลี่ยเพียง 72 จากคะแนนเต็ม 120 เท่ากับไต้หวัน ทั้งนี้ ประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคอาเซียนล้วนแล้วแต่ได้คะแนนเฉลี่ยสูง และอันดับดีกว่าประเทศไทยมาก ที่โดดเด่นที่สุด คือ ประเทศสิงคโปร์ และสิ่งที่เห็นได้ชัด คือ การสื่อสาร

ในด้านคุณภาพผู้เรียนด้านทักษะ/กระบวนการ พบว่า ความคิดเห็นของข้าราชการครูที่มีต่อการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=3.55$) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้เรียนเห็นคุณค่าในความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน และเมื่อเห็นปัญหาสังคม จะลงมือทำเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ($\bar{x}=3.89$) รองลงมา คือ ผู้เรียนสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ($\bar{x}=3.80$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ผู้เรียนสามารถสื่อสารได้อย่างน้อย 2 ภาษา (ภาษาอังกฤษและภาษาประเทศเพื่อนบ้านอย่างน้อย 1 ภาษา) ($\bar{x}=2.95$) ซึ่งสอดคล้องกับสมใจ กงติม (2555 : บทคัดย่อ) ที่ได้วิจัยเกี่ยวกับการศึกษาความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ พบว่า ความคิดเห็นเรื่องความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของนักศึกษาจาก 5 คณะ ได้แก่ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คณะครุศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ และคณะเทคโนโลยีเกษตร จำนวน 1,540 คน ในภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านความรู้ และด้านทักษะกระบวนการอยู่ในระดับปานกลาง ความพร้อมด้านเจตคติ อยู่ในระดับมาก เมื่อทดสอบความแตกต่างของนักศึกษาในแต่ละคณะมีความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาตามรายด้าน พบว่า นักศึกษาต่างคณะกันมีความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนด้านทักษะและกระบวนการ ด้านเจตคติ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ด้านคุณภาพผู้เรียนด้านเจตคติ ตามความคิดเห็นของข้าราชการครูที่มีต่อการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=3.66$) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้เรียนมี

ความภาคภูมิใจในความเป็นไทยและอาเซียน ($\bar{x} = 3.92$) รองลงมา คือ ผู้เรียนมีวิถีชีวิตประชาธิปไตย และยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาล ($\bar{x} = 3.87$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญในการใช้ภาษาอังกฤษและภาษาของประเทศเพื่อนบ้านเพื่อการสื่อสารในกลุ่มประเทศอาเซียน ($\bar{x} = 3.42$) ซึ่งข้อมูลในประเด็นดังกล่าวได้สอดคล้องกับข้อมูลของสำนักวิชาการ และมาตรฐานการศึกษา สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2555 :18-19) จากผลการสำรวจทัศนคติและความตระหนักรู้เพื่อก้าวไปสู่ “อาเซียน” ของนักศึกษา จำนวน 2,170 จากมหาวิทยาลัยชั้นนำในประเทศสมาชิกอาเซียน พบว่า คนไทยเข้าใจและตื่นตัวในการก้าวเข้าสู่ความเป็นประชาคมอาเซียนในอันดับท้ายๆ ของประเทศ ซึ่งการศึกษาถือได้กับการเป็นธรรมาภิบาลการขับเคลื่อนสู่การเป็นประชาคมอาเซียน และกลไกความร่วมมือด้านการศึกษา จึงเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการนำอาเซียนบรรลุสู่ประชาคมอาเซียนทั้ง 3 เสาหลัก นอกจากนี้ยังมีผลการวิจัยการศึกษาการเตรียมความพร้อมการผลิตกำลังคนสู่การเป็นประชาคมอาเซียน และเปิดเสรีการค้าบริการด้านอุดมศึกษาของ รศ.ดร.นันทนา คชเสนี ตำแหน่ง ผู้อำนวยการบริหารเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (หทัยรัตน์ ดีประเสริฐ 2554 : 10) ได้ศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติและการตระหนักรู้เกี่ยวกับอาเซียน ซึ่งสำรวจจากนักศึกษา จำนวน 2,170 คน จากมหาวิทยาลัยชั้นนำในประเทศสมาชิกอาเซียน ระบุว่า ประเทศไทยมีความรู้เกี่ยวกับอาเซียนอยู่ในอันดับสุดท้าย ซึ่งจำเป็นต้องเร่งด่วนในการขยายการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมในปี 2558 ที่ประเทศไทยจะก้าวสู่ประชาคมอาเซียน

ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ด้านคุณภาพวิชาการ ในความคิดเห็นของข้าราชการครูที่มีต่อการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.65$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ส่งเสริมให้มีการจัดห้อง / มุมอาเซียน ให้เป็นแหล่งสืบค้น / เรียนรู้เกี่ยวกับอาเซียน ($\bar{x} = 3.83$) รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาให้เอื้อต่อการเรียนรู้เกี่ยวกับอาเซียน และนำสื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยี และ ICT มาปรับใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน ($\bar{x} = 3.77$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ วิจัยและพัฒนาการจัดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน และนำผลที่ได้ไปพัฒนาการดำเนินกิจกรรม ($\bar{x} = 3.22$) ซึ่งสรุปก็คือ ปาเฮ (มปป. : 6) ได้กล่าวถึง

ขอช่วยและแนวทางพัฒนาการศึกษารองรับ ASEAN โดยการเตรียมการและสร้างความพร้อมทางการศึกษา เพื่อรองรับความเป็นประชาคมอาเซียน ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญยิ่งในการสร้างทรัพยากรมนุษย์ของคนในชาติให้ก้าวทันความเปลี่ยนแปลง และสามารถปรับตัวให้ทันกับสังคมอาเซียนได้อย่างมีคุณภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดในการดำเนินชีวิต ซึ่งจะต้องมีกรอบแนวคิด และแนวปฏิบัติในส่วนที่เกี่ยวข้องที่ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษาโดยจะต้องมีการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อก้าวสู่ ASEAN มีการสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างทุนทางปัญญาของชาติ พัฒนามหาวิทยาลัยเพื่อบ่มบ่มผู้การเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยระดับโลก ระดมกำลังเพื่อพัฒนาระบบเครือข่ายการวิจัยแห่งชาติเพื่อสร้างทุนทางปัญญา และนวัตกรรม จัดตั้งศูนย์ความเป็นเลิศเพื่อการวิจัยของชาติ

ด้านการบริหารจัดการด้านคุณภาพของผู้บริหารและครู จากความคิดเห็นของข้าราชการครูที่มีต่อการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=3.69$) เมื่อพิจารณารายชื่อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้บริหาร/ครูส่งเสริมการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาให้เอื้อต่อการเรียนรู้เกี่ยวกับอาเซียน ($\bar{x}=3.81$) รองลงมา คือ ผู้บริหาร / ครูมีความสามารถในการประสานภาคีเครือข่าย เพื่อการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน ($\bar{x}=3.78$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ผู้บริหาร / ครูมีความสามารถในการนำการวิจัย พัฒนาการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน และมีการติดตาม และประเมินผลวิจัยของครูได้ ($\bar{x}=3.53$)

และด้านการบริหารจัดการด้านการส่งเสริมสนับสนุน ในความคิดเห็นของข้าราชการครูที่มีต่อการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทประชาคมอาเซียน โดยภาพรวมและรายชื่ออยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=3.83$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมการจัดห้อง / มุมอาเซียนศึกษา เป็นแหล่งเรียนรู้ และมีแหล่งสืบค้นข้อมูลผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตอย่างมีคุณภาพ ($\bar{x}=4.03$) รวมทั้ง ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมแนวทางในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาสู่ประชาคมอาเซียนตามกรอบนโยบาย สพฐ. สพท. ภาคีเครือข่าย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ($\bar{x}=3.88$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ

ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมการจัดตั้งสมาคม/ชมรม/กลุ่ม ครูประชาคมอาเซียนในระดับสถานศึกษา เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินงานร่วมกัน ($\bar{x} = 3.69$) ซึ่งสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาสำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (ม.ป.บ.) ได้ให้แนวทางในการบริหารจัดการการเรียนรู้สู่อาเซียนสำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่จะต้องดำเนินกิจกรรมสอดรับประสานกัน เช่น ผู้บริหารและครูจะต้องมีการส่งเสริมและสนับสนุนในเรียนรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียนของนักเรียนทั้งด้านการจัดทำหลักสูตร สื่อการสอน จัดสถานศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ รวมทั้งจัดให้มีแหล่งเรียนรู้ในการสืบค้นข้อมูลที่นักเรียนต้องการ และมีการประสานความร่วมมือไปยังชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกัน และในการดำเนินงานจะต้องมีการนิเทศ ติดตาม เพื่อสรุปและประเมินผลการดำเนินกิจกรรม เพื่อนำผลที่ได้ไปเป็นแนวทางในการดำเนินงานต่อไป

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของข้าราชการครูต่อการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 โดยจำแนกตาม เพศ ตำแหน่ง ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดของสถานศึกษา พบว่า

2.1 ข้าราชการครูที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นโดยภาพรวมในเพศชายและเพศหญิง อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.54$) และ ($\bar{x} = 3.59$) ตามลำดับ และมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในเพศชายและเพศหญิง คือ การบริหารจัดการด้านการส่งเสริมสนับสนุน ($\bar{x} = 3.73$) และ ($\bar{x} = 3.92$) ตามลำดับ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดในเพศชายและหญิง คือ คุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ($\bar{x} = 3.24$) และ ($\bar{x} = 3.36$) ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสถาบันวิจัยของสำนักพิมพ์ตำรา Pearson (อาเซียนกับการศึกษาไทย อยู่อันดับ 8 ของอาเซียน ม.ป.บ. : ไม่มีเลขหน้า) ได้กล่าวถึงการจัดอันดับอาเซียนกับการศึกษาไทย ถือว่าอยู่ในกลุ่มสุดท้าย เนื่องจากเป็นกลุ่มที่ได้คะแนนต่ำที่สุด ซึ่งผลสรุปจากการวิจัยปรากฏว่า เงินทุนไม่ใช่ปัจจัยที่สำคัญที่สุด และการที่ครูอาจารย์มีเงินเดือนสูง ไม่ได้หมายความว่ามีความสามารถทางการสอนสูงตามไปด้วย สำหรับ 2-3 ปีที่ผ่านมา ได้มีการผลักดันเงินเดือนครู ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ดี แต่

จะต้องเน้นให้มีประสิทธิภาพในการสอนควบคู่ไปด้วยกัน ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของครูทั้งเพศชายและเพศหญิงที่เห็นว่าคุณภาพของผู้เรียนด้านความรู้จะต้องได้รับการพัฒนา และส่งเสริม ทั้งนี้ก็จะสัมพันธ์กับกระบวนการจัดการเรียนการสอนของครูที่มีประสิทธิภาพเช่นกัน

2.2 ข้าราชการครูที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็น โดยภาพรวมของตำแหน่งผู้อำนวยการ และครูผู้สอนอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.69$) และ ($\bar{x} = 3.57$) ตามลำดับ และมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในตำแหน่งผู้อำนวยการ คือ คุณภาพผู้เรียนด้านทักษะ/กระบวนการ ($\bar{x} = 4.00$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในตำแหน่งครูผู้สอน คือ การบริหารจัดการด้านการส่งเสริมสนับสนุน ($\bar{x} = 3.83$) สำหรับข้อที่มีค่าน้อยที่สุดในตำแหน่งผู้อำนวยการและครูผู้สอนเห็นตรงกัน คือ คุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ($\bar{x} = 3.28$) และ ($\bar{x} = 3.31$) ตามลำดับซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชัยยนต์ เสรีเรืองยุทธ (2556 : บทคัดย่อ) เรื่อง การบริหารจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประชานิเวศน์ สำนักงานเขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร สรุปได้ดังนี้ การวิจัยดังกล่าว เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อศึกษาการบริหารจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประชานิเวศน์ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนในโรงเรียนประชานิเวศน์ สำนักงานเขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร จำนวน 78 คน ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการเรียนรู้สู่ประชาคม ภาพรวมมีการปฏิบัติงานในการบริหารจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียนอยู่ในระดับปานกลาง มีการปฏิบัติในระดับมาก 3 ด้าน คือ ด้านที่ 1 ด้านการบริหารจัดการ ด้านที่ 2 ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านที่ 4 ด้านกิจกรรมส่งเสริมในโรงเรียน และมีการปฏิบัติงานในการบริหารจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียนอยู่ในระดับปานกลาง 1 ด้าน คือ ด้านที่ 3 ด้านกิจกรรมสัมพันธ์ชุมชน พบว่า รายการที่มีอันดับค่าเฉลี่ยที่ต่ำที่สุดด้านต่างๆ เรียงตามลำดับต่อไปนี้ 1. จัดตั้งชมรมประชาคมอาเซียนในสถานศึกษา 2. จัดการเรียนรู้เกี่ยวกับอาเซียนโดยการจัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติม 3. แต่งตั้งผู้แทนจากชุมชน ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินงานสู่ประชาคมอาเซียน 4. จัดค่ายภาษาอังกฤษให้นักเรียนอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง

2.3 ข้าราชการครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นโดยภาพรวมและรายด้านของระดับการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายคู่ในแต่ละด้าน พบว่า แต่ละด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 สำหรับระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ คุณภาพผู้เรียนด้านทักษะ / กระบวนการและข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด 2 ด้าน คือ หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ด้านคุณภาพครู และการบริหารจัดการด้านคุณภาพผู้บริหารและครู ($\bar{x}=2.00$) โดยภาพรวมของระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีอยู่ในระดับน้อย ($-x=3.37$) สำหรับปริญญาตรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การบริหารจัดการด้านการส่งเสริมสนับสนุน ($-x=3.83$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ คุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ($-x=3.16$) สำหรับสูงกว่าปริญญาตรีโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($-x=3.80$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การบริหารจัดการด้านคุณภาพของผู้บริหารและครู ($-x=4.45$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ คุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ($-x=3.40$) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสมใจ กงเติม (2555 : บทคัดย่อ) ที่วิจัยเกี่ยวกับการศึกษาความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ พบว่า ความคิดเห็นเรื่องความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของนักศึกษาจาก 5 คณะ ได้แก่ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คณะครุศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ และคณะเทคโนโลยีเกษตร จำนวน 1,540 คน ในภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านความรู้ และด้านทักษะกระบวนการอยู่ในระดับปานกลาง ความพร้อมด้านเจตคติ อยู่ในระดับมาก เมื่อทดสอบความแตกต่างของนักศึกษาในแต่ละคณะมีความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาตามรายด้าน พบว่า นักศึกษาต่างคณะกันมีความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนด้านทักษะและกระบวนการ ด้านเจตคติ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2.4 ข้าราชการครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นโดยภาพรวมและรายด้านของระดับการศึกษาไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายคู่ในแต่ละด้าน พบว่า แต่ละด้านไม่แตกต่างกันสำหรับกลุ่มประสบการณ์น้อยกว่า 10 ปี ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การบริหารจัดการด้านการส่งเสริมสนับสนุน

($\bar{x} = 3.97$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ คุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ($\bar{x} = 3.25$) ภาพรวมของกลุ่มประสบการณ์น้อยกว่า 10 ปี อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.57$) สำหรับกลุ่มประสบการณ์ 10-20 ปี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.56$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การบริหารจัดการด้านการส่งเสริมสนับสนุน ($\bar{x} = 3.77$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ คุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ($\bar{x} = 3.30$) สำหรับกลุ่มประสบการณ์มากกว่า 20 ปี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.65$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ คุณภาพผู้เรียนด้านเจตคติ ($\bar{x} = 3.78$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ คุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ($\bar{x} = 3.34$)

สอดคล้องกับงานวิจัยของสมเกียรติ วัฒนศิริชัยกุล (2553 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา รวบรวมเอกสาร และวิจัย เรื่อง แผนยุทธศาสตร์ชาติเพื่อพัฒนาประเทศไทยก่อนเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี ค.ศ. 2015 พบว่า ทั้งหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน รวมทั้งประชาชนทั่วไป ส่วนใหญ่ยังขาดการรับรู้ในเรื่องการรวมเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งหัวใจหลักของแผนยุทธศาสตร์ชาติที่มุ่งเน้นการสร้าง “เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์” จะต้องอาศัยการพัฒนา “คน” เนื่องจากเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาทุกด้าน ซึ่งแรงงานไทยไม่มีปัญหาในเรื่องทักษะของงานแต่ประเด็นในการแข่งขันในเวทีภูมิภาค และเวทีโลกได้นั้น จะต้องพัฒนาผู้นำในทุกกระดับสาขาอาชีพให้มีทักษะด้านการใช้ภาษาอังกฤษและคอมพิวเตอร์ ด้วยการปฏิรูประบบการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายในการรวมเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งในประเด็นดังกล่าวทั้งข้าราชการครูที่มีตำแหน่งผู้บริหารและครูผู้สอนต่างเห็นสอดคล้องกันในการเตรียมความพร้อมด้านคุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ที่ต้องมีการส่งเสริมและพัฒนา เนื่องจากเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

2.5 ข้าราชการครูที่ประจำในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีความคิดเห็นโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายคู่ในแต่ละด้าน พบว่า คุณภาพผู้เรียนด้านทักษะ / กระบวนการ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนรายคู่ด้านอื่นไม่แตกต่าง สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การบริหารจัดการด้านการส่งเสริมสนับสนุน ($\bar{x} = 3.83$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ คุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ($\bar{x} = 3.37$) โดยภาพรวมของโรงเรียนขนาดเล็ก อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.67$) สำหรับโรงเรียนขนาดกลาง โดยภาพรวมอยู่ใน

ระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.38$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ด้านคุณภาพวิชาการ ($\bar{x} = 3.59$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ด้านคุณภาพครู ($\bar{x} = 3.07$) สำหรับโรงเรียนขนาดใหญ่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.54$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การบริหารจัดการด้านการส่งเสริมสนับสนุน ($\bar{x} = 3.88$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ คุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ($\bar{x} = 3.25$) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเศรษฐา ทวีสิน กรรมการผู้จัดการใหญ่ บริษัทแสนสิริ จำกัด (มหาชน) (2555) กล่าวถึงอีกมุมหนึ่งในเรื่องการศึกษาของประเทศในวาระที่ AEC ว่าปัญหาของการศึกษาไทยนับจากอดีตจนถึงปัจจุบันมักถูกมองในสองประเด็น คือ “ระบบ” และ “เนื้อหา” เนื่องจากยังมีปัญหาในการปรับให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจ และเรื่องอื่นๆในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคม คือ ปัญหาเรื่องของ “ระบบการเรียนการสอน” ที่เน้นการท่องจำไม่เน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ รวมทั้งสร้างประเด็นความคิดใหม่ๆ จากเรื่องเดิม นอกจากนี้ “เนื้อหาของบทเรียน” ที่ไม่ทันสมัย บางแนวคิดมองว่าเนื้อหาเป็นการปลูกฝังที่ถูกอิทธิพลของระบบการปกครองและแนวคิดทางการเมืองของแต่ละยุคสมัยครอบงำ ไม่มีการปรับ ขาดการตั้งคำถามในเชิงสร้างสรรค์และขาดการวิเคราะห์ถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่ผ่านมา

3. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบทอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 มีดังนี้

ด้านคุณภาพผู้เรียน มีข้อเสนอแนะให้ผู้เรียนควรเล็งเห็นความสำคัญในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนมากขึ้น ตระหนักถึงผลได้-ผลเสียในการเป็นผู้นำในอาเซียน มีความกระตือรือร้นในการใช้เทคโนโลยีอย่างสม่ำเสมอในการสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับอาเซียน และควรมีการจัดกิจกรรมอาเซียนอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากนักเรียนยังมีความพร้อมในเรื่องดังกล่าวน้อย และควรได้รับการพัฒนาในเรื่องของอาเซียนโดยการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีการเรียนรู้ และเห็นความสำคัญของประชาคมอาเซียน ทั้งนี้ ผู้เรียนควรได้รับการพัฒนาในด้านภาษาอังกฤษเพิ่มขึ้น มีการจัดสรรบุคลากรให้มีจำนวนเพียงพอต่อความต้องการของผู้เรียน และควรส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข เพื่อเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงขึ้น

ควรมีสื่อสนับสนุนจาก สพฐ. ให้กับโรงเรียนมากขึ้น นอกจากนี้ ควรเน้นการสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษ มีแนวทางในการดำเนินกิจกรรมที่ชัดเจน ต่อเนื่องในการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ มีเป้าหมายในการเรียนรู้ทางด้านภาษา เช่น ป.2 สามารถอ่านหนังสือพิมพ์ได้ และ ป.4 สามารถอ่านข่าวภาษาอังกฤษได้ เน้นการใช้เทคโนโลยี และภาษาของประเทศสมาชิกเพื่อนบ้านอาเซียน มีเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถสื่อสารได้อย่างน้อย 3 ภาษา ได้แก่ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาประเทศเพื่อนบ้าน รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรักและภาคภูมิใจในความเป็นไทย

ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ มีข้อเสนอแนะให้มีการวางแผนวิเคราะห์ปัญหา และออกแบบการเรียนรู้ มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ รวมทั้งสรุป-ประเมินผลในการจัดการเรียนรู้ครบตามขั้นตอน และกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และสืบเนื่องจากบุคลากรในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมมีจำนวนไม่เพียงพอในการเปิดรายวิชาเพิ่มเติมเกี่ยวกับอาเซียน จึงควรมีการสอดแทรกเรื่องอาเซียนในทุกกลุ่มสาระ ทั้งนี้ อาจปรับเนื้อหาเป็นภาษาอังกฤษ และมีการบูรณาการในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมทั้งมีการปรับปรุงหลักสูตรให้มีกลุ่มสาระการเรียนรู้ลดลง และเน้นกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้มากขึ้น มีการนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ควรมีการจัดหลักสูตรจาก สพฐ. ให้กับสถานศึกษา เน้นคุณภาพของการจัดการศึกษา ให้มีความเป็นเลิศสู่สากล และสามารถแข่งขันได้ในระดับนานาชาติ และเน้นความสามารถทางด้านภาษาอังกฤษ มีการส่งเสริมการประกวดกิจกรรมการใช้ภาษาอังกฤษ รวมทั้งมีการจัดสรรงบประมาณในการดำเนินการหรือจัดจ้างวิทยากรที่มีความรู้มาให้ความรู้ในสถานศึกษา นอกจากนี้ ควรมีการปรับหลักสูตรให้มีขนาดที่เหมาะสมแก่ผู้เรียน ให้มีความครอบคลุม และสามารถนำไปใช้ได้จริง

ด้านการบริหารจัดการ มีข้อเสนอแนะให้ผู้บริหารควรตระหนักถึงความสำคัญในการวางแผนในการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่คาดหวังไว้ มีการประชุมวางแผน พัฒนาบุคลากรโดยการพัฒนา ด้านหลักสูตร และการเตรียมความพร้อม มีการส่งเสริมให้มีการอบรมพัฒนาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการนิเทศ ติดตาม และรายงานต่อผู้บังคับบัญชาอย่าง

สม่ำเสมอ ควรจัดกิจกรรมเกี่ยวกับอาเซียน มีการประชาสัมพันธ์ ส่งเสริมการใช้ภาษาในกลุ่มประเทศอาเซียน เช่น ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ในกิจกรรมหน้าเสาธง ซึ่งเป็นกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ควรให้ความสำคัญในการจัดอบรมภาษาต่างประเทศแก่คณะครู เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน นอกจากนี้ควรส่งเสริมบรรยากาศในการเรียนรู้ จัดให้มีมุม/ห้องอาเซียน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับผู้เรียน รวมทั้งการจัดอุปกรณ์ในการสืบค้น เช่น คอมพิวเตอร์ และระบบอินเทอร์เน็ต โดยมีครูประจำห้องคอยให้คำแนะนำ มีการจัดกิจกรรมเสียงตามสายในช่วงเวลาพักกลางวันหลังจากรับประทานอาหาร เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับอาเซียน และเรื่องอื่นๆ ที่ผู้เรียนควรทราบ นอกจากนี้ ควรจัดให้มีครูชาวต่างชาติให้ความรู้เกี่ยวกับภาษาอังกฤษแก่ผู้เรียนโดยตรงทุกสัปดาห์ และมีการพัฒนาด้านการใช้ภาษาอังกฤษอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษามีส่วนร่วมในกระบวนการคิด การเรียน การสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียน และเรียนรู้อย่างมีความสุข เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ให้สูงขึ้น มีการจัดระบบการเรียนรู้ มีการจัดทำแผนและสื่อการเรียนรู้ให้มีความพร้อมมากขึ้นสำหรับครู และทุกหน่วยงาน มีการสร้างเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมทั้งอาจมีการประชุม สัมมนาสัญจรรวมกลุ่มในประเทศกลุ่มอาเซียน และปลูกฝังค่านิยมระหว่างกันด้วยวิธีการที่หลากหลาย นอกจากนี้ แนวคิดในการให้ความสำคัญตามลำดับชั้น และวิวุฒิของสังคมไทยอาจเป็นอุปสรรคประการหนึ่งในการเรียนรู้และรับแนวคิดใหม่ๆ ไปปรับใช้ในการดำเนินงาน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยขอเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในสถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

จากผลการวิจัยนี้ พบว่า ผู้บริหารควรมีความตระหนัก และเล็งเห็นความสำคัญในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนอย่างจริงจัง นำแนวคิดที่สอดคล้องในดำเนินงานลงสู่การปฏิบัติจริง มีการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรในสังกัด เพื่อนำกระบวนการที่ได้ไปปรับใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในการเข้าสู่อาเซียนอย่างแท้จริง เพราะจากการสังเกตแนวทางการดำเนินงานที่ผ่านมายังขาดความจริงจังในการปฏิบัติที่มุ่งสู่

ผลสัมฤทธิ์ที่แท้จริงในทุกภาคส่วน นับแต่การกำหนดเนื้อหาอาเซียนลงในสาระการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้นำไปปฏิบัติได้อย่างทันที่ทันที่ และมีกรณีศึกษา ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการปรับวิธีการดำเนินงานเพื่อเตรียมความพร้อมในการก้าวสู่อาเซียนได้อย่างเต็มศักยภาพต่อไป

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

คุณภาพด้านผู้เรียน

จากการศึกษา พบว่า ควรศึกษาเกี่ยวกับเจตคติในการใช้ภาษาอังกฤษ เป็นภาษาสื่อกลางในการสื่อสารเพื่อเตรียมความพร้อมในประชาคมอาเซียน รวมทั้งทักษะ และความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษของนักเรียน อีกทั้งแนวทางในการพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษเพื่อเตรียมความพร้อมในการก้าวสู่ประชาคมอาเซียน เนื่องจากคุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะ/กระบวนการ และเจตคติ ในการสื่อสารภาษาอังกฤษมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดในแต่ละด้าน

ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้

จากผลการวิจัย พบว่า ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการนำผลวิจัยที่ได้ไป พัฒนาการดำเนินกิจกรรม และมุ่งเน้นการศึกษาการพัฒนาคุณภาพครูผู้จัด กิจกรรมการเรียนการสอนเนื่องจากระดับค่าเฉลี่ยคุณภาพครูโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และควรมีการศึกษาการนำกระบวนการวิจัยของครูไปพัฒนาการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับอาเซียน

ด้านการบริหารจัดการ

จากการศึกษา พบว่า ควรมีการศึกษาการนำการวิจัย เพื่อพัฒนาการเรียนรู้อุ้ประชาคมอาเซียน และมีการติดตาม และประเมินผลวิจัยของครูโดยผู้บริหาร

ทั้งนี้ จากผลการวิจัยรายด้านและภาพรวม ควรมีการศึกษาแนวทางการส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ และหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ด้านคุณภาพครู เพื่อพัฒนาคุณภาพของนักเรียนและครูผู้สอนในการเตรียมความ

พร้อมสู่ประชาคมอาเซียน เนื่องจากมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด และรองลงมา จึงควรมีการศึกษาแนวทางในการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพในด้านดังกล่าว

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2555). **การขับเคลื่อนการศึกษาสู่ประชาคมอาเซียน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์ การเกษตรประเทศไทย จำกัด.
- กระทรวงศึกษาธิการ, สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2555). **แนวทางการบริหารจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์ การเกษตรประเทศไทย จำกัด .
- คณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2553). **ยุทธศาสตร์อุดมศึกษาไทยในการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ.2558** วันที่ 19 มกราคม 2557. <http://www.uasean.com/>
- ชัยยนต์ เสรีเรืองยุทธ. (2556). **การบริหารจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน**. วันที่ 15 พฤษภาคม 2557. <http://www.kroobannok.com/>
- นภดล สุตันดิวัฒน์กุล. (2554). **การศึกษาความพร้อมด้านเทคโนโลยีของสถานศึกษาอาชีพศึกษาไทยเพื่อรองรับการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน** วันที่ 2 เมษายน 2557. <http://www.uasean.com/>
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). **การวิจัยเบื้องต้น** (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- บุญธรรม จิตอนันต์. (2540). **การวิจัยทางสังคมศาสตร์** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ประชากร**. วันที่ 9 เมษายน 2557. <http://www.ubon5.go.th>
- ปัทพร สุคนธมาน. (2556). **การเปิดเสรีด้านการศึกษาในระดับภูมิภาคอาเซียน** วันที่ 15 พฤษภาคม 2557. <http://www.thai-aec.com/697>
- โพสท์ทูเดย์. (2555). **ความสามารถในการแข่งขันของไทยในเวที ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน(AEC)** วันที่15 พฤษภาคม 2557. <http://www.thai-aec.com/318>

- เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. (2549). การวิจัยเปรียบเทียบการปฏิรูปการศึกษาของประเทศในกลุ่มอาเซียน วันที่ 2 เมษายน 2557.
<http://www.uasean.com/>
- วิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนัก. (2555). แนวทางการบริหารจัดการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรประเทศไทย จำกัด.
- เศรษฐา ทวีสิน. (2548). อีกมุมหนึ่งในเรื่องการศึกษาของประเทศในวาระที่ AEC วันที่ 15 พฤษภาคม 2557. <http://www.thai-aec.com/528>
- สมเกียรติ วัฒนศิริชัยกุล. (2533). แผนยุทธศาสตร์ชาติเพื่อพัฒนาประเทศไทยก่อนเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนใน ปี ค.ศ. 2015. วันที่ 2 เมษายน 2557. <http://www.uasean.com>.
- สมใจ กงเดิม. (2555). การศึกษาความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ (ออนไลน์) วิจัยได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์. วันที่ 2 เมษายน 2557. <http://www.uasean.com>.
- สยามธุรกิจ. (2556). อุดมศึกษาไทยพร้อมรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. วันที่ 15 พฤษภาคม 2557. <http://www.thai-aec.com/709>.
- ทภัยรัตน์ ดีประเสริฐ. (2554). วิจัยชี้คนไทยรู้เรื่องอาเซียนต่ำ แนะนำสถาบันการศึกษารับมือ, คม ชัด ลึก. วันที่ 19 มกราคม 2557.
<http://www.news.rmutt.ac.th/archives/11>
- อาเซียนกับการศึกษาไทย. (ม.ป.ป.) วันที่ 19 มกราคม 2557.
<http://www.newsuasean.com/kerobow01/57>
- Abdul Jabbar Abdullah. (2556). การศึกษาและการเติบโตทางเศรษฐกิจในประเทศมาเลเซีย: ข้อมูลด้านการศึกษา. วันที่ 28 กันยายน 2557
<http://ac.elscdn.com/s2212567113002190/1>
- Baer, Allyson. (2557). ผลกระทบต่ออาชีพและการเตรียมความพร้อมของนักศึกษามหาวิทยาลัยของประเทศกัมพูชา และเป้าหมายของอาชีพและความคาดหวัง. วันที่ 28 กันยายน 2557.
<http://gradworks.umi.com/15/56/1556324.html>

Chandra, Alexander Christian. (2547). **ชาตินิยม และการจัดการการมีส่วนร่วมในเขตแดน กรณีศึกษาของประเทศอินโดนีเซีย และเขตการค้าเสรีอาเซียน** วันที่ 28 กันยายน 2557.

<http://ethos.bl.uk/OrderDetails.do?uin=uk.bl.ethos.419093>

Noor Zainab Tunggal. (2556). **ความสัมพันธ์อันยาวนานระหว่างอัตราการแลกเปลี่ยนและปัจจัยที่กำหนดในประเทศอาเซียน.**วันที่ 28 กันยายน 2557. <http://esprints.ums.edu.my/6661>

Nor Azizan Idris et al. (2557). **การพัฒนาสังคมและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของมาเลเซีย.** วันที่ 28 กันยายน 2557.

<http://ejournal.ukm.my/Akademika/article/view/511/0>

ความเป็นไปได้ในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว
เชิงสร้างสรรค์ในเกาะตรง และเกาะพะเดา
ในจังหวัดกระเจาะกัมพูชา
The Feasibility of Creative Tourism Activities
Development of Koh Trong and Koh Phdao in
Kratie Province, Cambodia

Ros Channara¹ / Suwaphat Sregongsang/ Pariwat Somnuek

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาลักษณะและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เดินทางไปเยี่ยมชมเกาะตรงและเกาะพะเดา 2) เปรียบเทียบระดับความสนใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติและ 3) นำเสนอแนวทางการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในเกาะตรงและเกาะพะเดาในจังหวัดกระเจาะราชอาณาจักรกัมพูชา

การวิจัยในครั้งนี้ได้รวบรวมข้อมูลจากการแจกแบบสอบถาม การประชุมกลุ่มย่อย การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถามจำนวน 384 ชุดให้แก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เข้าเยี่ยมชมจังหวัดกระเจาะตั้งแต่วันที่ 26 มีนาคม 2557 จนถึงวันที่ 30 มิถุนายน 2557 และนำมาวิเคราะห์ทางสถิติพรรณนาโดยนำเสนอในรูปแบบของค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติเชิงอนุมาน t-test และ One-Way ANOVA ถูกนำมาใช้เพื่อพิสูจน์สมมุติฐานการวิจัยที่มีระดับที่แตกต่างกันของปัจจัยทางประชากรศาสตร์ ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพการประชุมกลุ่มย่อยและการสัมภาษณ์เชิงลึกนำมาใช้ในการดำเนินการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT

¹ Tourism Innovation Program, Faculty of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University. E-Mail. Channara_viip@yahoo.com

Analysis) เพื่อสร้าง TOWS Matrix กลยุทธ์นโยบายทางเลือกและโครงการเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
ผลการวิจัย พบว่า

- (1) นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติส่วนใหญ่เข้าเยี่ยมชมจังหวัดกระเจาเป็นครั้งแรก เพื่อพักผ่อนและเดินทางโดยรถประจำทางกับเพื่อฯและระหว่างการเดินทางพักผ่อน เข้าพักที่โฮมสเตย์ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมีความพึงพอใจในระดับสูงในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในปัจจุบัน ขณะเดียวกันนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมีความสนใจในระดับสูงต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ใหม่
- (2) นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มีเพศแตกต่างกันจะมีระดับความสนใจแตกต่างกันกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มีระดับนัยสำคัญที่ 0.05 ขณะที่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มีอายุ สัญชาติ อาชีพ รายได้ ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญที่ 0.05 จะมีระดับความสนใจที่แตกต่างกันหรือการมีส่วนร่วม เทศกาลประเพณี การสร้างของที่ระลึก ทำเครื่องปั้นดินเผา เรียนรู้วิถีปลูกต้นส้มโอ เรียนรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของโลมาอิรวดีและที่อยู่อาศัย การเข้าพักในโฮมสเตย์ลอยน้ำ การเรียนรู้การทำอุปกรณ์ในการจับปลาจากไม้ไผ่และกิจกรรมการสอนภาษาอังกฤษในชุมชน
- (3) ข้อเสนอแนะของการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้เสนอนโยบาย 5 ด้าน ได้แก่ 1) นโยบายสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ใหม่ 2) นโยบายการพัฒนาการตลาดและการประชาสัมพันธ์ 3) นโยบายการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน (ทักษะการสื่อสารและปรับปรุงความรู้คุณภาพการบริการ) และ 4) การปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในชุมชน และ 5) นโยบายทางเลือกเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อื่นๆ

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, เกาะตรง, เกาะพะงวด, จังหวัดกระเจา
กัมพูชา

Abstract

The purposes of this study are: 1) to investigate the characteristics and behavior of international tourists visited Koh Trong and Koh Pdao, 2) to compare the significantly interesting levels of international tourists and 3) to suggest guidelines for the development of creative tourism activities in Koh Trong and Koh Pdao.

The research data were collected by using questionnaires, focused group discussion and in-depth interviews. The researcher provided 384 questionnaires to international tourists who visited Kratie Province from 26 March 2014 to 30 June 2014. The quantitative data collected from the survey were analyzed by using Statistical Package for Social Sciences and presented in terms of frequencies, percentages, means and standard deviations. An inferential statistics t-test, and One-Way ANOVA were used to prove research hypothesis whether international tourists who have different demographic will have different significant interesting levels towards new creative tourism activities in Koh Trong and Koh Pdao community. The focused group discussion and in-depth interviews were used to conduct the situation analysis (SWOT analysis) in order to present TOWS Matrix, strategies, policies, optional policies and project as guidelines for creative tourism activities development.

The results of the study found that:

- (1) The international tourist's had high satisfaction with presently tourism activities including: cooking local food, cycling around the island, boat tripping to explore islands with a local guide, fishing with local people and learning to make local handicrafts (Kra

ma). Meanwhile the highly interested of international tourists in new tourism activities were comprised of six such as: participating in traditional ceremonies, learning about Irrawaddy dolphins' behavior, staying on a floating home-stay, learning to make sticky rice, learning to make a traditional boat and souvenir-making.

(2) The international tourists who have different genders have different interesting levels with new creative tourism activities, while the international tourists who have different ages, nationalities, occupations, incomes education levels had different interesting levels with participating in traditional ceremonies, souvenir-making, pottery-making, learning to plant pomelo trees, learning about Irrawaddy dolphins' behavior and habitat, staying on a floating home-stay, learning to make bamboo fishing equipment, and teaching English in the community activities.

(3) For the suggestions guidelines of this study, the researcher is proposed the four policies as follows, 1) create new creative tourism activities development, 2) marketing and public development, 3) community's capacity building (communication skills and services quality knowledge improvement and 4) communities amenities improvement 5) optional policy: product and activities innovation.

Keywords: Creative tourism, Koh Trong, Koh Pdao Community, Kratie Province, Cambodia

1. Introduction

Nowadays, many countries in the world are paying attention to the promotion of various industries. One of these is the tourism industry which is a source of capital and development of international interaction. The tourism sector in Cambodia is growing at a fast rate and is an important contributor to the national economy. Also, Cambodia has good opportunities to attract more international visitors when the Association of Southeast Nations (ASEAN) member countries establish the ASEAN Economy Community (AEC) in 2015.

Presently, the Cambodian government has promoted and identified tourism as a high-priority sector that supports the Cambodian economy and is the largest source of national revenue. It has helped to reduce unemployment and increased gross domestic product (GDP). According to the annual report of the Ministry of Tourism Cambodia, the number of international tourists arrivals in 2013 was 4,210,165, an increase of 17.5 percent compared to 3,584,307 visitors in 2012 (Annual report Ministry of Tourism: 2013). Because of ASEAN Economic Community (AEC), it is expected that in 2015 Cambodia will receive approximately 5 million international tourists and 7 million in 2020 (Thong Khon: 2013).

Cambodia identified three kinds of tourism, cultural, historical, and eco-Tourism, as dolphins' behavior, staying on a floating home-stay, learning to make sticky rice, learning to Cambodia has lots of cultural and natural resources throughout its provinces (Hun Sen: 2012). Kratie province was seen by the Cambodian government as an eco-tourism destination and hosted a green tourism campaign involving

creative tourism activities capable of attracting tourists. Kratie province is considered one of the most popular tourist destinations in Cambodia with great potential for eco-tourism.

Tourism in Kratie is increasing at a remarkable growth due to the potential of its natural environment, culture, and other attractions. With the same time the Kratie municipal focused on building infrastructure and security management with increased day-to-day security. According to the 2012 annual report, the Department of Tourism stated that the international tourists arrivals were 19,717, compared to 17,296 in 2011, an increase of 14%. Tourists mostly visit Kampie dolphin habitats and communities such as Koh Trong and Koh Pdao.

Moreover to attract more international tourists and encourage them to stay longer in the community the researcher proposed the research study to promote creative tourism activities. According to meaning, creative tourism offers visitors more chances as a part of native people to share their creative skills through learning activities, experiences, get closely with local culture and way of life during their staying. However, the keys to successful creative tourism are building the quality of life, having long-term vision, developing an identity as well as image, collaborating with the stakeholders and using public space to host creative events. The objectives of this study are listed as follows:

- (1) To study the satisfaction and interest with creative tourism activities of international tourists visited Koh Trong and Koh Pdao.

- (2) To compare the significantly interesting levels of international tourists who are interested in creative tourism activities of Koh Trong and Koh Pdao.

- (3) To suggest guidelines for the development of creative tourism activities in Koh Trong and Koh Pdao.

2. Literature reviews

Recent years the creative tourism has grown interestingly and popularly, it's a significant market of people looking for deeper and more satisfying experiences, while many destinations have put the concept into practice in order to promote their cultural capitals as principle assets and develop this type of tourism product. Particularly UNESCO has taken ideas to create Creative Cities Network and Greg Richards and Crispin Raymond undertook the successful creative tourism work in New Zealand. The roots of the creative tourism concept went back to

1993 when it was first mentioned but not clearly defined as a potential form of tourism to enhance the sales of craft products to tourists (Richards, 2011). This meaning of new way of creative tourism was emerged and promoted by Richards and Raymond in 2000 when it is a result of Crispin Raymond's sister who is new generation tourists, had come to Asia and South- East Asia; Thailand, Indonesia and Australia. She got impressed by learning Thai massage in Tourism in Kratie is increasing at a remarkable growth due to the potential of its natural Chiang Mai and taken class of vegetarian cooking in Bali, Indonesia then took care of sheep and jillaroo in Australia. He had stated that creative tourism refers to tourism which offers visitors the opportunities to develop their creative potential through active participation in courses and learning experiences which are characteristic of the holiday destinations where they are undertaken.

Catriona (2011) defined creative tourism as that it offers visitors a creative pursuit (including arts, crafts, and cookery workshops), with the opportunity to stay in high quality accommodation, and to connect with local people in a distinctive destination.

Richards (2009) noted changes in the consumption and production of tourist experiences in cultural tourism. Creative tourism depends heavily on tourists' active involvement, not just in a place and watch others but interact and co-create the whole experience, actively learn about their surroundings and apply this knowledge to develop their own skills (Richards & Wilson, 2006). In recent years, the term culture has appeared recurrently in urban transformation processes creative tourism through the increasing of creative tourist G. Richards & J. Wilson, 2006). Meanwhile this concept of creative tourism has also gotten interest from United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization or UNESCO and also defined the meaning of creative tourism that Creative tourism is travel directed toward an engaged and authentic experience, with participative learning in the arts, heritage, or special character of a place, and it provides a connection with those who reside in this place and create this living culture.

According to Richards (2011) state that cultural tourism is the movement of persons to cultural attractions away from their normal place of residence, with the intention to gather new information and experiences to satisfy their cultural needs. McIntosh and Goeldner (1986) consider cultural tourism as comprising all aspects of travel, whereby travellers learn about the history and heritage of others or about their contemporary ways of life or thought.

Cultural tourism is the subset of tourism concerned with a country or region's culture, specifically the lifestyle of the people in those geographical areas, the history of those peoples, their art, architecture, religions, and other elements that helped shape their way of life. Cultural tourism includes tourism in urban areas, particularly historic or large cities and their cultural facilities such as museums and theatres. It can also include tourism in rural areas showcasing the traditions of indigenous cultural communities (i.e. festivals, rituals),

and their values and lifestyle (Vijaya babu & Jayaprakashnarayana, 2014). The components of cultural tourism: travel, the tourist and the sites. In particular, in terms of travel he stated that 'cultural tourism is travel undertaken with historic sites, museums, the visual arts, and/or the performing arts as significant elements (Tighe, 1991). Culture refers to the way of life of a specific group of people. It can be seen in ways of behaving, beliefs, values, customs followed, dress style, personal decoration like makeup and jewelry, relationships with others and special symbols and codes (Saho, 2005).

CBT is considered as small-scale form of tourism managed and owned by the community for its benefit, taking place mostly in rural areas where there is interaction between tourists and local people (Asker et al., 2010). The Ministry of Tourism of Cambodia defined CBT as a form of responsible tourism that supports local communities and improves livelihoods. The tourism destination is managed by the local community members themselves. Similarly, Cambodia Community-based Ecotourism Network (CCBEN) defined it as "tourism which is run by the local community, where all the management decisions must be made by the community and most of the profits must directly benefit the local community" (2009).

Furthermore the Responsible Ecological Social Tours Project (REST) (1997) stated that it is tourism that takes environmental, social, and cultural sustainability into account. It is managed and owned by the community, for the community, with the purpose of enabling visitors to increase their awareness and learn about the community and local ways of life. Kadof (2008) saw CBT as concentrating on sustainable environment, society, and culture, and it is owned and managed by the community. However in developing countries, the inclusion of local communities, particularly indigenous peoples and villagers, is regarded as an important factor. This may

involve locals hosting tourists in their villages, managing the scheme communally, and sharing the profits (Metropolitan, 2013).

Therefore it can concluded that creative tourism is a new trend of tourism emerged from cultural tourism through the creativity and active participation of the creative tourist joint the event to have an opportunity learning, tasting, seeing, buying, through the local host resources including arts, craft, everyday life etc. to discovers the hidden identity and got the value experiences. This concept will be best practice and model for creative tourism activities in both of communities in order to get successful and sustained development.

3. Research methodology

This research integrates the results of both quantitative and qualitative analysis. The quantitative analysis was done based on questionnaires for 384 tourists who visited Koh Trong and Koh Pdoa. The sample was obtained by Stratified Random Sampling,

The populations are classified into three groups including: International tourists, Members of the local communities of both community and Government officers of the Department of Tourism and members of two local NGOs, Khmer Association For Development Of Countryside Cambodia (KAFDOC) and Cambodian Rural Development Team (CRDT). According to the discussion with CRDT staff and compare number of international tourism arrived both of community, the researcher performed the sampling by Stratified Random Sampling, using Taro Yamane's formula, which got 95% reliability for the determining the samples size of international tourists who visited Koh Trong and Koh Phdao community, which divided the population into 2 groups, Koh Trong community 288 persons and Koh Phdao community 96 persons of total international tourists. Furthermore the qualitative data of this research is based on purposive sampling technique

(Judgment sampling), the researcher conducted the in-depth interview and focus group discussion with the potential key informants.

The results of the quantitative data collected from the questionnaires were analyzed by Statistical Package for Social Sciences (SPSS) in terms of frequencies, percentages, means, and standard deviations and inferential statistics t-test, and One-Way ANOVA. The results of focus groups discussion are used to suggest the guidelines for developing the creative tourism activities

4. Results of the research

4.1 Satisfaction levels of international

The results of the analysis of the international tourists' satisfaction in tourism activities used means (\bar{x}) and standard deviations (SD) display in table 4.1, and described below:

Table 4.1 Satisfaction levels of international tourists towards tourism activities

Activities	(\bar{X})	(SD)	Satisfaction Levels
Cooking local food	3.75	1.07	High
Cycling around the island	3.64	0.99	High
Boat tripping to explore islands with a local guide	3.49	1.02	High
Fishing with local people	3.43	1.02	High
Learning to make local handicrafts (Kra ma)	3.42	1.03	High
Dancing with villagers during the night	3.41	1.13	Average
Attending a traditional wedding	3.39	2.61	Average
Vegetable farming	3.37	0.95	Average
Rice farming study (planting, harvesting)	3.34	1.00	Average
Planting trees	3.30	1.06	Average
Collecting traditional medicine in the forest	3.24	1.03	Average
Conservation and wildlife learning	3.23	1.22	Average
Learning Khmer traditional dance	3.23	1.06	Average
Participating in CRDT's project	3.04	0.96	Average

4.2 Interest levels of international tourists

The results of the analysis of the international tourists' interest in tourism activities used means (\bar{x}) and standard deviations (SD) display in table 4.2 and described below

Table 4.2 Interesting levels of international tourists toward new tourism activities

Tourism activities	(\bar{X})	(S.D)	Meaning
Participating in traditional ceremonies	3.62	.98	High
Learning about Irrawaddy dolphins' behavior	3.57	1.03	High
Staying on a floating home-stay	3.54	1.15	High
Learning to make sticky rice	3.52	1.05	High
Learning to make a traditional boat	3.45	1.01	High
Souvenir-making (from endocarp coconuts...)	3.43	1.01	High
Teaching English in the community	3.37	0.97	Average
Pottery-making	3.34	1	Average
Weaving (bamboo or palm tree leaves)	3.34	0.95	Average
Sugar palm making	3.30	1.06	Average
Participating ordination as a monk or nun	3.29	1.04	Average
Planting palm trees	3.29	1.01	Average
Learning to plant pomelo trees	3.17	0.99	Average
Wood/bamboo-carving	3.07	1.17	Average
Planting coconut trees	3.00	0.92	Average

According to the table 4.1, it showed that most international tourist's had high satisfaction with five activities such as cooking local food activities with mean score 3.75, followed by cycling around the island with the score 3.64, the next were, boat trip to explore islands with a local guide got the mean score 3.49, next were fishing with local people were got mean score 3.43 and the minimum mean score of high satisfaction were learning to make local handicrafts activities which got mean score 3.42.

Meanwhile the table 4.2 illustrated that high interesting levels of international tourists in new tourism activities were comprised of six

activities such as including participating in traditional ceremonies, learning about Irrawaddy dolphins' behavior, staying on a floating home-stay, learning to make sticky rice, learning to make a traditional boat and lastly, high interests were souvenir-making got the mean score 3.43.

4.3 Hypothesis 1

The international tourists of different genders will have different interest levels in regard to new creative tourism activities in Koh Trong and Koh Phdao Community in Kratie Province, Cambodia.

Table 4.3 Comparison of gender and new creative tourism activities

Activities	Gender	N	\bar{X}	SD	t	p
Planting coconut trees	Male	132	2.96	1.00	-.58	.02*
	Female	159	3.03	.84		

According to the table 4.3 the interesting levels of international tourists showed a statistically significant difference among gender of international tourists. The test result of t-test, P-value were not over than 0.05 ($P < 0.05$). Therefore, the international tourist who have different genders would have different interesting levels with planting coconut trees activities.

4.4 Hypothesis 2

The international tourist who have different ages will have different interesting level with new creative tourism activities Koh Trong and Koh Phdao Community Kratie Province, Cambodia.

Table 4.4 Comparisons of factors between “age groups” and “New creative tourism activities”

Activities	Mean square	F-value	p-value
Participating in traditional ceremonies (Pchom Benh, Khmer New Year)	2.56 .93	2.76	.02*
Staying on a floating home-stay	4.23 1.26	3.36	.01*

The test result of one-way ANOVA test, p-value of the age groups for Participating in traditional ceremonies (Pchom Benh, Katoen, Khmer New Year) and staying on a floating home- stay activities were not over than 0.05, ($P < 0.05$), the interesting levels of both activities showed the statistically significant difference among age groups of international tourists. Therefore, the international tourists who have different ages had different interesting levels with new creative tourism activities in Koh Trong and Koh Phdao Community Kratie Province, Cambodia.

4.5 Hypothesis 3

The international tourists of different nationalities will have different interest levels in regard to new creative tourism activities.

Activities	Mean square	f-value	p-value
Souvenir-making(from endocarp coconuts, palm trees, pomelo trees)	2.48 .97	2.557	.01*
Planting coconut trees	.43 .86	.512	.84
Learning to plant pomelo trees	1.88 .95	1.98	.04*
Pottery-making	1.94 .97	1.992	.04*
Staying on a floating home-stay	3.59 1.25	2.882	.00*

Base on the table 4 the comparison of mean square of the respondents showed the interest level in new creative tourism activities divided by their nationalities. Test results of F- value, and p-value of one-way ANOVA (statistically significant difference were used to show the significant difference between their marital statuses and factors. The p-values of the implementation were not over 0.05 ($P < 0.05$). Therefore, the interest level in new creative tourism showed the statistically significant difference among nationalities of international tourists. Similarly, the international tourists who have different nationalities were different interesting levels with souvenir-making (from endocarp coconuts, palm trees, pomelo trees), staying on a floating home-stay, pottery-making and learning to plant pomelo trees.

4.6 Hypothesis 4

The international tourists of different occupations will have different interest levels in regard to existing and new creative tourism activities

Table 4.6 Statistical relationships comparisons of factors between “Occupations” and “New creative tourism activities”

<i>Activities</i>	Mean square	f-value	p-value
Learning about Irrawaddy dolphins'	3	3.77	.00*

In fact, the comparison of the mean square of respondents was to explain the interest levels in creative tourism activities of Koh Trong and Koh Phdao divided by their occupations. The test results of F-value and P-value of one-way ANOVA result were not over than 0.05 ($P < 0.05$). So, the interest level new creative tourism showed the statistically significant difference among occupations of international tourists. Thus the international tourists who have different occupations would have different interesting levels with learning about Irrawaddy dolphins' behavior and habitat.

4.7 Hypothesis 5

The international tourists with different incomes will have different interest levels in regard to existing and new creative tourism activities.

Table 4.7 Statistical relationships comparisons of factors between “incomes” and “New creative tourism activities”

Activities	Mean Square	f-value	p-value
Learning about Irrawaddy dolphins	3.17	3.06	.01*
1			

Base on the Table 4.7, the comparison of the mean square of respondents was to explain the interest levels in creative torism activities divided by their personal monthly income. The test results of F-value and p-value of ANOVA were not over than 0.05 ($P < 0.05$). So, the interesting levels for new creative tourism showed the statistically significant difference among incomes of international tourists. Similarly, the international tourists who have different incomes would have different interesting levels with learning about Irrawaddy dolphins' behavior and habitat.

4.8 Hypothesis 6

The international tourists with different education levels will have different interest levels in regard to existing and new creative tourism activities

Table 4.8 Statistical relationships comparisons of factors between “education levels” and “New creative tourism activities”

Activities	Mean Square	F-value	Sig.
Learning about Irrawaddy dolphins' behavior and habitat	3.88 1.01	3.83	.00*
Learning to make bamboo fishing equipment	4.22 1.12	3.76	.00*
Pottery-making	2.70 .96	2.81	.01*
Teaching English in the community	2.31 .91	2.53	.02*
Staying on a floating home-stay	5.49 1.22	4.49	.00*

According to Table 4.8 it showed the comparison of mean square of the interesting levels of creative tourism activities divided by their education levels. For, the test result of F - value, and p-value of ANOVA were not over than 0.05 ($P < 0.05$). The interesting levels of new creative tourism activities showed the statistically significant difference among education levels of international tourists. Therefore, the international tourists who have different education levels would have different interesting levels with new creative tourism activities in Koh Trong and Koh Phdao Community Kratie Province, Cambodia (Staying on a floating home-stay, learning to make bamboo fishing equipment, portray making and teaching English in the community).

Situation analysis (SWOT analysis) and TOWS Matrix

Base on the results of focus groups discussion in both communities the researcher and key informants produced the

guidelines for new creative tourism activities which are composed by TOWS Matrix, strategies, policies, optional policies and project, while the creative tourism provided more advantage to local communities such as: more job opportunities, income, and relationship between tourists and local community. Furthermore, it has helped them to preserve of culture, way of life, customs, and to increase values of community as well.

Table 4.8 Result of SWOT analysis and TOWS matrix of Koh Phdao Community

Strengths	Opportunities	Aggressive strategies
(1) CBET member is committed having tourism	(1) The community Has CRDTours as market linkers	(S1)(O1)(O2)(O4) Stimulate villagers' participation to create more activities and products to satisfy more international tourists.
(2) Partnership with tour agencies	(2) Supporting from NGO for community members' occupation development	(S2)(O5)(O6) Cooperate with tour companies to promote eco-tourism activities in community to generate jobs and income for villagers.
(3) Good relationships between community members	(3) Many kinds of transportation modes to connect between Phnom Penh and Kratie Town	(S5)(O1)(O5) Encourage CRDT ways of life package tours for international tourists to have more opportunities to learn and experience community ways of life and support increasing ecotourism trend.
(4) Officially recognized by government and other development partners	(4) Support from the government, NGOs promote community based tourism	(S6)(O3)(O4) Cooperate with government, NGOs to promote Mekong tour that international tourists can access by all kinds of transport.
(5) Unique ways of life and natural resources	(5) Increase of eco-tourism trend	(S7)(O2)(O6) Stimulate NGOs and government to provide technical support for development of creative products to become valuable resources to generate more jobs and income for villagers.
(6) Good location nearby the Mekong River	(6) Tourism could generate more jobs and incomes for villagers	(S9)(O4)(O7) Expand more dolphin conservation activities to enhance
(7) Rich potential natural resources	(7) Irrawaddy dolphin and wildlife conservation projects of World Wildlife Fund (WWF)	
(8) High local participation in community tourism management		
(9) Provide unforgettable experiences for international tourists		
(10) Have main occupation (agriculture and fishery)		
(11) Local guides have knowledge related to Community		

<u>Strengths</u>	<u>Threats</u>	<u>Defensive strategies</u>
(1) CBET member is committed in having tourism	(1) Destruction of development project	(S1)(T1)(T6) Increase community's abilities and communication skills to compete with competitors.
(2) Partnership with tour agencies	(2) Relevant dolphin activities could conduct only in dry season (January to May)	(S2)(T2)(T6) Cooperate with tour agencies to create more tourism routes from Kratie town or other places to Koh Pdoa. (S4)(T3)(T5) Request to Cambodia government to support for and pay attention to natural negative impacts which possibly affect community-based ecotourism (S11)(T4) Create tourist information signs, encourage tour guides to explain to international tourists about understanding cross-cultural communication of the community.
(3) Good relationships Between community members	(3) Possibility of Don Sahong dam construction	
(4) Officially recognized from government and other development partner	(4) International tourists misunderstanding in cross cultural communication	
(5) Unique ways of life and natural resources	(5) Natural disasters (flood, storm)	
(6) Good location nearby the Mekong River	(6) Substitution of Kampi resort for seeing dolphin	
(7) Rich potential natural resources		
(8) High local participation in community tourism management		
(9) Provide unforgettable experiences for international tourists		
(10) Have main occupation (agriculture and fishery)		
(11) Local guides have knowledge related to		
<u>Community</u>		

<u>Weaknesses</u>	<u>Opportunities</u>	<u>Turn-around strategies</u>
(1) Low quality human resources (2) Lack of skill staff who worked as marketers (3) Lack of cooking skill (hygiene, taste) (4) Lack of communication skill (5) Lack of creative ideas (6) Lack valued souvenir for tourists (7) Villagers are living under poverty line (8) Lack of direct source information for international tourists	(1) The community has CRD Tours as market linkers (2) Supporting from NGOs for community members' occupation development (3) Many kinds of transportation modes to connect between Phnom Penh and Kratie Town (4) Support from the government, NGOs promote community based tourism (5) Increase of eco-tourism trend (6) Tourism could generate more jobs and incomes for villagers (7) Irrawaddy dolphin and wildlife conservations projects of World Wildlife Fund (WWF)	(W2)(W4)(O2)(O4)(O6) Improve local education especially Technical skills for youth through NGOs supporting projects for generating local jobs with reasonable income. (W2)(W3)(W4)(O2) (O4)(O5) Request for support from NGOs, Cambodia government to develop villagers' skills and improve knowledge to provide eco-tourism services. (W5)(W6)(O2)(6) Request funding for development of creative ideas, knowledge, and skills to produce valuable souvenirs to set up more jobs and income for villagers in order to participate in the Irrawaddy dolphin conservations project. (W7)(O2)(O4)(O5) Request support from Cambodia government and NGOs to promote tourism.

<u>Weaknesses</u>	<u>Threats</u>	<u>Retrenchment strategies</u>
(1) Low quality human resources (2) Lack of skill staff who worked as marketer (3) Lack of cooking skill (hygiene, taste) (4) Lack of communication skill (5) Lack of creative ideas (6) Lack valued souvenir for tourists (7) Villagers are living under poverty line (8) Lack of direct source information for international tourists	(1) Destruction of development project (2) Relevant dolphin activities could conduct only in dry season (January to May) (3) Possibility of Don Sahong damn construction (4) International tourists misunderstanding in cross cultural communication (5) Natural disasters (flood, storm) (6) Substitution of Kampi resort for seeing dolphin.	(W1)(T2)(T5) Create tourism activities to Serve international tourists during dry season and rainy season. (W7)(T2)(T4) Encourage international tourists' participation in souvenirs and cross- cultural learning.

Table 4.9 Result of situation analysis and TOWS matrix of Koh Trong Community

<u>Strengths</u>	<u>Opportunities</u>	<u>Aggressive strategies</u>
(1) First class destination for relaxing and real countryside of Cambodia	(1) Increase of eco-tourism trend	(S1)(O1)(O2)(O7) Create more attractive tourism
(2) High unique ways of life of local community	(2) Many public relations from outside (3) Support from Cambodia	Activities to serve eco-tourism trend through outside public relations and tour companies
(3) High local participation in community based tourism management	(4) Creative tourism could increase jobs and incomes for villagers	(S2)(O2)(O6)(O7) Cooperate with tour companies to stimulate international tourists' participation in creative ways of life.
(4) Rich of potential tourism resource for development	(5) Tourism supporting project from local NGOs	(S5)(O4)(O6) Stimulate NGOs and development Partners to assist finding markets to increase international tourists, make jobs and increase incomes for local villagers.
(5) Networking and partnership with other NGOs	(6) Many kinds of transportation modes connecting from Phnom Penh to Kratie Province	(S3)(S8)(O1)(O2) Set up more tourism activities and services to expand eco-tourism market through internal and external public relations. S6)(S8)(O6)(O7) Cooperate with private tour companies to build a home-stay network along the Mekong River which offers international
(6) Good location nearby Kratie Town	(7) Private tour companies promoted sales package tour to Koh Trong	<u>Tourists transport options.</u>
(7) Officially recognized from the government and other partners		
(8) Unique Khmer ancient home stay		
(9) High security		
(10) Creative tourism activities provide The memory experience		

<u>Strengths</u>	<u>Threats</u>	<u>Defensives strategies</u>
<p>(1) First class destination for relaxing and real countryside of Cambodia</p> <p>(2) High unique ways of life of local community</p> <p>(3) High local participation in community based tourism management</p> <p>(4) Rich of potential tourism development</p> <p>(5) Networking and partnership with other NGOs</p> <p>(6) Good location nearby Kratie Town</p> <p>(7) Officially recognized from the government and other partners</p> <p>(8) Unique Khmer ancient home stay</p> <p>(9) High security</p> <p>(10) Creative tourism activities provide the memory experience.</p>	<p>(1) Limit fund outside organization for running effective CBT</p> <p>(2) Increase of wastes, pollutions to environment and social change</p> <p>(3) Many substitution</p> <p>(4) Possible flood</p> <p>(5) Short-time plan visit of international tourist</p>	<p>(S1)(T2)(T5) Develop attractive tourism</p> <p>Activities to persuade international tourists to stay longer and encourage them to be aware of community's environment and social changes.</p> <p>(S4)(T1)(T5) Transform potential tourism resources to attract long-stay international tourists in community to run CBT effectively.</p> <p>(S8)(W3)(W5) Create training activities related to Khmer home architecture to persuade international tourists' long-stay and reduce plans to visit other substitutions.</p> <p>(S10)(T3)(T5) Offer creative tourism activities to increase competitive advantages which other private sectors cannot provide.</p>

Weaknesses	Opportunities	Turn-around strategies
(1) Lack of natural resource management plans	(1) Increase of eco-tourism trend	(W1)(W4)(5)(O7) Cooperate with local NGOs to define one year development plan and discover the priority natural resource management plan to serve private company tours and other international tourists.
(2) Lack of public relations and marketing	(2) Many public relations from outside	(W5)(O4)(O5) Request for support from local NGOs to train local youth guides to create jobs for local youth. (W2)(O2)(O5)(5)
(3) Inadequate	(3) Support	Request for public relations and marketing training skills from NGOs and Cambodian government to improve community's ability to link with outside public relations and international tourists. (W7)(O1)(O2)(O7)
(4) Lack of short-term community development plan	(4) Creative tourism could increase jobs and incomes for villagers	Create reliable community restaurants to satisfy international tourists' demand by stimulating private companies' support and promotion.
(5) Lack of local guides	(5) Tourism supporting project from local NGOs	
(6) Inadequate clean water and electricity supply	(6) Many kinds of transportation modes connecting from Phnom Penh to Kratie Province	
(7) Inadequate hygiene food and beverage for international tourists	(7) Private tour companies promoted sales package tour to Koh Trong.	
(8) Lack of direct communication and general information for visitors		
(9) Limited fund for running management		

<u>Weaknesses</u>	<u>Threats</u>	<u>Retrenchment strategies</u>
(1) Lack of natural resource management plan	(1) Limit fund outside organization for running effective CBT	(W2)(T3)(T5) Develop public relations for community to enhance internal tourism
(2) Lack of public relations and marketing	(2) Increase of wastes, pollutions to environment and social change	(W3)(T1)(T2) Create more traditional home-stays which have a concern for the natural environment by stimulating villagers to create community recycle bank to run effective CBT.
(3) Inadequate home stay to serve international tourists	(3) Many substitution	(W4)(T3)(T5) Develop short-term tourism development plan to compete and persuade international tourists' long-stay in the community.
(4) Lack of short -term community development plan	(4) Possible flood	
(5) Lack of local guides	(5) Short- time plan visit of tourist	
(6) Inadequate clean water and electricity supply		
(7) Inadequate hygiene food and beverage for international tourists		
(8) Lack of direct communication and general information for visitors		
(9) Limited fund for running effective management.		

Due to SWOT Analysis that showed the strengths, weaknesses, threats and opportunities of both communities related to their potential natural and cultural tourism resource, the researcher customized Tows matrix of Koh Trong and Koh Pdoa, Therefore, the researcher has grouped the approaches from TOWS Matrix in order to build the main policies and promote the creative tourism activities development approaches as follow:

Policy I: Create new creative tourism activities development

In this policy it contained four approaches including:

Strategy 1: Create various tourism activities to serve international tourists during dry season and rainy season.

Strategy 2: Stimulate villager's participation to create more activities, products to boost more international tourists which are supported by public relations of NGOs and Cambodia government.

Strategy 3: Transform the potential tourism resource to attract international tourist's long stay in the community for running CBT effectively.

Strategy 4: Create more attractive tourism activities to serve ecotourism trend through the outside public relations and tour companies.

Policy II: Marketing and public relations development

Strategy 1: Cooperate with private tour companies to build the connecting home stay network along the Mekong River which offers international tourists all modes of transportation options.

Strategy 2: Cooperate with government, NGOs to promote Mekong tour that international tourists can access by all kinds of transportation modes.

Policy III: Community's capacity building (communication skills and services quality knowledge improvement)

Strategy 1: Request support from NGOs, Cambodia government to develop villager's skills and improve knowledge to provide eco-tourism services.

Strategy 2: Request fund for developing creative ideas, knowledge, and skills for creating value souvenirs to set up more jobs and income for villagers in order to participate with the Irrawaddy dolphin conservations project.

Policy IV: Communities amenities improvement

Strategy 1: Create reliable community restaurant to supply increasing international tourists demands by stimulating private companies support and promotion.

Strategy 2: Create more traditional home stays which concern natural environments by stimulating villagers to create community recycle bank for gaining some capitals for running effective CBT.

Optional policy: Product and activities innovation

Strategy 1: Stimulate villager's participation to create more activities and products to boost more international tourists.

Strategy 2: The actual detailed design and development of the new product and the design of the operations or production process required for eventual full scale production.

With the same time to ensure the policies to get successful, there searcher created many projects such as learning to make bamboo sticky rice, participating in traditional ceremonies, Souvenir - making, learning about Irrawaddy dolphins' behavior, improving communication skills for local youths and communities, expanding Marketing and public relation and restructuring average interested tourism activities.

5. Discussion

This study aimed to suggest guidelines for the development of creative tourism activities in Koh Trong and Koh Pdao. Both of these communities have high potential for creative tourism development because of their unique eco-tourism and cultural resources that the study found generated a high interest from international tourists. Many of the activities are part of community-based tourism advocated by the Responsible Ecological Social Tours Project (REST) (1997) and stated that tourism must take environmental, social, and cultural sustainability into account. Community-based tourism is managed and owned by the community, for the community, with the purpose of enabling visitors to increase their awareness and learn about the community and local ways of life.

Similarly, Cambodia Community-based Eco-tourism Network (CCBEN) (2009) explained that tourism run by the local community involves management decisions made by the community and most of the profits directly benefitting the local community. The activities must be managed and run by villagers and the community to improve their livelihood and show the ownership of the community.

McIntosh and Goeldner (1986) considered cultural tourism as comprising all aspects of travel and travelers learned about the history and heritage of others or about their contemporary ways of life. Vijaya babu and Jayaprakashnarayana (2014) explained that tourism was concerned with a country or region's culture, specifically the lifestyle of the people in those geographical areas, the history of those peoples, their art, architecture, religions, and other elements that helped shape their way of life. Regarding to this concept the Raymond (2003) defines creative tourism as a development from

cultural tourism, which involves learning a skill on holiday that is part of the culture of the country or community being visited.

According to UNESCO (2006), creative tourism is considered a new generation of tourism. The first generation was beach tourism, in which people visit a place for relaxation and leisure. Then the second generation was cultural tourism, in which people visit museums and cultural attractions, and the third generation is creative tourism, in which visitor has an educational, emotional, social and participative interaction with the place, its culture, and the people who live there.

In this case researcher considered that creative tourism is an integrations of cultural tourism and community based ecotourism due to the situations Koh Trong and Koh Pdao have capital resources event traditional, culture and natural resources, especially each activity was engaged in the natural, environment and ways of live of community which can provide the opportunities to international tourists to actively participate to learn and exchange special technique with local communities. With such this process will enhance the international tourists to deeply understand the spirits of the communities and gain unforgettable memories with communities.

6. Conclusion

From the results, it can be concluded that Koh Trong and Koh Pdao are high potential for creative tourism activities development. Both of these communities have many potential activities available for visitors to share their learning and absorb the spirits of the community. Moreover considerably both communities have strong commitment, high participation in communities in particularly these communities have their own identity, traditional, culture, natural resources and unique ways of live which indicate the ancestors event though the currently the development was encroaching local belief and something disappears

but local wisdoms are still remaining which is part of Cambodian's recognition and transmitted from one generation to another generation. The proposed tourism activities give priority to the engagement between international tourists and the community to focus on learning and active participation. This form of tourism gives the opportunity for international tourists and home-stay owners and locals to share their learning and develop their creativity mutually. Through these new activities, international tourists will be able to develop a profound understanding of rural communities in Cambodia and contribute to a sustainable economy, society, and the conservation of local culture of the community.

Reference

- Amran Hamzah., Zainab Khalifah., and APEC Tourism Working Group. (2009). **How to Develop and Sustain CBT, Handbook on Community Based Tourism.** Universiti Teknologi Malaysia: Singapore : APEC Secretariat.
- Atitayaporn Arunpipattanapong. (2011). **Creative Tourism Development Plan for Ethnic Groups in Nakhon Phanom Province.** Master of Business Administration Thesis: Graduate School, Khon Kaen University.
- Emerging Markets Consulting. (2008). **Kratie Province investment profile.** Usaid.
- K. Vijaya Babu., and G Jayaprakashnarayana Zenon. (2014). **Tourism in India.** Zenon Publishing Hyderabad, India.
- Koktean, H. (2012). **Community Perception on Community-Based Tourism (CBT) Development in Cambodia: a case study of Koh Trong CBT community in Kratie.** Master of Arts in Development Studies, Royal University of Phnom Penh.
- Lederach, J. (1995). **Conflict transformation across cultures.** Syracuse, NY: Syracuse University Press.
- Madhurjya Kumar .D (2008). **An Investment Feasibility Study for Sustainable Tourism in North-East (NE)Provinces of Cambodia.** Economic Institute of Cambodia.
- National Institute of Statistics. (2008). **General Population Census of Cambodia.** Ministry of Planning Phnom Penh.
- Raymond, C. (2000, November 23). ATLAS Newsletter.
- Raymond, C. (2010). **What’s in a Name? The Origins of the Term ‘Creative Tourism.** in Wurzburger, R, et al. Creative Tourism: A Global Conversation: How to Provide Unique Creative

- Experiences for Travelers Worldwide. Santa Fe: Sunstone Press.
- Richards, G. (2010). **Creative Tourism and Local Development**. in Wurzburger, R, et al. *Creative Tourism: A Global Conversation: How to Provide Unique Creative Experiences for Travelers Worldwide*. Santa Fe: Sunstone Press.
- Richards, G. (2003). **Creativity and tourism: The State of the Art**. *Annals of Tourism Research*, 2011. Richards, G. **What is Cultural Tourism?**. In van Maaren, A. *Erfgoed voor Toerisme*.
- Sodany, S. (2012). **An Analysis of Community Ownership in Community-Based Tourism Development: A Case of Koh Trong Community in Krati Province**. Master of Arts in Development Studies, Royal University of Phnom Penh.
- Sokundarun, L., Penh Phak.B., and Sina.K **“Feasibility Study on Dried Fruit Processing in KohTrong and Thalabarivat Commune”**: CEDAC, 2009
- Suansri, P. (2003). **Community Based Tourism Handbook. Responsible Ecological Social Tours Project (REST), Thailand**.
- Tan, S. Kung, S., and Luh, D. (2013). **A model of creative experience in creative tourism”**. *Annals of Tourism Research*.
- Thaveeseng, H. (2012). **Creative Tourism Development: A Case Study of Center of Bird Economy Yala City Municipality**. Master of Business Administration in Tourism Management), Prince of Songkla University.
- Wurzburger, R. (2010). **Creative Tourism: A Global Conversation: How to Provide Unique Creative Experiences for Travelers Worldwide**. Santa Fe: Sunstone Press.

หลักเกณฑ์การเสนอบทความ เพื่อพิมพ์ในวารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นวารสารที่มุ่งเผยแพร่บทความจากการวิจัย, บทความวิชาการ ทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยเปิดรับบทความจากบุคลากร/นักศึกษาภายในคณะศิลปศาสตร์และภายในมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ตลอดจนเปิดรับบทความจากบุคลากร อาจารย์ นิสิต นักศึกษา และบุคคลทั่วไป จากภายนอก มีกำหนดตีพิมพ์เผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ คือ ฉบับมกราคม – มิถุนายน และฉบับกรกฎาคม – ธันวาคม ของทุกปี อีกทั้งยังมีการออกวารสารฉบับพิเศษขึ้นมาตามวาระโอกาสต่างๆตามความเหมาะสม

หลักเกณฑ์การส่งและพิจารณาบทความ

- 1) เป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ในที่ใดมาก่อน
- 2) ต้นฉบับจะเขียนเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษก็ได้ และต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- 3) ต้นฉบับควรมีความยาวไม่ (ควร) เกิน 25 หน้ากระดาษ A4 พิมพ์ด้วยระบบ Microsoft Word
- 4) ใช้ฟอนต์ TH sarabun PSK ขนาด 14 พอยต์
- 5) บทความต้องประกอบไปด้วย
 - 5.1 ชื่อเรื่องภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
 - 5.2 บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ความยาวไม่เกิน 15 บรรทัด
 - 5.3 คำสำคัญ (keywords) ระบุทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษไม่เกิน 6 คำ
 - 5.4 ให้ระบุชื่อผู้เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ตำแหน่ง (เช่น อาจารย์ นักศึกษา) และสถานที่ทำงานหรือสังกัด (เช่น คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี)
- 6) บทความที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษตลอดจนบทคัดย่อที่ใช้ภาษาอังกฤษ จะต้องผ่านการตรวจสอบความถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาก่อนส่งบทความมายังกองบรรณาธิการ
- 7) การอ้างอิง เพื่อให้เป็นมาตรฐานระบบเดียวกัน ให้ใช้ระบบนามปี ตัวอย่างเช่น
-ในเนื้อเรื่อง ให้ใช้ตามแบบด้านล่างนี้
(ชื่อผู้แต่ง,/ปีที่พิมพ์/./เลขหน้า)

-เชิงอรรถ ให้ใช้

¹ชื่อผู้แต่ง,/ชื่อเรื่อง,(เมืองหรือสถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์,/ปีที่พิมพ์),/เลขหน้าที่อ้างอิง.

-บรรณานุกรมท้ายเรื่อง ให้ใช้

ชื่อผู้แต่ง //(ปีที่พิมพ์) //ชื่อเรื่อง //สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.

*หมายเหตุ เครื่องหมาย / หมายถึงเว้นวรรค 1 เคาะ

สำหรับระบบบรรณานุกรมอย่างละเอียด สามารถอ้างอิงกับคู่มือ

การเขียนบรรณานุกรมระบบ APA style เช่น

<http://eportfolio.hu.ac.th/library/images/stories/sample/apa%20style%20psu.pdf>

ในกรณีที่บรรณานุกรมที่ส่งมาพร้อมบทความ หากไม่ตรงกับเงื่อนไขของวารสารฯ ทางวารสารจะส่งให้ผู้เขียนปรับรูปแบบให้เป็นระบบ APA ก่อนจึงจะส่งให้กับผู้ทรงคุณวุฒิอ่าน และทางกองบรรณาธิการจะพิจารณาการเขียนบรรณานุกรมโดยละเอียดอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้มีการแก้ไขโดยสมบูรณ์เมื่อบทความได้รับการพิจารณาตีพิมพ์เรียบร้อยแล้ว

8) ในการส่งบทความ ให้แนบชื่อสกุลผู้เขียน โดยระบุตำแหน่ง สถานที่ทำงาน หมายเลขโทรศัพท์ และอีเมลที่ติดต่อได้สะดวก

9) บทความที่ส่งมาเพื่อตีพิมพ์จะได้รับการกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อยหนึ่งท่าน

10) บทความที่ไม่ผ่านการพิจารณาให้ตีพิมพ์ ทางกองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบ แต่จะไม่ส่งต้นฉบับคืนผู้เขียน

11) กรณีที่มีรูปภาพประกอบหรือแผนภาพ ให้ส่งไฟล์แนบต่างหากจากภาพในบทความ ซึ่งสามารถส่งมาในสกุล jpg ขนาดไฟล์ควรอยู่ในระหว่าง 500kb–1500 kb

ติดต่อและส่งบทความได้ที่

กองบรรณาธิการ วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ตำบลเมืองศรีโค อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี 34190

โทรศัพท์ 045-353-705 โทรสาร 045-288-870

หรือทางจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ ให้ส่งมาตามที่อยู่ข้างล่างนี้

e-mail: laubujournal@gmail.com และ surasom@gmail.com

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในวัด

ภัชรพล ฤทธิ์เต็ม

การพัฒนาบุคลากร กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

นวลละออง อุทามนตรีและรชยา อินทนนท์

พระโพธิสัตว์ในฐานะผู้เปี่ยมด้วยเมตตา และเป็นแสงแห่งปัญญา

แก่ครอบครัว

สารภี ขาวดี

ความเครียดในการปฏิบัติหน้าที่และแนวทางการแก้ไขปัญหาของ

กำลังพลหน่วยเฉพาะกิจที่ 1 กองกำลังสุรนารี

เอื้อพร ดิศักดิ์และกนกวรรณ มะโนรัมย์

Is Left or Right Better? A Branching Direction and the

Processing of English Relative Clauses of Thai

University Students

Lugsamee Nuamthanom Kimura

การศึกษาการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาสถานศึกษาในบริบท

ประชาคมอาเซียนของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขต

พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5

สมหญิง แยมยิ้มและสมาน อัครภูมิ

ความเป็นไปได้ในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ในเกาะตรงและเกาะพะเตาในจังหวัดเกาะพะรุษา

Ros Channara Suwaphat Sregongsang and Pariwat

Somnuek